

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİMİ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ KIBRIS POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

Ömer TANSEL

Tez Danışmanı
Doç. Dr. MUSTAFA EKİNCİKLİ

Ankara-2010

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ KIBRIS POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

Ömer TANSEL

Tez Danışmanı
Doç. Dr. MUSTAFA EKİNCİKLİ

Ankara-2010

EK-3b: Yüksek Lisans Tezi için Jüri Üyeleri Onay Sayfası

ONAY

Ömer Tansel

[Öğrencinin Adı Soyadı] tarafından hazırlanan "[Tezin/Raporun Adı]" başlıklı bu çalışma, [Savunma

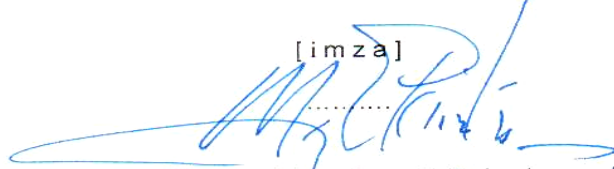
14-01-2010

Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/oyçokluğu) ile başarılı bulunarak

Tarih/Cumhuriyet Tarihi Yüksek Lisans

jürimüz tarafından [Anabilim/Bilim/Anasana] dalında [Tezin/Raporun Türü] tezi olarak kabul edilmiştir.

[imza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Bakan)

Doç. Dr. Mustafa Ekincikli

[imza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Prof. Dr. Mustafa Turan

[imza]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Prof. Dr. Necdet Hayta

ÖNSÖZ

Bu çalışmada 1950-1960 yılları arasında dönemin Türk dış politikasının en önemli meselelerinden birini teşkil eden Kıbrıs meselesi incelenmeye çalışılmıştır. Kıbrıs meselesi Türk dış politikası açısından bugün de önemini korumaktadır. Kıbrıs meselesini anlamamanın temel koşulunun bu meselenin geçmişinin iyi bir biçimde analiz edilmesinden geçtiğine inanmaktayız. Kıbrıs meselesi Demokrat Parti iktidarı döneminde milletlerarası bir mesele niteliğine bürünmüştür. Halen Kıbrıs meselesi milletlerarası bir mesele olma niteliğini sürdürmektedir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümünde İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni dünya düzeninde Kıbrıs meselesini ortaya çıkaran nedenler ve bu meselede taraf olan Yunanistan, İngiltere ve Türkiye'nin Kıbrıs meselesine dönük politikaları incelenmektedir. Özellikle hükümetlerin resmi politik söylemleri dışında Türk ve Yunan kamuoylarının meseleye bakışı derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Kıbrıs meselesinin milletlerarası bir mesele haline gelişi ve Londra Konferansı'nda taraf ülkeler konumunda bulunan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin Kıbrıs meselesine dair tezleri incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise Taksim tezinin ortaya çıkışı ve Türk kamuoyunun bu tezi sahiplenmesi konu edilmektedir. Ayrıca bu bölümde efsanevi bir direniş örgütü olan Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kuruluşu ve Demokrat Parti Hükümetinin bu teşkilata yönelik desteği konu edinilmiştir. Bununla birlikte İngiltere'nin Kıbrıs meselesine dönük olarak ortaya koyduğu siyasal çözümler incelenmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti fikrinin ortaya çıkışı ve Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın imzalanması konu edinilmektedir. Bu antlaşmaların Yunan ve Türk kamuoyları tarafından nasıl karşılandığı incelenmiştir.

Bu çalışmamızda dönemin önde gelen gazeteleri Hürriyet, Milliyet, Vatan, Ulus, Zafer ve Cumhuriyet kullanılmıştır. Ayrıca konuya ilişkin literatür derinlemesine taranmıştır. Döneme ilişkin anılardan yararlanılmıştır.

Bu çalışmayı hazırladığım süre içerisinde bana desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Mustafa Ekincikli'ye teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	10
KIBRIS MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	10
A. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Uluslararası Sistem ve Kıbrıs Meselesi	10
1. Yeni Dünya Düzeninde Türkiye ve Yunanistan	10
2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında İngiltere'nin Kıbrıs Politikası	15
B. Türkiye ve Kıbrıs Meselesi	17
1. Türk Basınında Kıbrıs ve Kıbrıs Mitingleri	17
2. Demokrat Parti Hükümeti'nin ve Türk Kamuoyunun Kıbrıs Meselesine Karşı Tutumu (1950-1952)	25
3. Kıbrıs'ta Yükselen Enosis Hareketi Karşısında Demokrat Parti Hükümeti'nin Tutumu ve Türk Kamuoyunun Tepkisi (1952 – 1954)	32
C. Yunanistan ve Kıbrıs Meselesi	50
1. Kıbrıs'ta 1950 Plebisiti ve Yankıları	50
2. Kıbrıs'ta Yükselen Enosis Hareketi ve Yunanistan'ın Enosis Talebi (1951-1954)	54
3. Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlere Başvurusu	59
D. Kıbrıs Meselesinin Birleşmiş Milletler'e İntikali	60
E. Eoka Teşkilatının Kuruluşunun ve Eoka Teşkilatının Enosis Hareketindeki Rolü	70
İKİNCİ BÖLÜM	78
KIBRIS MESELESİNİN MİLLETLERARASI BİR MESELE HALİNE GELMESİ ve LONDRA KONFERANSI	78
A. Londra Konferansı ve Türkiye	78
1. Londra Konferansı'na Doğru Demokrat Parti Hükümeti ve Türk Kamuoyunun Kıbrıs Meselesine Bakışı	78
2. Başbakan Adnan Menderes'in 24 Ağustos Nutku	86
3. Londra Konferansı'nda Kıbrıs Meselesine Dair Türk Tezleri	91
4. Türk Basınında Londra Konferansı	99
B. Londra Konferansı ve İngiltere	102
1. Londra Konferansı'na Doğru İngiltere'nin Kıbrıs Meselesine Bakışı	102
2. Londra Konferansı'nda Kıbrıs Meselesine Dair İngiliz Tezleri	105
C. Londra Konferansı ve Yunanistan	108
D. Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs Müzakereleri (Eylül 1955)	110
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	114
KIBRIS'TA TAKSİM TEZİ	114
A. İngiltere'nin Kıbrıs Meselesine Yönelik Çözüm Arayışları	114
B. Taksim Tezinin Ortaya Çıkışı ve Kıbrıs Meselesi	117
1. Demokrat Parti Hükümetinin Kıbrıs Meselesine Yönelik Tutumu ve Taksim Tezine Yönelme Nedenleri	117
2. Lord Radcliffe Planı ve Demokrat Parti Hükümetinin Tutumu	135
3. Taksim Tezinin Türkiye'nin Resmî Tezi Haline Gelmesi	143
C. İç ve Dış Politikada Kıbrıs Meselesinin Görünümü	150
1. Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs Müzakereleri (Şubat 1957)	150

2. Kıbrıs Meselesinin Gölgesinde 1957 Seçimleri	158
D. TMT'nin Kuruluşu ve Kıbrıs Meselesindeki Rolü	163
E. Taksim Mitingleri ve Demokrat Parti Hükümetinin Tutumu	171
1. 27-28 Ocak Olayları Karşısında Demokrat Parti Hükümetinin ve Türk Kamuoyunun Tepkisi	171
2. Taksim Mitingleri ve Kıbrıs'ta Türklere Yönelik Tedhiş Faaliyetleri	175
3. Macmillian Planı ve Demokrat Parti Hükümetinin Plan Hakkındaki Tutumu	182
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	190
BAĞIMSIZ KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU	190
A. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Tezinin Ortaya Çıkışı ve Demokrat Parti Hükümetinin ve Türk Kamuoyunun Tutumu	190
B. Zürih Görüşmeleri (5-11 Şubat 1959)	195
C. Londra Antlaşması (19 Şubat 1959)	198
1. Londra Antlaşması'nın İmzalanması	198
2. Londra Antlaşması'nın TBMM'de Müzakere Edilmesi	204
3. Türk Basınında Londra Antlaşması	211
4. Londra Antlaşması'nın Yunan Parlamentosu'nda Müzakere Edilmesi	214
SONUÇ	218
KAYNAKÇA	225
ÖZET	233
ABSTRACT	235

GİRİŞ

Tarih boyunca birçok farklı devletin hâkimiyetinde bulunan Kıbrıs, 1 Ağustos 1571'de Osmanlı İmparatorluğu'nun fethi ile Türk hâkimiyetiyle tanışmış ve Osmanlı yönetimi tarafından Kıbrıs'ta yeni bir sosyal düzen tesis edilmiştir.¹ 1571 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu tarafından uygulanan iskân politikası sonucunda Kıbrıs adası hızla Türkleşmiştir.²

Kıbrıs'ta 19. yy. ortalarından itibaren Türk ve Rum cemaati arasında nüfus dengesi Türklerin aleyhine bozulmaya başlamıştır. Bu süreç Rum cemaatinin Kıbrıslı Türkleri azınlık olarak görmelerine neden olacaktır.³ Adada 1881 yılında 45.458 kişiden oluşan Türk cemaatinin, 1960 yılında 105.494'e ulaşan nüfusuna karşılık 1881'de 137.631 kişiden oluşan Rum cemaati nüfusu 1960'da 448.861'e ulaşmıştır.⁴ Bu veriler tarihsel süreç içerisinde iki cemaat arasındaki nüfus dengesinin son derece farklılaştığının kanıtıdır. Osmanlı Devleti tarihe 93 Harbi olarak geçen 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonucunda çok ağır bedeller ödemiştir. Ruslar batıda Yeşilköy'e kadar gelmişlerdir. Bununla birlikte Kars, Ardahan ve Batum vilayetleri Rus işgali altına girmiştir. Bu sıkıntılı dönemde Osmanlı Devleti İngiltere'nin yardımını talep etmiştir. İngiltere, Rusya'ya karşı Osmanlı'nın yardım talebini kabul etmiştir. Bunun temel nedeni doğudaki çıkarlarının Rusya yüzünden tehlikeye girme ihtimalidir. İngiltere Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ın kendisine devredilmesini talep etmiştir. Kıbrıs'ın sahip olduğu stratejik önem ve İngiltere'nin sömürgelerine giden yolların kavşak noktasında bulunması Kıbrıs'ı İngiltere için son derece önemli bir konuma getirmiştir. Dönemin İngiltere Başbakanı Disraeli'nin: "Kıbrıs Batı Asya'nın anahtarıdır." sözü bu gerçeğin ifadesidir. Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında 4 Haziran 1878

¹ Ahmet C. Gazioğlu, **Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878)**, Lefkoşe, 2000, s.4.

² Yusuf Halaçoğlu, Akif Erdoğan, "Kıbrıs'ın Alınmasından Sonra Ada'ya Yapılan İskânlar ve Kıbrıs Türklerinin Menşesi" **Rauf Denktaş'a Armağan**, Ankara, 2000, s. 216-217.

³ Hasan Şanlı, **Kıbrıs Siyasal-Toplumsal Değişimler**, Ankara, 1967, s.57-60.

⁴ Mustafa Haşim Atlan, **Kıbrıs'ta Hristiyanlaştırma, Rumlaştırma Hareketleri Ortodoks-Katolik Misyonerliği ve Türk Toplumuna Yönelik Baskılar**, Girne, 1997, s.56.

tarihinde Kıbrıs'ın İngiltere'ye devrini öngören 2 maddelik bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın 1. maddesine göre İngiltere Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne yönelik bir saldırısı durumunda Osmanlı Devleti'ne yardımda bulunmayı kabul etmiştir. Bu antlaşma Osmanlı Devleti adına Dışişleri Bakanı Saffet Paşa, İngiltere adına İngiliz Elçisi Layard tarafından imzalanmıştır.⁵ Bu antlaşmadan sonra 1 Temmuz 1878 tarihinde İngiltere Osmanlı İmparatorluğu ile ek bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre Kıbrıs Adası hukuken Osmanlı mülkü olarak kalacaktır.

Adada bulunan şeriye mahkemesi dini işlere bakmaya devam edecektir. Adada bulunan evkaf idaresi varlığını devam ettirecektir. İngiltere, Osmanlı Devleti'ne yıllık 92.000 altın vergi vermeyi kabul etmiştir. Bu ek antlaşmanın en önemli maddesi 6. maddedir. Bu maddeye göre Rusya işgal etmiş olduğu Kars, Ardahan, Batum vilayetlerini Osmanlı Devleti'ne geri verir ise İngiltere ile yapılmış olan 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs'ın devrini öngören antlaşma sona erecektir.⁶ Adanın İngiltere'ye devri ile birlikte İngiltere, adanın Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu düşünmeden Kıbrıs'ı bir sömürge biçiminde yönetmeye başlamıştır.⁷ İngiltere Kıbrıs'a bir yüksek komiser tayin etmiştir. Yüksek Komiser Kıbrıs'ı Kavanin Meclisi kanalı ile yönetmeye başlamıştır. Bu mecliste Türk, Rum ve İngiliz üyeler bulunmaktadır. Üyeler beş senelik dönemler için seçilmektedir.

İngiliz yönetimi adada yeni bir hukuk sistemi tesis etmiştir. Yüksek mahkeme en üst yargı organı konumuna getirilmiştir. Ayrıca adadaki şer-i mahkemeler kaldırılmıştır. Yüksek mahkemenin başkanı olarak yüksek komiser görev yapmaktadır. İngilizler Osmanlı Devleti'ne ödemeyi taahhüt ettikleri vergiyi vermeye yanaşmamışlardır. Ayrıca Kıbrıslı Türklerin bürokratik kadrolardan çıkarılması sonucunda birçok Türkün Anadolu'ya göç

⁵ Ahmet C. Gazioğlu, **Enosis Çemberinde Türkler (1878-1952)**, İstanbul, 1996, s. 17.

⁶ Rıfat Uçarol, "*Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye Devri*", **Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi**, İstanbul, 2001, s. 120-157.

⁷ Hamza Eroğlu, **KKTC'yi yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler**, Ankara, 2003, s.9.

etmesine sebep olmuşlardır.⁸ Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçmesi sonucunda Rum cemaati için yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde Rum cemaati Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını öngören Enosis düşüncesini desteklemeye başlamıştır. Böylece bugünkü Kıbrıs meselesinin temelleri atılmıştır.

Enosis düşüncesinin kökeni Türkçede “Büyük Fikir” veya “Büyük Ülkü” anlamına gelen Megali İdea düşüncesine dayanmaktadır. Megali İdea, Helenlilerin yaşadığı bütün coğrafyanın Yunanistan önderliğinde birleşmesini savunan Pan-helenist bir fikir akımıdır. Bu fikrin temellerini Yunanlı şair ve yazar Rigas Ferreos atmıştır.⁹ Megali İdea düşüncesi 1814 yılında Odessa'da kurulan “Filiki Eteryä” adlı bir cemiyet tarafından hayata geçirilmiştir. Bu cemiyet 1821 Yunan İsyanı'nda önemli bir rol oynamıştır. Yunanistan 19. yy. ortalarından itibaren Megali İdea düşüncesine dayalı politikalarını sürdürecektir. 1890'larda Girit'te meydana gelen isyanlar Kıbrıs'taki Rum milliyetçiliğini tetikleyen ve Enosis düşüncesini alevlendiren en önemli faktör olmuştur. Bu tarihten sonra Kıbrıs'ın da aynen Girit'te uygulanan yöntemler ile Yunanistan'a bağlanmasına çalışılacak; adeta Girit, Rumlar için Kıbrıs'ın ön provasası olacaktır.¹⁰ Megali İdea düşüncesinin en güçlü savunucularından olan Yunanlı devlet adamı Venezilos “Trakya ve Küçük Asya'yı (Anadolu) almayacağını söyleyen Yunanlı aklını kaçırmış olmalıdır.” diyerek kararlılığını vurgulamıştır.¹¹ Dönemin ünlü tarihçisi Andreas C. Michapolous, Megali İdea üzerine şunları söyler: “Gelecekte bir gün tüm Yunanlılar birleşecek ve Büyük Yunanistan Krallığı'nı Batı Anadolu'yu, Trakya'yı, Küçük Asya sahillerini ve İstanbul'u da içine almak üzere Karadeniz'e kadar uzatacaktır. Bu mağrur bir aydın fantezisi değil, bu

⁸ Şükrü Torun, **Kıbrıs'ın Politik Durumu**, İstanbul, 1956, s.38.

⁹ Fikret Kürşat, **Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi**, İstanbul, 1978, s.36-37.

¹⁰ Nükhet Adıyeke, Nuri Adıyeke, “*Girit'e Bakıp Kıbrıs'ı Görmek*”, **Kıbrıs Laboratuvarı**, İstanbul, 2005, s.59.

¹¹ Sabahattin İsmail, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, 1998, s.6.

yabancı bir ırkın hâkimiyetinden kurtularak hür olmak isteyen insanların sesidir. “¹²

Kıbrıs'ta İngiliz yönetiminin başlamasıyla ortaya çıkan Enosis hareketi bu ideolojik zemin üzerinde yükselmiştir. Enosis propagandasının Kıbrıs'ta Rumlar tarafından çıkarılan gazeteler vasıtasıyla yayıldığını görmekteyiz. Kıbrıs'ta 1892 yılında dokuz gazete yayınlanmaktadır. Bunların altı tanesi Rumca, iki tanesi İngilizce, bir tanesi ise Türkçedir.¹³ Kıbrıs'ta çıkan belli başlı Rumca gazeteler şunlardır: Evagaros, Neon, Etnos, Kipriyakos Filaks, Elefteria, Neoz Antropos, Nea Foni, Tiskipu, Pafos, Haravgi, Mahi ve Patris'tir.¹⁴ Bu gazeteler devamlı suretle Enosis propagandası yaparak Rum milliyetçiliğinin güçlenmesine neden olmuşlardır. Rumlar, İngiliz Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Winston Churchill'in Kıbrıs'ı ziyareti sırasında (9-13 Ekim 1907) Enosis taleplerini açık bir biçimde dile getirmişlerdir.¹⁵ Kıbrıslı Türkler Rumların Enosis davası karşısında aynen Rumlar gibi seslerini, çıkardıkları gazeteler vasıtasıyla dünya kamuoyuna ilan etmişlerdir. Kıbrıs'ta yayınlanan ilk Türkçe gazete 25 Aralık 1891'de çıkan Zaman gazetesi'dir. Gazeteyi çıkaran tüccar başı Hacı Derviş Efendi gazetenin ilk sayısında gazetenin temel amacının Enosis'le mücadele olduğunu ve Türk cemaatinin haklarının sonuna dek savunulacağını ilan etmiştir.¹⁶ Kıbrıs'ta yayınlanan diğer Türkçe gazetelerin başında Yeni Zaman, Kıbrıs, Kokonos, Akbaba, Feryat, Sada-yı Kıbrıs, Mirat-ı Zaman, Sunuhat, İslam, Vatan, Seyf, Doğru Yol gazeteleri gelmektedir.¹⁷

Kıbrıs, 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere tarafından resmen ilhak olunmuştur. 1. Dünya Savaşı süresince Kıbrıs'ta Enosis hareketi güçlenerek devam etmiştir. 1. Dünya Savaşı'nın hemen akabinde Enosis tehlikesini fark

¹² Salahi Sonyel, **Türk-Yunan Anlaşmazlığı**, Ankara, 1985, s.9.

¹³ Cemalettin Ünlü, **Kıbrıs'ta Basın Olayı**, Ankara, 1981, s.12.

¹⁴ ÜNLÜ, **Kıbrıs'ta Basın...**, s.218.

¹⁵ Beria Remzi Özoran, “*Enosis Karşısında Kıbrıs Türk'ü*”, **Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi**, İstanbul, 1989, s.529.

¹⁶ ÜNLÜ, **Kıbrıs'ta Basın...**, s.12.

¹⁷ ÜNLÜ, **Kıbrıs'ta Basın...**, s.18.

eden Kıbrıs Türk toplumunun cemaat liderleri 10 Aralık 1918 tarihinde “Meclis-i Milli” adlı ulusal bir kongre toplamıştır. Kongre üç gün sürmüştür. Bu kongre sonunda yayınlanan bildiride Kıbrıs Türklerinin Enosise karşı oldukları açık bir biçimde dile getirilmiştir. Aynı zamanda Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak için sonuna dek mücadele edecekleri de belirtilmiştir.¹⁸ Kıbrıslı Türkler Yunanistan’ın 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir’e çıkması üzerine Mustafa Kemal önderliğinde başlayacak olan Milli Mücadeleye maddi ve manevi her türlü katkıyı yapmaya çalışmışlardır. 1920-1922 yılları arasında Milli Mücadeleye maddeten destek olmak için yirmiye yakın piyes oynanmıştır.

Dönemin Doğru Yol gazetesinde Remzi Okan Doğru, Kıbrıslı Türklere şöyle seslenmektedir: “Muhterem Türk, Sevgili İzmir’imizin felaketzedelerine yardım olmak üzere verilecek tiyatro için sen de kardeşlik borcunu öde. Tiyatro biletlerinden almayı unutma. Ailenin o günkü yiyeceğini uzaklarda, yağmur ve çamur içinde İzmir için ağlayan bedbaht kardeşlerine hasret. Sen ve çocukların o gün aç kalın. Yiyecek parayı mazlum kardeşlerine gönder.”¹⁹ Kıbrıs, Lozan Antlaşması sırasında gündeme gelmiştir. Lozan Antlaşması’nın 16, 20, 21. maddeleri Kıbrıs’a dairdir. Türkiye, Lozan’da Kıbrıs’ta İngiliz hâkimiyetini tanıdığını kabul etmiştir. Kıbrıslı Türklere anavatana göç etme ya da İngiliz vatandaşlığına geçme hakkı tanımıştır. 1923-1925 yılları arasında 2000-10000 arasında Kıbrıslı Türk Anadolu’ya göç etmiştir.²⁰

Kıbrıs, 10 Mart 1925 tarihinde Kral V. George tarafından Taç Kolonisi ilan edilmiştir. Bu tarihten itibaren Kıbrıs vali unvanına sahip bir yönetici tarafından yönetilmiştir. Kıbrıs’ın vali unvanına sahip ilk yöneticisi Sir Malcolm Stevenson’dur.²¹ Atatürk döneminde Kıbrıs Türkleri ile Anavatan arasında

¹⁸ Beria Remzi Özoran, “*Enosis Karşısında Kıbrıs Türk’ü (1914-1918)*”, **X. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 1993, s.1261.

¹⁹ Sabahattin İsmail, Ergin Birinci, **Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri**, Lefkoşe, 1989, s.22.

²⁰ Salahi Sonyel, “*İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960)*”, **Belleten** CLIX, Ankara, 1995, s.25.

²¹ GAZİOĞLU, **Enosis Çemberinde...**, s.193.

bağ güçlenerek devam etmiştir. Türkiye’de gerçekleştirilen inkılâplar Kıbrıslı Türkler tarafından yakından takip edilmiştir. 1925 yılında Türkiye’de kabul edilen Şapka Kanunu Kıbrıs’ta 1926-1927 öğretim yılında okullarda kasket giyilerek uygulanmıştır. Harf İnkılâbı ile ilgili haberler Söz gazetesinde 12 Ağustos 1928 tarihinde “Yeni Harfler” başlıklı yazıyla duyurulmuştur. Gazete daha sonra Latin harfleriyle çıkmaya başlamıştır. Aynı zamanda Soyadı Kanunu Kıbrıslı Türkler arasında hemen benimsenmiştir. Birçok Kıbrıslı Türk soyadı almıştır.²²

Kıbrıs’ta Türkler ve Anavatan arasındaki ilişkiler git gide gelişirken Kıbrıslı Rumlar arasında Enosis hareketi Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi’nin öncülüğünde zirveye ulaşmıştır. Rumlar ile İngiliz Sömürge Yönetimi arasındaki bağlar 1930’ların başında İngiliz idaresinin Rumların Enosisçi hareketlerini kısıtlaması sonucu kopma noktasına gelmiştir. 17 Ekim 1931 tarihinde Kavanin Meclisi Üyesi Rahip Nikodimos vergi kanununu reddederek Rum toplumuna Enosis çağrısı yapmıştır. Bu çağrı üzerine Kıbrıs’ta karışıklıklar başlamıştır. Kıbrıs valisinin konağı yakılmıştır. Bu isyan sonucunda 7 kişi ölmüş, 67 kişi yaralanmış ve 400 kişi tutuklanmıştır. İsyanı başlatan 10 Rum sınır dışı edilmiştir. Bu isyana Kıbrıs Türkleri kesinlikle karışmamıştır.²³

Bu isyan sonucunda Kıbrıs’ta 13 yıl sürecek olan bir sıkıyönetim dönemi başlamıştır. Bu isyandan sonra İngilizler şu tedbirleri almışlardır:

1. Rum ileri gelenleri ve kimi din görevlileri sürgüne gönderilmişlerdir.
2. Kıbrıs Anayasası askıya alınmıştır.
3. 9 Kasım 1931 tarihli bir karar ile Yasama Konseyi kaldırılmış, bütün yetkililer yasa koyma yetkisi de dâhil olmak üzere, valiye verilmiştir.
4. Konsolosluklar dışında yabancı bayrakların kullanımı yasaklanmıştır.

²² Havva Arslan, *İngiliz Sömürge Yönetiminde Kıbrıs Türk Basını: Söz Gazetesi Örneği (1921-1946)*, Ankara, 2004, s. 23-24.

²³ İzzet Öztoprak, “Kıbrıs’ta 1931 İsyanı ve Yankıları”, *Belleten* CLXII, Ankara, 1998, s.221.

5. Köy muhtarlarının vali tarafından atanması kararlaştırılmıştır.
6. Kilise çanlarının çalınması yasaklanmıştır.
7. Yunan ve Türk tarihinin öğretilmesi yasaklanmıştır. Yunan ulusal şarkılarının söylenmesi de yasaklanmıştır.
8. Siyasi partiler kapatılmıştır, partilerin yeniden kurulması yasaklanmıştır.
9. Basına sıkı bir sansür getirilmiştir.²⁴

1931 Kıbrıs isyanı Enosis hareketi için bir dönüm noktasıdır. Çünkü bu isyan yönetime karşı yapılan ilk silahlı eylemdir. İsyanı kışkırtan Yunanistan Konsolosu Alexis Kyrou İngiliz idaresi tarafından adadan çıkarılmıştır. Yunanistan'ın 1931 Kıbrıs isyanındaki rolü bu şekilde ortaya çıkmıştır. Yunanistan Başbakanı Venizelos resmi söylemde isyan ile ilgilerinin olmadığını söylese de Ekim 1931'de Yunanistan'daki Türkiye büyükelçisine şunları söylemiştir: “İngiltere'nin er geç Kıbrıs'ı Yunanistan'a terk edeceğine inanıyorum. İşçi Partisi Avam Kamarası'nda mutlak bir çoğunluğa sahip olsaydı, İşçi Partisi Hükümeti zamanında Kıbrıs'ın Yunanistan'a terki bir emrivaki olacaktı. Esasen muhafazakârlar da Ada'nın Yunanistan'a ilhakına taraftardır.” demiştir.²⁵ Kıbrıs'taki bu sıkıyönetim dönemi 1943 yılı itibarıyla son bulmuştur. Türk ve Rum cemaatleri çeşitli siyasal organizasyonlar meydana getirmişlerdir. 18 Nisan 1943 tarihinde Dr. Fazıl Küçük'ün önderliğinde KATAK (Kıbrıs Adası Türk Azınlık Kurumu) kurulmuştur. Bu cemiyetin temel amacı Kıbrıs Türklerinin ilmî, içtimaî, iktisadî, sınaî seviyelerini yükseltmek ve genellikle Kıbrıs Türklerinin menfaatlerini temine çalışmaktır.²⁶ KATAK kısa zaman içinde başka şehirlerde şubeler açmıştır. KATAK'ın temel amacı İngiliz sömürgeciliğine karşı mücadele etmek, bir yandan da Türk toplumunu her açıdan kalkındırmaktır. Dr. Fazıl Küçük daha sonra 23 Nisan 1944 tarihinde “Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi”ni kurmuştur. Dr. Fazıl Küçük partinin kuruluşuyla ilgili şunları söylemiştir: “Bizim yani bugün

²⁴ ÖZTOPRAK, **Kıbrıs'ta 1931 İsyanı...**, s.229.

²⁵ Abdulhaluk Çay, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel 1963**, Ankara, 1989, s.27.

²⁶ Haşmet M. Gürkan, **Bir Zamanlar Kıbrıs'ta**, Lefkoşe, 1966, s.140-147.

temelleri atılan partinin tek bir gaye ve tek bir hedefi vardır ki, o da kanunî ve meşru yollardan yürüyerek cemaatimiz için salah ve refah çarelerini aramaktadır.”²⁷ Dr. Fazıl Küçük partinin temel amacının Enosis’e karşı çıkmak olduğunu açık bir biçimde dile getirmiştir.²⁸

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs Türk toplumunun Enosis karşısındaki haklı davasının liderliğini üstlenen Dr. Fazıl Küçük (1906-1984) 1949 yılında diğer partilerle birleşerek Kıbrıs Türk Milli Birliği’ni kurmuştur. Dr. Fazıl Küçük daha sonra Kıbrıs Milli Türk Partisi adını alacak olan bu kurumun kuruluş gününde şunları söylemiştir: “Bugüne kadar kendimize düstur kabul ettiğimiz nemelazımcılığı bir tarafa bırakarak üzerimize düşen bir memleket borcunu ödemeye hazır olduğumuzu ispat etmeliyiz. Eminim ki iyi niyetle işe başladığımız gün mutlak suretle zafer bizindir. Hakiki Türk işçisi, Türk Köylüsü, Türk Aydını uyanık olalım. Günün birinde mahvı perişan olduğumuzu anladığımız zaman başlamak hiçbir semere vermeyecektir. Dertlerimizi dinleyecek olanlara yaklaşalım. Tek bir vücut halinde kalkınma davamız uğrunda en sarp mâniaları aşmaya gayret etmeliyiz.”²⁹

Kıbrıs Türk toplumu siyasal partiler dışında Türk işçilerinin oluşturduğu sendikalar kurmuşlardır. Lefkoşa Türk Birliği 1944 yılında kurulmuş, daha sonra 1945 yılında Türk sendikaları Kıbrıs Türk Birlikleri Kurumu adı altında bir araya gelmişlerdir. 1949 yılında ise Kıbrıs’taki Türk örgütlenmeleri Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu adı altında birleşmişlerdir. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra Kıbrıslı Türkler Enosis’e karşı modern, sosyal ve politik örgütler kurarak kendi seslerini çok daha gür bir biçimde dünya kamuoyuna duyurmaya başlamışlardır.

Aynı dönemde Rum tarafında Enosis’in önderliğini üstlenmiş olan Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi’ne bu davada ikinci bir ortak gelmiştir. Bu 1943 yılında

²⁷ ÇAY, *Kıbrıs’ta Kanlı Noel...*, s.32.

²⁸ Sabahattin İsmail, “*Kıbrıs’ta İki Ulusal Kongre ve Sömürge Döneminde Enosis’e Karşı Direniş*”, **Rauf Denktaş’a Armağan**, Ankara, 2000, s.232.

²⁹ Halil Sadrazam, **Dr. Fazıl Küçük**, İstanbul, 1996, s.25-26.

kurulan bugün de halen faaliyetlerini sürdürülen AKEL'dir. AKEL (Çalışan Halkın İleri Partisi) sol bir ideolojik çizgiye sahiptir. Bu sol çizgiyle Kıbrıs'taki Enosis davasını birleştirmiştir. AKEL 1943 Ekiminde Londra'da düzenlediği Kıbrıs Konferansı'nda resmen Enosis talep etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile birlikte AKEL gücünü daha da arttırmış ve Kıbrıs'taki en güçlü siyasal parti haline gelmiştir. Bu süreç 1950'lerde devam edecek, AKEL, Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi ile birlikte Enosis hareketinin en güçlü ikinci örgütü sıfatına sahip olacaktır.³⁰

³⁰ Şükrü Sina Gürel, **Kıbrıs Tarihi**, İstanbul, 1985, s.15-16.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS MESELESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

A.İkinci Dünya Savaşı Sonrası Uluslararası Sistem ve Kıbrıs Meselesi

1. Yeni Dünya Düzeninde Türkiye ve Yunanistan

İkinci Dünya Savaşı, Nazi Almanyası'nın ve müttefikleri konumunda bulunan Japonya ile İtalya'nın yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu savaşın sonunda oluşan uluslararası sistem iki büyük gücün etrafında şekillenen "iki kutuplu" bir dünya yaratmıştır. Bu iki büyük güç ABD ve onun ideolojik düşmanı pozisyonunda bulunan SSCB'dir. ABD 1946 yılından itibaren "Hür Dünya"nın temsilciliğini ve koruyuculuğunu üstlenecektir. Hür Dünya, ABD'nin yanında yer alan liberal demokrasiye sahip kapitalist ülkeleri temsil eden bir sembol kavramdır. Bunun tam karşısında sosyalist ideolojiyi benimsemiş SSCB ve onun İkinci Dünya Savaşı sonrası Doğu Avrupa'da kurmuş olduğu sosyalist uydu devletler bulunmaktadır. Daha sonra bu devletlere "Doğu Bloğu Ülkeleri" adı verilecektir. ABD ve SSCB'nin güdümünde başlayan bu döneme uluslararası ilişkiler literatüründe "Soğuk Savaş" denmektedir.

Soğuk savaşın en yoğun şekilde hissedildiği tarihler 1945–1965 yıllarıdır. Kıbrıs meselesi de uluslararası kamuoyunun gündemine bu dönemde girecektir. Kıbrıs meselesi özellikle 1945 yılında ABD'nin önderliğinde kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nda, 1950'lerden itibaren gündeme gelmeye

başlayacaktır. Dünya 1945'ten itibaren artık bambaşka güç dengeleri üzerine kurulu bir uluslararası sistem ile tanışacaktır.

Sovyet tehdidine karşı 1949 yılında NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması) kurulacaktır. NATO, Sovyet tehdidine karşı Amerika ve Batı Avrupalı Ülkeler tarafından kurulmuş bir askeri pakttır. Bunun karşısında SSCB önderliğinde kurulan Varşova Paktı kurulacaktır. Soğuk Savaş 1950'lerin başından itibaren kendi örgütlerini kurmuş ve Soğuk Savaş dönemi politikaları bu örgütler aracılığıyla hayata geçirilmiştir. Kıbrıs meselesi Soğuk Savaş dönemine aktarılmış bir uluslararası sorun niteliğini bu yıllarda kazanacaktır.

Kıbrıs meselesinde bu dönemde üç önemli aktör bulunmaktadır. Bunlar: İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'dır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Kıbrıs meselesinde de belirleyici bir güç pozisyonunda bulunan ABD'nin her üç ülke ile olan ilişkileri son derece önemlidir.

Türkiye 1945 yılında, tek parti yönetimine dayalı bir siyasal sisteme sahip bir ülke konumunda idi. Ekonomisinin temeli tarıma dayanan Türkiye henüz az gelişmiş bir ülke profili çizmekteydi. 1945 sonrası iç ve dış dinamiklerin zorlaması ile Türkiye'de çok partili demokrasiye geçiş süreci başlamıştır. Esas konumuzu oluşturan Demokrat Parti de 7 Ocak 1946'da kurularak Türkiye'nin çok partili hayata geçiş sürecinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bütün bu politik değişimin yanında Türkiye dış politika açısından İkinci Dünya Savaşı sonrası kendisini tam bir çıkmaz içinde bulmuştur. 1945'in sonlarından itibaren Türkiye'ye yönelik Sovyet tehdidinin artması Türkiye'yi son derece kaygılandırmıştır. Türkiye 1945 öncesinde olduğu gibi "denge politikası" üzerine kurulu bir dış politikayı yönetemeyeceğini anlamıştır. Türkiye dış politikada tarafını seçmek zorunda kaldığını hissetmektedir. Türkiye'nin dış politika tercihi Amerika'nın önderliğindeki Batı İttifakı olacaktır. Ahmet Emin Yalman, 18 Temmuz 1945 tarihli Vatan gazetesinde , "Eski şark

mesesi mezarından kalktı” diye yazarak Türkiye’nin dış politikada bir an evvel kendisine bir müttefik bulması gerektiğinin altını çizmiştir.³¹

Türkiye yeni uluslararası sistemde tarafsız kalma lüksüne sahip bir ülke değildi. Bunun nedeni kendini savunmak için yeterli ekonomik güce ve askeri potansiyele sahip olmaması idi. Sovyetler Birliği, Türkiye’ye 1945 yılında, 1925 tarihli Türk–Rus Dostluk Antlaşması’nın yenilenemeyeceğini bildirmiştir.³² Ayrıca Sovyetler Birliği, Kars, Ardahan ve Batum üzerinde çeşitli isteklerde bulunarak Türkiye’nin Doğu sınırını tartışmaya açmaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği, Boğazlar üzerinde çeşitli istekler öne sürmüştür.³³ Bütün bu olaylar Türkiye’yi ABD’ye yaklaştırmaktaydı. Türkiye, Stalin’e karşı koyabilmek için mutlaka Batı İttifakı’na sığınmak zorundaydı. ABD 1940’ların sonunda, ünlü çevreleme politikasını oluşturarak Sovyetlerin yayılmacı hedeflerine set çekmeyi düşünmüştür. Çevreleme politikasının özünde Sovyet yayılmacılığının hedef seçebileceği alanları önceden koruma altına alarak Sovyetlerin daha fazla güçlenmesinin ve yayılmasının önüne geçilmesi vardır. Bu noktada her ikisi de Sovyetleşme tehdidi altında bulunan Türkiye ve Yunanistan çok önemli iki ülke konumundaydılar.³⁴ Yakın ve Orta Doğu büyük bir tehdit altındaydı. ABD bir an evvel bu bölgeye yönelik tehditleri bertaraf etmek istemekteydi. ABD Başkanı Truman 5 Nisan 1946’da yaptığı bir konuşmada şunları söylemekteydi: “Yakın ve Orta Doğu’ya bir göz attığımızda buranın çok kritik bir bölge olduğunu görüyoruz. Bu bölgede zengin doğal kaynaklar bulunmaktadır. En hareketli kara, deniz ve hava yolları bu bölgeden geçmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı bu bölge büyük bir ekonomik ve stratejik öneme sahiptir.”³⁵

Truman’ın yapmış olduğu bu konuşma göstermektedir ki, Amerika Yakın ve Orta Doğu’da ipleri kendi eline almak istiyordu. Amerika’nın 1945’ten

³¹ William Hale, **Türk Dış Politikası 1774 – 2000**, İstanbul, 2003, s.109

³² **Kurtuluş Savaşından Bugüne Türk Dış Politikası**, Editör: Baskın Oran, C:1, İstanbul, 2001, s.501.

³³ ORAN, **Kurtuluş Savaşından...**, s.502-503.

³⁴ ORAN, **Kurtuluş Savaşından...**, s.514-515.

³⁵ Hüseyin Bağcı, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**, Ankara, 1990,s.8.

sonra uyguladığı dış politikanın temeli Sovyet yayılmasını önlemek üzerine kuruludur. Bu politikada Türkiye'nin çok önemli bir rolü olacaktır.³⁶ 12 Mart 1947'de Başkan Harry Truman kongrede yapmış olduğu bir konuşmada tarihe "Truman Doktrini" olarak geçen Yakın Doğu ve Orta Doğu'ya yönelik ekonomik ve askeri yardımları içeren politikaları dile getirmiştir. Harry Truman yaptığı konuşmada Sovyet tehdidi altında bulunan, Türkiye ve Yunanistan'ı işaret ederek şunları söylemekteydi: "Yunanistan'ın varlığı komünistlerce yönetilen birkaç bin silahlı kişi tarafından tehdit edilmektedir. Yunanistan Hükümeti'nin mevcut durumla baş edemediği ortadadır. Yunan ordusu küçük ve zayıf olduğu için, kendi kendine yeten ve kendi kendine saygısı olan bir demokrasi olabilmesi için Yunanistan'a yardım yapılması gerekmektedir. Yunanistan'ın komşusu olan Türkiye de ABD'nin ilgisini hak etmektedir. Bağımsız ve iktisadî açıdan istikrarlı bir devlet olarak Türkiye'nin geleceği dünyanın özgürlük sever halkları için, Yunanistan'ın geleceğinden daha az önem taşımamaktadır. Savaştan beri Türkiye ulusal bütünlüğünün sağlanması için elzem olan modernizasyonu gerçekleştirmek için ABD ve İngiltere'den ek yardımlar istemiştir. Bu bütünlük, Orta Doğu'da düzenin korunması için gereklidir. İngiltere Hükümeti, içinde bulunduğu güç durum nedeni ile Türkiye'ye daha fazla malî ve ekonomik yardım yapamayacağını bize bildirmiştir. Yunanistan gibi Türkiye de ihtiyaç duyduğu yardımı almalıdır. ABD bunu vermelidir. Bu yardımı sağlayacak tek ülke biziz."³⁷ diyerek ABD'nin bir an evvel Türkiye ve Yunanistan'a yardım etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Yunanistan bu sırada komünistler ile milliyetçiler arasında cereyan eden bir iç savaşa sahne olmaktaydı ve Yunanistan'ın bir an evvel yardıma ihtiyacı vardı. Truman Doktrini kapsamında Yunanistan'a 300 milyon dolar yardım öngörülürken, Türkiye'ye ise 100 milyon dolarlık bir yardım öngörülmüştür.³⁸ Bu yardım Türkiye'yi çok rahatlatmıştır. Dönemin Türk Dışişleri Bakanı

³⁶ ORAN, *Kurtuluş Savaşından...*, s.522.

³⁷ ORAN, *Kurtuluş Savaşından...*, s.529

³⁸ ORAN, *Kurtuluş Savaşından...*, s.522.

Necmettin Sadak "Yalnızlığa terk edilmediklerini göstermesi bakımından Truman Doktrini Türk insanına büyük bir ferahlık getirmiştir."³⁹ diyerek Türkiye'nin memnuniyetini dile getirmiştir. Yunan Hükümeti aldığı yardımla komünistlere karşı mücadeleyi kazanmış ve Sovyetleşme tehlikesinden kurtulmuştur. Görüldüğü üzere Yunanistan ve Türkiye ABD'nin ekonomik ve siyasal desteğini alarak Sovyet tehdidine karşı kendilerini güvence altına almışlardır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Truman Doktrini'nin kabul edilmesi üzerine şunları söylemiştir: "Büyük Amerika Cumhuriyeti'nin memleketimiz ve milletimiz hakkında beslemekte olduğu yakın dostluk duygularının yeni bir örneğini teşkil eden bu sevinçli olayı her Türk candan alkışlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaşın fiilen sona ermesinden sonra milletimizin ispat ettiği yüksek nitelik ve ideallerin dünya kamuoyu tarafından takdir edildiğini gösteren bu yardım, Türkiye'ye zaruri ve normal savaş malzemesinin bir kısmını temin etmek suretiyle, savaş sonunda düşmüş olduğumuz iktisadî güçlüklerin kısmen giderilmesinde de ferahlatıcı bir etken olacaktır. Birleşik Amerika'nın, dünya barışının devam ve teyidi uğrunda kendisine düşen büyük rolü tamamı ile benimsediğini gösteren parlak ve ümitlerle dolu bir işarettir."⁴⁰

1948 yılında Türkiye Marshall Yardımı almaya başlamıştır. Aynı zamanda Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü daha sonra Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi olmuştur. Türkiye, 1950 yılına dek Avrupa Kalkınma Programı (Marshall Planı) kapsamında 183 milyon dolarlık ekonomik ve 200 milyon dolarlık askerî yardım almıştır.⁴¹

1947 ile 1950 yılları arasındaki dönem boyunca iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisi ve muhalefetteki Demokrat Parti, ABD ile resmî bir ittifak kurulması gerektiğine inanmışlardır.⁴² Fakat bu süre içerisinde herhangi bir

³⁹ HALE, **Türk Dış Politikası...**, s.116.

⁴⁰ Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, *Düşler ve Entrikalar, Demokrat Parti Dönemi*, Türk Dış Politikası, İstanbul, 2004, s.28

⁴¹ HALE, **Türk Dış Politikası...**, s.116.

⁴² Süha Bölükbaşı, **Barışçı Çözumsuzlük**, Ankara, 2001, s.44.

askeri ittifak resmen kurulamamıştır. Bunun nedeni ABD'nin henüz böyle bir girişime hazır olmamasıdır. 4 Nisan 1949'da kurulan NATO'ya Türkiye üye olmak istemiştir. 12 Nisan 1949'da dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson'a "ABD'nin Atlantik Paktı'nı Türkiye'yi de içine alacak şekilde genişletmesinin ya da benzeri bir garantinin bir Doğu Akdeniz Paktı'na verilmesinin mümkün olup olmadığını" sormuştur. Acheson cevabında ABD'nin Türkiye'nin bağımsızlığının lehinde olduğunu, askerî ve ekonomik yardıma devam edeceğini ancak iki ülke arasında bir ittifak ihtimalinin çok az olduğunu söylemiştir.⁴³ Türkiye NATO'ya ancak 18 Şubat 1952'de dâhil olacaktır. Yunanistan da aynı yıl NATO'ya üye olacak böylece her iki ülke de Batı İttifakı'nın resmen koruması altına girmiş olacaklardır. Bu süreç içerisinde Kıbrıs meselesi de varlığını devam ettirecek ve her iki ülkenin de 1950'lerin başından itibaren dış politikadaki en öncelikli meselelerinden biri olacaktır. 1950'lerin ortalarından itibaren ABD, Kıbrıs meselesinde belirleyici bir pozisyona gelecektir. Bunun nedeni hem Yunanistan hem de Türkiye'nin NATO'nun Güney Doğu kanadını oluşturan iki ülke olmasıdır.

2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında İngiltere'nin Kıbrıs Politikası

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'ndan gücünü yitirmiş bir şekilde çıkmıştır. İngiltere artık sahip olduğu ekonomik ve askerî potansiyel ile sömürge imparatorluğu konumunu sürdüremeyeceğini anlamıştır. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra İngiliz sömürgeleri birer birer bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Kıbrıs, stratejik açıdan önemini korumaktadır. İngiltere 1945'ten sonra Kıbrıs'ı elde tutabilmek için çeşitli formüller bulma arayışına girecektir.

26 Temmuz 1945'te iktidara gelen İngiliz İşçi Partisi Hükümeti'nde Koloniler Bakan Yardımcısı Sir. A. J. Dawe Kıbrıs'a dair şu değerlendirmeyi

⁴³ BÖLÜKBAŞI, *Barışçı...*, s.45.

yapmıştır: “Koloniler Bakanlığı olarak bizim görüşümüz, tarihsel olarak Yunanistan’ın Kıbrıs’ta bir hakkı olmayacağı ve Kıbrıs sorunu diye bir sorunun da var olmadığı yolundadır. Bizim genel politikamız, İngiliz İmparatorluğu’nun tasfiye edilmesinin düşünülmediğini belirten başbakanın çizgisi ile aynı doğrultudadır.”⁴⁴ İngiltere’nin tarihsel süreç içerisinde Kıbrıs’a dair stratejik analizleri ve stratejik politikaları 1960’a kadar aşağıdaki değişimleri yaşamıştır:

- 1) 1945’e kadar: İngiliz stratejisine yön verenler, Kıbrıs’ın elde tutulmasını ancak adaya askerî tesisler kurulmasının masrafı karşılayacak bir kullanım olanağı vermeyeceği için yarar sağlamayacağını düşünmüşlerdir. Mısır ve Filistin elde oldukça Kıbrıs’ı bir askeri kalkış noktası olarak kullanmak gerekmeyecektir. Bu yüzden adanın başka bir gücün eline geçerek İngiltere’ye karşı kullanılmasının engellenmesi yani elde tutulması yeterli olacaktır. Bu aşamada Kıbrıs’ın İngiltere için “negatif” stratejik değeri vardır.
- 2) 1945–1949 dönemi: İngiliz stratejisine ve politikasına yön verenler, artık yakın bir gelecekte Kıbrıs’ın önemli bir askeri üs olabileceğini düşünmektedirler. Arap ulusçuluğunun yükseldiği bir dönemde hele Filistin 1948’de İngiltere’nin elinden çıktıktan sonra Kıbrıs, Orta Doğu’da İngiliz egemenliği altındaki tek toprak durumuna gelince, bu egemenlikten vazgeçmek Kıbrıs’ın hâlâ potansiyel de olsa süren stratejik değeri ile bağdaşmayacaktır. Kıbrıs, Orta Doğu’da artık varlığı tehlikeye girmiş bulunan Süveyş Üssü ile eşdeğerdir.
- 3) 1950–1956 dönemi: 1950 sonundan başlayarak Kıbrıs’ın Orta Doğu’daki İngiliz askerî varlığının merkezi durumuna getirilmesi tasarlanmaktadır. 1954 yazında İngiltere, Süveyş’teki üslerinden 20 ay içinde çekilmesini öngören bir anlaşmayı imzalamak zorunda kaldıktan sonra Kıbrıs’ı bölgedeki İngiliz askerî odağı durumuna getirmek kaçınılmazdır. 1956’da ise İngiltere Süveyş’e geri dönebilmek için

⁴⁴ GÜREL, *Kıbrıs...*, s.34.

Fransa ve İsrail’le birlikte Mısır’a saldırırken Kıbrıs, İngiltere tarafından ilk kez edimli bir biçimde bir askerî kalkış noktası olarak kullanılacaktır. Ancak bu kez de İngilizler, adayı askerî amaçları için edimli bir biçimde kullanmayı uzun bir süre düşünmedikleri için geliştirmeyi ihmal ettikleri liman kolaylıklarından yoksun olmanın bedelini ağır bir biçimde ödeyeceklerdir.

- 4) 1957 ertesi: 1956 Süveyş Saldırısı’ndan Fransa ve İsrail’le birlikte hak ettikleri bozgunla çıkan İngilizler artık bölgede ABD’nin izin verdiği biçim ve ölçüde varlıklarını sürdürebileceklerini kavrayarak Kıbrıs’ta sınırlı ve NATO’nun kullanımına açık bir askerî varlığa giderek razı olacaklardır.⁴⁵

B. Türkiye ve Kıbrıs Meselesi

1. Türk Basınında Kıbrıs ve Kıbrıs Mitingleri

İkinci Dünya Savaşı sonrası Kıbrıs’ta yükselen Enosis hareketine tepki olarak hem Kıbrıs Türk kamuoyu hem de Türkiye kamuoyunda birçok tepkisel eylem gerçekleştirilmiştir. Türkiye kamuoyu 1948 yılından itibaren Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu ilgi resmi düzeyde başlamamış aksine dönemin sivil toplum örgütleri pozisyonunda bulunan milliyetçi dernekler, üniversiteli öğrencilerin kurmuş oldukları öğrenci dernekleri ve bunlara destek olan dönemin Türk basınının Türk kamuoyuna yönelik çabaları sonucunda doğmuştur.

Anavatan Türkiye ile Kıbrıs Türkleri arasındaki ilk yakınlaşma 1948 yılında Çorum Milletvekili Hasene Ilgaz’ın Kadın gazetesi sahibi İffet Halim Oruz ve Sedat Simavi’nin gazetesi olan Hürriyet’te yazan Rakım Çalapala’nın 54

⁴⁵ GÜREL, *Kıbrıs...*, s.46.

kişilik bir öğretmen kafilesi ile Kıbrıs'a gerçekleştirdiği 15 günlük ziyaretir. 1948'in Temmuz ayında gerçekleşen bu ziyaret Kıbrıs Türk toplumu açısından çok önemlidir. Zira Kıbrıs Türkleri bu ziyareti Türkiye tarafından unutulmadıklarının bir göstergesi olarak kabul etmişlerdir. Bu gezinin sonunda Hasene Ilgaz "Kıbrıs Notları" adı altında Kıbrıs izlenimlerini kaleme almıştır.⁴⁶

Bu Kıbrıs gezisi Türk kamuoyunda geniş bir yankı bulmuştur. Bu gezi üzerine dönemin ünlü edebiyatçısı Ercüment E.Talu "Son Saat" gazetesinde son derece etkili bir yazı yazarak Türk kamuoyunun duygularına tercüman olacaktır. "Kıbrıslı İrktaşlarımızla İlgilenelim" başlığını taşıyan bu yazıda Ercüment E. Talu şunları yazmaktadır: "Sayısı 80.000'e varan Kıbrıs Türkleri, istisnasız Anavatan'ın hasret ve iştiağı ile yanıp tutuşmakta ve bizden manevi alaka beklemektedirler. Yalnız manevi alaka. Çünkü büyüme emelleri beslemeyen ve antlaşmalara sadık bulunan Türkiye'nin ancak bu tür bir ilgi göstermesi mümkündür. Bununla beraber biz o kadarını da yapamamışız. Kıbrıslılar misafirleri ile hasbıhal eder iken bu ciheti apaçık söylemeyi belki de nezakete muhalif saymışlar fakat yine de kalp yoluyla ihsas etmişlerdir. Ada'nın Rumlarına Yunan Hükümeti ve Yunan milleti her suretle sahip çıkar iken, bizim kendi ırktaşlarımıza ilgisiz kalmamızın hiçbir mazereti yoktur. Zaten bizden istedikleri, bekledikleri de nedir? Sık sık bayrağımızı görmek, sesimizi duymak Kıbrıs Türklerinin başta gelen emelleridir. Oralara vapurlarımızı işletmek, gazete, kitap yollamak, karşılıklı seyahatler tertip ederek daha yakından tanışma imkânları sağlamak, resmi okul ve üniversitelerimizde Kıbrıslı gençlere daha geniş yer vermek ve onları himaye etmekle o emelleri gerçekleştirmek kabildir. Kıbrıslı Türklerin en ziyade memnurluklarına mucip olacak şey Anavatan ile aradaki münasebetlerin üzerinden yabancılik havasının kalkmasıdır. Bir Kıbrıslı Türk buraya kolayca girebilmeli, Kıbrıs haberleri basınımızda daha çok yer bulmalı, Kıbrıs okullarına buradan öğretmenler gitmeli mahsul ve mamullerimiz Kıbrıs

⁴⁶ GAZİOĞLU, *Enosis Çemberinde (1878-1952)*..., s.410.

piyasasında satılmalı, velhasıl orası vatanın hâlâ bir parçası imiş gibi bir durum yaratılmalıdır. Ta ki o 80.000 ırktaşımız uzun yıllardır duydukları yetimlik acısını birazcık olsun unutabilsinler.”⁴⁷

Ercüment E. Talu’nun hükümetin siyasal olarak Kıbrıs Türklerine sahip çıkamasa da en azından sosyal ve kültürel açıdan Kıbrıs Türklerine sahip çıkması gerektiğini vurguladığını görmekteyiz. Aynı dönemin Kıbrıs Türk basınında da Enosis karşıtı yazılar yayınlanmaktadır. 28 Eylül 1946 tarihli Ateş gazetesinde M. Kemal Deniz imzalı “İlhak Narası” adlı yazıda şunlar söylenmektedir: ”Senelerden beri dedelerimiz, babalarımız ilk kelime ilhak, Yunanistan’a Kıbrıs’ın ilhakı. Bu cümle yanı başımızda Rum cemaatimizin beşikten mezara kadar haykırdıkları bir cümledir. Biz Kıbrıs cemaati, bunu her yerde, her zaman işitiriz. Kahvede, kulüpte, yolda, evde konuşulan her kelime ilhak kelimesidir. Biz daima bu ilhak kelimesinin aleyhinde bulunduk ve her günde aleyhtarız. Bugün refah ve saadet içerisinde yaşayan Kıbrıs Rumu yarın Yunanistan’a ilhak edildiğinde yine hoşnut olmayacaktır. Çünkü o zaman Kıbrıs’ta karışıklık başlayacak, her tarafta rahatsızlık hüküm sürecektir. Biz Kıbrıs Türkleri, zengin İngiliz idaresinden memnunuz. Yalnız hükümetimizden istediğimiz bir şey var ise o da ilhakı susturmasıdır. Çünkü Türkler, bugün ilhakı nefretle karşılamakta ve aramızda hoşnutsuzluk doğurmaktadır. Bizi en ziyade uğraştıran noktalar, Kıbrıs Türk halkının idarelerde ve diğer pek çok sahalarda uğramış oldukları haksızlıkları önlemektir. Biz birlik olup ve birbirimize destek olursak bu haklarımız pek yakın bir zamanda elimize geçecektir.”⁴⁸

Adadaki Enosis hareketinin güçlenmesi sonucunda Kıbrıslı Türkler seslerini yükseltmeye başlamışlardır. 12 Şubat 1947 tarihli Ateş gazetesinde Enosis’e karşı şunlar söylenmektedir: “Rumların bu hareketini şiddetle protesto ederiz. Bu adada 81.000 Türk varlığı olduğunu herhalde adil İngiltere Hükümeti takdir ederek bu ısrarlarına ret cevabı verecektir. Kıbrıs’ı,

⁴⁷ GAZİOĞLU, *Enosis Çemberinde (1878-1952)*..., s.414.

⁴⁸ ÜNLÜ, *Kıbrıs’ta Basın*..., s.97.

Yunanistan'a vermek buradaki Türkleri öldürmek demektir.”⁴⁹ Rumların kışkırtıcı hareketlerine karşı Kıbrıslı Türk aydınları Rumlara yönelik barışçı çağrılarına devam etmekteydiler. 28 Mart 1947 tarihli Ateş gazetesinde: “Rum vatandaşlar: Senelerden beri bir ilhaktır diye tutturduğunuz teraneden vazgeçin. Kıbrıs bizim ve sizindir. Fakat Yunanistan'ın değildir. Ve siz de Yunan değilsiniz. Sizden artık iyi bir vatandaşlık, dürüst yurttaşlık hareketi bekleriz. Böyle kalp kırıcı kışkırtıcı hareketlerden vazgeçin.”⁵⁰ Dönemin karşı cephesinde yer alan Efimeris gazetesinde ise “Dur” başlıklı yazıda şunlar söylenmektedir: “Kıbrıs Elen halkının Enosis mücadelesini Anavatan daima desteklemiştir. Kıbrıs halkı gücünü daima ondan almış ve kurtuluş mücadelesinde ondan güç alarak halen devam etmektedir. Yürekllerimizde yanan bu ateş, halen yüreklerinde biraz olsun bu ateşten kalıntısı olanları harekete geçirecek milli mücadelemizin bünyesine onları da almaya daima hazırdır.”⁵¹

Görüldüğü üzere Kıbrıs'ta basın aracılığı ile süren mücadele devam etmektedir. Türkiye basınında Kıbrıs'a dair yazıların sayısal olarak çoğaldığı gözlenmektedir. Bu yazılarda genel olarak Kıbrıs Türklerine Türkiye'nin el uzatması gerektiği fakat bunun geleneksel Türk dış politikasına uymayan bir mahiyet almaması gerektiği vurgulanmaktadır. Türkiye Misak-ı Milli sınırları dışında yayılmacı bir siyaset gütmemelidir. 16 Aralık 1948 tarihli Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalman şunları yazmaktadır: “Son zamanlarda ortaya Kıbrıs meselesi diye bir mesele çıkmıştır. Bunu sevgi ile tetkik edelim, makul icaplarını yerine getirelim. Fakat coşkun hisler yüzünden Milli Misak siyasetimizle gedikler açılmamasına dikkat edelim. Bunu yapmazsak, milli siyasetimizin en mukaddes ananesinin, milli varlığımızın en esaslı temel taşı tehlikeye düşürmüş, 80.000 Kıbrıs Türküne yardım edelim derken, 20 milyon Anavatan Türkünün varlığına el uzatmış oluruz. Lozan muahedesi mucibince Kıbrıs üzerindeki haklarımızı İngiltere'ye devrettik. İngilizlerin

⁴⁹ Süleyman Özmen, *Avrasya'nın Kırılma Noktası*, Kıbrıs, İstanbul, 2006, s.192.

⁵⁰ ÖZMEN, *Avrasya'nın Kırılma Noktası...*, s.193.

⁵¹ ÜNLÜ, *Kıbrıs'ta Basın...*, s.261.

Kıbrıs idaresi, halkın rahatını temin etmiştir. Eğer müttefikimiz İngiltere bu adaya ait mesuliyetlerini devam etmek istiyorsa Orta Şark'ın istikrarı Yunanistan ile olan münasebetlerimiz selameti ve Kıbrıs Türklerinin emniyet ve huzuru namına bizim tabii siyasetimiz İngiltere'yi desteklemektedir. Eğer İngiltere Kıbrıs'tan çekilmek istiyorsa, adanın mukadderatı meselesinde Türkiye, gerek kendi emniyeti gerek Kıbrıs Türkleri namına mutlak söz sahibi olmalıdır. Yunan dostlarımızın istikrarlı bir idare kurmak bakımından emanetlerine aldıkları Türkleri, en iptidaî haklarını temin bakımından da fena bir imtihan geçirmişlerdir. Şark hududumuzdan gelen en mühim bir strateji hattının Akdeniz'deki ucunu teşkil eden bir adayı Yunanlıların elinde emniyette göremeyiz. İlk önce kendi nizam ve istikrarını düşünmesi lazım gelen Yunanistan'ın Akdeniz'de bir ırkçılık ve tarihî emperyalizm siyaseti takip etmesi; kendisi için bir felaket, Türk – Yunan münasebetleri için bir musibet olur. Pan-Slavlîğin müşterek tazyiki altında bulunan Türkler ile Yunanlıların yeni bir zıddiyet ve anlaşmazlık devrine sürüklenmeleri yazıktır. Dinç kafa ile konuşarak bir çıkar yol aramalı, adada bir Girit havası yaratılmamalıdır.”⁵²

1947 yılından itibaren hem Kıbrıs'ta hem de Türkiye'de Enosis karşıtı mitingler düzenlenmeye başlanmıştır. Bu Enosis karşıtı mitingler 1950'lere dek Kıbrıs meselesinin Türk kamuoyu tarafından benimsenmesinde çok önemli bir işleve sahip olacaktır. Kıbrıs Türkleri 28 Kasım 1948'de Lefkoşa'da Ayasofya Meydanı'nda tarihe “Ayasofya Mitingi” adıyla geçen büyük bir miting düzenlemişlerdir. Bu mitinge Dr. Fazıl Küçük, Rauf Denктаş, Faiz Kaymak, Avukat Ali Dana, Suphi Kenan, Hoca Salih ve Kemal Deniz katılarak Enosis karşıtı konuşmalar yapmışlardır.⁵³ Aynı dönemde Ankara ve İstanbul'da da Enosis karşıtı mitingler düzenlenmiştir. 25 Aralık 1948 tarihinde Ankara'da öğrenci dernekleri tarafından düzenlenen mitingde konuşan Erhan Löker şunları söylemiştir: “Gayemiz bugünkü sınırlarımız

⁵² **Vatan**, 16 Aralık 1948, s.1.

⁵³ Turhan Ulusoy, **2. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Kıbrıs için Yapılan Mitingler**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999, s.11.

dışında yaşayan asgari 60 milyon Türkün uzun yıllardan beri gördükleri kıtal, zülüm ve işkencenin ızdırap verici sesinin Türkiye'mizin de samimi bir azası bulunduğu BM Teşkilatı'na arzını istemektedir.”⁵⁴ Aynı mitingde konuşan Sabri Ekmekçioğlu şunları söylemektedir: “Her girdiği yerde hanümanlar söndüren bu kızıl afet, bu kâbus bütün dünyayı ve bilhassa Türk camiasını tehlide cüret etmektedir. Bugün kızılların pençesine düşmüş olan milyonlarca Türk inim inim inlemektedir. Şimdi de kızıl afet Kıbrıs'ı sarmaya çalışmaktadır. Yeşil Ada'nın kızıl emperyalistlere peşkeş çekilmesine asla müsamaha etmeyeceğiz.”⁵⁵

1949 yılının ilk aylarından itibaren Türk kamuoyunun Kıbrıs'a yönelik ilgisi artmıştır. Adada Kıbrıslı Türkler tarafından gerçekleştirilen mitingler bu ilginin artmasının temel sebebidir. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde 1949 yılı içerisinde çeşitli mitingler düzenlenmiştir. 8 Ocak 1949 tarihinde Malatya'da düzenlenen mitinge binlerce kişi katılmıştır. Bu mitingde konuşma yapan Malatya Kültür Derneği Başkanı Müfit Yetkin Kıbrıs'ın, Kars kadar, Edirne kadar, Hatay kadar ve Malatya kadar Türk olduğunu ve Kıbrıs davasının 18 milyon Türkün davası olduğunu belirtmiştir.⁵⁶ Bu mitingi 15 Ocak 1949 tarihinde gerçekleştirilen Balıkesir mitingi takip etmiştir. Bu mitingde “Kıbrıs Türkün ata yadigârıdır.” , “Kıbrıs bizimdir, pazarlık istemeyiz.” , “Kıbrıslılar, dileğiniz dileğimizdir.” yazılı pankartlar taşınmıştır.⁵⁷ Balıkesir mitinginden bir gün sonra Antakya mitingi düzenlenmiştir. Binlerce Antakyalı Kıbrıs'a bağlılıklarını belirtmişlerdir.⁵⁸ 20 Şubatta İzmir'de gerçekleştirilen mitinge binlerce kişi katılmıştır. Mitinge katılanlar “Birleşmiş Milletler'e güvenimiz tamdır.”, “İnsanlığa hizmet edenlerin başındayız.”, “Kıbrıs Türkleri kalplerimiz sizinle beraberdir.”, “Sizin acınız bizim acımız olacaktır.” yazılı pankartlar taşımışlardır.⁵⁹ Anavatan'da gerçekleştirilen bu mitingler sonrasında Kıbrıslı Türkler Kıbrıs meselesinde çok daha güçlü bir biçimde seslerini yükseltmeye

⁵⁴ **Vatan**, 26 Aralık 1948, s.4.

⁵⁵ **Vatan**, 26 Aralık 1948, s.4.

⁵⁶ **Vatan**, 9 Ocak 1949, s.3.

⁵⁷ **Cumhuriyet**, 16 Ocak 1949, s.1.

⁵⁸ **Cumhuriyet**, 17 Ocak 1949, s.1.

⁵⁹ **Vatan**, 21 Şubat 1949, s.3.

başlayacaklardır. Kıbrıslı Türkler 11 Aralık 1949 tarihinde ikinci büyük Ayasofya mitingini düzenlemişlerdir. Bu mitinge yaklaşık 15 bin Kıbrıslı Türk katılmıştır.⁶⁰ Mitingde Enosis'i protesto eden telgraflar okunmuştur. Miting sonrasında şu kararlar alınmıştır:

- 1) Adamızın Yunanistan'a ilhak edilmesi hakkındaki arzuları şiddetle protesto ederiz.
- 2) İlhak gerçekleştiği takdirde Kıbrıs'a ekonomik buhran, sosyal kargaşa dâhil, iç savaş geleceğine ve bu suretle Orta Doğu'da barış ve huzurun bozulacağına inanmaktayız.
- 3) Adanın selameti, azınlıkların korunması, Akdeniz'in denge ve savunmasının Kıbrıs'ta statükonun devamını gerektirdiğine ve plebisit yapılmasında gerek ve yarar bulunmadığına inanmaktayız.
- 4) İngiltere kendiliğinden adadan çekilecekse adanın eski sahibi, en yakın komşusu ve adayı en iyi savunabilecek tek Orta Doğu devleti olan Türkiye'ye iade edilmesini talep etmekteyiz.
- 5) Bu kararın İngiltere, Türkiye, Kıbrıs ve BM'de çeşitli makamlara ve Türkiye'deki siyasi partilerle öğrenci birliklerine gönderilmesi için Dr. Fazıl Küçük yetkili kılınmıştır.
- 6) Gerekliğinde Türkiye'ye ve İngiltere'ye davamızın takibi ve duyurulması için bir heyet seçilip gönderilmesi için Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu yetkilidir.⁶¹

Türk kamuoyunun bu derece tepkili olmasının nedenlerinin başında Yunanistan'ın Enosisçi söylemini dünya kamuoyuna dikte etmesidir. 1947 yılının başında Yunan Başbakanı Maksimos, parlamentoda "Kıbrıs'ın çok yakın bir zamanda Yunanistan'a verileceğini ümit etmekteyim." diyerek Yunan Hükümeti'nin Enosis talebini ortaya koymuştur.⁶² 1947 yılında Yunan Kralı

⁶⁰ ÖZMEN, *Avrasya'nın Kırılma Noktası*..., s.200.

⁶¹ ÖZMEN, *Avrasya'nın Kırılma Noktası*..., s.200-201.

⁶² GAZİOĞLU, *Enosis Çemberinde (1878-1952)*..., s.441-442.

Paul řu açıklamayı yaparak Yunanistan'ın Enosis talebini net bir şekilde ortaya koyacaktır. "Yunanistan Kıbrıs'ın ilhakını elbette arzu etmektedir ve etmeye devam edecektir. Bunun hala yerine getirilmemiş olmasını anlamak güçtür. İlhakın, İngilizlerin güvenliğine bir müdahale olacağı savı geçersizdir. Halkının büyük bir çoğunluğunun arzuladığı gibi Kıbrıs Yunanistan'a verilir ise adada İngilizlerin kurduğu askeri üsler tehlikeye girmez. Ayrıca bu, Birleşmiş Milletler kanalı ile gerçekleşirse Yunanistan, İngiltere'ye veya Amerika'ya, Girit'te veya başka topraklarında ek üs kolaylıkları sağlamaya hazır olacaktır."demektedir.⁶³

Görüldüğü üzere Yunanistan 1947 yılından itibaren Enosis talebini resmen gündeme getirmektedir. 1946 – 1950 dönemini kısaca değerlendirecek olursak řu noktalara işaret etmemiz gerektiği kanaatindeyiz:

- a) Rum toplumu İngiltere'nin reform tasarılarına karşı olumsuz bir tutum takınmakta, daha fazla özerklik isteyerek Enosis yolunda devam etmektedir.
- b) Kıbrıs'ta yükselen Enosis hareketi ilk kez Türk kamuoyunda bu dönemde yankı bulmakta ve Enosis karşıtı mitingler ilk kez bu dönemde düzenlenmeye başlamaktadır.
- c) Türkiye resmi söylemde bu dönemde Kıbrıs'a dair bir politika ortaya atmamaktadır. Bunun nedeni geleneksel dış politika anlayışı ve uluslar arası konjonktürdür.
- d) Yunanistan resmen Enosis talebini 1947 yılından itibaren dünya kamuoyuna ilan etmeye başlamıştır.

⁶³ GAZİOĞLU, *Enosis Çemberinde (1878-1952)*..., s.442.

2. Demokrat Parti Hükümeti'nin ve Türk Kamuoyunun Kıbrıs Meselesine Karşı Tutumu (1950-1952)

1940'ların sonunda CHP iktidarının sonlarına yaklaşır iken Kıbrıs meselesi de kamuoyunun gündemine iyiden iyiye girmeye başlamıştı. Özellikle gençlik örgütleri, milliyetçi dernekler ve basın tarafından Türk kamuoyu devamlı Kıbrıs meselesine yönelik olarak propagandaya maruz bırakılıyordu. Amaç Kıbrıs meselesine ilgi duyan, onu sahiplenen bir kamuoyu yaratmak idi. Son CHP Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı olan Necmettin Sadak 23 Ocak 1950'de Meclis'te yaptığı konuşmada Kıbrıs meselesine dair şunları söylemektedir: "Beyler, Kıbrıs sorunu diye bir şey yoktur. Basın muhabirlerinin sorularına karşılık olarak bunu birkaç zaman önce söylemiştim. Kıbrıs sorunu diye bir şey yoktur; çünkü bu Ada Büyük Britanya'nın hükümranlılığı altında ve yönetimindedir. İngiltere'nin Ada üzerindeki bu haklarını başka bir güce devretmek için herhangi bir niyetinin olmadığını ve böyle bir temayülü de hiçbir zaman göstermediğini biliyoruz. Bundan tamamıyla eminiz. Her ne çeşit olursa olsun, Kıbrıs'tan çıkacak herhangi bir kışkırtma durumu değiştiremez. Durum, böyle bir kışkırtma sonucu değiştirilemez."⁶⁴ diyerek CHP'nin Kıbrıs'a yönelik bakış açısını ortaya koymaktaydı. Son CHP Hükümeti Kıbrıs'taki statükonun devamından yana bir politika takip etmekte idi. Bu dönemde Kıbrıs meselesine yönelik dönemin basınında çok sayıda yazı yayınlanmaya başlamıştır.

Seçim sürecine giren Türkiye'de Kıbrıs meselesi gündemin alt sıralarına düşmüştür. 14 Mayıs 1950 seçimleri ile birlikte Türkiye'de tek parti iktidarı noktalanıyor ve Demokrat Parti'nin 10 yıllık iktidarı başlıyordu. Demokrat Parti'nin temel hedefi Batı ile siyasal ve ekonomik olarak entegrasyondur. Demokrat Parti'nin kurduğu ilk hükümetin hükümet programında dış politikaya dair şunlar söylenmektedir: "Birleşmiş Milletler idealine olan samimi

⁶⁴ BAĞCI, *Demokrat Parti...*, s.111.

bağlılığımızı tekrara lüzum görmüyoruz. Ananevi İngiliz ve Fransız ittifakına ve Birleşik Amerika ile en sıkı dostluk ve işbirliğine dayanan, dostluklarına daima sadık kalan, uzak yakın ve büyük küçük bütün milletlerin istiklal ve toprak bütünlüklerine her zaman hürmetkâr olan dış siyasetimizin coğrafi durumumuzun ehemmiyet ve nezaketi ve milletimizin en ağır şartlar altında dahi tebarüz eden yüksek ruhi kudreti itibariyle demokrasi cephesi ve cihan sulhu için mühim bir amir olduğuna inanmaktayız. Truman Doktrini ve Marshall Yardımı'yla bu sulhçu siyasetimizi desteklediğinden dolayı kendisine milletçe samimi şükran hisleri beslediğimiz büyük dostumuz Birleşik Amerika ile büyük müttefiklerimiz İngiltere ve Fransa ile siyasî, iktisadî, kültürel münasebetlerimizi samimiyet ve anlayış havası içinde her gün daha kuvvetlendirmek en büyük emelimizdir.⁶⁵

Demokrat Parti döneminin ilk hükümet programını incelediğimizde Kıbrıs'a dair bir atfın olmadığını görmekteyiz. Bunun nedeni Kıbrıs'ın henüz uluslararası bir meseleye dönüşmemiş olmasıdır. Demokrat Parti'nin ilk programına baktığımızda on yıllık iktidarının dış politika ilkelerinin temellerini görmekteyiz. Hükümet programlarında vurgulanan "Amerikan dostluğu" ise yeni dönemin dış politikadaki rotasını belli etmektedir. Demokrat Parti on yıllık iktidarı boyunca batıya yakın olmayı ve daima Amerika öncülüğündeki Batı Bloğu ile müttefiklik ilişkisini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Nitekim Kıbrıs meselesine Demokrat Parti'nin yaklaşımında da birincil öncelik Batı Bloğu içerisindeki güven ve istikrarın ne olursa olsun bozulmaması gerektiği noktasına düşümlenecektir. Daha sonraki hükümet programlarında Kıbrıs meselesine yönelik tespitler ve çözüm alternatifleri yer alacaktır. Demokrat Parti iktidarının ilk yılı olan 1950'de Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü 20 Haziran 1950'de Meclis'te yaptığı bir konuşmada Kıbrıs meselesi diye bir sorunun mevcut olmadığını dile getirecektir.⁶⁶

⁶⁵ Türker Sanal, **Menderes Hükümetleri**, Ankara, 2000, s.27-28.

⁶⁶ **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1950, s.3.

Görüldüğü üzere iktidarının ilk yılında Demokrat Parti Kıbrıs meselesi ile yüz yüze gelmek zorunda kalmıştır. Bunun nedeni kamuoyunun Kıbrıs meselesine yönelik duyduğu hassasiyettir. Buna rağmen Demokrat Parti, iktidarının ilk yılında başka önemli dış politik meselelerden dolayı Kıbrıs meselesine yönelik derinlemesine bir resmi söylem ortaya koyma ihtiyacını hissetmeyecektir. Kore Savaşı 1950 Haziranında başlamış ve Türkiye Kore'ye askeri bir birlik göndermeye karar vermiştir. Kore Savaşı dolayısıyla Kıbrıs meselesi gündemin alt sıralarına düşecektir. Gerçek anlamda Demokrat Parti 1951 yılında Yunanistan'ın resmen Enosis talep etmesi üzerine Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilenmek zorunda kalacaktır. 16 Şubat 1951 tarihinde Yunan Başbakanı Sofokles Venizelos Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi gerektiğini resmen beyan etmiştir.⁶⁷ Bu beyanat Türkiye'de özellikle Türk basınında geniş yankı bulmuş ve çok sert bir tepki ile karşılanmıştır. Bu tepkilerin başında 21 Şubat 1951 tarihli Zafer gazetesinde Bahadır Dülger imzalı bir yazıda şunlar söylenmektedir: "Yunan Başbakanı Venizelos'un Kıbrıs'ın Yunanistan'a ait olduğu hakkındaki beyanatının Kıbrıs meselesinin yeni bir safhası olarak telakki etmemek mümkün olmuyor. Bugüne kadar Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı meselesi Yunan Hükümeti tarafından gizli bir suretle destekleniyordu. Oldukça uzun süren bu gizli çalışma safhasında Venizelos gibi birinci derecede değil, ikinci planda mesul devlet adamlarının bile Kıbrıs davasını ellerine aldıkları Yunan Hükümeti'ne izafeten bu Ada üzerinden bir takım haklar iddia ettikleri görülmemiştir. Anlaşıyor ki, Yunan Hükümeti, gizli çalışmaların artık meseleyi kıvama getirdiğine kani olmuş ve işi açıkça ortaya dökmekte bir mahzur görmemiştir."⁶⁸

Aynı tarz tepkiler dönemin iktidar partisinin içinden de gelebiliyordu. 24 Şubat 1951 tarihli Meclis toplantısında DP Tekirdağ Milletvekili Zeki Erataman şunları dile getirmiştir: "Son bir cümle olarak Kıbrıs hakkında söyleyeceğim şudur: Biz, Yunanlılara, Yunanlıların bize dost olduğu kadar

⁶⁷ Fahir Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi(1954 –1959)**, Ankara, 1963, s.26.

⁶⁸ **Zafer**, 21 Şubat 1951, s.2.

dost kalacağız. Ne bir santim fazla, ne bir santim noksan.”⁶⁹ Dönemin muhalefet partisi CHP’de Kıbrıs meselesi ile yakından ilgilenmiştir. CHP Mardin Milletvekili Dr. Aziz Uras şunları söylemiştir: “Bilinmektedir ki, uzun zamandan beri bu iş halkı yakından alakalandırmaktadır. Hatta bizimle Yunan halkı arasında bazı nahoş reperküsyonlara sebep olmuştur. Bütün bunlar mevcuttur. Eğer böyle bir müzakere yoksa işi kökünden kesmek varsa, memleketimizin hayati menfaatleri ile ilgili olan bu meselede hükümetin alaka ve derecesini öğrenmek elbette lazımdır.”⁷⁰ diyerek Demokrat Parti’yi Kıbrıs meselesine yönelik resmi bir politika oluşturması gerektiği yönünde uyarmıştır. Kıbrıs Türk basını Venizelos’un Enosis talebine karşı çok sert bir tepki göstermiştir. Kıbrıs Türk toplumu gözlerini Anavatan’a çevirmiştir. 21 Mart 1951 tarihinde Halkın Sesi gazetesinde: “100 bin Türk, Yunan süngüsünün merhametine terk edilecek. Bizim yalnız ve yalnız bütün ümitlerimiz Anavatan’a bağlanmıştır. Şüphe yoktur ki Türk gençliği 21 milyon Türk, senelerdir, bizim davamızın müdafii olmuş, onu omuzlamış ve her ne pahasına olursa olsun bu menhus Yunan isteklerinin önlenmesine mani olmaya ant içmiştir.”⁷¹ Halkın Sesi gazetesi Kıbrıs Türk toplumu adına dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a ve Başbakan Adnan Menderes’e hitaben iki açık mektup yayınlanmıştır. Cumhurbaşkanı Bayar’a yönelik yayınlanan mektupta: “Makedonya ve Girit facialarının İzmir katliamlarının Kıbrıs’ta tekrarlanmasına, demokrat Türkiye devletinin müsaade etmeyeceğinden şüphemiz yoktur.”⁷² denilirken Başbakan Adnan Menderes’e ise şöyle seslenilmektedir: “Büyük Atatürk’ün emanetini dirayet ve kiyasetle yürütmesini bilen sizin gibi kıymetli bir devlet adamına, eşsiz bir hürriyet ve demokrasi mücahidine, Kıbrıs Türkleri inançla, güvenle yalvarıyoruz. Bizi bu badireden kurtarınız. Elinizdeki geniş imkânları kullanarak size her hususta bağlı olan Kıbrıs Türklerini asırlık düşmanlara terk etmeyiniz.”⁷³

⁶⁹ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.27.

⁷⁰ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.27.

⁷¹ Rasim Koç, *Kıbrıs Basınında Kıbrıs Olayları*, İstanbul, 2008, s.29.

⁷² KOÇ, *Kıbrıs Basınında...*, s.30.

⁷³ KOÇ, *Kıbrıs Basınında...*, s.30.

Dönemin basınında Kıbrıs meselesine yönelik en ateşli yazıları Hürriyet gazetesinin başyazarı konumunda bulunan Sedat Simavi yazacaktır. Sedat Simavi, gazetesini aracılığı ile “Kıbrıs Türktür” kampanyasını başlatacaktır. 4 Nisan 1951 tarihli yazısında Kıbrıs’ın Türkiye’ye ait olduğunu söyleyecek ve hükümeti bu konuda pasif kalmakla suçlayacaktır.⁷⁴ 10 Mayıs 1951 tarihinde yazdığı bir yazıda Sedat Simavi şunları söylemektedir: “Kıbrıs ve On İki Ada konusunu Türkiye’nin milli davası olarak görüyoruz. Er geç bu vatan topraklarının, asıl sahibi olan Türkiye’ye döneceğine inanıyorum. Şuna kaniyim ki, bu adalar Türkiye ile dostluk pahasına da olsa Yunanistan’ın elinde kalmayacaktır.”⁷⁵ Sedat Simavi, Türk hükümetini milli çıkarlara aykırı davranmakla suçluyordu. Suçladığı kişi ise Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü idi. Fuat Köprülü, Sedat Simavi’yi yazdığı sert yazılardan dolayı mahkemeye verecek ve böylece Sedat Simavi düşüncelerini mahkemeye taşımış olacaktır.

Sedat Simavi ölene dek kendisinin tabiri ile Kıbrıs davasının yılmaz bir savunucusu olacaktır. Bütün bu eleştirilere yönelik bir cevap niteliğinde olan dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü’nün 20 Nisanda Hürriyet gazetesine verdiği demeçte şunlar beyan edilmektedir: “Ülkemize nispetle coğrafi ehemmiyeti, oradaki soydaşlarımızın mühim bir kitle teşkil etmesi ve tarihî bağlarımız dolayısı ile Kıbrıs’ın durumunun bizi çok yakından alakadar etmesi gayet tabiidir. Ada’nın bugünkü hukukî vaziyetinin değişmesi için bir sebep görmemekteyiz. Fakat bu vaziyette herhangi bir değişiklik ciddi suretle bahis mevzu olacak olursa, bunun bizsiz ve haklarımıza aykırı bir şekilde yapılmasına imkân bırakamayız. Bu bakımdan oradaki soydaşlarımızın müsterih olmaları lazımdır. Sözlerimin herhangi bir şekilde polemiklere vesile vermesini arzu etmediğim için meselenin esası hakkında daha fazla mütalaa beyanından iktinap edeceğim. Bu sebeptendir ki hükümetimiz, bu mevzu hakkındaki durumunu gereken taraflara açık ve dostane bir şekilde

⁷⁴ Hürriyet, 4 Nisan 1951, s.1.

⁷⁵ Hürriyet, 10 Mayıs 1951, s.1.

anlatmakla beraber ortada çalkalanan münakaşa ve gösterilerden ihtiyat ve temkinle uzak durmuştur. Biz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun en sıkı ve samimi mahiyette olmasına büyük ehemmiyet vermekteyiz.”⁷⁶ Köprülü’nün bu beyanatı ile birlikte Demokrat Parti ilk kez Kıbrıs meselesine yönelik resmi bir tavır ortaya koymuştur. Köprülü’nün demecini incelediğimizde hükümetin Kıbrıs’taki statükonun hiçbir şekilde bozulmayacağını düşündüğünü görmekteyiz. Bunun nedeni İngiltere’nin Kıbrıs’ı bırakmak gibi bir niyetinin olmamasıdır. Köprülü aynı blok içerisinde yer aldıklarından dolayı Yunanistan ile dostane ilişkiler geliştirmek gerektiğini vurgulamıştır. Kıbrıs meselesinin iki ülke arasındaki ilişkileri bozucu bir etkiye neden olmaması gerektiğini düşünmektedir. Demokrat Parti Hükümeti bu açıdan bizce sağduyulu bir yaklaşım sergilemiştir. Çünkü uluslararası koşullar nedeni ile Türkiye’nin Yunanistan ile ilişkilerini gerginleştirmesi Batı İttifakı ve Yakın Doğu’nun güvenliğinin tehlike altına girmesine neden olacaktır. Nitekim 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan birlikte NATO’ya üye olacaklardır. Bu iki ülkenin çatışması NATO’nun Güney Doğu kanadının çökmesi anlamına gelecektir. ABD böyle bir çatışmayı Batı İttifakı’nın çıkarları açısından son derece tehlikeli görmekteydi.

Dönemin muhalefet partisi olan CHP’nin Genel Sekreteri Kasım Gülek muhalefetin Kıbrıs meselesine dair yaklaşımını şu sözlerle ifade etmiştir: ”Kıbrıs’ta statükonun değişmesini istemiyoruz. İngiltere’nin dostluğu ve her iki memlekete karşı yakın alakası, Kıbrıs’ta memleketimizin emniyetini ve ırktaşlarımızın selametini sağlayan esaslı bir unsur olarak mütalaa edilmelidir. Ne sebeple olursa olsun, Kıbrıs’ın bugünkü durumunda bir değişiklik bahis mevzu olursa, coğrafi bakımdan ve içinde büyük bir Türk kitlesi bulunması dolayısı ile bu değişiklik Türkiye için hayati bir mesele olur.”⁷⁷ Kasım Gülek’in verdiği mesaj bu noktada hükümetin verdiği mesaj ile örtüşmektedir. Muhalefet de Kıbrıs’taki statükonun devamından yanadır.

⁷⁶ **Hürriyet**, 20 Nisan 1951, s.5.

⁷⁷ **Hürriyet**, 21 Nisan 1951, s.1.

Demokrat Parti'nin yarı resmi yayın organı niteliğinde olan Zafer gazetesinde Başyazar Mümtaz Faik Fenik, Kıbrıs konusunda şunları söylemektedir: "Kıbrıs hakkındaki Türk görüşü gayet sarihtir. Bu birçok devlet adamlarımızın beyanları ile gazetelerimizin neşriyatı ile kaç kere açıklanmıştır. Vakti ile iade edilmek üzere İngilizler tarafından Türklerin elinden alınmış ve sonra öylece kalmış bulunan Kıbrıs'ın bugünkü durumunda bir değişiklik yapılması bahis mevzu olamaz. Eğer Kıbrıs hakkında bir karar vermek gerekirse, bunda Türkiye'nin de mutlaka söz sahibi bulunduğu unutulmamalıdır. Eğer bir gün Kıbrıs'ın akıbeti konuşulacaksa Türkiye'nin de elbette söyleyecek haklı bir sözü vardır. Şurasını bir defa daha açıklayalım ki, biz henüz Kıbrıs meselesinin münakaşasına girmiş değiliz. Söylediklerimiz, yalnız bugünkü statükonun devam etmesidir. Bu statükonun bozulmasına Kıbrıs'ta yaşayan Türkler de tam manası ile muarızdır; çünkü Kıbrıs bir hâkimiyet değiştirecek olursa, başlarına ne büyük bir felaket geleceğini yakinen bilmektedirler. Ve nihayet, şu da muhakkaktır ki Türkiye, Anadolu'nun hemen burnunun dibinde bulunan bir adanın mukadderatına asla bigâne kalamaz."⁷⁸ Millet Partisi Başkanı Hikmet Bayur 25 Kasım 1951 tarihinde Kudret gazetesinde hükümeti eleştiren bir yazı kaleme almıştır. Bayur, yazısında şunları ifade etmektedir: "Bizim de cesur bir Kıbrıs politikamız olsa, Yunanistan bu Ada işini kurcalamaktan sakınırdı. Yunanın cüretine, bizim çekingenliğimiz sebebiyet vermiştir. İngiltere adadan çekilirse, bu adanın bize geçmesi zaruridir. Ancak her taraftan tıkanmış olan limanlarımız (Mersin, İskenderun gibi) bu şekilde rahat bir nefes alabilir."⁷⁹ Bayur yazısında Kıbrıs'ın stratejik önemine değinerek hükümetin ilgisini bu noktaya çekmeye çalışmaktaydı. 1951 yılı içinde Ankara'ya gelen Yunan Başbakanı Sofokles Venizelos'un Menderes'e özel bir görüşme sırasında, Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili tutumunun ne olacağını sorması üzerine, Başbakan Adnan Menderes: "Merak etmeyin. Bu konu Yunan-Türk dostluğu çerçevesinde çözüme kavuşturulacaktır."⁸⁰ diyerek

⁷⁸ **Zafer**, 28 Nisan 1951, s.1.

⁷⁹ Hüseyin Agun, **Demokrat Parti İktidarının Kıbrıs Politikası**, Ankara, 1997, s.5.

⁸⁰ GÜREL, **Kıbrıs...**, s.77.

cevaplamıştır. 1951 yılında Demokrat Parti Hükümeti'nin temel Kıbrıs politikasının dayanakları şu düşüncelerden oluşmaktaydı:

- 1) Kıbrıs'taki statüko korunmalıdır.
- 2) Kıbrıs meselesi Türk –Yunan dostluğu çerçevesinde çözümlenmelidir.
- 3) Eğer Kıbrıs'taki statükonun değişmesi durumu söz konusu olacaksa Türkiye mutlaka bu konuda müdahil olacaktır.

Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün Türk–Yunan dostluğuna verdiği önemin açık bir ifadesi olan ve Türk–Yunan dostluğunu baltalayacak dış güçlere gönderme yaptığı aşağıdaki konuşmaya baktığımızda Köprülü, SSCB tehdidinden söz etmekte ve Batı Bloğu'na üye olan Türkiye ve Yunanistan'ın dostane ilişkilerinin bozulmasının SSCB'nin faydasına olacağını işaret etmektedir. Köprülü şunları söylemektedir: “Demokrat milletleri tehdit eden harp afeti karşısında Yunanistan'la Türkiye aşağı yukarı mukadderat birliği etmiş vaziyettedir. Bu iki memleket arasındaki dostluğun bozulması için muayyen membalardan sarf edilen gayretlerin, her iki devletin başında bulunan insanların iyi görüş ve niyetleri ile hiçbir tesir yapmayacağından eminim.”⁸¹

3. Kıbrıs'ta Yükselen Enosis Hareketi Karşısında Demokrat Parti Hükümeti'nin Tutumu ve Türk Kamuoyunun Tepkisi (1952 – 1954)

1952 Ocak ayında Türkiye'ye gelen Yunan Dışişleri Bakanının ziyareti dolayısıyla Hikmet Bayur yazdığı yazıda şunları söylemektedir: “Eğer Yunan Hükümeti aradaki dostluğun hükümetler arası münasebetlere hasredilmesini

⁸¹ GÜREL, *Kıbrıs...*, s.84.

ve dolayısıyla temelini nispeten dar olmasını yeter buluyorsa ve bu temel genişliğine önem veriyorsa yukarı andığımız konularda (Kıbrıs meselesi) çok dikkat etmelidir. Kıbrıs sorunu da Türk–Yunan dostluğu bakımından çok önemlidir. Türk gençliği ve halkı bu işte ne derece duygulu olduğunu birkaç kere göstermiştir. Bizce yapılacak esaslı iş, herkesin Kıbrıs sorununu kurcalamaktan sakınmasıdır.”⁸² 1952 yılı Demokrat Parti iktidarının dış politika hedeflerinden biri olan NATO üyeliğinin gerçekleşmesi ile birlikte Türkiye –Yunanistan ilişkilerinin son derece olumlu bir seyir takip ettiği bir yıl olarak başlamıştır. Bunun en açık kanıtı Yunan Dışişleri Bakanı Venizelos’un Türkiye’yi ziyaret ederek önde gelen Demokrat Parti yöneticileri ile görüşmesidir.⁸³ Bu görüşmeler sonucunda taraflar Türk-Yunan işbirliğinin sıklaştırılması ve halli gereken meseleler için bir komisyonun oluşmasına karar vermişlerdir.⁸⁴ Türkiye artık Yunanistan ile birlikte Batı İttifakı’nın resmen bir üyesi haline gelmiştir. Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 26 Nisan–2 Mayıs 1952 tarihleri arasında Atina’yı ziyaret etmişlerdir. 25 Nisan 1952 tarihinde Başbakan Menderes beraberinde dört milletvekili, on iki gazeteci, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ve Kara Kuvvetleri Komutanı Şükrü Kanatlı ile birlikte Yunanistan’a hareket etmiştir.⁸⁵ Başbakan Menderes, Yunanistan’a hareket etmeden önce basına yaptığı açıklamada: “Yunanistan’a yalnız Türk hükümetinin değil Türk milletinin sevgi ve güvenlerini götürüyoruz. İki devlet arasında açılan yeni münasebet devresinin feyizli ve müspet neticeler vereceğini kuvvetle umuyoruz.”⁸⁶ diyerek Türk-Yunan dostluğuna vurgu yapmıştır. Başbakan Menderes ve beraberindeki heyet Pire’de ve Atina’da muhteşem bir törenle karşılanmıştır.⁸⁷ Başbakan Menderes, Yunanistan’daki temaslarının sonucunda basına şu açıklamayı yapmıştır: “Hudutlarımızın fevkinde bizleri kudretli ve acil bir kuvvet birleştirmektedir. Hürriyet aşkı. Türkiye müşterek menfaatlerini müdrik bütün

⁸² ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.35-36.

⁸³ *Milliyet*, 30 Ocak 1952, s.1.

⁸⁴ *Milliyet*, 3 Şubat 1952, s.1.

⁸⁵ *Milliyet*, 25 Nisan 1952, s.1.

⁸⁶ *Milliyet*, 26 Nisan 1952, s.1.

⁸⁷ *Milliyet*, 27 Nisan 1952, s.1.

sahildar memleketlerin Akdeniz'e tarihteki şanını iade etmek için çok yakın bir iş beraberliği yapmalarını candan temenni etmektedir."⁸⁸

Her iki ülke de bu dönemde Türk-Yunan dostluğuna zarar gelmemesi için elinden geleni yapmıştır. Yunanistan'da çıkan Türkiye aleyhine yazılmış bir makale büyük bir infial uyandırmış Yunan Büyükelçisi bu makaleyi takbih etmiştir. Yunan Büyükelçisi bu konuda dönemin gazetelerine: "Yunanistan'da çıkan bu makaleye, -Sadece sus efendi sen; aramızdaki dostluğu bozamazsın!- denmelidir." diyerek Türk-Yunan dostluğuna verilen önemi teyit etmiştir.⁸⁹ Aynı dönemde Türk-Yunan deniz kuvvetleri Ege'de ortak tatbikatlar düzenlemiştir.⁹⁰ Aynı yıl Cumhurbaşkanı Celal Bayar da 27 Kasım–2 Aralık 1952 tarihleri arasında Yunanistan'ı ziyaret edecektir.⁹¹ Demokrat Parti iktidarı, başta Başbakan Adnan Menderes olmak üzere Yunanistan ile dostane ilişkiler geliştirmek istemektedir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1 Kasım 1952'de yaptığı Türkiye Büyük Millet Meclisi nutkunda Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerden son derece mutlu olduğunu belirtmiştir. Bu konuşmasında Kıbrıs meselesine değinmemiştir.⁹²

Aynı ay içerisinde İstanbul'u ziyaret eden Yunan Kral ve Kraliçesi Türk-Yunan dostluğuna verdikleri önemi belirten beyanatlarda bulunmuşlardır. Yunan Kralı Paul: "İnsanlık tarihi Yunanistan ve Türkiye gibi çok sıkı rabitalarla birbirine bağlı iki milletli bulabilmek pek güçtür." demiştir.⁹³ Demokrat Parti iktidarı resmi söylemde Yunanistan ile dostluk ilişkilerini sürdürürken bir yandan da Kıbrıslı Türkler ile ilişkilerini korumaya çalışıyordu. 29 Ağustos 1952 tarihinde Faiz Kaymak başkanlığında Türkiye'ye gelen Kıbrıs Türk heyeti, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ile yaptığı görüşmede umduğunu bulamayan Faiz Kaymak'ın aktardığına göre, Köprülü ona şunları söylemiştir: "Şimdi Yunan dostluğu vardır. Dostluklar zaruridir. Fakat sizinle

⁸⁸ **Milliyet**, 28 Nisan 1952, s.1.

⁸⁹ **Zafer**, 18 Temmuz 1952, s.1.

⁹⁰ **Zafer**, 16 Ağustos 1952, s.1.

⁹¹ **Zafer**, 28 Kasım 1952, s.1.

⁹² **Zafer**, 2 Kasım 1952, s.1.

⁹³ **Zafer**, 28 Kasım 1952, s.1.

alakamızı kesmeyeceğiz.”⁹⁴ diyerek perde arkasından Kıbrıs Türk toplumunu destekleyecekleri mesajını iletmiştir. Türk Hükümeti bu dönemde Kıbrıs Türk toplumuna İngiltere’yi desteklemelerini öğütlemektedir. Bu arada Demokrat Parti Hükümeti Kıbrıslı Türklere para yardımı yapmaya, aynı zamanda Kıbrıs’a öğretmenler göndermeye devam etmektedir.⁹⁵ Demokrat Parti Hükümeti, 28 Şubat 1953’te Ankara’da, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında bir “Dostluk ve İşbirliği Antlaşması” imzalamıştır. Bu antlaşmanın 3. maddesi, ortak savunma konusunda her üç devlete de yükümlülükler getiriyordu. Bu antlaşma ile Türk–Yunan ilişkileri siyasi safhadan askeri safhaya kayıyordu.⁹⁶

Demokrat Parti, Türk–Yunan ilişkilerinin zedelenmemesi için 29 Mayıs 1953’te kutlanması gereken İstanbul’un Fethi kutlamalarını Yunanlıların duygularının incinmemesi için çok dar bir çerçevede tutarak gerçekleştirmiştir. Tahsin Demiray 1958’de yazdığı bir yazıda Demokrat Parti Hükümetini şu sözlerle eleştirecektir: “Hükümetin tavrı ve tutumu cidden düşündürücü idi. 1953 yılı İstanbul’un Türkler tarafından fethinin 500. yılı gelip çattığı halde, hükümette bu eşsiz yıldönümün ehemmiyetle mütenasip olarak esaslı bir hazırlık görülmüyordu. Hükümet, başka ve pek hayırhah teşebbüsler peşinde faaliyet sarf edip duruyordu. 28 Şubat 1953’te Ankara’da Türkiye – Yunanistan - Yugoslavya hükümetleri arasında bir dostluk paktı imzalanıyordu. Büyük Millet Meclisi’nde bu paktın mayıs ayında tahkiki sırasında hazır bulundurulmak üzere, hükümetçe Yugoslavya’dan 10 mebus davet edilmişti. Hükümetimiz tarafından durmadan vesileler bulunarak veya icat edilerek bir Balkan kardeşliği yaratılmak için her fedakârlığa başvuruluyordu. Nihayet bu gayret o mertebeyi buldu ki İstanbul’un 500. fetih yılını da dostluğa toz konar diye olsa gerek Türkiye ölçüsünde ve hatta İstanbul vilayeti ölçüsünde kutlamaktan kaçınıldı. Topkapı ve Fatih Camii arasına sıkıştırılan ve bir ilkokul bayramına benzetilen bir merasimde

⁹⁴ Niyazi Kızılyürek, **Milliyetçilik Kışkacında Kıbrıs**, İstanbul 2004, s.234.

⁹⁵ KIZILYÜREK, **Milliyetçilik Kışkacında...**, s.234.

⁹⁶ ARMAOĞLU, **Kıbrıs...**, s.38.

hükümet erkânının da yeri olamazdı. Nitekim bulunması gereken zevat da bulunmadılar. 1953'te işte biz böyle su katılmamış bir Yunan muhibbi idik.”⁹⁷

Demokrat Parti iktidarı elinden geldiğince Yunanistan ile olan ilişkilerini iyi tutmaya çalışmaktadır. Fakat Yunanistan'da Enosisçi dalga hızla yayılmaktadır. Bu Enosisçi hareketin karşısında Kıbrıs Türk basını Ada'nın Türkiye'ye iadesini istemeye başlamıştır. Halkın Sesi gazetesinin 11 Nisan 1953 tarihli sayısında şunlar yazmaktadır: “Kıbrıs Türkiye'ye iade edilmelidir. Yüz bine yakın Ada Türkü Anavatan hasreti içinde yanıyor. Müstemleke idaresinde çektiklerimiz artık yeter. Adaya yakışan al sancağımız, bir gün elbet göklerimizde dalgalanacaktır. Sadaka değil hakkımızı istiyoruz.”⁹⁸ Kıbrıs Türk basınına göre Kıbrıs ikinci bir Hatay idi. Halkın Sesi gazetesinin 16 Nisan 1953 tarihli sayısında bu düşünce şöyle dile getirilmektedir: “Kıbrıs Türkiye'nin öz malıdır. Türk Kıbrıs, milli tarihte ikinci bir Hatay'dır. Türkler, Kıbrıs'ı binlerce şehidin kanları pahasına zapt etmişlerdir. İngiltere, bu adayı siyasi entrikayla ele geçirdi. Hakkın kuvveti entrikaya behemehal galebe edecektir. İkinci Hatay esaretten elbette kurtulacaktır.”⁹⁹

Türkiye Milli Talebe Federasyonu Kıbrıs Komitesi, 2 Haziran 1953 tarihinde yayınladığı bir beyannamede Kıbrıs meselesini milli dava olarak nitelemiş ve bu konuda şöyle demiştir: “Türk gençliği yukarıda zikredilen sebepler neticesinde, Kıbrıs davasını benimsemiş ve millî bir dava olarak ele almış bulunmaktadır. Demokrat bir memlekette halktan, gençlikten yükselen sesin, meclislerde verilen beyanatlar kadar ve hatta onlardan daha çok derin manalar taşıdığını Ekselans Stefanopulos'a bir kere daha hatırlatırız. Peşinden şunu arz ederim ki bir güvenlik paktı çerçevesinde ve esaslı temellere oturmuş dostluğun verdiği anlayış havası içerisinde, dost Yunanistan ile aramızda halledemeyeceğimiz bir mesele olmaması iktiza eder. Bugün Yunanistan'da Kıbrıs davası bir Yunan–İngiliz meselesi haline

⁹⁷ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.40-41.

⁹⁸ KOÇ, *Kıbrıs Basınında...*, s.37.

⁹⁹ KOÇ, *Kıbrıs Basınında...*, s.37.

getirilmeye çalışılmaktadır. Kanaatimizce bu davanın halli sırasında hakiki söz sahibinin Türkiye olması lazım gelir.”¹⁰⁰

Yunanistan’ın Enosis politikasını eleştiren Yeni Sabah gazetesinde şunlar yazmaktaydı: ”Bir taraftan Yunan Hükümeti, diğer taraftan Yunan kilisesi Kıbrıs meselesini kurcalayıp dururken dostluktan bahsetmenin ne manası vardır? Yunanlılarla dostluğumuzun perçinlenmesi için Kıbrıs’ın Yunanistan’a verilmesine göz yummak mı lazım gelecektir? Türkiye, üçlü Balkan Pakti’na girerken ve Yunanlıları muhtemel bir Rus taarruzuna karşı korumayı kabul ederken Kıbrıs’ı da üste vermeye mi razı olmuştur? Unutmamak lazımdır ki, Kıbrıs Türktür. Ve günün birinde el değiştirmesi mukadder olursa, hakiki sahibi Türkiye olacaktır. Tarihin seyrini kimse değiştiremez.”¹⁰¹ Gazete, Yunanistan’ı dış politikada bir anlamda ikiyüzlü davranmakla suçlamaktadır.

Muhalefetin Kıbrıs meselesine dair görüşlerini CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek şöyle ifade etmiştir: “Türkiye’nin Kıbrıs’la ilgisi vardır. Birçok bakımdan bu ilgi üzerinde durulmaya değer. Kıbrıs’ta bugün İngiliz dostlarımız vardır. Türk–İngiliz dostluğu bugün dış politikamızın temellerinden birini teşkil eder. Yunanlılarla da dostuz ve dost geçineceğiz. Bütün bunlardan sonra Kıbrıs hakkındaki görüşümüzü şu günlerde ifade etmek isteriz. Biz Kıbrıs’ta bugün statükonun muhafazasını istiyoruz. Eğer bu durumda herhangi bir değişiklik yapılacaksa, söz söyleyeceklerin başında elbette Türkiye gelir. Bundan daha tabii bir şey olamaz. Eğer statükoda bir değişiklik olması bahis mevzu ise bu ancak Türkiye lehine olabilir. Vatanın Kıbrıs’a en yakın noktasında bu mevzuya dokunmayı bir vazife biliriz. Türkiye’de yaşayan Kıbrıslıların ve Kıbrıs’taki Türk kardeşlerimizin şunu bilmelerini isteriz ki, Türkiye Kıbrıs’ın mukadderatıyla alakalıdır. Ve Kıbrıs’ta alakalı her değişikliğin başında Türkiye gelecektir.”¹⁰² Muhalefet partisi konumunda bulunan CHP’nin temel Kıbrıs görüşü Kıbrıs’taki statükonun

¹⁰⁰ **Hürriyet**, 3 Haziran 1953, s.1.

¹⁰¹ ARMAOĞLU, **Kıbrıs**..., s.43-44.

¹⁰² **Vatan**, 11 Ekim 1953, s.1.

korunması noktasında idi. Şayet Kıbrıs'taki statüko değişecekse bu sürece Türkiye'nin mutlaka müdahil olması gerektiğini savunan CHP bu noktada Demokrat Parti iktidarı ile paralel görüşleri paylaşmaktadır.

1952 yılında iktidara gelen Papagos Hükümeti 1954 yılı içerisinde Kıbrıs meselesini BM'ye taşıyacağını açıklamıştır. Bunun üzerine harekete geçen Demokrat Parti Hükümeti, Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'yü Yunan Dışişleri Bakanı Jean Politis ile görüşmesi için acilen Yunanistan'a göndermiştir. Fuat Köprülü, Yunan Dışişleri Bakanına şunları söylemiştir: "Birden bire ortaya bir Kıbrıs sorunu çıkartmaktasınız. Sizden çok rica ediyoruz bunu yapmayın. Mareşal Papagos Yunan tarihine şanlı bir komutan, büyük bir devlet adamı olarak geçecektir. Sizden Atatürk ve Venizelos'un büyük ızdıraplar pahasına, tarihi yenerek kurdukları Türk – Yunan dostluğu adına yalvarıyorum, hiç yoktan ortaya bir Kıbrıs sorunu çıkarmaktan vazgeçin. Çıkarırsanız bizi karşınızda bulacaksınız ve bütün Türkiye, tek bir vücut halinde, dimdik önünüze çıkacaktır. Bu, Türk–Yunan dostluğunun sonu olacaktır. Yapmayın bunu."¹⁰³

Bu sözler üzerine Yunan Dışişleri Bakanı tatmin edici bir cevap veremediği gibi Kıbrıs meselesinin bütün Yunanlıların kalbinde yattığını beyan etmiştir. Eğer Kıbrıs meselesi çözülürse Türk–Yunan dostluğunun bundan zarar görmeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü şunları söylemeyi zaruri görmüştür: "Galiba size görüşümü iyi anlatamadım. Kıbrıs'ta nedenlerini bizim anlayamadığımız yahut da anlamak istemediğimiz emellerinizi nasıl olsa gerçekleştiremeyeceksiniz. Türkiye bu izni size asla vermeyecektir. Türkiye buna engel olacaktır. İyi düşününüz. Biz, bir gün heyecanınız yatışır ve daha akıllıca davranırsınız umut ve dileğiyle bir süre sabredeceğiz. Resmî beyanlarımızda "Türkiye için Kıbrıs diye bir dava yoktur." diyeceğiz. Fakat ister istemez bu sabrın da bir sonu olacaktır."¹⁰⁴ Fuat Köprülü'nün sözlerini analiz ettiğimizde Demokrat Parti Hükümeti'nin

¹⁰³ BAĞCI, **Demokrat Parti...**, s.103-104.

¹⁰⁴ BAĞCI, **Demokrat Parti...**, s.104.

pasif tutumdan aktif bir tutuma kaydığını söyleyebiliriz. Köprülü'nün tehdit içeren sözlerinde Demokrat Parti iktidarının son derece kararlı bir tutum içerisinde olduğunu görmekteyiz. Bu noktadan sonra Demokrat Parti iktidarı aktif bir şekilde Kıbrıs meselesine müdahil pozisyonunda yer alan bir dış aktör rolünü üstlenecektir.

Yunanistan Enosis için BM başvurusunu yaptıktan sonra Türkiye'nin tutumunu yumuşatmak maksadıyla Yunan Başbakanı Papagos Türkçe konuşabilen bir Yunan milletvekilini Türkiye'ye yollayarak nabız yoklamıştır. Menderes bu milletvekiline şu mesajı iletmıştır: "Türk-Yunan dostluğu Kıbrıs sorunundan çok daha önemlidir."¹⁰⁵ 1954 yılının Türk iç politikası açısından bir diğer önemli olayı Başbakan Menderes'in daha sonraları Dışişleri bakanı olacak olan Fatin Rüştü Zorlu'yu Kıbrıs meselesi ile ilgili olarak görevlendirmesidir. Fatin Rüştü Zorlu 1954 seçimlerinde milletvekili seçilmiş, kabineye devlet bakanı olarak atanmıştır. Kendisi aktif ve dinamik bir diplomat olarak 1955'ten sonra Kıbrıs meselesine yönelik aktif bir politika yönetecek ve bunda son derece başarılı olacaktır.

Vatan Başyazarı Ahmet Emin Yalman 1954 yılında Kıbrıs meselesinin tekrar gündeme gelmesiyle birlikte Kıbrıs meselesine yönelik bir yazı kaleme almıştır. Yazıda Kıbrıs meselesini "Makedonya Meselesi"ne benzeten Ahmet Emin Yalman şunları söylemektedir: "Kıbrıs Anadolu sahillerinden 44 mil mesafededir. Orada, bugün bozuk şartlar, Türk husumeti, Yunan tahrikleri, komünizm kökleşmeleri ve kilise ile komünizm işbirliği karşısında bulunuyoruz. Kendi emniyetimiz ve bütün bölgenin istikrarı hesabına buna seyirci kalmaya razı olamayız. İngiltere Kıbrıs'ta kalacaksa dürüst bir siyaset yolu tutmalı ve bölge istikrarı hesabına tam bir anlayışla vazife görmelidir. Oradan çıkacaksa bunu açıkça söylemeli ve bütün alakalıları azami derecede tatmin edecek makul bir hal çaresi aranmasına meydan bırakılmalıdır. Bu

¹⁰⁵ GÜREL, **Kıbrıs...**, s.95.

günkü kararsızlık her bakımdan, herkes için zararlıdır. Ve ancak demir perdelilerin işine yarar.”¹⁰⁶

Ahmet Emin Yalman yukarıdaki yazısında Kıbrıs meselesine somut bir çözümün getirilmesini istemekte, Kıbrıs meselesinin çözümlenememesi durumunda bunun Batı İttifakı içerisinde çözümlere neden olabileceğini vurgulayarak bunun ancak Doğu Bloğu’nun çıkarlarına hizmet edeceğini işaret etmiştir. 15 Ocak 1954 tarihinde CHP parti grubunun toplantısında hükümetin etkin bir dış politika gütmesi istenmiştir. Bu konu, ortaya çıkan bildiride şöyle ifade edilmiştir: “Bir gün Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhak edildiğini görürsek harici politikamızın bugünkü müsebbipleri bu günahı asla ödeyemeyeceklerdir.”¹⁰⁷ 5 Mart 1954 günü Türkiye Milli Gençlik Komitesi İstanbul’da “Kıbrıs’a Bağlılık” adlı bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda konuşan Behçet Kemal Çağlar şunları söylemiştir: “Biz Yeşil Ada’da azan ve belasını arayan Rumlara uzaktan pala sallamayacağız. Bu taşkınlıklar Yunan resmi makamlarında beklenen aksi yaratmazsa, İzmir misalini ve neticesini hatırlamalıdır.”¹⁰⁸

Görüldüğü üzere Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesine yönelik tepkisi söylem boyutunda son derece sert ve milliyetçi bir tona kaymaktadır. Kamuoyunun Kıbrıs meselesine yönelik tepkilerinin her geçen gün artmasına karşın Demokrat Parti Hükümeti resmi söylemde Türk–Yunan dostluğuna ve müttefiklik ilişkisine işaret ederek kamuoyunu yatıştırmaya çalışmaktadır. Hükümetin Kıbrıs meselesine karşı ilgisiz ve etkisiz olduğuna dair eleştiriler dönemin basınında da önemli bir yer tutmaktaydı. Türk basınının büyük bir kısmı hükümetin Kıbrıs meselesine dair suskunluğunu bozması gerektiğini ve Yunanistan karşısında aktif bir tutum takınılmasını istemekteydi. Dönemin en önemli aktüel politika dergisi Akis’te hükümete yönelik şu eleştiriler yapılmaktaydı: “Bugün iyice ve resmen anlaşılmıştır ki Kıbrıs için çıkan bütün

¹⁰⁶ **Vatan**, 4 Ocak 1954, s.1.

¹⁰⁷ ÖZMEN, **Avrasya’nın Kırılma Noktası...**, s.211.

¹⁰⁸ **Vatan**, 6 Mart 1954, s.7.

yaygaraları Yunan Hükümeti idare etmektedir. Dost geçinen Yunan Hükümeti'nin bu hareketi Türk efkâr-ı umumiyesinin gözünden hiçbir zaman kaçmamakta ve Türk Hükümeti'nin müdahalesi yürekten arzu edilmektedir. Türkiye sanki Kıbrıs'ı Türk-Yunan dostluğu denilen “myth”e kurban etmeye yemin etmiştir. Dışişleri vekilimiz meselede, bir sfenks sükûnetini dikkatle muhafaza etmektedir. Hâlâ ne bir ses, ne bir nefes! İhtimal ki bizim sesimizi nihayet çıkardığımızda, Türk Kıbrıs son nefesini vermiş olacaktır.”¹⁰⁹

Bu eleştiriler karşısında 1 Nisan 1954 tarihinde Fuat Köprülü Meclis'te yaptığı konuşmada şunları söylemektedir: “Dost ve müttefik Yunanistan'ın devlet adamları ile yapılan görüşmelerde, Kıbrıs üzerinde herhangi bir muhavere ve müzakere cereyan etmiş değildir. Bunun sebebi Türkiye'nin Kıbrıs meselesi diye bir mesele mevcut olmadığı mütalaasında bulunması ve Kıbrıs halen İngiltere'ye ait olduğuna göre bu Ada hakkında Yunanistan'la ilgili konuşmalar yapılmasının caiz olmamasıdır. Günün birinde Kıbrıs'ın İngiltere ile müzakereye mevzu olması halinde bittabi bu Ada'da büyük bir Türk ekalliyeti bulunması keyfiyeti bizim de söz sahibi olmamızı istilzam edecektir. Kaldı ki, biz bu Ada'nın bugünkü statüsünde bir değişiklik yapılması lüzumuna kani değiliz.”¹¹⁰ yanıtını vererek Demokrat Parti Hükümeti'nin resmî görüşünü ortaya koymuştur. 1953 yılının 21 Nisan gününü Kıbrıs günü ilan eden Türkiye Milli Talebe Federasyonu'nun bir yıl sonra gerçekleştirdiği bir toplantıda Doç. Dr. Derviş Manizade, Türkiye'deki Rumları ve Yunanistan'daki Türkleri karşılaştırarak şunları söylemiştir: “Kıbrıs Yunanistan'a verilemez. Çünkü Yunanlılar azınlıkları idareleri ile eritip mahvettiklerini göstermişlerdir. İşte On İki Adalar, işte Garbi Trakya. Canını kurtarmak için Avrupa'dan kaçan Garbi Trakya Türkleri, bu idarenin canlı bir şahididir. Hâlbuki Türkiye, idaresindeki azınlıklara yaşama ve gelişme hakkı vermiş olduğunu her zaman ispat etmiştir. İşte İstanbul Rumları. Bugün Yunanlıların idaresinde yaşayan Türkler Türkiye'ye gelmek için can atarken İstanbul Rumlarının tek bir tanesinin burasını terk etmek hayalinden bile

¹⁰⁹ Mehmet Hasgüler, **Kimin Adası? Kıbrıs'ın Akisi (1954-1968)**, İstanbul, 2005, s.35.

¹¹⁰ **Hürriyet**, 2 Nisan 1954, s.1.

geçmez. O halde İngiltere'nin, Kıbrıs Adası'nı terk ettiği takdirde, idari kabiliyet bakımından da Kıbrıs Türklerini Yunanistan'ın idaresine vermektense, Kıbrıs Rumlarını İstanbul Rumları gibi insanca yaşayabilecekleri Türk idaresine vermesi herhalde daha ahlaki ve daha insani bir hareket olur.”¹¹¹ Bu arada CHP Demokrat Parti Hükümeti'ni Kıbrıs meselesine karşı ilgisiz olmakla suçlamıştır, 16 Ağustosta CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek şunları söylemekteydi: “Komşularımızla çok mühim ve sıkı bir bağ sağlayan üçlü ittifakın imzalandığı bugünlerde komşumuz Yunanistan'ın Kıbrıs meselesini BM'ye tevdi etmesi ve hükümetimizin bu konuda ilgisiz ve pasif kalması karşısında bir Türk vatandaşı olarak üzülmüyoruz.”¹¹²

Muhalefetin Demokrat Parti'yi sıkıştırmaya başladığı bu dönemde Demokrat Parti Hükümeti Kıbrıs konusunda açıklama yapma ihtiyacı hissetmiştir. Hükümet Kıbrıs'ta yaşanan olayların çok yakından takip edildiğini ve son günlerde vaziyetin nezaket kesp ettiğini vurgulayarak buna rağmen dost ve müttefik Yunan millet ve hükümetinin Kıbrıs'ta hükümetin ve itidalin sağlanması noktasında harekete geçileceğinin ümit edildiği beyan edilmiştir.¹¹³ Türk kamuoyunda da Kıbrıs meselesine yönelik yeni örgütlenme çalışmaları başlamıştır. Bunların başında önde gelen gazetecilerin oluşturmuş olduğu “Kıbrıs Komitesi” gelmektedir. Kıbrıs Komitesi'nin kuruluşu Türkiye Milli Talebe Federasyonu Genel Merkezi'nde 24 Ağustos 1954 tarihinde yapılan bir toplantıda gerçekleşti. Kıbrıs meselesine yönelik yapılan Kıbrıs mitingleri ve gösterilerini koordine etmek üzere Talebe Federasyonu ve İstanbul ve Anadolu basınının temsilcilerinin katıldığı bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda konuşan gazeteci yazar, Orhan Birgit yaptığı konuşmada Atina Radyosu'nun sık sık “Kıbrıs'ın kurtuluş saati geldi” diyerek yayın yapmakta olduğunu belirterek şunları söylemiştir: “Tek ses halinde olmalıyız. Bu konuda siyasî veya gayri siyasî tüm kuruluşlar bir araya

¹¹¹ **Hürriyet**, 22 Nisan 1954, s.5.

¹¹² **Hürriyet**, 17 Ağustos 1954, s.3.

¹¹³ **Zafer**, 22 Ağustos 1954, s.1.

gelmelidir.”¹¹⁴ diyerek bütün kurumların tek çatı altında toplanması gerektiğini vurgulamıştır.

Diğer konuşmacılar da aynı fikirleri öne sürmüşlerdir. Bunun üzerine bütün bu koordinasyonu sağlayacak bir komitenin kurulmasına karar verilmiştir. Bu komitenin adı “Kıbrıs Komitesi”dir. Üyeler ise, gazeteci yazar Hikmet Bil, Orhan Birgit, Öğrenci Federasyonundan Hüsamettin Can Öztürk, Kıbrıslılar Cemiyeti Başkan Vekili H. Nevzat Karagil, Vatan gazetesi Başyazarı Ahmet Emin Yalman, Ulusal Dayanışma Birliğinden Ziya Sonar ve Kamil Önal’dan oluşmakta idi.¹¹⁵ 24 Ağustos 1954 tarihinde Kıbrıs Komitesi Türk kamuoyuna hitaben aşağıdaki bildiriye yayınlamıştır: “Kıbrıs, Türk hayat ve şerefi dışında hiçbir hüküm ve iradenin keyfi kararlarında konu olacak müstakil bir dava değil, bizzat Türk meselesidir. Onun kaderi üzerinde ancak Türk varlığının, varlık ve iradesi hükmünü yürütebilir. Bu noktada Türk milli vicdanının sessiz ve vakur kararı herhangi bir meydan gürültüsünün kapışma politikasına tenezzül etmeyen Türk ahlakının sadece tabii bir neticesi olarak alınmalıdır. Bu ahlakın şerefli varisi olan Türk gençliği ve basını şuna emindir ki, Türk Kıbrıs meselesi ancak Türk varlığı noktasından düşünülebilir. Bunun dışında hiçbir hâl yolu, Türk vicdanını kendine müsait ve yumuşak bulmayacaktır.”¹¹⁶

28 Ağustosta Kıbrıs Komitesi üyelerini kabul eden Başbakan Adnan Menderes Kıbrıs Komitesi üyelerine: “Kıbrıs hiçbir zaman Yunanlıların olmayacaktır. Hükümet olarak geçerli bütün tertibat alınmıştır. Onun için Türk milletinin Kıbrıs davasında itidal ile hareket etmesi çok yerinde olur.”¹¹⁷ beyanatını vermiştir. Adnan Menderes ayrıca komite üyelerine yasal bir cemiyet haline gelmelerini teklif etmiştir. Başbakan Menderes’in bu önerisi üzerine “Kıbrıs Türktür Cemiyeti” kurulacaktır. Bu cemiyetin şubeleri

¹¹⁴ Ahmet C. Gazioğlu, **Enosise Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik (1951-1959)**, Lefkoşe, 1998, s.53.

¹¹⁵ GAZİOĞLU, **Enosise Karşı Taksim...**, s.53-55.

¹¹⁶ **Hürriyet**, 26 Ağustos 1954, s.7.

¹¹⁷ **Zafer**, 29 Ağustos 1954, s.1.

Türkiye'nin dört bir yanında açılmıştır. Kıbrıs Türktür Cemiyeti, Kıbrıs sorununun en önemli siyasi aktörlerinden biri haline gelecektir.

Kıbrıs Türktür Cemiyeti hükümet tarafından desteklenen bir cemiyet haline gelmiştir. Bu noktada Demokrat Parti iktidarının kendi dışındaki güç odaklarını kendi denetimi altına alarak kamuoyunu biçimlendirmeyi amaçladığını söyleyebiliriz. Böylece Demokrat Parti Hükümeti Kıbrıs politikasına yönelik resmî tezlerinin kamuoyu tarafından kabul edilip meşru bir zemine dayanmasını amaçlamıştır. Demokrat Parti Hükümeti Kıbrıs meselesinde inisiyatifin hükümette olduğunu ve kamuoyunun hükümete güvenmesi gerektiği mesajını devamlı surette kamuoyuna iletmeye çalışmıştır.

28 Ağustos 1954 tarihinde CHP Başkanı İsmet İnönü Kıbrıs'a dair muhalefet partisinin görüşlerini şöyle açıklamıştır: “Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin millî menfaati, bugünkü idarede değişiklik yapılmaması ve Kıbrıs'taki Türk vatandaşlarının insan haklarına mahzar olarak emniyet içinde yaşamaları ve milliyetlerini muhafaza etmeleridir. Kıbrıs, İngiltere'ye Türkiye'nin toprak emniyetini taahhüt etmek karşılığı olarak terk edilmiştir. Türkiye'nin toprak emniyeti meselesi, bugün de birinci derecede meselemizdir. İngiltere ile karşılıklı taahhütlerimiz eskiden geniştir. Yunanlılar ile dostluk ve ittifak münasebetleri arasında bulunmamız, bizi Kıbrıs meselesinde ihtiyatsız bulunmaya sevk edemez. Kıbrıs'taki Türklerin mukadderatı ve Ada'nın vatan bütünlüğü için, büyük bir stratejik ehemmiyetini ihmal etmemizi hiçbir insafı dost bizden isteyemez. Kıbrıs bizim için de hayati ehemmiyete haizdir. Kıbrıs'ın statükosunda şayet bir değişiklik yapılacaksa rette aleyhindeyiz. Kıbrıs, bugünkü idare altında kalmalı ve Türk vatandaşları, her türlü emniyet, huzur ve haklarına sahip olarak yaşamalıdır. Kıbrıs, Yunanistan idaresine verilmemelidir.”¹¹⁸ Aynı gün CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, Milliyet gazetesinin bir muhabirinin

¹¹⁸ **Ulus**, 29 Ağustos 1954, s.1.

sorusuna şu cevabı vermiştir: “Kıbrıs’ın statükosunda şayet bir değişiklik yapılacaksa bu, adanın Türkiye’ye verilmesi şeklinde olmalıdır.”¹¹⁹

Muhalefetin Kıbrıs meselesine yönelik beyanatlarına baktığımızda Kıbrıs meselesine Türkiye’nin stratejik güvenliği ve Ada’daki Türk toplumunun “emniyet ve huzurunun” sağlanması gerekliliği noktasından baktığını görürüz. Ayrıca muhalefet Kıbrıs’taki statükonun kesinlikle değişmesine karşıdır. Eğer Kıbrıs’taki statüko değişecekse, “Ada yeniden Türkiye’ye iade edilmelidir” tezini ortaya koymaktadır. Bu noktada Demokrat Parti iktidarı ile CHP’nin Kıbrıs meselesine yönelik tezleri örtüşmektedir. Başbakan Adnan Menderes 1954 yılı içerisinde İngiliz gazetecilerle yaptığı bir basın toplantısında Kıbrıs meselesine yönelik olarak şunları söylemiştir: “Türkiye, Kıbrıs sorununun Türk–Yunan ilişkilerini bozmasına izin vermek niyetinde değildir. Mamafih, eğer Kıbrıs bir gün Yunanistan’a ilhak edilirse, Türkiye’nin buna seyirci kalması beklenemez ve bu hâl Türkiye’de sert tepkiler yaratır. Böyle bir gelişme karşısında Türkiye, her çareye başvurarak kendi haklarını elbet koruyacaktır.”¹²⁰

Görüldüğü üzere muhalefet partileri, gençlik örgütleri ve iktidardaki Demokrat Parti Kıbrıs’ta ne olursa olsun mevcut durumun değişmesini istememektedirler. Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalman, “Dostluk Afyonu” başlıklı yazısında şunları söylemektedir: “Biz karşı tarafça lafta bırakılan, karşılık görmeyen, sözde bir dostluğun afyonu ile uyuşturulmaya razı değiliz. Yunanistan, pek yakın bir tarihte kahrını çektiği bir düşmanın karşı hür dünya birliğinin, NATO’nun, Türk–Yunan–Yugoslavya dostluğunun kuvvetli bir cephe oluşturması bizim gibi istiyorsa, bu arzunun doğal gereklerini de yerine getirmeli, şımarık açgözlülüğü, şuursuz emperyalizm heveslerini bir yana bırakmalıdır. Amerikalı dostlarımızı iptidadan ikaz etmek isteriz: Bu şımarık hareketlere baş çevirirlerse, Yunan emperyalizmine cesaret verirlerse, müşterek davayı en candan, en mertçe destekleyen Türk milletinin kalbini

¹¹⁹ **Milliyet**, 29 Ağustos 1954, s.1.

¹²⁰ GAZİOĞLU, **Enosise Karşı Taksim...**, s.49.

kırarlar. Şunu unutmayacağız ki, ortada her şeyden önce bizim emniyet davamız var. Sahillerimizin Yunanistan'a ait adalarla çevrilmesine razı değiliz. Yunan siyasetine güvenimiz yoktur. Bilhassa Kıbrıs Kilisesi'ni ve düşman yuvalarını, düşman bir cephe diye telakki etmeye mecburuz. Kıbrıs Türklerinin Yunanlılığa hiçbir zaman emanet edilmeyecek olan varlık hakları üzerinde duracağız.”¹²¹ Bir gün sonraki yazısında ise Yalman, Yunanistan'ı Pan-Helenist bir politika takip ettiğini şu sözlerle öne sürmüştür: “Kıbrıs meselesi kabaran bir selin ancak bir belirtisi, mahdut bir safhasıdır. Bunun arkasında Bizans'ı ihya etmek, İstanbul'u almak, bir imparatorluk kurmak yolundaki Pan-Helen rüya duruyor.”¹²²

Demokrat Parti iktidarı Kıbrıs Türk toplumunun liderleri ile olan ilişkilerini sağlam tutmaya çalışmış her zaman Kıbrıs Türk liderliğini desteklemiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile görüşen Kıbrıs Türk heyetine Cumhurbaşkanı Bayar: “İngilizlerin Ada'da kalması yolunda isteklerde bulununuz. Gazetecilere hiçbir yerde ipucu vermeyiniz. İngilizleri tutunuz, yoksa düşecekler:” demiştir.¹²³

Yunanistan'ın 1954 Ağustosunda BM'ye self determinasyon talebi ile Kıbrıs için başvurması Türk kamuoyunda sert tepkilere neden olacaktır. Türkiye Milli Talebe Federasyonunun İzmir'in Yunan istilasından kurtuluş yıldönümü olan 9 Eylülde bir miting düzenlemek istemesi hükümet tarafından reddedilmiştir. Demokrat Parti Hükümeti toplumsal tansiyonun daha fazla yükselmesine izin vermemek kararındadır. Hükümetin bu kararını Türkiye Milli Talebe Federasyonu şiddetle protesto etmiştir. Başbakan Menderes bu olay üzerine şu beyanatı verecektir: “Kıbrıs meselesi üzerinde başkalarının beğenmediğimiz tahriklerine benzer hareketlerin memleketimizde yapılmasını hükümet olarak milli menfaatlerimize aykırı görmekte ve bu suretle bu gibi mitinglerin akdini kati suretle men etmek kararındayız. Hükümet olarak buna

¹²¹ **Vatan**, 29 Ağustos 1954, s.1.

¹²² **Vatan**, 1 Eylül 1954, s.1.

¹²³ KIZILYÜREK, **Milliyetçilik Kıskaçında...**, s.234.

kanuni hakkımız olduğu gibi, miting akdi konusunda teşebbüs eden herhangi bir cemiyetin böyle bir talep ve teşebbüste bulunmaya hakkı olmadığını da biliyoruz. Bütün cemiyetlerin harekât ve faaliyetleri Cemiyetler Kanunu hükümleri dairesinde cereyan etmek icap eder. Siyasi partilerden başka cemiyetlerin nizamnamelerinde gösterilen kuruluş maksatlarının dışında siyasetle iştigal etmeleri ise kanuna aykırı bir hareket teşkil eder. Hükümet, kanuna aykırı her hareketi olduğu gibi bu teşebbüsü de önleyecektir.”¹²⁴

Demokrat Parti iktidarı Kıbrıs meselesine yönelik yapılan Enosis karşıtı mitinglerin rayından çıkarak Türkiye’nin uluslararası imajının zedelenmemesi için elinden gelen bütün tedbirleri almaktadır. Demokrat Parti iktidarı kamuoyunu denetim altına almak istemektedir. Buna karşın Türk kamuoyunun da hızla yükselen milliyetçi tepkiyi sınırlamak Demokrat Parti iktidarının gücünü aşacaktır. Çünkü iktidar bu noktada kamuoyu ile karşı karşıya kalmak istememektedir. Yunanistan’da ki iktidar–kamuoyu ilişkisine baktığımızda Yunan hükümetlerinin 1950’lerin başındaki Kıbrıs meselesine dönük “mesafeli tutumundan” son derece uzaklaşmış ve Yunan kamuoyu ile birlikte Enosis için propaganda yapmaya ve hatta meseleyi BM platformuna taşımaya teşebbüs etmiştir. Demokrat Parti iktidarı ise hala sağduyulu hareket etmeye çalışmakta uluslararası ilişkilerinin daha fazla gerginleşmesini istememektedir. Demokrat Parti’nin yayın organı olan Zafer gazetesinde 15 Eylül tarihli bir yazıda şunlar söyleniyordu: “Kıbrıs meselesi üzerinde Türkiye’de gösterilen hassasiyeti ve izhar edilen heyecanı takdir etmemek mümkün değildir. Hepimiz elbette Kıbrıs’ta yaşayan soydaşlarımızın mukadderatı ile sıkı sıkıya alakalıyız. Ve nihayet bu adanın el değiştirmesi, yani bu bölgede statükonun bozulması, hem Türkiye’nin hem de hür milletlerin dâhil bulunduğu barış cephesinin müdafaa sistemi ve Akdeniz stratejisi üzerine tesir eder. Böyle bir meselenin durup dururken

¹²⁴ **Zafer** 9 Eylül 1954, s.1.

ortaya atılması, hür devletler politikasını olduğu kadar, NATO'nun müdafaa sistemini de alakadar ettiği muhakkaktır.”¹²⁵

İktidarın yarı resmi yayın organı hüviyetinde olan Zafer gazetesinde çıkan bu yazının vermek istediği iki mesaj kamuoyunun hükümete güvenmesi ve Kıbrıs'ın Batı ittifakı ve Türkiye'nin “stratejik güvenliği” açısından son derece önemli bir konumda olduğu mesajı verilmek istenmekteydi. Aynı ay içerisinde Cumhurbaşkanı Bayar, Kıbrıs'a dair yaptığı açıklamada: “Kıbrıs'la çok yakından alakadardır. Cihan efkârı bunu böyle bilmelidir.”¹²⁶ diyerek iktidarın tutumunu ortaya koymuştur. Mümtaz Faik Fenik ise 30 Eylülde yazdığı yazıda Birleşmiş Milletler yoluyla Yunanistan'a baskı uygulanmasını şu sözlerle savunmuştur: “ Yunanistan makule gelmelidir be getirilmelidir. Henüz iş işten geçmemiştir. Bu sözümüz Birleşmiş Milletlerde rey sahibi bil cümle dost ve müttefiklerimize ve hüsnüniyet sahibi azalara da racidir.”¹²⁷

Dönemin önde gelen dış politika yazarlarından olan Ahmet Şükrü Esmer Halkçı gazetesinde şu dış politik analizi yapıyordu: “Genel olarak neticenin Yunanistan aleyhine olması ihtimalinin üstün olduğu söylenebilir. Yunanistan da bunu takdir ediyor, fakat maksadı Kıbrıs davasını BM yolu ile dünya efkârına aksettirmektir. Bunu şimdiden yapmaya muvaffak olmuştur. Genel Kurul görüşmelerinde mesele etrafında daha büyük propaganda yapacaktır. Mesele bu defa gündeme alınmazsa, gelecek toplantıda onu tekrar getirecek ve aynı propagandayı yapacaktır. Yunanlıların düşündüklerine göre, böyle bir tabiye İngiltere'yi usandıracak ve günün birinde İngilizler Kıbrıs'tan çekileceklerdir. Yunanlıların uzun vadeli bir politika takip ettikleri görülüyor. Bu itibarla, BM'den kendi lehlerine karar alamamalarına bakarak Yunanlıların yenilmiş olduklarına hükmedilmelidir. Yunanistan'ın Kıbrıs hakkındaki hesapları uzun vadelidir.”¹²⁸ A. Şükrü Esmer'in son derece gerçekçi ve doğru bir şekilde tahlil ettiği gibi Yunanistan'ın amacı Kıbrıs meselesini BM'ye

¹²⁵ **Zafer**, 15 Eylül 1954, s.1.

¹²⁶ **Zafer**, 30 Eylül 1954, s.1.

¹²⁷ **Zafer**, 30 Eylül 1954, s.1.

¹²⁸ **Ulus**, 18 Eylül 1954, s.3.

götürerek dünya kamuoyunu yakınına çekmek, bu sayede Yunan tezlerinin dünya kamuoyu tarafından kabul edilerek Kıbrıs'ın uzun vadede Yunanistan'a bağlanmasını sağlamaktadır.

Kamuoyunda bütün bu tartışmalar cereyan ederken Demokrat Parti iktidarı Kıbrıs meselesine yönelik hükümetin resmi politikasını ortaya koyabilmek için Fatin Rüştü Zorlu'nun başkanlığında Dışişleri Bakanlığında bir "Kıbrıs Komisyonu" kurmuştur. Kıbrıs Komisyonunun görevi Türkiye'nin Kıbrıs hakkında resmi düşüncesini ve Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs meselesine yönelik "stratejisini" ve "taktiğini" oluşturmaktır. Fatin Rüştü Zorlu'nun iki temel stratejisi Kıbrıs meselesinde şu iki amaca yöneliktir:

- 1) Dünya kamuoyuna dokümanlar aracılığıyla Türkiye'nin de Kıbrıs'ta Yunanistan gibi hukuksal haklara sahip olduğu kanıtlanmalıdır.
- 2) Kıbrıs meselesinin kesin olarak çözümüne kadar, Kıbrıslı Türklerin Yunanistan'ın Baskılarına karşı koyabilmek için desteklenmeleri gerekmektedir.

Demokrat Parti'nin Kıbrıs meselesine yönelik olarak uygulatacağı resmi politikaları ve stratejileri oluşturan bu komisyonun üyeleri şu kişilerden oluşmaktadır: Genel Kurmay 2.Başkanı Rüştü Erdelhun, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Nuri Birgi, Atina Büyükelçisi Settar İlksel, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Orhan Eralp ve Büyükelçi Mahmut Dikerdem.¹²⁹ Kıbrıs Komisyonu tarafından Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri M. Nuri Birgi'ye hazırlattırılan Kıbrıs meselesi ile ilgili "Beyaz Kitap" Türkiye'nin bütün dış temsilciliklerine gönderilmiştir.

¹²⁹ BAĞCI, **Demokrat Parti...**, s.106.

C. Yunanistan ve Kıbrıs Meselesi

1. Kıbrıs'ta 1950 Plebisiti ve Yankıları

Kıbrıs'ta her geçen gün güçlenerek devam eden Enosisçi hareket 1950 yılında kendisine uluslararası bir meşruiyet kazandırabilmek maksadı ile başta Kıbrıs'ın önde gelen siyasi partisi AKEL ve onunla güçlerini birleştiren sağcı grubun önderi kilise, Kıbrıs'ta Enosis'i amaçlayan bir plebisit gerçekleştirmeye karar vermişlerdir. En büyük destekçisi Yunanistan olan plebisitin amacı Kıbrıs'ın "self determinasyon" ilkesi çerçevesinde Rumlara verilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu plebisit girişimi öncesi 21 Kasım 1949'da başta AKEL olmak üzere birçok solcu kurumun BM'ye gönderdikleri Enosis talebini içeren bir muhtıra vardır. Bu, Enosis konusunda yapılan ilk başvuru özelliğini taşımaktadır. Muhtıranın 9.maddesinde self determinasyon hakkı talep edilerek şöyle denmektedir: "Halkımız için Anavatan Yunanistan ile birleşmek demek olan self determinasyon hakkının tanınmasını istiyoruz. Yineliyoruz ki Kıbrıs'ın tüm Rum halkı, Yunanistan ile birleşme arzusunda tam bir görüş birliği içindedir. Fakat bu konuda zerre kadar bir kuşku var ise BM gözetiminde yapılacak bir plebisit tüm kuşkuları dağıtacaktır."¹³⁰

AKEL'in bu teşebbüsü Ortodoks Kilisesini harekete geçirecektir. 1 Aralık 1949 tarihinde toplanan kilisenin Sen Sinod Meclisi, 15 Ocak 1950 tarihinde çok geniş kapsamlı bir plebisitin yapılmasına karar vermiştir. Bunun için kilise çok yoğun bir propaganda başlatmıştır. Bu plebisit düşüncesine karşı Kıbrıs Türk toplumu çok sert bir tepki vermiştir. Halkın Sesi gazetesinin 6 Aralık 1949 tarihli sayısında şunlar yazmaktadır: "Kıbrıs Türk toplumu, kendileri için ölüm olan ilhak, muhtariyet ve Enosis plebisitini şiddetle protesto eder. Türk toplumu, çoğunluk tarafından gasp olunmak istenen haklarından hiçbir

¹³⁰ Sabahattin İsmail, *İngiliz Yönetiminde Türk – Rum İlişkileri ve İlk Türk – Rum Kavgaları*, Lefkoşa, 1997,s.323.

fedakârlık yapamaz ve yapmayacaktır. Baş despot plebisit yaparak hükümet içinde hükümet mi kurmak istiyor?”¹³¹ denilerek Kıbrıs Türk toplumunun plebisite karşı olan duyguları apaçık ortaya konmuştur.

AKEL 8 Aralık 1949’da yayınladığı bir bildiri ile Kıbrıslı Rumları plebisite davet etmiştir: “Kıbrıs halkı, ulusal kurtuluş vakti gelmiştir. Kıbrıslılar ileri! Herkes burçlara! Referandum için, ulusal kurtuluş için ölümsüz annemiz Yunanistan ile Enosis için. İnsanları hür yaşamak için yaratan adil Tanrı mücadelemize yardımcıdır. Yaşasın Enosis!”¹³² Dönemin Rum basını 15 Ocak 1950’de yapılacak olan plebisit hakkında son derece ateşli yayınlar yapmaktadırlar. Efimeris gazetesi 14 Ocak 1950 tarihli sayısında şunlar yazmaktaydı: “Halk oylaması için yarın tüm Kıbrıs Rumları oylamaya katılmak üzere ve Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakını takdir için şerefle ve haysiyetle kiliselere geleceklerdir. Dinine, vatanına saygılı, esaretten nefret eden her Kıbrıslı Rum, halk oylamasında cesaretle arzu ettiği Enosis’i, yalnızca Enosis imza ederek takdir edecektir. Yüce Anavatan Yunanistan, tüm Yunanlılar ve bütün dünya dikkatlerini Kıbrıs’a çevirmiş, yarınki oylamayı ve sonucunu beklemektedir. Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı hususunda oylamayı olumlu karşılayacağına hiç şüphe yoktur. Asırlardır Kıbrıslı Rumların esaret içerisinde çektiği ızdıraplar yarınki oylama ile son bulacak ve mutlu olarak Yunanistan’ın kucağında yaşayacaktır. Bütün halk Enosis ve yalnızca Enosis için oylarını kullanacaktır.”¹³³

Kıbrıs Rum basınının en büyük destekleyicisi Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi olacaktır. Referandum öncesi yayınlanan kilise bildirilerinde şöyle denmektedir: “Artık milli ülkümüzü açığa vurma zamanı gelmiştir. Bizim değişmeyen idealimiz olan Anavatan Yunanistan’la birleşmek isteğimiz tabiidir. Bu nedenle mücadele edeceğiz. Kıbrıs halkı, her zaman görevini yerine getirdiği gibi, şimdi de Enosis ve yalnız Enosis için görev başına

¹³¹ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.448.

¹³² KIZILYÜREK, *Milliyetçilik Kıskaçında...*, s.92.

¹³³ Fikret Kürşat, *Kıbrıs’ta Yunan Emperyalizmi*, İstanbul, 1978, s.112-113.

çağrılıyorsun. Bunun için oyunu kullanman gereklidir. Milli ölkümüzü şahlandırmak amacıyla halk oylaması savaşına katılınız. Yaşasın Enosis!”¹³⁴

15 Ocak 1950’de yapılan halk oylamasına göre 224.747 seçmenden, 215.108’i Enosis için evet demiştir. Bu, Rum toplumunun %95.70’ini temsil etmektedir. Bu sonuç AKEL ve kiliseyi son derece memnun etmiştir. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi 18 cilde ulaşan Enosis’ evet imzalarını Yunan Hükümeti’ne takdim etmek için Atina’ya bir heyet yollamıştır. Kilise Yunanistan’ı Enosis mücadelesinde yanında görmek istemektedir. Rum heyeti Yunan Hükümeti’nden Enosis talebini BM’ye taşımasını istemişlerdir. Yunan Hükümeti bunu reddetmiştir. Bunun nedeni uluslararası konjonktürün Yunanistan’ın İngiltere ile ilişkilerini iyi tutması yönünde Yunanistan’ı zorlamasıdır. Dönemin Başbakan Yardımcısı Yorgo Papandreu’nun Lefkoşa Rum Belediye Başkanı Temistokli Dervi’ye söylediği sözler bunun kanıtıdır. Papandreu şunları söylemiştir:” Yunanistan bugün, iki ciğerden soluk almaktadır; biri İngiliz öteki Amerikan. Bunun için, Kıbrıs yüzünden nefes darlığı çekme tehlikesi ile karşı karşıya gelemez.”¹³⁵ Rum kesimi 1950’ler boyunca devamlı surette self determinasyon talepleri ile dünya kamuoyuna kendi haklılıklarını ispat etmeye çalışacaklardır.

Enosis için mücadele eden Rumlar Yunanistan kamuoyunu Enosis davası için yanlarına çekerek Yunan Hükümeti’ne baskı uygulama yolunu tercih etmişlerdir. Kıbrıs’ın Yunanistan ile birleşmesi için “Pan Helen Komitesi” adlı bir oluşumun başına geçen Yunan Kilisesi Başpiskoposu Spiridon 6 Temmuz 1950’de Atina’da büyük bir toplantı örgütleyecektir. Bunun üzerine Yunan Parlamentosu Başkanı Dimitri Kontika, Kıbrıs heyetini kabul ederek onlara şunları ifade edecektir: ”Yunanistan’ın sadık dost ve müttefik olarak yanında yer aldığı, halkların özgürlüğü ve kendi kaderini tayin

¹³⁴ ÖZMEN, *Avrasya’nın Kırılma Noktası...*, s.202.

¹³⁵ KIZILYÜREK, *Milliyetçilik Kıskaçında...*, s.96-98.

hakkı için kahramanca savaşıyan Büyük Britanya, eminim, gün gelecek, bütün Helenlerin rüyalarının gerçekleşmesine karar verecektir.”¹³⁶

1950 yılının Ekim ayında Kıbrıs Başpiskoposu II. Makarios ölür. Yerine Enosis mücadelesinin ölene dek liderliğini üstlenecek olan III. Makarios başpiskoposluk makamına oturur. Makarios'un ölene dek tek amacı Kıbrıs meselesini dünya kamuoyuna taşıyarak self determinasyon ilkesini temele alan bir Enosis mücadelesi vermek olacaktır. Makarios 1951 yılında Yunan Başbakanı Plastiras ile bir araya gelerek Enosis mücadelesinde Yunanistan'ın Kıbrıs Rumlarına yardım etmesini talep etmiştir. Bu talebe karşılık Plastiras şu karşılığı vermiştir: “Eğer fakir kulübeme gelmiş ve benden gidip Kıbrıs için savaşmamı istemiş olsaydın, bunu memnuniyetle yapardım, çünkü ben askerim. Ancak, Yunanistan'ın Başbakanlık makamına gelerek benden Yunanistan'ı yakmamı istiyorsun. Üstelik Kıbrıs'a da bir faydası olmadan. Rahat otursana, rahat otur bakalım.”¹³⁷ Makarios bu sözlere kulak asmayacaktır ve kendi yöntemini değiştirerek öncelikle Yunan kamuoyunu Enosis mücadelesi için arkasına alarak bu sayede Yunanistan hükümetlerini Enosis mücadelesinin içine çekmeye çalışacaktır. 1950 plebisitin hukuksal analizini yaptığımızda bu plebisitin şu nedenlerden ötürü geçerli olmadığını görmekteyiz:

- 1) Plebisite müsaade eden hukuki ve uluslararası bir antlaşma mevcut değildir.
- 2) Plebisit devletler genel hukuku açısından ne hakkı ne de yetkisi bulunmayan kilise tarafından düzenlenmiştir.
- 3) Oy verme süreci Pazar ayininden sonra Rum Ortodoks kiliselerinde cereyan etmiştir. Dolayısı ile ne Ada ahalisinin %20 sini oluşturan Türkler, ne de Katolikler ve ne de Ortodoks olmayan diğer Kıbrıslılar plebisite katılmışlardır.

¹³⁶ KIZILYÜREK, **Milliyetçilik Kıskaçında...**, s.97.

¹³⁷ KIZILYÜREK, **Milliyetçilik Kıskaçında...**, s.99.

- 4) Sıfatları, gayeleri, milliyetleri ve rey verme hadisesinin mahallî bakımından, plebisiti organize edenlerin tarafsız olmaları imkânsızdır.
- 5) İngiltere, plebisitin sonucunu tanımayacağını bildirmiştir.
- 6) Plebisitin hazırlanış sistemi yolsuzdu. Oy verecekleri tespit edecek hiçbir liste yoktur. Oy verme hususunda hiçbir nizamname yoktur.¹³⁸

Bu hukuksal analizlere dayanarak 1950 plebisitinin uluslararası hukuk açısından bir geçerliliği olmadığı hükmüne varabiliriz.

2. Kıbrıs'ta Yükselen Enosis Hareketi ve Yunanistan'ın Enosis Talebi (1951-1954)

1950 plebisitinden sonra Enosis hareketinin önderi pozisyonunda bulunan Başpiskopos Makarios III, umduğu desteği Yunanistan'dan alamamıştır. Yunanistan ancak 1951 yılında Sofokles Venizelos'un 16 Şubat 1951 tarihli konuşmasından sonra resmen Enosis lehinde bir tavır ortaya koyabilmiştir. Fakat bu tavır gerçekte son derece çekingen bir tavidir. Yunanistan hükümeti kamuoyu desteğini yitirmemek için Enosis yanlısı bir tutum sergilemeyi Yunan iç politikası açısından daha uygun görmüştür. Bu noktada Yunan hükümeti popülist bir söylem üreterek kendi kamuoyunu teskin etmeye çalışacaktır. Makarios öncülüğündeki Enosis hareketi Yunanistan'ı Enosis davasının içine çekebilmek için yoğun bir kampanya başlatacaktır. Makarios Kıbrıs meselesini uluslararası bir sorun haline getirmek ve Rum tezlerini dünya kamuoyuna duyurmak için dört temel strateji oluşturmuştur. Bunlar:

¹³⁸ TORUN, **Kıbrıs...**, s.69.

- 1) Adanın bağımsızlığına yol açacak tüm anayasa girişimlerine karşı çıkılacak.
- 2) Gerek Kıbrıs'ta gerekse dış ülkelerde ve uluslararası platformlarda Enosis için yoğun çaba gösterilecek.
- 3) Yunanistan'daki örgütlerle işbirliği halinde silahlı bir mücadele için gerekli işbirliği yapılacak ve gençlik örgütleri oluşturulacaktır.
- 4) Enosis'i gerçekleştirmeye yönelik olmak üzere self determinasyon hakkı için BM'ye başvurulacaktır.

1952 yılında Atina Akropolis gazetesine bir demeç veren Makarios şunları söylemektedir: "Enosis'in tahakkuk etmesi için Kıbrıs, Yunanistan'ın bir parçası olacaktır. Yunanistan'da NATO'nun bir üyesi olduğuna göre Kıbrıs da NATO'nun bir üyesi olacaktır."¹³⁹ diyerek bu konudaki kararlılığını göstermiştir. Makarios bütün gücü ile Enosis için mücadele ederken bir yandan da İngilizlere yakın olmaya çalışarak onların Enosis'e karşı tutumlarını yumuşatmaya çalışmaktadır. 27 Mart 1951 tarihinde Makarios, Atina'daki İngiliz büyükelçisini ziyaret ederek Enosis taleplerini yinelemiş ve Ada Yunanistan'a bırakıldığı takdirde İngiltere'ye istediği yerlerde üst kurma izni verebileceklerini iletmıştır.¹⁴⁰ Makarios'un bu talebi reddedilmiştir. 1952 yılında Makarios Yunanistan'ın NATO'ya girişini hararetle desteklemiştir. Lizbon'da NATO toplantısına katılan Yunan Dışişleri Bakanı'na bir telgraf gönderen Makarios ulusal emellerin gerçekleşmesi halinde Kıbrıs'ın güvenli bir üs olabileceğini Kıbrıs halkının NATO planlarını bütün kalpleri ile desteklediklerini bildirmiştir.¹⁴¹

Kıbrıs'ta yükselen bu Enosisçi hareket karşısında İngiltere son derece sert bir tepki gösterecektir. Haziran 1952'de Reuter, Londra'daki hükümetin Kıbrıs'ın bağımsızlığını kesinlikle Yunanistan ile tartışmayacağını bildirmiştir. Ayrıca Atina'daki ki İngiltere Büyükelçisi'ne, Yunanistan Dışişleri Bakanlığına

¹³⁹ İSMAİL, *İngiliz Yönetiminde...*, s.84-85.

¹⁴⁰ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.4.

¹⁴¹ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s. 7.

sert bir nota gönderildiğini bildirmiştir.¹⁴² İngiltere'nin Kıbrıs'taki statükonun değişmeyeceğini söylemesine rağmen Makarios Enosis stratejisini teker teker hayata geçirmekteydi. 13 Ocak 1952 tarihinde Rum gençlik örgütleri olan PEON ve OHEN'i kuracaktır. Bu gençlik örgütleri daha sonra kurulan EOKA teşkilatının çekirdeğini oluşturacaktır. Makarios, plebistin 2. yıldönümü münasebetiyle yaptığı bir konuşmada: "1952 yılının gerek Ada'da, gerekse Ada dışında Kıbrıs için büyük bir mücadele yılı olacağını" ilan etmiştir.¹⁴³ Makarios gerçekten de bu vaadini 1952 yılı boyunca gerçekleştirdiği eylemler ile kanıtlayacaktır. 1952 yılı boyunca mitingler, Enosis bildirileri ve basın aracılığı ile bir Enosis kampanyası başlatmıştır. Amacı Kıbrıs meselesini Yunanistan'ı da yanına alarak BM'ye taşımak böylece sorunu uluslararası bir sorun haline getirmektir. Tam bu noktada Yunanistan iç politikasında önemli bir değişim yaşanmış yeni hükümeti Papagos kurmuştur. Papagos eski bir asker aynı zamanda mareşaldir. Yunanistan'da artık sağcı bir hükümet mevcuttur. Papagos Kıbrıs meselesini seçim malzemesi yaparak seçimi kazanmıştır. Makarios Papagos'tan Kıbrıs meselesini BM'ye götürmesin talep etmiştir. Papagos Kıbrıs meselesini öncelikle dost İngiltere ile ikili görüşmeler yolu ile çözümlenmekten yana olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁴

Bunun nedeni 1952 yılında Türkiye ile birlikte NATO'ya üye olan Yunanistan'ın İngiltere ile ilişkilerini bozmak istememesidir. Bu noktada 1952 yılında Türk-Yunan ilişkilerinin tam bir bahar havası yaşadığını söyleyebiliriz. Öncelikle 1952 Ocak ayında Yunanistan Dışişleri Bakanı Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretleri Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün 26 Nisan-2 Mayıs 1952 tarihleri arasındaki Atina ziyaretleri izlemiştir. Papagos Hükümeti döneminde Cumhurbaşkanı Celal Bayar da 22 Kasım-2 Aralık 1952 tarihleri arasında Yunanistan'ı ziyaret etmiştir. Bu bahar havasının nedeni her iki ülkenin de henüz NATO üyesi olmalarıdır. 17 Aralık

¹⁴² TORUN, *Kıbrıs...*, s.104.

¹⁴³ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s. 7.

¹⁴⁴ GÜREL, *Kıbrıs...*, s.89.

1952’de parlamentoyu açış konuşmasında Yunanistan Başbakanı Papagos yaptığı konuşmada Türk–Yunan dostluğunun önemi üzerinde durmuş, Balkanlar ve Doğu Akdeniz’de Türkiye ve Yugoslavya ile birlikte işbirliği yapacaklarını vurgulamıştır. Papagos Kıbrıs meselesine yönelik olarak şunları söylemiştir: “Bütün Yunanların kalplerinde ve ruhlarında fırtınalar yaratan Kıbrıs sorunu, günün gerçekleri çerçevesinde ele alınacaktır.”¹⁴⁵ demiştir. Papagos son derece politik bir yaklaşım sergileyerek hem uluslararası ilişkilere yönelik olumlu mesajlar vermekte hem de Yunan kamuoyuna yönelik “popülist ve romantik” mesajlar vererek kamuoyundaki prestijini arttırmayı amaçlamaktadır.

Bütün bu bahar havasına rağmen Yunanistan Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 3. Komisyonunda 24 Kasım 1952 tarihli 454 nolu oturumunda, insan hakları dolayısıyla self determinasyon (halkların kendi kaderini kendilerinin tayin hakkı) meselesi gündeme gelmiş, Yunan Delegesi Dimitrious Lambrous İngiltere’yi isim vermeden eleştirmiş ve şunları söylemiştir: “İdare ile görevlendirilmiş devletler, kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin hakkını isteyen halklarla doğrudan doğruya istişarelerin zamanını belirsiz bir süre için geciktirmeye veya müzakereleri sürüncemede bırakmaya ve hatta ilgili halkın yeteri kadar gelişme ve olgunluğa ulaşmadığını her yıl ilan etmede direnmeye çalışabilirler. Bazı halkların henüz ergin olarak kabul edilemeyeceği şüphesiz doğrudur. Bununla beraber, Yunanistan hiç değilse bir durum biliyor ki, otuz yüzyıldan beri erginliğe erişmiş bir halka erişkinlik niteliğinin tanınmasında inat edilmektedir. Kıbrıs bahis konusudur. Bugün Kıbrıslıların diğer Yunanlılardan daha çocuk olması mümkün değildir.”¹⁴⁶ Yunanistan 1952 yılından itibaren BM platformunda Kıbrıs meselesini self determinasyon ilkesi çerçevesinde savunacaktır.

¹⁴⁵ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s. 13.

¹⁴⁶ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s. 14.

1952 yılını Yunanistan açısından değerlendirecek olursak Yunanistan her ne kadar Türkiye ve İngiltere ile ilişkilerini iyi tutmaya çalışsa da Kıbrıs meselesini devamlı surette kullanan Makarios ve onun etkisi altında bulunan Yunan kamuoyu devamlı Yunan hükümetleri üzerinde baskı politikası uygulamışlardır. Yunanistan Başbakanı Papagos bu yüzden Yunan kamuoyuna Enosisçi mesajlar vererek kamuoyunu karşısına almamaya çalışmıştır. 1953 yılına girilirken Makarios ABD'ye bir ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaretin amacı Kıbrıs meselesine yönelik nabız yoklamak ve ABD'deki Rum lobisini arkasına alarak ABD'deki yönetici çevrelerin Enosisçi harekete destek vermelerini sağlamayı amaçlamaktadır. İngilizler Başpiskopos'un bu gezisinin etkili olmayacağını düşünmektedirler.

Makarios, 17 Şubat 1953 tarihinde ABD Dışişleri Bakanlığında çalışan bir yetkili ile görüşmüş ve ona Kıbrıs meselesini 1953 yılında kesinlikle BM Genel Kuruluna getireceklerini söylemiştir. Bu noktada ABD'den siyasal destek beklediklerini ifade etmiştir. İngilizler Amerikalıların Kıbrıs meselesine karışmalarından son derece rahatsız olmuşlardır. İngiliz Büyükelçisi 1 Ekim 1953 tarihinde Londra'daki Dışişleri Bakanlığına gizli bir yazı ile şu bilgileri aktarmıştır: "İzlenim şudur ki Amerikalılar Enosis hareketinin kuvvet ve etkinliğine bizden daha çok önem vermektedirler. Yakın bir gelecekte Enosis hareketinin patlak vereceği olasılığını abartmaktadırlar. Amerikalılara göre, Yunan Hükümeti, Kıbrıs sorununa doğrudan doğruya müdahale etme yönünde yokuş aşağı bir itiliş içindedir." demektedir.¹⁴⁷ İngilizler Amerikalıların Enosis'e sempati ile yaklaştıklarını düşünmektedirler. Makarios Amerika dönüşü, Atina'ya uğramış ve orada 3 hafta kalarak faaliyetlerine devam etmiştir. Makarios Atina'da büyük coşku ile karşılanmıştır. Makarios Atina'da mitingler düzenlemeye devam etmiştir. 4 Mart günü düzenledikleri Enosis mitinginde öğrenciler polis ile çatışmışlardır. Yarısı polis olmak üzere 70 kişi yaralanmıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁷ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s. 16-17.

¹⁴⁸ BÖLÜKBAŞI, *Barışçı...*, s.67.

1953 yılının en önemli dış politika olayı 22 Eylül 1953'te İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden ve Yunan Başbakanı Mareşal Papagos arasında Atina'da yapılan görüşmedir. Anthony Eden bu görüşmede Kıbrıs sorunu diye bir sorunun varlığını kabul etmemiştir. Kıbrıs'taki mevcut durumun devam edeceğini beyan eden Anthony Eden, Papagos'a sert bir yanıt vermiştir.¹⁴⁹ Papagos İngiltere'den umduğunu bulamamıştır. 1954 yılına girerken Kıbrıs sorunu çok daha ateşli tartışmaların doğmasına neden olmaktadır. İngiltere Kıbrıs konusunda katı tutumunu korumaktadır. 1954 yılında Sömürgeler Bakanı Hopkinson, Kıbrıs'ı işaret ederek "Commen Wealth içinde bazı bölgelerin, özel konumlarından ötürü asla bağımsız olamayacaklarını" söylemiştir.¹⁵⁰ Bu demeç Kıbrıslı Rumları son derece sinirlendirmiş ve Kıbrıs meselesini bir an evvel BM'ye taşımak için faaliyete geçirmiştir.

3. Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlere Başvurusu

Papagos başkanlığındaki Yunan Hükümeti, 20 Ağustos 1954 tarihinde BM Genel Sekreterine resmen başvurarak "Kıbrıs'a self determinasyon hakkının tanınması konusunun Genel Kurulda görüşülmesini istemiştir. "Yunanistan'ın bu başvurusu Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da coşkulu mitinglerle kutlanmıştır. 22 Ağustosta Lefkoşa'da yapılan mitingde Makarios şunları söylemiştir: "Enosis ve sadece Enosis yolunda önümüze çıkacak tüm engelleri aşacağız. BM, bu hakkımızı reddederse ki buna ihtimal vermiyoruz, mücadelemizi yine de sürdüreceğiz. Ruhumuzda tutuşan bu ateşi, yeryüzünde söndürebilecek hiçbir güç yoktur."¹⁵¹ Genel Komite 23 Eylül 1954'te 9 lehte oya karşı 3 aleyhte ve 3 çekimser oyla Kıbrıs konusunu Genel Kurul gündemine almayı kararlaştırmıştır.

¹⁴⁹ KIZILYÜREK, *Milliyetçilik Kıskaçında...*, s.101.

¹⁵⁰ KIZILYÜREK, *Milliyetçilik Kıskaçında...*, s.102.

¹⁵¹ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s. 27.

Makarios, Times muhabirinin “BM’ye başvurmayı hangi esasa dayandırılıyorsunuz?” sorusuna şöyle cevaplamıştır: “Dayandığımız esas self determinasyondur. İlk aşamada bunu gerçekleştirmek istiyoruz; Enosis’i değil. BM’ye başvurduk. Çünkü self determinasyon ilkesine inanıyoruz. Ve çünkü Kıbrıs halkına geleceğini belirleme fırsatı verilirse, kesin inancım o dur ki, bunu Yunanistan ile birleşmek için kullanacaktır. Self determinasyon soyut bir ilkedir. Enosis ise bu ilkenin halk tarafından somut bir biçimde belirtilmesidir.”¹⁵² Aynı röportajda Times muhabiri sözü Kıbrıs Türk toplumuna getirerek şu soruyu Makarios’a sormuştur: “Kıbrıs’taki Türk azınlığı hakkında ne düşünüyorsunuz?” Makarios bu soruyu şöyle yanıtlamıştır: “Azınlığın görüşleri, çoğunluğun iradesine karşı üstünlük sağlayamaz. Türk sakinlerin, sistemden ayrıcalıklı muamele gördükleri için Kıbrıs Hükümeti tarafından teşvik edildiklerini sanıyorum. Türkler, Enosis gerçekleşirse Rumlara eşit hakların kendilerine tanınmayacağı korkusuna düşmemelidirler. Bu konu sükûnetle tartışılabilir.”¹⁵³ Yunanistan’ın BM’ye başvurusu ABD tarafından hoş karşılanmamıştır. ABD, bu sorunun Batı İttifakı içerisinde karşılıklı görüşmeler yoluyla çözümlenmesini istemiştir. Bu gerçeği 7 Şubat 1955 tarihinde Yunan Parlamentosunda konuşan Dışişleri Bakanı Stefanopulos da ifade etmiştir.¹⁵⁴

D.Kıbrıs Meselesinin Birleşmiş Milletler’e İntikali

Yunanistan’ın 20 Ağustos 1954 tarihinde BM’ye “self determinasyon” talebi ile başvurması üzerine 14–15 Aralık 1954’te BM’de çok ateşli

¹⁵² GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s. 32-34.

¹⁵³ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s. 32-34.

¹⁵⁴ GÜREL, *Kıbrıs...*, s.94.

tartışmalar yapılmıştır. İngiliz Başdelegesi Selwyn Lloyd uzun bir konuşma yaparak bu meselenin BM teşkilatında ele alınmaması gerektiğini öne sürmüştür. Bu görüşlerini şu tezlere dayandırmaktadır:

- 1) Coğrafi bakımdan Kıbrıs, Anadolu'nun bir parçasıdır.
- 2) Yunanistan self determinasyon hakkını Kıbrıslılar için değil, Kıbrıs'ı kendisine ilhak etmek için istemektedir.
- 3) Yunanistan Ada'daki Türkleri göz ardı etmektedir.
- 4) Halkların kendi mukadderatlarını kendilerinin tayini prensibi mutlaka bir hak olarak kabul edilecek olursa, hiçbir devletin sınırları devamlılık arz edemez.
- 5) BM'nin bu meseleye el atması Kıbrıs'taki huzursuzluğun artmasından başka bir işe yaramayacaktır.¹⁵⁵

14–15 Aralık 1954 günleri Türk tarafının tezlerini Büyükelçi Selim Sarper dile getirmiştir. Selim Sarper'in konuşması Türkiye'nin uluslararası arenada Kıbrıs konusunda ilk kez kendi resmi tezlerini dile getirdiği konuşmadır. Selim Sarper konuşmasının başında Kıbrıs meselesinin İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında dostluk ilişkilerini zedelediğini vurgulayarak şunları söylemiştir: "Bu yapay gürültü, üç memleket halkının fikirlerinde ve duygularında bazı tereddütler uyanmasına neden olacak kadar hatalı bir harekettir."¹⁵⁶ Selim Sarper Kıbrıs meselesinin İngiltere'nin bir iç sorunu olduğunu dolayısıyla Kıbrıs meselesinin BM'de görüşülmesinin doğru olmadığını söylemiştir.¹⁵⁷

Sarper konuşmasının devamında Kıbrıs'ın coğrafi ve ekonomik durumunu, tarihini ve halkını, ayrıntılı bir biçimde tahlil etmiştir. Türkiye'ye olan yakınlığı, iklimi, jeolojik, botanik ve zoolojik karakteristikleri dolayısıyla Anadolu'nun bir parçası olduğunu vurgulayan Sarper adanın hiçbir zaman

¹⁵⁵ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.35.

¹⁵⁶ *Zafer*, 16 Aralık 1954, s.3.

¹⁵⁷ *Zafer*, 16 Aralık 1954, s.3.

Yunanistan'ın egemenliği altında olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Kıbrıslı Rumların, gerçek Yunanlıkla da bir ilgilerinin bulunmadığını ileri süren Sarper, bunların Rumca konuşan bir Akdeniz ırkı olduğundan bahsetmiştir. Sarper, Kıbrıslı Rumların Türk yönetimi altında dil, din ve vicdan özgürlüğüne kavuştuklarını vurgulamıştır. Sarper self determinasyon hakkının geçmişte nasıl kötüye kullanıldığını tarihsel örneklerle açıklamaya çalışmıştır. Bu konuda Sarper şunları söylemiştir: “Büyük Çek devlet adamı, müteveffa Beneş'in self determinasyon hakkında ki aşağıdaki sözleri şayanı dikkattir: “Milletlerin kendi mukadderatlarının kendilerinin tayin etmeleri prensibinin bizzat kendisi dahi gayet ayrıntılı ve seri bir şekilde tarif ve açıklığa gereksinme gösterir. Bu prensip, geçmişte inanılmayacak oranda kötüye kullanılmıştır ve halen de kullanılmaktadır. Herkes, bu prensibi kendi amaçlarına ve çıkarlarına uygun olabilecek bir şekilde açıklamaktadır. Harp sonrası siyasi deneyimleri, siyaset ilmini ve siyaset erbabını bu konuyu gerçek ve tam bir revizyona tabi tutmaya zorlayacaktır.” Yunanistan, milletlerin kendi mukadderatlarının kendilerinin tayin etmeleri prensibine dayanarak Kıbrıs Adası'nı ilhak girişiminde bulunmakla bizlere, bu ulvi prensibin kötüye kullanılması konusundaki kötü örneklerin mateessüf bir yenisini daha vermiş oluyor.”¹⁵⁸

Selim Sarper bütün bunları söyledikten sonra meseleyi Kıbrıs Türklerinin adadaki varlığına getirmiş ve şunları söylemiştir: “Bu konuda ilan etmem gereken dördüncü bir nokta da, Kıbrıs'taki 100.000'den fazla Türkün Enosis'e karşı olduklarıdır. 1950'den beri, Ada'nın Türk halkının bu konuda örgütümüze yaptıkları başvurular bütün delegasyonların bilgisindedir. Saygıdeğer delege arkadaşlara bu vesile ile işin diğer bir yönünden daha söz etmek istiyorum. Kıbrıs'tan çeşitli nedenlerle dışarıya çıkmış 300.000'den fazla Türk vardır. Bunlar bugün Türkiye'de, Amerika'da, İngiltere'de vs. memleketlerde bulunmaktadır. Kıbrıs statükosunda bir değişiklik yapacak herhangi bir durumda, bunların da oylarının alınması gayet tabiidir. Bu

¹⁵⁸ **Zafer**, 16 Aralık 1954, s.3.

konudaki açıklamalarıma bir son vermeden evvel şu hususu sayın delegelerin dikkatlerine tekrar arz etmek isterim: O da başka türlü gösterilmek hususundaki son ve acele gayretlere rağmen, Yunanistan'ın maksadının sadece ilhak olduğunu sayın delege arkadaşlarımı anlamakta güçlük çekmemiş olmalarıdır. Filhakika, daha gündem müzakereleri sırasında sayın konuşmacılar bu hususu belirtmişlerdir. Demecime nihayet vermeden evvel, şu hususu da dikkat nazarınıza ehemmiyetle arz etmek isterim ki, Türkiye kamuoyu ve basını Kıbrıs meselesini büyük bir duyarlılık ve heyecanla izlemekte ve kurulan örgütler aracılığıyla ilgisini şiddetle hissettirmektedir. Türk hükümetinin bütün bu baskılara karşın izlemekte olduğu temkinli hareket hattı, onun, mevcut ahdi vaziyete ve uluslararası kurallara riayet hususundaki samimi arzusundan ve dostlarına vefakârlığından ileri gelmektedir. Fakat herhangi bir nedenle ve her ne şekilde olursa olsun, günün birinde Kıbrıs'ın mukadderatı ve geleceği söz konusu yapılırsa, bu takdirde Türkiye'nin de işbirliği ve oluru alınmadıkça hiçbir şekli, hakka dayandırılmış sayılmayacağından sonuç da sürekli olmayacaktır.”¹⁵⁹ diyerek konuşmasını bitirmiştir.

Selim Sarper'in konuşmasını tahlil ettiğimizde Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs'a bakışını çok net bir şekilde ortaya koyduğunu görmekteyiz. BM'de yapılan bu tartışmalar sonucu Türkiye'nin verdiği mesaj çok açıktır:

- 1) Kıbrıs'ta statükonun devamından yanayız.
- 2) Uluslararası hukuka saygılıyız.
- 3) Kıbrıs sorunu İngiltere'nin bir iç sorunudur.
- 4) Eğer Kıbrıs'ta statüko değişecek olursa buna Türkiye müdahil pozisyonunda olur. Bu, hukuksal haklarına ve Kıbrıs'ta mevcut olan Kıbrıs Türk toplumunu koruma amacına yöneliktir.

¹⁵⁹ **Zafer**, 16 Aralık 1954, s.3.

Demokrat Parti iktidarı son derece gerçekçi düşünceler ortaya koyarak Kıbrıs meselesi temelinde dünya kamuoyuna Türkiye'nin tezlerini başarılı bir şekilde açıklamış, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki duruşunu Selim Sarper yukarıdaki konuşmasıyla çok net bir şekilde ortaya koymuştur. BM'de Kıbrıs meselesi tartışılırken ABD Kıbrıs meselesini çok yakından takip etmekteydi. ABD Kıbrıs meselesine Batı İttifakı'nın ortak çıkarları açısından bakmaktaydı. Amerika'ya göre Kıbrıs'ın Yunanistan'a devri Kıbrıs'ın komünistleşmesine neden olabilirdi. Amerikan'ın bu kaygısı The Times'ta yayınlanan bir yazıda şöyle dile getirilmekteydi: "Adada Ortodoks Kilisesi liderleri ile komünist politikacılar arasındaki kutsal olmayan ittifak İngiltere'nin etkin eli çekildiği takdirde ciddi sonuçlar yaratabilir. Ana ülke Yunanistan'da hali hazır Yunan hükümetinin komünistleri yeraltına itmeyi başardığı bir gerçektir fakat komünistler yine de faaliyetlerini sürdürmektedirler. Ayrıca düşmanca davranışlar içinde olan sınır komşuları Arnavutluk ve Bulgaristan'ın varlığı ve Kıbrıs'ta da bir komünist ayaklanması olasılığı nedeniyle Yunanistan'la birleşmeyi gerçekleştirecek net bir Enosis, Ada'daki en büyük siyasi kuruluş olan Komünist Partisinin (AKEL) Sovyet Rusya'nın yardımıyla iktidarı ele geçirmesi ve Orta Doğu'da bir komünist karargâhın oluşması ile sonuçlanabilir."¹⁶⁰

Amerika açısından Kıbrıs meselesi sadece bir Enosis meselesi değildi; Amerika açısından Orta Doğu'nun güvenliği ve Kıbrıs'ta AKEL öncülüğünde sol bir hareketin Orta Doğu'nun güvenliğini zedeleyici bir faaliyete girip girmeyeceği sorunu idi. Özetle ABD Kıbrıs'ın komünistleşmesi tehlikesini ciddi ciddi düşünmekteydi. Bu açıdan da ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik stratejik çıkarlarını tehdit edebilecek potansiyel bir dış politik sorun olarak algılamaktaydı. Kıbrıs meselesinin BM'de tartışılmasından bir gün önce Türk kamuoyunun en önemli sivil örgütü haline gelmiş olan Kıbrıs Türktür Cemiyetinin Genel Başkanı Hikmet Bil 13 Aralıkta düzenlediği bir basın toplantısında şunları söylemekteydi: "Birleşmiş Milletler'i teşkil eden

¹⁶⁰ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.46.

milletlerin de en az bizim kadar barışçı olduklarını düşünerek, Yunanlıların ortaya attıkları ilhak teranelerine ve yaygaralarına iltifat etmeyeceğine kaniyiz. Türk umumi efkârının hissiyatına tercüman olduğuna kuvvetle inanan cemiyetimiz için Kıbrıs meselesi, bugün BM’de reddedildiği anda kapanmış sayılmayacaktır. Bilakis; biz Türkler için asıl Kıbrıs meselesi bugünden itibaren başlayacaktır. Çünkü bütün imkânlarımızla çalışmak, Kıbrıs’ın Türk olduğunu ve Türk olacağı hakikatini tekrar tekrar dünyaya gelmekte olan nesillere duyurmak mecburiyetindeyiz.”¹⁶¹

15 Aralık 1954 tarihli yazısında Mümtaz Faik Fenik Zafer gazetesinde çok sert bir üslupla şunları yazmıştır: “Kararımız katidir. Kıbrıs Yunanistan’ın olmayacaktır. Akdeniz’de müesses nizamı ve huzuru bozmaya kimsenin hakkı yoktur. Yunanistan tahakkuk etmeyeceğini yüzde yüz bildiği münasebetsiz bir emel, ham bir hayal uğrunda kızıl tahrikçilerin ekmeğine tereyağı sürdüğünün farkında değil midir? Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı ham bir hayalden başka bir şey değildir. Kıbrıs’ı Akdeniz’de kim kaybetmiştir ki Yunanistan bulacaktır. Siyaset adamları, istemesi kolay fakat alınması zor mevzulara el atmamalıdır. Çünkü aksi halde başarılamayan hizmet ihanet olur. Sokak nümayişleri ile veyahut modası geçmiş politika entrikaları ile toprak kazanılmaz, bunun için cesaret ve yürek ister.”¹⁶²

BM’de tartışılan Kıbrıs meselesinin dönemin Türk basınındaki yansımalarına baktığımızda Kıbrıs meselesinin hararetli tartışmalara sebep olduğunu görmekteyiz. Cumhuriyet gazetesinin dış politika yazarı Ömer Sami Coşar 16 Aralıktaki yazısında şunlara dikkat çekmiştir. “Eğer yarın Yunanistan’da kışkırtılmış olan halkı gemi azıya almış kara cüppeli papazları yola getirecek ve başkalarının topraklarına göz dikmekten vazgeçip dâhili davaları halle çalışacak bir idare iş başına geçmezse, bu memlekete Balkanlarda olduğu kadar Doğu Akdeniz de tam manasıyla bir huzursuzluk unsuru olacaktır. Her bakımdan Türk olan Kıbrıs’ı Anadolu’dan kopardığı On

¹⁶¹ **Hürriyet**, 14 Aralık 1954, s.7.

¹⁶² **Zafer**, 15 Aralık 1954, s.1.

İki Ada gibi ele geçirmeye kalkışması, haklı olarak Türkiye’de sert tepkiler usule getirmiş Atina’nın ne biçim müttefik, ne biçim dost olduğu sorulmuştur.”¹⁶³

Yunanistan’ın Ankara Büyükelçisi 23 Aralıkta Ankara Ajansı’na şu açıklamayı yapacaktır: “Meseleyi ilgili devletlerle halletmek arzusundayız. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan’ın katılacağı bir konferansın taraflı tatmin edecek bir hal çaresi bulacağından eminim. Böylece dost ve müttefik üç memleket arasında bir ihtilaf gibi görünen bu mesele de ortadan kalmış olacaktır. Yunanistan’da vuku bulan nümayişleri makul karşılamak lazımdır. Halkın hissiyatını izhar etmesini izam etmemek yerinde olur. Zamanla bu da unutulacaktır. İki memleket halkı neyi unutmamışlardır ki bunu unutmasınlar. Zaten hükümet dost memleketler aleyhindeki nümayişleri men etmiş bulunmaktadır.”¹⁶⁴

BM’nin Yunanistan aleyhine karar vermesini Başbakan Adnan Menderes şöyle yorumlamıştır: “BM’nin Kıbrıs meselesi hakkında aldığı karar bu husustaki müzakereye devam olunmasına caiz görülmediğini sarahaten ifade etmekle, bu işe son vermektedir. Yunan resmî makamlarının bu mesele dolayısıyla ortaya çıkan hadiselerden aramızdaki dostluğun haleldar olmaması için gayret sarf ettiklerini ve tedbirler aldıklarını belirten ifadelerini memnuniyetle kaydetmekteyiz. Bu mesele tamamıyla kapandığı için artık müttefikimiz Yunanistan ile aramızdaki dostluğun gölgelenmesine dikkat ve itina göstermek zamanı gelmiş bulunuyor. Esasen ilk günden beri itidalini muhafaza etmiş ve dostluk hisleriyle ittifakımızın manevi vecibeleriyle riayette asla kusur etmemiş bulunan Türk hükümeti, bu görüş ve inançla iki memleket münasebetlerini yeni yeni inkişafına mazhar olması yolundaki gayretlerine samimiyet ve azimle devam edecektir.”¹⁶⁵ Adnan Menderes’in verdiği bu demeci tahlil ettiğimizde son derece iyimser düşünceler ortaya koyduğunu

¹⁶³ Cumhuriyet, 16 Aralık 1954, s.3.

¹⁶⁴ Ulus, 24 Aralık 1954, s.1.

¹⁶⁵ TORUN, Kıbrıs..., s.139.

söyleyebiliriz. Fakat Menderes'in bu iyimser düşünceleri ile reel dış politik durum pek çakışmamaktaydı.

Yunanistan'ın 1954 Ağustosunda BM'ye yaptığı başvuru yukarıdaki tartışmalar sonucunda karara bağlanmıştır. Yunanistan'ın self determinasyon talebinin Genel Kurul'a taşınıp taşınmayacağı 17 Aralık 1954 tarihinde yapılan oylamada ortaya çıkmıştır. 8 çekimser oya karşı 50 ret oyuyla Yunanistan'ın talebi reddedilmiştir.¹⁶⁶ Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların bu diplomatik yenilgiye uğramalarında en önemli rol Türkiye'nin tezlerini son derece açık ve samimi bir biçimde BM'nin Siyasi Komitesi'nde savunmuş olmasında yatmaktadır. Yunanistan 1954 yılında yaptığı bu başvurudan eli boş dönmeye rağmen daha sonraki tarihlerde BM'ye self determinasyon talebi ile birçok kez başvuracaktır.

1954 yılının sonlarında Kıbrıs Türk toplumunun dini lideri pozisyonunda bulunan Dana Efendi müftü seçildikten sonra yaptığı konuşmada Demokrat Parti hükümetinin Kıbrıs tezlerini destekleyerek açıkça "Enosis'e Hayır!" sloganını dünya kamuoyuna şu sözlerle ifade etmiştir: "Kıbrıs 308 yıl Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Ada'nın Türkiye'ye ilhak edilmesinin sebepleri, Yunanistan'a ilhak edilmesinin sebeplerinden çok daha kuvvetlidir. Makarios, Türkler Lozan Antlaşması'yla adadaki haklarından vazgeçmiştir." demektedir. Makarios'un bu tefsiri saçmadır. Türkler, bambaşka sebeplerden dolayı Kıbrıs üzerindeki haklarından vazgeçmiş ve bunu ancak İngiltere'ye karşı yapmıştır. Buna Yunanistan veya başka bir devlet için izin verilmemiştir. Bu antlaşmaya dayanarak İngiltere, günün birinde Devletler Hukukuna uyarak Ada'yı terk etmek durumunda kalırsa, Lozan Antlaşması'nın o maddesi de kalkmış olur. İngiltere, Ada'yı kimden almış ise ancak ona iade eder. Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesi hakkında, BM karar veremez. Bu, kendi yasasına da aykırıdır. Çünkü Kıbrıs Adası Asya'dadır, Asya kıtasındadır. Avrupa kıtasında olan Yunanistan'ın, Asya kıtasında olan

¹⁶⁶ **Zafer**, 18 Aralık 1954, s.1.

Kıbrıs Adası'nın ilhak etmesine müsaade ederse, BM teşkilatının ruhuna aykırıdır. Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasında ileri sürülen tez, sadece halk oylaması konusudur. Bu düşünceye göre ada dörtte üç nispetinde Rum'dur. Rumlar bu tezlerini BM'ye kabul ettirirlerse Ada'yı alabilirler. Devletler Hukuku prensiplerine uyarak İngiltere Ada'yı terk etme durumuna düşerse o zaman, Yeşil Ada'nın sahibi olan Türklere teslim edilmesinden başka mantıklı ve hukuki bir çözüm yolu bulunmaz. Eğer, daha önce, adayı Yunanistan'dan almış olsa idi, o zaman halk oylaması bir çözüm yolu olabilirdi. Kıbrıs tarihinde, Yunan idaresi denen bir idareye rastlanmamıştır. Venediklilerden alınan Ada'da Rumlar, Ceneviz, Roma ve diğer kavimlerden kalma melezler vardır.”¹⁶⁷

1954 yılı biterken Yunanistan'da Enosis lehine gösteriler devam etmekteydi.¹⁶⁸ Genel tabloya baktığımızda Kıbrıs meselesine yönelik şu değerlendirmeyi yapabiliriz. Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs meselesine yönelik temel tezi Kıbrıs'taki statükonun devam etmesi noktasındadır. Şayet Kıbrıs'taki statüko değişecek olursa Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarına ve Kıbrıs'taki Türk toplumunun güvenliğinin sağlanması amacıyla Kıbrıs'a müdahale edebileceğinin sinyali verilmiştir. Demokrat Parti iktidarı Kıbrıs meselesini Batı İttifakı'nın birliğini bozucu bir unsur olarak görmekteydi. Türkiye, Yunanistan'ın aksine elinden geldiğince Yunanistan ile olan ilişkilerini dostane bir biçimde sürdürmekten yana bir tutum takınmıştır.

1950–1954 yılları arasında Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesine yönelik ilgisinin her geçen gün, dönemin basınının öncülüğünde arttığını görmekteyiz. Demokrat Parti, Kıbrıs meselesi temelinde yükselen milliyetçi dalgayı elinden geldiğince kontrol altına almaya çalışmıştır. Bunun en açık kanıtı 1954 yılı sonlarında kurulan Kıbrıs Türktür Cemiyetine iktidar tarafından verilen açık destektir. Nitekim Kıbrıs Türktür Cemiyeti Başkan

¹⁶⁷ AGUN, **Demokrat Parti...**, s.12-13.

¹⁶⁸ **Zafer**, 17 Aralık 1954, s.1.

Adnan Menderes'in direktifleri doğrultusunda yasal bir cemiyet hâlini almıştır. Demokrat Partinin bunu yaparken iki amacı vardır:

- 1) Kıbrıs meselesinden kaynaklanan milliyetçi akımın iktidar karşıtı bir muhalif harekete dönüşme eğilimi göstermesi. Nitekim dönemin başta CHP olmak üzere muhalefet partileri Demokrat Parti iktidarını Kıbrıs meselesinde pasif kalmakla suçlayacaklardır. Bu suçlamalar Demokrat Parti iktidarını Kıbrıs meselesinde daha fazla inisiyatif almaya itmiştir
- 2) Kıbrıs meselesinden kaynaklanan milliyetçi hareketlerin yasal çerçeveyi aşarak Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini zedeleyici bir unsur olmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Mevcut durum Demokrat Parti iktidarını bu noktada, iktidar gücünü kullanarak Enosis karşıtı eylemleri Türkiye'nin uluslararası imajına zarar vermemesi için denetim altına almaya, sınırlamaya hatta çoğu zaman bu tür eylemleri yasaklamaya itmiştir.

Yunanistan cephesinden Kıbrıs meselesinin 1950–1954 sürecini değerlendirecek olursak şunları söyleyebiliriz. Yunanistan 1950'lerin ilk yıllarında Kıbrıs meselesine yönelik hayli mesafeli bir tutum takınmıştır. Bunun nedeni Yunanistan'ın henüz yeni bir iç savaştan çıkmış olması ve bunun sonucunda siyasi ve ekonomik açıdan yardıma gereksinimi olan bir ülke pozisyonunda bulunmasıdır. Bu yüzden İngiltere ve ABD ile ilişkilerini iyi tutma yolunu seçmiştir.

Fakat 1953'ten itibaren Kıbrıs meselesine yönelik bu mesafeli tutumundan hayli uzaklaşmaya başlayan Yunanistan kendisini "self determinasyon" ilkesi doğrultusunda Enosis'e adayacaktır. Bunun nedeni Makarios öncülüğündeki Enosis hareketinin Yunan kamuoyunu etkisi altına alarak Yunan hükümetine çeşitli yollardan Enosis için baskı yapmaya başlamasıdır. Yunan hükümeti bu baskıya daha fazla dayanamayacak ve kendisini 1954 yılında BM'de Kıbrıs için self determinasyon talep ederken bulacaktır.

Yunanistan'ın bu yıllarda Enosis'e ulaşmak maksadıyla kullandığı ilke bir uluslararası hukuk ilkesi olan self determinasyondur. Yunanistan bu ilkeye sığınarak öncelikle Ada'nın bağımsızlığını sağlamayı başarmak istemektedir. Daha sonraki amaç ise Ada'nın Yunanistan'a bağlanmasıdır. Yunanistan'ın bu amacı 1954 yılında BM'ye yaptığı başvuru ile somut bir şekle bürünecek fakat Yunanistan istediğine ulaşamayacaktır. Bunun sonucunda başta Makarios olmak üzere Rum liderliği Yunanistan'ın da askerî ve lojistik desteği ile EOKA teşkilatını harekete geçireceklerdir. Bu sayede Kıbrıs'ta İngilizlere yönelik başlayan terör hareketleri, milletlerarası kamuoyuna bir "Bağımsızlık Savaşı" olarak sunulmaya çalışılacaktır.

E.Eoka Teşkilatının Kuruluşu Ve Eoka Teşkilatının Enosis Hareketindeki Rolü

Başpiskopos Makarios öncülüğündeki Enosis hareketi 1950 plebisitinin kabul edilmemesi üzerine 1951 yılından başlayarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını sağlamak maksadıyla bir B planı oluşturmuşlardır. Bu planın amacı Kıbrıs'ta kurulacak Enosisçi bir örgüt vasıtasıyla İngilizlere karşı silahlı bir mücadele başlatılarak bu mücadeleyi dünya kamuoyuna sömürgecilik karşıtı bir mücadele olarak sunmaktır. Bunun sonucunda dünya kamuoyunu yanına çekebilecek olan Kıbrıslı Rumlar self determinasyon ilkesinden yararlanarak Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etmeyi amaçlamışlardır. Kıbrıs meselesine özellikle 1955 yılından sonra damgasını vuracak olan bu örgütün adı EOKA'dır. EOKA (Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Birliği) adı verilen bu örgütün arkasında Yunanistan bulunmaktadır. Yunanistan her türlü malzeme, teçhizat

ve eğitimi vererek EOKA'nın Kıbrıs'taki İngiliz yönetimine ve daha sonra Kıbrıs Türk toplumuna yönelik terör faaliyetlerinin hamisi konumunda olacaktır. Yunanistan EOKA'yı Kıbrıs'ta taşeron bir örgüt olarak kullanarak 1955 yılından başlayarak önce Kıbrıs'taki İngiliz yönetimine daha sonra ise Kıbrıs Türk toplumuna karşı uluslararası hukuka aykırı bir biçimde yasadışı ve son derece kirli bir savaş başlatacaktır. Kıbrıs'ta yaşanan bu kirli savaşı daha iyi anlamak için öncelikle EOKA teşkilatının kuruluş sürecinden ve bu teşkilatın lideri pozisyonunda bulunan Albay Grivas'tan söz etmeliyiz.

Albay Grivas Enosis hareketinin en önemli sembol isimlerinden biridir. Makarios ve Grivas ilk kez Atina'da 1946 yılında karşılaşmışlardır. Albay Grivas Yunanistan iç savaşı sırasında sağcı ve kralcı bir örgüt olan X örgütünün lideri pozisyonundaydı. Albay Grivas 1919–1922 yılları arasında Anadolu'daki işgalci Yunan ordusunda genç bir teğmen olarak görev yapmıştır. Albay Grivas, Anadolu'da iken düzenli ordulara karşı gerilla savaşının ne derece etkili olduğunu bizzat görmüştür.¹⁶⁹ Albay Grivas gerilla savaşını Kıbrıs'ta hayata geçirecektir. Grivas 1951 yılı Mart ayında Yunanistan'a giden Makarios ile görüşmüştür, Bu görüşmelere Yunanistan Başbakanı Venizelos, Başbakan Yardımcısı Papandreu, Kıbrıs'ı Yunanistan'a İlhak Etme Cemiyeti ve Yunan Kilisesi liderleri katılmıştır. Benzer toplantılar 2 ve 21 Temmuz 1952'de yenilenir. Kıbrıs'ta kurulan iki Rum gençlik örgütü OXEN ve PEON'un yanı sıra Çiftçiler Birliği, EOKA teşkilatının çekirdeğini oluşturacaktır. Grivas ilk Kıbrıs ziyaretine dair izlenimlerini anılarında şöyle aktarmaktadır: “Adaya varışından hemen sonra Makarios'la buluştum. Ve kendisine başarı şansımızın iyi olduğunu söyledim. Sorunun tümünü tartıştık. Kendisine, adada bir gerilla savaşının olasılıklarını incelediğimi anlattım. Çekinceleri ve kuşkuları olduğu görüntüsü içindeydi. Nitekim bir ay sonra kendisini tekrar gördüğümde ciddi kuşkuları olduğu açıkça belli olmuştu. Söylediğim her şeyle yüzeysel olarak aynı görüşteydi. Fakat tam ve gerçek şekilde ikna edilmediği izlenimini edinmiştim.

¹⁶⁹ GÜREL, *Kıbrıs...*, s.102.

Makarios'un bu tutumu dışında Kıbrıs'ta gördüklerimden tatmin olmuşum. Silahlı eylemlerin iki düzeyde yer alabileceğine karar verdim.”¹⁷⁰

Grivas'ın öncülüğünde kurulan EOKA gerçekte paramiliter bir örgüt niteliği taşımaktaydı. EOKA'da görev alacak militanları bizzat Yunanlı subaylar eğitecektir. EOKA'nın bütün ihtiyaçları Yunanistan tarafından karşılanacaktır. Makarios, Grivas ve önde gelen Yunanistanlı EOKA'cı liderler 7 Mart 1953 tarihinde ilk EOKA hüccresini oluşturmuşlardır. Aynı toplantıda, birlikte şu EOKA yeminini etmişlerdir: “Baba–Oğul, Ruhül–Kudüs adına yemin ederim ki hayatım pahasına olsa da Kıbrıs'ın İngiliz boyunduruğundan kurtarılması için bütün gücümle çalışacağım. Teşkilat tarafından bana verilecek olan bütün emirleri, ne kadar zor veya tehlikeli olursa olsun, itiraz etmeden yerine getireceğim. Gayemize ulaşmış olsak dahi teşkilatın liderlerinden emir almadıkça mücadeleden vazgeçmeyeceğim. Yakalandığım ve işkenceye maruz kaldığım takdirde teşkilatın herhangi bir sırrını veya üyelerimizin adlarını asla açıklamayacağım. Yeminime riayet etmediğim takdirde asırlarca hakarete layık ve hain olarak her türlü cezaya müstahak olacağım.”¹⁷¹ Bu ilk EOKA hüccresi şu kişilerden oluşuyordu: Başpiskopos Makarios, General Nicos Papadapulos, George Sokrates, Prof. Yerasimos Konsidoros, Av. Antonis A. Savos, Sokrates Loizides, George Grivas, E. Tsatsomiros, Stavropulos, Prof. Demotrios, Vezanis ve Albay Alexopulos.¹⁷²

Albay Grivas'ın Kıbrıs ziyaretleri sonucunda Yunanistan'dan gelecek silahların çıkarılacağı ve depolanacağı yerler belirlendikten sonra Mart ve Ekim 1954'te Yunanistan'dan silah sevkiyatı başlamıştır. Bu silahlar Baf sahilinden Ada'ya çıkarılmaktaydı. Bu silahlar için gerekli olan parayı kilise vermekteydi. Gelen silahlar arasında mayın, el bombası, tabanca ve mermi bulunmaktaydı. Albay Grivas bütün hazırlıklarını tamamlayarak eyleme geçmek için Makarios ve Yunanistan'ın emrini beklemeye başlayacaktır.

¹⁷⁰ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.61.

¹⁷¹ Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs (1570 – 1960)*, Lefkoşe, 1988, s.173.

¹⁷² İSMAİL, *İngiliz Yönetiminde...*, s.348-349.

EOKA teşkilatı sadece askerlerden ve milislerden oluşan bir organizasyon değildi. Bu organizasyon temelde kilise–okul-kışla üçlüsüne dayanmaktaydı. Albay Grivas yazdığı EOKA Mücadelesi Tarihi adlı eserinde şunları ifade etmektedir: “Tüm papazlar sınıfı mücadeleye katılmış sadece yardımcı hizmetlerde değil mücadeleye fiilen katılarak pusu ve silahlı çatışmalarda önemli bir rol oynamışlardır. Kıbrıs manastırları çete gruplarının saklanma yeri olmuş keşişlerden bazıları EOKA dağ gruplarına erzak taşımış, haber ulaştırmış, bunların bekçilik ve rehberliğini yapmıştır. Her manastırın başarısından burada bahsetmek mümkün değildir. Ancak Cikko ve Maşera manastırlarından bahsetmemek doğru olmaz. Cikko Manastırı bana ve çete gruplarıma aylarca hizmette bulunmuş, Maşera Manastırı da Elen milletinin en güzel ve en şanlı tarih sayfalarında birini manastırın bulunduğu dağın yamacına yazan, Grigori Afksentiu’yu misafir etmiştir.”¹⁷³

Grivas “Dighenis” takma adını kullanarak 1 Nisan 1955 günü yayınladığı bildiride EOKA teşkilatının hedeflerini şöyle açıklamıştır: “Karşımızda iki düşman vardır. Birincisi İngilizlerdir. İkincisi Türklerdir. İngilizlerle savaşacak onları mağlup edip Ada’dan kovacağız. Sonra Türkleri imha edeceğiz.”¹⁷⁴ Grivas bütün bunları yaparken Makarios 8 Eylül 1954 tarihinde yaptığı bir konuşmada şunları söylemektedir: “Bizans İmparatorluğu zamanında din düşmanı barbar akıncılar, Küçük Asya’dan kalkıp buralara akın ettikleri zaman biz tanrımıza sığınmıştık. Konstantinopolis’teki Ayasofya Kilisesi’nde ayini yarıda kesip çanlarımızı susturdıkları zaman da yine tanrımıza sığınmıştık. Bugün de esaret altında olan Yunan Kıbrıs’ımızın hürriyete kavuşması için Tanrımıza sığınıyoruz. Tarih ispat etmiştir ki Kıbrıs ezelden beri Yunanlıdır. Yaşasın Yunanistan, yaşasın ilhak!”¹⁷⁵ Başpiskopos Makarios’un bu yaptığı ne ilk ne de son Enosisçi konuşma olacaktır. Albay Grivas 12 Kasım 1954 tarihli güncesine şu notları düşmüştür: “İlk işim, önce bir grup hazırlayarak onları eğitmek ve Yunanistan’da hazır vaziyette

¹⁷³ Mehmet S.Emircan, **Kıbrıs Türk Toprağıdır**, İstanbul, 2000, s.125.

¹⁷⁴ H. Fikret Alasya, ‘*Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi*’, **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye’nin Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 1992, s.234.

¹⁷⁵ İSMAİL, **İngiliz Yönetiminde...**, s.351-352.

bekletilmekte olan silah yüklü gemi Kıbrıs'a gelinceye dek hiç kimseye görünmemek olmuştur. İkinci olarak da başlatılacak terör eylemlerini görüşmek üzere kilise ilgilileriyle irtibata geçerek tedhiş örgütünün ön hazırlıklarını yapmak ve eyleme başlamakti."¹⁷⁶

Grivas 13 Kasım 1954 tarihli güncesinde Hlarko köyünden beş kişilik bir gruba silah ve sabotaj eğitimi yaptırdığını belirtmektedir. Başpiskopos Makarios Yunan ulusal günü olan 25 Mart 1955'te büyük bir ilhak festivali düzenlemiştir. Kilise bu festivalde toplanan bütün parayı EOKA'ya göndermiştir. 1955 yılına girildiğinde Albay Grivas EOKA aracılığıyla Kıbrıs'ta terör faaliyetlerini başlatmaya hazırdır. 1 Nisan 1955 günü EOKA harekete geçer ve Kıbrıs'ta ilk bombalar patlar. Grivas sonraki gün güncesine eylemlerin dökümünü şu şekilde kaydeder: "1 Nisan 1955 akşama doğru elde ettiğim bilgiler şöyle: Lefkoşa: Atalasa Radyo İstasyonu yanmaya devam ediyor. Bu işi üstlenen gurubun başarılı olduğu anlaşıyor. Larnaka: Tüm hedeflere başarılı saldırılar yapıldı. Magusa: Sonuçlar iyi değil. Limasol: Kentte sadece iki hedefe saldırı düzenlendi. Polis merkezi ve Ayyani Polis Karakolu. Ayrıca Grivas anılarında 1 Nisan 1955 gecesi 4 kişilik sabotaj grubunun Kıbrıs radyo istasyonuna girip bekçiyi bağladıktan sonra bombalar vasıtasıyla vericiye 60.000 sterlin değerinde büyük bir zarar verdiğini yazmaktadır."¹⁷⁷

1 Nisan 1955 tarihi Kıbrıs açısından bir dönüm noktasıdır. Bu tarihten itibaren EOKA örgütünün başlattığı silahlı mücadele öncelikle İngilizleri ve daha sonra da Kıbrıs Türklerini hedef alacaktır. Bütün bu olacaklar henüz 1954 yılında Türk kamuoyu tarafından öngörülmüştür. 26 Ocak 1954 tarihinde silah yüklü Ayayorgi kayığının Baf açıklarında yakalanması Türk kamuoyunun tepkisini çekmiştir. Ünlü Başyazar Ahmet Emin Yalman bu konu ile ilgili olarak şunları yazarak sert bir tepki göstermiştir: "Bugün vapur dolusu silah ve bomba Yunan topraklarından Kıbrıs'a taşınıyor. Eğer Türk-Yunan

¹⁷⁶ İSMAİL, *İngiliz Yönetiminde...*, s.353.

¹⁷⁷ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.70.

dostluğunun bir rolü ve vazifesi olduğuna inanıyorsak, Yunanlıları ikaz etmenin, onlarla konuşmanın ve bütün münasebetlerimizi gözden geçirmenin zamanının çoktan geldiğini kabul etmeliyiz. Yunan dostluğuna güvenilemeyeceğini apaçık bilmek, kendi kendimizi beyhude yere aldatmaktan hayırlıdır.”¹⁷⁸

1955 yılının ilk aylarında. Demokrat Parti iktidarı açısından Kıbrıs meselesine bakış noktasında herhangi bir değişiklik söz konusu değildi. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden anılarında 1955 yılında başlayan EOKA silahlı eylemleri ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “EOKA, Yunanistan’dan direkt olarak para, silah, örgütlenme ve propaganda desteği görmekteydi. Rumca konuşan Kıbrıslılar, EOKA teröristleri tarafından korkutulmuştu ve Atina radyosunun bombardımanı altındaydı. Büyükelçimizin, bu uygulamaya karşı Yunan hükümetine yaptığı sürekli protestolar boşa gidiyordu. Başpiskoposun başkanlığındaki Etnarhia açıkça Enosis için uğraşmaktaydı. Türkçe konuşan Kıbrıslılar ise Yunanistan’la birleşmeye şiddetle karşıydılar. Türklerin, 1955 yılının başlarında Kıbrıs’la ilgili duygu ve özlemleri henüz alevlenmemişti. Çünkü Türk, geç hiddetlenir fakat bir kez uyandı mı artık teskin edilemez. Ada’daki Türk–Rum ırk uyuşmazlığı, EOKA tedhişinin yarattığı tehlikeden çok daha büyüktü.”¹⁷⁹

Eden, anılarında Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs’a bakışını şöyle yorumlamaktadır: ”Türkler, 1955’te Ada’daki statükonun korunmasını istemekteydi. Ve Kıbrıs’ın Yunanistan’la birleşmesine seyirci kalmayacaklarını sürekli olarak ve açıkça belirtmişlerdi. Türkler, Kıbrıs’ı kendi kıyılarının az ötesindeki adaların sonuncusu olarak görmekte ve bu adaya Yunanistan’ın sahip olmamasının, Kıbrıs’taki Türk azınlığın durumundan ayrı olarak, kendi güvenliklerini tehdit edeceğine de kuvvetle inanmaktaydılar. Türkiye ile Yunanistan’ın işbirliği, NATO için önemliydi ve Enosis

¹⁷⁸ **Vatan**, 27 Ocak 1957, s.1.

¹⁷⁹ GAZİOĞLU, **Enosis Karşı Taksim...**, s.76.

gerçekleştiği takdirde bu iş birliği korunup sürdürülemezdi.”¹⁸⁰ EOKA terörü 21 Haziran 1955 tarihinden itibaren Kıbrıs Türk toplumuna yönelir. Bunun üzerine CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Demokrat Parti iktidarını bir an evvel tedbir alması noktasında uyarır. Gülek şunları söyler: “İrktaşlarımızın can ve mal güvenliğini sağlamak için hükümetin dinamik tedbirler almasını bekliyoruz. Kıbrıs’ta Türk kanı dökülürken Türk hükümeti elbette hareketsiz kalamaz.”¹⁸¹

EOKA saldırılarının Kıbrıs Türk toplumuna yönelmesi üzerine Kıbrıs Türk toplumunun lideri pozisyonunda olan Dr. Fazıl Küçük’ün Kıbrıs Türk Milli Partisi birtakım önlemler almaya çalışır. Grivas bunun üzerine Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak’a tehdit mektupları göndermiştir. Dr. Fazıl Küçük’e gönderdiği mektupta Grivas şunları söylüyordu: “Bir süre önce Türk Milli Partisi’nin “KITEMB” adında bir teşkilat kurduğunu öğrendik. Eğer şimdiki kurbanların 15’i Türk ve ötekiler de Hristiyan ise, Türkler faaliyetlerine devam ettikleri takdirde başlarına geleceklerine layık olacaklardır. Eğer Türklerin iyiliğini isterseniz, kendilerine her şeyden uzak durmalarını tavsiye ederiz. Aksi takdirde bundan sonra ilk kurban sen olacaksın.”¹⁸² EOKA 1 Nisan 1955 tarihindeki ilk eylemlerini ortaya koyarken Kıbrıs Türk toplumuna yönelik olarak bildiriler yayınlamış ve Kıbrıslı Türklerin kendilerini güvende hissetmelerini istemiştir.

O günü eski bir diplomat olan Özdemir Özgür anılarında şöyle anlatmaktadır: “1955 yılında EOKA’nın 1 Nisanda bombayla başlattığı hareketin başlarında toplumlar arası ilişkiler hâlâ iyi durumdaydı. Bu hareket, Kıbrıs’ın self determinasyona kavuşması ve Yunanistan’la birleştirilmesi amacıyla İngilizlere karşı başlatılmıştır. Bu hareket, Digenis olarak tanınan Grivas’ın liderliği altında 1959 yılına kadar sürdü. 1 Nisan 1955’ten sonra ilişkiler kötüleşti. İngilizler, birçok Kıbrıslı Türkü EOKA’ya karşı olan

¹⁸⁰ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.77.

¹⁸¹ *Hürriyet*, 24 Haziran 1955, s.7.

¹⁸² İSMAİL, *İngiliz Yönetiminde...*, s.354.

savaşlarında kullanmak için koloni yardımcı polis gücüne kaydetti. Bazı köylülerin yardımcı polis olup bisikletlerinde radyo takıp taşıdıklarını görmek çok ilginçti. Doğal olarak toplumlar arası ilişkiler zarar görmüştü. Bir akşamüstü, Baftaki Titania Sineması'ndan çıktığım zaman, sinemanın önündeki caddede Türklere hitaben yazılan ve Türklerin endişelenmemesinin gerektiğini, çünkü Kıbrıslı Rumların savaşının Türklere değil İngilizlere karşı olduğunu yazan pusulalar bulduğumu hatırlıyorum. Gerçekten başkaları tarafından kaydedildiğine göre EOKA'nın lideri Digenis savaşın başlangıcından itibaren Türklerin korku ve endişe duyması gerekmediğini çünkü Kıbrıslı Rumların uzun yıllar yapmış olduğu gibi Türk toplumu ile sevgi ve harmoni içinde yaşamak amacıyla olduklarını açıklamıştı.”¹⁸³

Özdemir Özgür'ün de çok net bir şekilde ifade ettiği gibi İngilizler Ada'daki iki toplumu devamlı birbirlerine karşı kullanmaya çalışmışlardır ve maalesef bunu başarıyla gerçekleştirmişlerdir. Bu, Ada'daki toplumsal çatışmaların da temelini atacaktır. 1955 yılında EOKA'nın Kıbrıs'ta başlattığı terör eylemleri her iki toplumun da birbirlerine karşı son derece tepki duymalarına neden olacaktır. 1955 yılından itibaren iki toplum arasındaki düşmanlık her geçen gün artacak ve daha sonraki yıllarda toplumlar arası çatışmalar başlayacaktır. Bu süreçte yukarıda belirttiğimiz gibi İngilizlerin böl ve yönet politikasının etkisi büyüktür.

¹⁸³ Özdemir A. Özgür, **Hayatımda Kıbrıs**, Lefkoşe, 2000, s.24.

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS MESELESİNİN MİLLETLERARASI BİR MESELE HALİNE GELMESİ ve LONDRA KONFERANSI

A. Londra Konferansı ve Türkiye

1.Londra Konferansı'na Doğru Demokrat Parti Hükümeti ve Türk Kamuoyunun Kıbrıs Meselesine Bakışı

Kıbrıs meselesi 1955 yılına girerken artık uluslararası bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesine yönelik hassasiyeti her geçen gün artmaktadır. Kamuoyunun hassasiyetinin artması Demokrat Parti iktidarının da bu mesele üzerine daha ciddi bir biçimde eğilmesini gerektirmiştir.

27 Şubat 1955 tarihinde Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Meclis'teki bütçe görüşmeleri sırasında şunları söylemiştir: “Bu sene yeni bir mevzu olarak BM'ye Kıbrıs işinin getirildiğini biliyorsunuz. Memleketimizi pek yakından alakadar eden bu davada, dostluk ve ittifaklarımızın havasını bozmamak için azami itidal göstermekle beraber, bu işteki yakın alakamızı pek tabi olarak tebarüz ettirdik.”¹⁸⁴ Köprülü'nün sözlerinden anlaşılacağı üzere Demokrat Parti hükümeti her şeye rağmen Yunanistan ile olan ilişkilerini dostane bir biçimde sürdürmek istemektedir. Bu gerçekte bir zorunluluğun sonucudur. Rauf Denktaş anılarında bu düşüncemizi şu sözler ile teyit etmektedir: “Kıbrıs Türkiye'nin aklında var, ama zaman müsait değil. Onun içindir ki Yunanlılar Kıbrıs meselesi derken İngilizlere karşı Fuat Köprülü mecbur oluyor ve diyor ki: “Bizim bir Kıbrıs meselemiz yoktur. “Bunu hep biz aleyhe yorumladık.

¹⁸⁴ **Zafer**, 27 Şubat 1955, s.1.

Denir miydi bu? Hâlbuki Türkiye o zaman Kıbrıs meselesinde ben varım dese ve İngiliz dönüp de bunu Rumlar lehine halledecek olsa, Türkiye'nin gücü yok ki buna engel olsun. Bu zorluklar vardı.”¹⁸⁵

1955 yılının başlarından itibaren Kıbrıs'ta yükselen Enosis hareketine karşı Kıbrıs Türk toplumunun önderleri dünya kamuoyunu yanlarına çekerek Kıbrıs meselesini aydınlatmak ve Kıbrıs Türk toplumunun taleplerini ortaya koymak maksadıyla çeşitli diplomatik temaslarla bulunmaya devam etmişlerdir. 18 Ocak 1955 tarihinde Kıbrıs Müftüsü Dana Efendi ve arkadaşları İngiltere ve Amerika'ya yaptıkları seyahatten geri dönmüşlerdir. Bu seyahatle ilgili olarak Hürriyet gazetesine bir beyanat veren Dana Efendi şu ilginç anekdotu aktarmaktadır: “New York'ta BM'de birçok delegeyle görüştüm. Kıbrıs hakkında pek az malumat sahibi olduklarını gördüm. Kısa zamanda bu delegelere Kıbrıs Türkleri hakkında bilgi verdim. Çok memnun kaldılar. Aynı zamanda orada Makarios ile de karşılaştım ve görüştüm. Bana çok hürmet gösterdi. Kendisine: “İkimiz de Lefkoşalıyız, orada görüşmek varken bak kısmet nerede buluşacakmışız.” dedim. Bana: “Rica ederim. Bu işleri karıştıрма.” dedi. Kendisi çok bitkin ve yorgun görünüyordu. Eli boş dönüyordu. Londra'da Avam Kamarası azaları ile görüştüm. Kıbrıs Umumi Valisi'ne gerekli emrin verileceği vaadini aldım.”¹⁸⁶

Aynı günlerde Kıbrıs Türk toplumunun lideri Dr. Fazıl Küçük Ankara'da Enosis'e karşı düzenlenen bir mitingde şöyle haykırıyordu: “İngiltere hiçbir zaman kan dökerek bir toprak almış değildir. Göz koydukları yerlere daima hile ile sahip olmuşlardır. Sonra da halkın kanını emerek oraya yerleşirler.”¹⁸⁷ diyerek İngilizlere karşı tepkisini bu sert sözlerle dile getirmiştir. Aynı dönem zarfında Yunanistan'da da Kıbrıs için nümayişler yeniden başlamıştır. Bu nümayişlerde Enosis lehine sloganlar atılmaktadır.¹⁸⁸ Kıbrıs'ta 1 Nisan 1955 tarihinde başlayan EOKA terörü Kıbrıs Türk toplumunu son derece tedirgin

¹⁸⁵ Erol Mütercimler, **Kıbrıs Barış Harekâtı**, İstanbul, 1998, s.58.

¹⁸⁶ AGUN, **Demokrat Parti...**, s.20.

¹⁸⁷ **Zafer**, 23 Mart 1955, s.1.

¹⁸⁸ **Milliyet**, 25 Mart 1955, s.1.

etmiştir. Lefkoşa radyosu ve hükümet binaları bombalanmıştır. Türk mahallelerine giren Rumlar, Türkleri tehdide başlamışlardır..¹⁸⁹

8 Nisan 1955 tarihinde Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Faiz Kaymak düzenlediği basın toplantısında şunları söylemiştir: “77 seneden beri Ada’dan uzaklaşmış bulunan Türk bayrağına, Ada Türklerinin sonsuz hasreti gün geçtikçe gönüllerini yakarken, ada Rumlarının da ilhak yaygarasını arttırmışlardır. Kıbrıs’ta bir terör havası yaratan tedhişçiler, İngilizlerden Ada’yı almak için bazı yerlere dinamitler yerleştirmişler, hasar yapmışlardır. Şimdiye kadar Kıbrıs’ta böyle tedhiş hareketi olmamıştır. Bu durum başka memleketlerde yapılan tedhiş hareketlerinin neticeleri göz önüne alınarak, memleketin emniyeti bakımından bilhassa Türkler için endişe vericidir. Bu endişemizi mahallî hükümete bildirmiş bulunuyoruz. Kıbrıs Türkleri gelecekleri için tutmuş oldukları yolun neticesini düşünmektedirler. Her vesile ile bize yardım eden ve müşfik elini uzatan büyük milletimizin gölgesinde ve İngiliz idarecilerin alacağı tedbirler sayesinde âdeta Türk varlığının emniyet ve huzur içinde idamesini ümit etmekteyiz.”¹⁹⁰ demiştir. Bununla birlikte Faiz Kaymak Ada Türklerinin hiçbir zaman ilhakını kabul etmeyeceklerini ilan etmiştir ve sözlerini şöyle noktalamıştır: “İngilizler çekilirse hiç şüphesiz Ada’ya Türkler gelmelidir.”¹⁹¹

1955 yılının başından itibaren Türk basınında Kıbrıs’taki Enosis hareketi ve Yunanistan’ın tutumuna dair yazılar kaleme alınmaya başlamıştır. Basının Kıbrıs meselesine ilgi göstermesinin temel nedenlerinden biri Türk kamuoyunun Kıbrıs’taki olaylar karşısında giderek alakadar olmasıdır. Özellikle üniversite gençliği yaptıkları nümayişlerle Kıbrıs’taki olayları protesto etmekteydiler.¹⁹² Bir DP milletvekili Zafer gazetesinde şunları söylemektedir: “Komşumuz, dostumuz ve müttefikimiz Yunanlılara hatırlatmak isteriz ki nümayiş, protesto ve gürültü ile kıta ilhak devri çoktan

¹⁸⁹ **Milliyet**, 3 Nisan 1955, s.1.

¹⁹⁰ TORUN, **Kıbrıs...**, s.140.

¹⁹¹ ARMAOĞLU, **Kıbrıs...**, s.103-105.

¹⁹² **Milliyet**, 22 Nisan 1955, s.1.

geçmiştir. Plebisit ciddi bir kıstas olaydı, Avrupa ve hatta dünya haritası bugünkünden başka şekilde olur ve Yunanlı dostlarımız bazı şeyler kaybederlerdi.”¹⁹³ Yine aynı gazetede şu ifadeler rastlamaktayız: “Kıbrıs’ın statüsü muhafaza edilecektir. Ne bugün bu Ada’nın idaresini elinde bulunduran İngiltere, ne de adanın mukadderatı ile çok yakından ilgili bulunan ve muhakkak ki bu hususta söz sahibi olan Türkiye, durumda en ufak bir değişikliğe katiyen rıza göstermeyecektir. O halde Enosisçilerin, yani ilhakçıların seslerini kısıp oturmaları lazımdır.”¹⁹⁴

Dönemin yazılarında ön plana çıkan Kıbrıs’ın yeni bir “Girit” olabileceği düşüncesidir. Bu düşünce birçok kez dönemin basınında yankı bulmuştur. Yeni İstanbul gazetesinde çıkan aşağıdaki yazı Türk basınındaki bu tarz yazılardan biridir. Yazıda şunlar söylenmektedir: “Biz, Girit Adası’nda bir zamanlar neler yapılmış olduğunu tarihten çok iyi öğrenmiş olduğumuz için olayların gelişmesini sabırla beklemiştik. Şimdi tahmin ettiğimiz gibi bütün hazırlıklarıyla, bize Girit’i hatırlatan silahlı bir Yunan politikası karşısında bulunuyoruz. Hazırlıklar bittikten ve yerlileri silahlandırdıktan sonra kanlı çarpışmaların başlaması çok mümkündür. Kime karşı bu ayaklanış? İngilizlere karşı mı? Görünürde öyle belki. Fakat hakikatte, evet hakikatte Kıbrıs Türklerine karşı, silahsız Türklere, milletlerarası antlaşmalardan başka desteği olmayan Türklere karşı. Bu korkunç ihtimaller günün birinde gerçekleşirse, gözümün önünde dökülen kardeş kanına nasıl seyirci kalabiliriz biz? Eski Osmanlı İmparatorluğu’nun yerinde kudretli bir Türkiye vardır artık. Kıbrıs ikinci bir Girit olursa sorumlularında tarih ölçüsünde hesap aramak bize düşer elbette.”¹⁹⁵

EOKA terörü bütün hızıyla sürerken Yunan Başbakanı Papagos Makarios’un iki temsilcisiyle görüşerek Yunanistan’ın Kıbrıs meselesini yeniden BM’ye taşıyacağını söylemiştir. Bu konuda Zafer gazetesinde şunları

¹⁹³ **Zafer**, 24 Ocak 1955, s.1.

¹⁹⁴ **Zafer**, 29 Ocak 1955, s.1.

¹⁹⁵ ARMAOĞLU, **Kıbrıs...**, s.105.

okumaktayız: “Kıbrıs’ta bir ihtilal havası esmektedir. Bir takım baldırı çıplaklar, hükümet dairelerini, otelleri, İngiliz subay ailelerinin oturdukları binaları bombalamışlardır. Tedhiş hareketleri şehirden kasabalara ve hatta bazı köylere kadar sirayet etmiştir. Fakat bereket versin ki bu şamatacılarının cenabetleri kadar BM kararı da malumdur. Onun için bir bardak suda kopartılan fırtınanın çabuk dineceğinden veyahut dindirileceğinden şüphe edilemez. Fakat bizim için en çok hayret ettiğimiz taraf Kıbrıs’taki haydutlar bir tedhiş havası yaratırken İngiltere’nin ve Türkiye’nin de bu mevzuda söyleyeceği çok söz vardır.”¹⁹⁶ CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Ankara Bahçelievler CHP ilçe kongresinde Kıbrıs sorununa değinerek şunları söylemiştir: “Büyük bir Türk topluluğunun meskûn bulunduğu Kıbrıs Adası hakkında Yunan dostlarımız nüfus çoğunluğundan bahisle bu Ada’nın kendilerine aidiyetini ileri sürmektedirler. Eğer meseleyi bu cepheden ele almak icap ederse halen Batı Trakya’nın da bizim elimizde bulunması lazımdır.”¹⁹⁷

Bu dönem yazılan yazılara baktığımızda Kıbrıs meselesi ile paralel olarak Batı Trakya’da yaşayan Türk cemaatine yönelik ilginin arttığını görmekteyiz. Örneğin Halkçı gazetesinde Ahmet Şükrü Esmer şunları söylemektedir: “Yakın tarihten öğrendiğimiz şudur ki, Türk–Yunan münasebetleri nüfus mübadelesinden sonra iyileşmiştir. Türk-Yunan dostluğunu bugün gölgelendiren bir vaziyet Batı Trakya ve Rodos’ta Türkler hakkında reva görülen muamelelerdir. Bunlara şimdi bir de Kıbrıs Türkleri eklenecek olursa, münasebetlerimiz daha da bozulacaktır. Yunanistan Kıbrıs Rumlarını kışkırtmaktan ve Kıbrıs’ı ilhak fikrinden vazgeçsin ve bugün idaresi altında bulunan Batı Trakya ve adalardaki Türkler hakkında kötü muamelede bulunmaktan çekinsin. Fakat Yunanistan’ın bunu yapacağına inanmıyoruz. Bunun içindir ki, ıstırap halinde bulunan Kıbrıslı ırktaşlarımızın yardımına

¹⁹⁶ **Zafer**, 5 Nisan 1955, s.1.

¹⁹⁷ **Hürriyet**, 11 Nisan 1955, s.4.

koşmalıyız. Sömürge idaresinin kendilerini koruyabileceğinden ümitlerinin kesmeye başlayan Kıbrıslı Türklerin tek ümit kaynağı Türkiye'dir.”¹⁹⁸

Türk basınında Enosis karşıtı bu yazılar çıkarken Mareşal Papagos İsrail gazetesi Davar'a vermiş olduğu beyanatta açık açık Enosis'ten bahsetmekte ve son derece ilginç bir dil kullanmaktadır: “Türk–Yunan münasebetleri sağlam esaslara dayanmaktadır. Türk–Yunan dostluğu ve Balkan İttifakı Kıbrıs meselesiyle ilgili değildir. Çünkü Türkiye, Lozan Sulh Antlaşması'nın 16. maddesiyle, Kıbrıs üzerindeki bütün hak ve iddialarından feragat etmiştir. Kıbrıs Yunanistan'a ilhak edildiği takdirde, Yunan hükümeti Türk ekalliyetinin hak ve menfaatlerini koruyacaktır. Kıbrıs, Yunanistan'a katıldığı takdirde Ada'nın iktisadi ihtiyaçlarını tamamen karşılayabileceğimize eminim. Nitekim çok daha kötü iktisadi şartlar altında vaktiyle bize katılan Yunan Denizi Adaları, Ege adları, Girit ve On İki Ada'nın iktisadi ihtiyaçlarını karşılamaya muvaffak olduğumuz meydandadır.”¹⁹⁹

Görüldüğü üzere Yunanistan Londra Konferansı'na doğru Enosis talebini açıktan açığa savunmaya devam etmektedir. Yunanistan'ın bu tutumu Türk basınındaki Enosis karşıtı tutumun her geçen gün sertleşmesine neden olacaktır. Bu arada Kıbrıs Türk Cemiyetleri Başkanı Faiz Kaymak verdiği beyanatta Kıbrıs davasının Türk Hükümeti tarafından sağlam bir biçimde halledileceğine inandıklarını vurgulamaktaydı.²⁰⁰ Mudanya'da toplanan Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin kongresi'nde Yeşil Ada'nın Türk olduğu ve Türk kalacağı belirtilmiştir.²⁰¹ Bu arada Ada'ya muhtariyet verileceği haberi Kıbrıs Türkleri arasında paniğe neden olmuştur.²⁰² Yunan Meclisi ise temmuz ayı içerisinde Kıbrıs'ın ilhakını kabul eden bir tavrı kabul etmiştir.²⁰³

¹⁹⁸ **Ulus**, 17 Nisan 1955, s.3.

¹⁹⁹ **TORUN, Kıbrıs...**, s.141.

²⁰⁰ **Milliyet**, 2 Mayıs 1955, s.1.

²⁰¹ **Milliyet**, 27 Haziran 1955, s.1.

²⁰² **Milliyet**, 29 Haziran 1955, s.1.

²⁰³ **Milliyet**, 7 Temmuz 1955, s.1.

Londra Konferansı'na doğru basında Londra Konferansı'nda Türk heyetinin takınacağı tutum tartışılmaya başlamıştır. Basının tartıştığı temel konu Demokrat Parti hükümetinin Londra Konferansı'nda Kıbrıs meselesine yönelik olarak ortaya koyacağı tezlerdir. Ulus gazetesinde Ahmet Şükrü Esmer Türk hükümetinin bir an evvel Türk tezini net bir şekilde ortaya koymasını gerektiğini belirtmektedir. A. Şükrü Esmer şunları söylemektedir: "Türkiye şimdiye kadar Kıbrıs meselesinde menfi vaziyet almıştır. Statüko değişmesin demiştir fakat İngiltere statükoyu değiştirecek olursa ne olacak? Belirli bir Türk tezi ortaya atılmamıştır. Gariptir ki, böyle bir tezi ortaya atmak Türk'ten ziyade İngiliz'e düşmüştür. 12 Temmuz tarihli Daily Telegraph gazetesinde Douglas B. Armstrong imzalı bir yazı çıkmıştır. Bu zat diyor ki; İngilizler için bugünkü şartlar altında yapılacak iş, ilhakı bozarak 1914'ten önceki duruma dönmektir. Rusya, elinde Batum, Kars ve Ardahan'ı tuttukça İngiltere Kıbrıs'ta kira ile kalacaktır. Rusya buralardan çekildiğine göre, İngiltere de Kıbrıs'ı geri Türkiye'ye vermelidir."²⁰⁴ Bu yazıyla A. Şükrü Esmer Demokrat Parti hükümetinin Londra Konferansı'ndaki tezinin kesin bir şekilde tespit edilip ilan edilmesini istemekteydi. Dönemin basınında çıkan yazılara baktığımızda ortak kanaat Demokrat Parti hükümetinin bir an evvel resmî Türk tezini ortaya koyarak dünya kamuoyuna duyurulmasının sağlanması idi.

Cumhuriyet'in başyazısında Kıbrıs meselesine dair şunlar söylenmekte ve Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğinin sağlanması gerektiği şu şekilde vurgulanılmaktaydı: "Onun için Kıbrıs meselesi görüşülürken eğer bugünkü statüko herhangi bir mahalli çoğunluğun müessir olacağı şekle doğru giderse Ada'daki Türklerin mutlaka Türkiye'nin veya BM'nin denetimi ve kefaleti altında siyasi haklara sahip olmalarını temin etmek lazımdır."²⁰⁵ Cumhuriyet gazetesinde Londra Konferansı'nda Kıbrıs için yeni bir yönetimin söz konusu olabileceğini öne sürerek şunları belirtmekteydi: "Üç alakalı devletin sorumluluğu altında yeni bir yönetim kurulması, taraflara müsavi haklar verecek realist bir formüldür. Bu formül, aynı zamanda Kıbrıs ile hukuki bir

²⁰⁴ **Ulus**, 2 Ağustos 1955, s.3.

²⁰⁵ **Cumhuriyet**, 13 Temmuz 1955, s.1.

münasebet tesis etmek fırsatını Yunanistan'a kazandırabilir. Fakat Kıbrıs davasında Yunanlılar mutedil formüllerle iktifa edemeyecek kadar ileri gitmişlerdir. Hadiseler gösteriyor ki, gerginlik ortadan kalkınca ve statü meselesi halledilinceye kadar Ada'da Türkiye'nin de iştirak edeceği muvaffak ve müşterek bir emniyet rejimi tesisine ihtiyaç vardır.”²⁰⁶ Tam bu sırada daha sonra Demokrat Parti iktidarının Londra Konferansı'ndan sonra Resmi Kıbrıs Tezi olacak “Taksim” düşüncesi Forum dergisinde Fahir Armaoğlu tarafından ortaya atılmıştır. Fahir Armaoğlu bu tezi şöyle savunmaktaydı: ”Bu formülün kabulü halinde Ada'nın Yunanistan'a geçmesinden veya bugünkü durumdan doğan birçok mahzurlar ortadan kalkacaktır. Doğu Akdeniz'deki emniyetimizi kendi alacağımız tedbirlerle temin edebileceğimiz gibi, ırktaşlarımızı da her türlü kötü akıbetten kurtarmış ve onlara emin bir yaşam temin etmiş olacağız.”²⁰⁷

Bu dönemde Kıbrıs'ta başlayan EOKA terör eylemleri ve Türklerin öldürülmesi Türk basınında büyük bir öfkenin doğmasına neden olmuştur. Bu öfke İstanbul'daki Patrikhane'nin bir anda tartışılmasına neden olacaktır. Hürriyet gazetesi Patrik Athena Goras'a hitaben şöyle demektedir: “EOKA tedhişçilerinin hiçbir dinin tasvip etmediği o iğrenç ve korkunç cinayetleri, sizin dinî vicdanınızda hiçbir akis uyandırmıyor, ruhanilinizi olsun rencide etmiyor, din adamı şuurunuzu sarsmıyor, karartmıyor ve ağrıtmıyor mu? Sizden... sırf din adamı sıfatınızla, Türk kanı akıtan EOKA'nın tedhişçilerini takbih etmenizden (kınamanızdan) başka bir şey istemiyoruz. Bunu yaparsanız, dinî vazifenizi yerine getirmekten başka bir şey yapmamış olacaksınız. Bunu yapmaz ve ‘politikadır, karışmam’ oyununa devam ederseniz, Türk halk efkârı ile birlikte dünya halk efkârı ne hüküm verir hakkınızda? Düşünün bunu Ökûnemik Patrik Efendi Hazretleri?”²⁰⁸ 15 Ağustos 1955 tarihli yazısında Feridun Bellisar, Atina hükümetini Makarios'un etkisine girmekle suçlamıştır. Bellisar, yazısında şunları

²⁰⁶ Cumhuriyet, 27 Ağustos 1955, s.1.

²⁰⁷ ARMAOĞLU, Kıbrıs..., s.123.

²⁰⁸ Hürriyet, 18 Temmuz 1955, s.3.

söylemiştir: “Esasen Atina hükümeti yetkilerinin bir kısmını papazlara kaptırmıştır. Son zamanlarda Makarios’un taleplerini zorla kabul ettirmesi bunu gösteriyor. Mareşal Papagos’un iktidar partisi sarsıntılar içinde ve ciddi tedbirler almaktan aciz vaziyettedir. Söz çoktan ayağa düşmüştür. Yunanistan’da sözü geçen yegâne adam kırmızı papaz Makarios’tur.”²⁰⁹

Londra Konferansı’nın yapılacağı ağustos ayına doğru bu tür öfkeli yazılara Türk basınında sıklıkla rastlamaktayız. Türk kamuoyunda Kıbrıs meselesine dönük ilgi Londra Konferansı’nın başlamasına 5 gün kala zirveye ulaşmıştır. Demokrat Parti hükümetini temsilen Londra Konferansı’na gidecek Türk heyeti hareket etmeden 1 gün önce Başbakan Adnan Menderes Liman Lokantası’nda 24 Ağustos tarihinde bir basın toplantısı gerçekleştirmiştir. Bu basın toplantısında Menderes Türk hükümetinin Kıbrıs meselesine yönelik düşüncelerini çok net ve ayrıntılı bir biçimde açıklayacaktır. Bu tarihte konuşmanın yapılmasının nedeni kamuoyunun artan baskısı ve muhalefetin Demokrat Parti hükümetini pasif kalmakla suçlamasıdır.

2. Başbakan Adnan Menderes’in 24 Ağustos Nutku

Başbakan Adnan Menderes 24 Ağustos 1955 tarihinde İstanbul Liman lokantasında Kıbrıs meselesine dair çok önemli bir nutuk irad etmiştir. Kıbrıs meselesinin tarihi açısından son derece önemli olan bu konuşmadaki önemli noktalar ve tespitler şunlardır:

- 1) İngiltere hükümetine bir nota vererek Kıbrıs’taki ırktaşlarımızın karşılaştıkları tehlikeden duyduğumuz endişeyi belirttik.

²⁰⁹ **Hürriyet**, 15 Ağustos 1955, s.2.

- 2) Bu konuda bunca zaman soğukkanlılığımızı koruyarak Türk–Yunan dostluğuna verdiğimiz önemi kanıtladık. Türk–Yunan dostluğuna bugünde önem vermekteyiz.
- 3) 28 Ağustosun Kıbrıs'taki ırktaşlarımıza karşı bir katliam günü olacağı terörist bir eda ile ilan edilmektedir. Biz, böyle bir girişim olursa İngiltere'nin görevini tam olarak yapacağına güvenmekteyiz. Ama hareket ani olabilir. Mahallî hükümet hazırlıksız bulunabilir. Oradaki halkımız son derecelere kadar kışkırtılmış ve silahlandırılmış bir çoğunluk karşısında masum, hareketsiz ve silahsız olabilir. Fakat bu hiçbir zaman onların bir an için bile savunmasız kalacakları anlamına gelmez. Bu bakımdan, büyük bir endişe ve heyecan içinde bulunan Kıbrıslı ırktaşlarımızı tatmin etmek ve müsterih kılmak isteriz.
- 4) Dünyanın bu kadar karışık ve nazik durumu karşısında Türk ve Yunan milletlerinin dost ve müttefik olmaları âdeta kaderleri iken tedbirsizlik ve idraksizliğin bu kadar esef verici durumlar yaratmasına derin bir üzüntü duymaktayız.
- 5) Bu üzüntümüzü belirtirken, akıl ve izanın dost ve müttefik Yunanistan'da yakın bir zamanda üstünlük kurmasına Türkiye'deki herkes gibi ben de candan dilemekteyim. Dünyanın başında bunca dert varken ıstırap içindeki insanlığın başına böylesine gaileler yaratmak akıl ve şuurla bağdaştırılamaz. Bu ancak dünyanın huzuruna kastedenleri memnun edebilir.
- 6) Ada'nın şu kadar nüfusu Türk, şu kadar nüfusu Rummuş ve onlara göre sanki bütün dünyadaki coğrafi sınırlar bu esasa göre çizilmiş gibi Kıbrıs'ın kaderi de bu esasa göre belirlenmeliymiş. Ben, şu kadarını söyleyeyim ki nüfus çoğunluğuna göre bir bölgenin kaderinin saptanması ilkesi bu dünyada hele böylesine parçalı olarak uygulama yeri bulmuş değildir. Bir vatan, terzinin önündeki kumaş parçası gibi neresinden istenilirse kesilebilen bir meta değildir. O, esas itibarıyla teknik gerçeklere dayanmakla beraber coğrafi, siyasi, ekonomik ve askerî bir bütün oluşturmakta ve bu bakımdan çeşitli etkenlerin etkisi

altında tarihi olayların gösterdiği yönde sınırları çizilen bir coğrafya parçasıdır.

- 7) Vaktiyle Batı Trakya için Lozan Konferansı esnasında plebisit yapılmasını istemiştik. Buna şiddetle karşı çıkan Yunanistan olmuştu. O günkü iddialarını ve kanıtlarını bugün kendilerine karşı kullanmak kolaydır.
- 8) Şuna da dikkatlerini çekmek gerekir. Daha dün nüfus esasına dayanarak mı Ankara'nın önlerine kadar gelmişlerdi? İzmir'de, Aydın'da, Denizli'de, Eskişehir'de işleri neydi? Acaba oralarda self determinasyon ilkesini gerçekleştirmek için ilahi bir misyonları mı vardı.
- 9) Kıbrıs'ta bir avuç çoğunluklarına dayanarak dünyanın başına yeni yeni gayeler açmak isteyenlere ister istemez Ankara önünde ne işiniz vardı diye sormak ortaya çıkıyor.
- 10) Şurasının herkesçe açık olarak bilinmesi gerekir ki Türkiye sahillerinin büyük bir kısmı başka devletlere ait gözlem ve tehdit araçları ile çevrilmiş bulunuyor. Bir Kıbrıs sahası bugün güvenli görülmektedir. Bu bakımdan Kıbrıs Anadolu'nun bir devamından ibarettir ve onun güvenliğinin esas noktalarından biridir. Bu nedenle bugün Kıbrıs'ın el değiştirmesi söz konusu ise bunun etnik esaslara göre değil, çok daha önemli gerçeklere ve gerekçelere göre kararlaştırılması ve Türkiye'ye geri verilmesi gerekecektir.
- 11) Londra'ya gidecek heyetimiz statükonun devamını asgari koşul olarak savunacaktır. Fakat şurasını da kesinlikle belirtelim ki bu memleketin, Kıbrıs'ın statükosunda bugün için hatta yarın için memleketimiz aleyhine olabilecek bir değişikliğe kesinlikle tahammülü yoktur.²¹⁰

Başbakan Adnan Menderes'in bu nutku Kıbrıs meselesi ile ilgili olarak resmî Türk görüşünü ilk kez bu kadar net, kesin ve sert bir şekilde ortaya

²¹⁰ **Zafer**, 25 Ağustos 1955, s.1.

koymaktaydı. Başbakan Menderes'in 24 Ağustos nutkunu tahlil edecek olursak şu noktalara dikkat çekebiliriz:

- 1) Türkiye Kıbrıs'taki Türklerle yakından alakalıdır.
- 2) Demokrat Parti hükümeti Türk-Yunan dostluğuna hâlâ büyük önem vermektedir.
- 3) Adadaki terör olaylarından dolayı Kıbrıs Türk toplumu büyük tehlike altındadır İngiltere Kıbrıs Türklerinin güvenliğini sağlamalıdır.
- 4) Self determinasyon hakkı her koşulda uygulanabilecek bir hak değildir. Self determinasyon hakkı Kıbrıs'ta uygulanamaz.
- 5) Londra'ya gidecek olan Türk heyeti Kıbrıs'taki statükonun korunmasını talep edecektir. Fakat Kıbrıs'ın statükosunda herhangi bir değişiklik meydana getirilmek istenirse Türkiye soruna müdahil olacaktır.

Başbakan Adnan Menderes'in 24 Ağustosta yaptığı bu önemli konuşmada Türk ve dünya kamuoyuna, Kıbrıs meselesine dair verdiği beş temel mesaj bunlardır. Bu düşünceler ve tespitler Londra Konferansı'nda savunulacak olan Türk tezlerinin temellerini oluşturacaktır. Başbakan Adnan Menderes'in 24 Ağustos nutku Türk kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. Ana muhalefet partisi lideri İsmet İnönü hükümetin bu çıkışını şu sözlerle desteklemiştir: "Kıbrıs davası üzerinde hükümetin beyanatı bize ciddi bir vaziyet göstermektedir. Kıbrıs'taki kardeşlerimizin yakın günlerde umumi bir tecavüz tehlikesi karşısında bulunduğundan resmen bahsedilmiştir. Bütün vatandaşların alakasının bu vahim haber etrafında toplanması lazımdır. Dış meseleler ve tehlikeleri üzerinde iktidarın muhalefetle işbirliği yapması usulü bizde henüz teessüs etmemiştir. Onun için tehlike zamanlarında yapabileceğimizi acilen bildirmek isteriz. Kıbrıs'taki kardeşlerimizin can ve mallarını tehlikeden korumak için hükümeti bütün gayretlerinde destekleriz. Kıbrıs Konferansı'nın şekli ve neticesi belli oluncaya kadar muhalif parti olarak dikkatimizi bu mevzulara toplayacağız. Dış politikamız havasının da

Kıbrıs ile dolu olduğunu dünyaya göstermek vazifemizdir.”²¹¹ Bir başka muhalefet partisi lideri Osman Bölükbaşı ise şu sözlerle Demokrat Parti hükümetini desteklemiştir: “Kıbrıs meselesi ve oradaki kardeşlerimizi tehdit eden yakın tehlike hakkında hükümetimizin bütün gazetelerde okuduğumuz ve çoktan beri beklediğimiz enerjik beyanatını büyük bir memnuniyetle karşıladık. Bir kere daha belirtmek isteriz ki vatani ve millî mevzulardaki hassasiyetimizi iç politika ihtilafları asla külleyemez.”²¹²

Muhalefetin bir diğer önemli ismi CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ise 30 Ağustosta yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: “İktidar başkanı ilk defa bu mevzuda cesur konuştu. Kendisi ile beraberiz. Çok memnun olduk, ancak çok geç oldu. Çok isterdik ki iç politika düşünceleri bu azimli tutumu geciktirmiş olmasın. İktidar bu işi zamanında sıkı tutmuş olsaydı bugünkü kritik durum meydana gelmezdi. Temenni ederiz ki Londra Konferansı’nda azimli ve cesaretli hareket eder. Bu gecikmeyi telafi ederiz. Biz ilk günden beri Kıbrıs meselesi üzerine muhalefet olarak yakın ilgi ve hassasiyetimizi belirttik. Türk–Yunan dostluğuna kıymet veririz. Kıbrıs meselesi bu dostluğu bozarsa mesuliyet bizim değildir. Yunanistan bu konuda yanlış yoldadır. Benzer meseleler çıkarmak istemiyoruz. Batı Trakya’yı ele almıyoruz. Adalar üzerinde hiç durmuyoruz. Yunanlı dostlarımıza halisane bir tavsiyede bulunalım. Türk aslanlarının kılına dokunma; Dumlupınar’ı, İnönü’yü hatırla. Kıbrıs statüsünde değişiklik olacaksa Kıbrıs ancak Anavatan Türkiye’ye avdet eder. Bunu gerektiren nüfus çoğunluğunun çok üstünde tarih, coğrafya ve savunma zaruretleri vardır.”²¹³ Muhalefet, Demokrat Parti iktidarı ile Kıbrıs konusunda hemfikirdir.

Londra Konferansı’na Türkiye 30 Haziran 1955’te İngiltere hükümeti tarafından davet edilmiştir. Türkiye, bu daveti 1 Temmuz günü kabul

²¹¹ **Ulus**, 26 Ağustos 1955, s.1.

²¹² **Hürriyet**, 26 Ağustos 1955, s.7.

²¹³ **Hürriyet**, 27 Ağustos 1955, s.7.

etmiştir.²¹⁴ Bu süreç içerisinde Türkiye hummalı bir diplomatik çalışma içerisine girmiştir. Dr. Fazıl Küçük, Başbakan Adnan Menderes'e bir telgraf göndererek: "Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması için büyük devletimizin yardımına sığınır, sarsılmaz bağlılığımızı ve itimadımızı bir kere daha teyit ederiz."²¹⁵ diyerek Türk hükümetine bağlılıklarını bir kez daha teyit etmiştir. Ağustos ayı içerisinde Dr. Fazıl Küçük'ün başkanlığında bir Türk heyeti Londra'ya giderek Kıbrıs Türklerinin taleplerini İngiliz devlet adamlarına iletmışlerdir. Bu arada Faiz Kaymak da Londra Konferansı'nın hazırlıklarına katılmak ve Türk heyeti ile temaslarda bulunmak için Ankara'ya gitmiştir.²¹⁶

Başbakan Adnan Menderes 24 Ağustos konuşması öncesi Londra Konferansı'na gidecek heyetin başkanını tespit etmiştir. Türk heyetinin başkanı Fatin Rüştü Zorlu olacaktır. 27 Temmuz'da yayınlanan bir kararname ile Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun Dışişleri Bakanı olmasına karar verilirken eski Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Başbakan Yardımcılığı ve Devlet Bakanlığına getirilmiştir. 1955 yılının Temmuz ayından itibaren Türk dışişlerine ve Kıbrıs meselesine damgasını vuracak olan F. Rüştü Zorlu dinamik bir diplomat kimliği sergileyecek Londra Konferansı'nda ve daha sonraki diplomatik temaslarda Kıbrıs'a dair resmî Türk tezlerini son derece başarılı bir şekilde seslendirecektir.

3. Londra Konferansı'nda Kıbrıs Meselesine Dair Türk Tezleri

Demokrat Parti Hükümeti Londra Konferansı'na Fatin Rüştü Zorlu'nun başkanlığında bir Türk heyetini göndermiştir. Fatin Rüştü Zorlu konferans öncesinde basına da birçok demeç vererek Demokrat Parti hükümetinin

²¹⁴ **Milliyet**, 2 Temmuz 1955, s.1.

²¹⁵ Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyetinin Doğuşu – Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu**, Lefkoşe, 2001, s.16.

²¹⁶ İSMAİL, **İngiliz Yönetiminde...**, s.16.

Kıbrıs konusundaki Türkiye'nin düşüncelerini net bir şekilde ortaya koymuştur. 26 Ağustosta basına verdiği bir demeçte Demokrat Parti Hükümetinin Kıbrıs'a bakışını şu sözlerle anlatmaktadır: "Türkiye Hükümeti ve Türk kamuoyu Kıbrıs adası hususunda tatmin ve temin edilmek istemektedir. Türkiye her zaman olduğu gibi, ahdî vecibelerine ve imzaladığı beynelmilel mukavelat hükümlerine tamamıyla sadıktır. Fakat mukavelelerin değişmesi icap ederse, bu hususta kendisini sadece alakalılardan biri değil, fakat başlıca alakalı addetmektedir. Bu beyanatı yaparken, eğer halen Kıbrıs'ta cereyan etmekte olan kanlı hadiselerden ve İngiliz tebası Türk ırktaşlarının can ve malları hususunda maruz kaldıkları tehditlerden bahsetmezsem, vazifemi yapmamış olurum. Türk kamuoyu bütün bu olaylarla çok yakından alakalıdır ve bu mezalimin karşısında Türk efkârı umumiyesinin ve hükümetinin ilgisiz kalacağını düşünmek çok hatalı olur. Bu bakımdan dünya kamuoyunca Başbakanımızın yaptığı açık ikaza ne kadar dikkat edilirse azdır."²¹⁷ Fatin Rüştü Zorlu 27 Ağustosta yaptığı bir basın toplantısında Türk hükümetinin Kıbrıs konusundaki kararlılığını bir kez daha vurgulamıştır. Fatin Rüştü Zorlu şöyle söylemektedir: "Teessüf olunur ki, Türkiye Hükümetinin asil sükûtu, bazı çevrelerde Kıbrıs konusunda Türkiye'nin alakasız kaldığı yolunda tefsir edilmiştir. Bu meseleyi tahrik edenlerin zamanla faaliyetlerini arttırdıklarını teessürle gördük. Bu vaziyet Türkiye hükümetini, Ada'da yerleşmiş Türklerin can ve mal emniyetlerinden haklı olarak endişeye düşürmüştür. Bu itibarla Türkiye, durumun icap ettirdiği veçhile azimli bir karar almanın ve Kıbrıs ile hayati bir şekilde alakalı bulunduğu kati bir ifade ile ilgililere bildirmenin zamanı geldiği kanaatine varmıştır."²¹⁸

Fatin Rüştü Zorlu konferansta yaptığı ilk konuşmada şunları söylemiştir: "Kıbrıs coğrafi olarak Anadolu yarımadasının bir uzantısı durumundadır. Bu yüzden, Türkiye'ye ya da Türkiye çevresindeki Doğulu ülkelerin kaderiyle en az Türkiye kadar yakından ilgili olan bir devlete ait olmalıdır. Savaş

²¹⁷ **Milliyet**, 27 Ağustos 1955, s.1.

²¹⁸ **Milliyet**, 28 Ağustos 1955, s.1.

durumunda Türkiye'nin ikmali, ancak batı ve güneydeki limanlarından yapılabilir. Ama Türkiye'nin batı limanları, olası düşmanın etkinlik alanı içinde kalacaktır. Demek ki savaş durumunda Türkiye'nin ikmali, ancak güney limanlarından mümkün olabilecektir. Ama bu limanların hepsi Kıbrıs'ın gölgesi altındadır. Eğer bu adayı elinde bulunduran aynı zamanda Türkiye'nin batısındaki adaları da elinde bulunduran bir devlet ise o zaman Türkiye'yi etkinlikle çevrelemiş olacaktır. Hiçbir devlet kendi güvenliğini, ne kadar yakın bir dostu ve müttefiki olursa olsun bütünüyle teslim edemez.”²¹⁹ Bu konuşmasında Fatin Rüştü Zorlu Kıbrıs'ın stratejik açıdan Türkiye için son derece önemli bir konumda bulunduğunu vurgulamıştır.

Fatin Rüştü Zorlu Kıbrıs'ta statükonun değişmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Fakat eğer Kıbrıs'ta statüko değişecek ise bu ancak Türkiye ile İngiltere arasında tartışılabilir bir sorundur. Bu konuda Fatin Rüştü Zorlu şunları söylemektedir: “Kıbrıs'ın mukadderatı ancak Türkiye ile İngiltere arasında tayin edilebilir. Zira Lozan Anlaşması yapılırken, Kıbrıs hakkındaki ilgililer, yalnız ve yalnız bir taraftan Türkiye, diğer taraftan İngiltere idi. Çünkü biri, bu Ada üzerindeki hâkimiyet hakkını devreden, diğeri de Ada'yı kendi ülkesine ilhak etmiş olan devlettir. Başka bir devlet değil.”²²⁰ Fatin Rüştü Zorlu Kıbrıs'ın Türkiye'ye geri verilmesi gerektiğini şu sözleri ile savunmaktadır: “Kıbrıs'ta İngiliz hükümdarlığı mutlak olarak devam ettikçe, bizim de antlaşmalardan ortaya çıkan bir durumumuz yoktur. Fakat Kıbrıs adası statüsünün şu veya bu şekilde değiştirilmesi söz konusu olursa, Türkiye bu mesele de kendisini birinci derecede alakalı sayacaktır. Çünkü Türkiye'nin Kıbrıs hakkındaki 'feragati ve fedakârlığı' yalnız İngiltere lehine belirli koşullar altında olduğuna göre, bu durum değiştirilmek istenirse, Türkiye Hükümeti o feragatten önceki durumuna avdet etmeyi talep edecektir. Çünkü Kıbrıs'ın Türkiye için ehemmiyeti yalnız bir çeşit sebebe dayanan bir vaka değildir; tarihin, coğrafyanın, ekonominin, askeri stratejisinin icaplarına ve her devletin mukaddes hakkı olan beka ve

²¹⁹ **Milliyet**, 2 Eylül 1955, s.7.

²²⁰ **Milliyet**, 2 Eylül 1955, s.7.

emniyetini pekiştirmek hakkına, özetle eşyanın doğasına uygunluktan doğan bir zarurettir.”²²¹

Fatin Rüştü Zorlu nüfusa dayalı bir biçimde Kıbrıs'ın Rumlara bırakılamayacağını belirterek şunları söylemiştir: “Lozan Antlaşması gereği, Batı Trakya Yunanistan'a verilirken, Türk tarafının, oradaki Türk çoğunluğunun self determinasyon hakkının dikkate alınması isteği, Yunan Başdelegesi Elefterious Venizelos tarafından kabul edilmediğinden Batı Trakya Yunanistan'a bırakılmıştır. E. Venizelos, bizzat kendisi, self determinasyon ilkesinin, bir toprağın hangi devlete verileceği hususunda birinci derecede belirleyici bir ilke olmadığını söylemiştir. Türkiye bu ilkeye karşı değildir; aksine taraftardır. Türkiye'nin istediği, self determinasyon ilkesinin bir adaletsizlik ve sorun kaynağı olmasından kaçınılmasıdır. Kıbrıs'ta self determinasyon ilkesinin uygulanması her şeyden önce, Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanan hakları ve dengeyi alt-üst eder; İngiltere'nin bu antlaşmadan kaynaklanan egemenlik hakkı, Türkiye'nin kendi ulusal güvenliğini güvence altına alma hakkıyla da çakışır. Bu nedenlerle, Ada'daki İngiliz egemenliği sona erecekse, Kıbrıs'ın Anadolu'dan ayrı bir varlık olarak düşünülmesin olanağı yoktur.”²²²

Fatin Rüştü Zorlu son derece sağlam tarihsel tespitler yaparak “self determinasyon” ilkesinin neden Kıbrıs'ta uygulanamayacağını çok açık bir şekilde ortaya koymuştur. Fatin Rüştü Zorlu Kıbrıs'ta özerk bir yönetim sisteminin kurulamayacağını şu sözlerle savunmuştur: “Self Government (özerklik), ancak birbirleriyle iyi geçinen ve birbirlerine düşman olmayan cemaatler ve topluluklar için söz konusu olabilir; şu halde, Kıbrıs halkı için self Government'ten önce istikrarlı bir huzur ve sükûn devresine gereksinim vardır. Ada'daki tedhiş önlenmelidir. Kilise, siyasete karışmaktan kaçınmalıdır. Aksi halde, bugünkünden daha vahim durumlar oluşabilir. Bir gün Kıbrıs'ta mevcut şartlar değişecek ve hava muhtar yönetime müsait

²²¹ **Milliyet**, 2 Eylül 1955, s.7.

²²² **Milliyet**, 2 Eylül 1955, s.7.

bulunacak olsa bile, birbirinden bu kadar farklı olan iki toplumun yaşadığı böyle ufak toprak parçasında, göz önünde tutulması gereken ilkenin, çoğunluk ya da azınlık düşüncelerine değil, her iki gruba da tam eşitlik terimine dayanması gerekeceği hatırdan çıkarmamalıdır. Türkiye, Kıbrıs'ta statükonun devamı ve korunması gerektiğine inanmaktadır. Bu bozulacaksa, Ada geri Türkiye'ye verilmelidir. Şunu da iyice bilmek gerekir ki, statüko, başka ve dolaylı yollardan değiştirilmeye girişilirse, bu davranış, Türkiye'nin dostluğunu zedelemekten korumak arzusuyla bağdaşmamaktadır. Statükoyu değiştirmek isteyenler, bu hususu dikkate almalıdır. Aksi takdirde, Türkiye'nin güveni ve itimadı sarsılmış olacaktır. Türkiye halkı, kendi toprakları için yaşamsal önemi olan bir adanın kaderinin bir başka şekilde belirlenmesini kavrayıp izah edemez. Türk-Yunan dostluğu, işbirliği ve ittifakı, tüm geçmiş düşmanlıkları ortadan kaldıran Lozan Antlaşması ile gerçekleşmesi siyasi bir uzlaşmaya dayanmaktadır. Bu anlaşma, Yunanistan'ın 'Megali İdea' emeline dayalı iddialarını tamamıyla terk ettiğini ima etmektedir. Bunun karşılığında, Türkiye Lozan Antlaşması ile saptanan sınırları kabul etmiştir.”²²³ Zorlu, sözlerini Türk-Yunan dostluğunun hem dünya hem de bölge barışı ve güvenliği için gerekli gördüğünü ve bu yönde gerekeni yapmaya hazır olduğunu söyleyerek bitirmiştir.

Fatin Rüştü Zorlu 3 Eylülde Londra'da Türk gazetecileri ile bir basın toplantısı yaparak Yunanistan'ı şu sözlerle sert bir şekilde suçlamıştır: “Türk görüşü, Başbakanımızın beyanatında olduğu gibi, konferansta da tamamı ile şahit huzurunda ortaya atılmış bulunmaktadır. Bundan sonra, hâlâ muayyen emellere ulaşmak için teşebbüse geçecek olanlar bunun bütün mesuliyetini üzerlerine alarak hareket edebilirler. Bir konferansın muvaffak olabilmesi için onun bir uzlaşma ile bitmiş olması şart değildir. Çünkü bu konferansta İngiltere ve Türkiye gibi iki hak sahibi ile Yunanistan gibi haksız bir sebeple ortaya çıkan bir memleket vardır. Türk-Yunan dostluğu Lozan'da muayyen bir hudut muvazenesi üzerine kurulmuştur. Bu hudutları aşmak istemek, Megali

²²³ **Milliyet**, 2 Eylül 1955, s.7.

İdea'yı ele almak ve emperyalizme gitmek demektir. Binaenaleyh haksız yere arazi ilhakı siyaseti takip edenlere taviz vermek, bahis mevzuu olamaz. Kıbrıs meselesinde Yunanistan'a taviz vermek hiçbir vakit nazarı itibara alınamaz.”²²⁴

Fatin Rüştü Zorlu aynı basın toplantısında Kıbrıs'taki EOKA faaliyetlerine yönelik olarak şunları söylemiştir: “Kanaatimizce Kıbrıs'ta bugün üzerinde durulabilecek en mühim ve yegâne dava, Ada'da maatteessüf bir din adamının teşviki ile hareket eden tedhişçilerin faaliyetleridir. İnsanları Allah'a ve birbirlerine yaklaştırmaları lazım gelen din adamlarının cemaatler arasında nifak yaratacak ve kıtal çıkartacak yollara sapmaları şayanı teessüftür. Ve bu şekilde hareket eden din adamlarını din adamı olarak kabul etmek imkânsızdır. Herhalde Türkiye, hükümet ve millet olarak, bu vaziyeti büyük bir hassasiyetle takip etmektedir. Kıbrıs'ta hiçbir zaman self determinasyon bahis mevzuu olamaz. Çünkü burada bir millet değil, iki cemaat vardır. Ve Türk cemaati, Türkiye'ye ilhak edilmediği müddetçe, Ada'nın İngilizlerde kalmasını katiyetle istemektedir.”²²⁵

Fatin Rüştü Zorlu'nun ilan ettiği Türk tezinin önemli noktaları şunlardır:

1) Kıbrıs adası Türkiye için stratejik açıdan son derece önemli bir konumda

olduğu için Türkiye Kıbrıs'ın düşman bir gücün eline geçmesine izin vermez.

2) Lozan Antlaşmasının 16. maddesine göre Türkiye bütün haklarından feragat etmiş değildir. Kıbrıs meselesi İngiltere ve Türkiye arasında çözülmesi gereken bir sorundur.

3) Self determinasyon ilkesi Kıbrıs'ta kesinlikle uygulanamaz.

4) “Özerklik” içeren bir yönetim Kıbrıs'ın şu andaki sosyo-politik durumu açısından gerçekçi bir çözüm değildir.

²²⁴ **Milliyet**, 4 Eylül 1955, s.7.

²²⁵ **Milliyet**, 4 Eylül 1955, s.7.

- 5) Kıbrıs'ta statüko korunmalıdır. Şayet Kıbrıs'ın statükosunda herhangi bir değişim meydana gelecek ise Türkiye bu olaya müdahil olabilecek konumda olan tek ülkedir.
- 6) Kıbrıs Türkiye'ye iade edilmelidir.

Demokrat Parti Hükümeti'nin Londra Konferansı'nda sunmuş olduğu Türk tezinin önemli noktaları yukarıda maddeler halinde görüleceği üzere son derece açık ve kesindir. Bu da bize Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs meselesine yönelik son derece yakın bir alaka gösterdiğinin, o günün tabiriyle Kıbrıs meselesini bir "milli dava" olarak algıladığının işaretidir. Türk tezinin bu kadar başarılı bir şekilde uluslararası arenada savunulabilmesinde öncelikle Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Türk heyetinin dinamik diplomatlarının büyük rolü vardır. Artık Türkiye Londra Konferansı'ndan sonra Kıbrıs meselesinde söz hakkına sahip "resmî" bir taraf statüsüne kavuşmuştur.

Londra Konferansı'nda savunulan Türk tezinin gerçekçi bir kritiği yapılırsa Türk tezinin en zayıf iki noktasının sömürgeciliğin II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızla çözüldüğü bir dünyada Kıbrıs'ın İngiliz idaresinde kalmasının pek mümkün olmaması olduğu görülür. Nitekim İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki statüsü her geçen gün zayıflıyordu. İngiltere çok uzun zaman Kıbrıs'ta kalamayacağını anlamıştı. Bununla birlikte Kıbrıs'ın Türkiye'ye iadesi de çok mümkün gözüküyordu. Çünkü Kıbrıs'ta yaşayan nüfusun %80'ini Rumlar oluşturuyordu. Dolayısıyla bu kadar yoğun Rum nüfusuna sahip bir adanın Türkiye'ye tekrar verilmesi gerçekçi değildir. Bütün bu nedenlerden ötürü bir başka alternatif çözüm yolunu Demokrat Parti 1956 yılında tartışmaya başlayacaktır. Bu alternatif çözüm Ada'nın Türk ve Rum cemaatleri arasında paylaştırılmasını amaçlayan 1956 yılından sonra Türk tarafının resmi tezi haline gelecek olan "Taksim Tezi"dir.

Fatin Rüştü Zorlu Londra Konferansı'nı şu sözlerle değerlendirecektir: "Bir konferansın başarılı sayılabilmesi için bir anlaşma ile neticelenmesi mutlaka şart değildir. Bazen ele alınan mevzuların açıkça ortaya atılmış

olması da konferansın başarısına delalet edebilir. Nitekim Kıbrıs hakkındaki konferansımızın seyrinden ben şahsen memnunum. Hiç değilse alakadar tarafların görüşlerini sarıh bir şekilde ortaya atmalarına imkân vermiştir. Bu bakımdan konferansa davet eden İngiliz hükûmetine teşekkürle cidden borçluyuz. Görüşlerimiz açıkça belirtilmiştir. Bundan sonraki hadiselerin rizikosuna artık yer kalmamıştır. İngiltere'nin Kıbrıs'ta müstemlekecilik siyaseti güttüğü hakkındaki iddia asla doğru değildir. İngilizler Kıbrıs'ta bir "Taç müstemlekesi"ni korumak meselesinin mevzuu olduğu kompleksten kurtulmalıdır. İngiltere Kıbrıs'ta hem dünya sulhunu hem de Türk-Yunan dostluğunu korumaktadır. Kıbrıs için self determinasyon gibi müphem ve muğlâk bir nazariyenin tatbiki işi değil fakat milletlerarası taahhütlere riayet edilmesi meselesi görüşülebilir. Meseleyi bu zaviyeden alıyoruz ve bunun için diyoruz ki, Kıbrıs'ın siyasi mukadderatı meselesinde Yunanistan söz sahibi sıfatına haiz bir devlet değildir. Bu anın yegâne meselesi Ada'da hüküm sürmekte olan tedhişçiliği ortadan kaldırmak ve bir din adamının teşviklerine kapılarak Ada'nın sulh ve sükûnuyla Ada halkının mal ve can emniyetini tehlikeye sokanların kanlı tedhiş ve niyetlerini bertaraf etmek için alınacak ciddi tedbirleri zaman kaybetmeden alıp tatbik etmekten ibarettir. Bir milletin birçok şey istemesi, onun hakkı olmayan bir şeyi almasına sebep teşkil etmez."²²⁶

Fatin Rüştü Zorlu bir başka basın toplantısında Ada'daki Enosis hareketi ve Makarios'u kastederek şunları söylemiştir: "İnsanlara Allah'ı yaklaştırmak; insanları birbirleriyle kardeş yapmak durumunda olan bir şahsın, topluluklar arasında kanlı savaflara yol açacak anlaşmazlıkları hazırlayıp körüklemesi, İngiliz toprağında kanlı vakalar hazırlaması, cidden teessür uyandırıcı bir hâldir. Bu şekilde hareket eden din adamları, asla din adamları olarak kabul edilemezler. Her ne olursa olsun, Türkiye, bir devlet, bir millet olarak bu meseleyi aşırı bir hassasiyetle takip etmektedir. Bizim görüşümüze göre, Londra Konferansı çok faydalı olmuş ve hatta bugüne

²²⁶ TORUN, **Kıbrıs**..., s.150.

kadar da başarılı bir şekilde gelişmiştir. Bundan böyle, herhangi bir gayeye erişmek için girecekleri hareket için faaliyet göstermeden evvel, Türkiye'nin reaksiyonunu ve bunun mesuliyetini de dikkat nazarına almak mecburiyetindeler. Kıbrıs meselesini, bütün dünyaya "Alelade bir kendi kendini idare" meselesi halinde takdim etmeye çalışmak, tamamı ile boş bir gayretten ibarettir. Kıbrıs meselesi, her şeyden evvel, her şeyin üstünde bir "Anlaşmalara hürmet etmek ve Hür Dünya'nın emniyetini, armonisini devam ettirmek" meselesidir."²²⁷

Londra Konferansı, Fatin Rüştü Zorlu'nun da söylediği gibi Türk heyeti açısından başarılı geçmiş ve Türkiye Kıbrıs meselesine yönelik tezlerini dünya kamuoyunun önüne son derece açık ve kesin bir biçimde koymuş ve müdafaa etmiştir.

4. Türk Basınında Londra Konferansı

Dönemin Türk basını Londra Konferansı sırasında Türk heyetinin savunduğu tezleri daima müdafaa etmiş ve iktidara destek olmuştur. Dünya gazetesinden Falih Rıfkı Atay şunları yazmaktadır: "Türk tezi Londra'da Anadolu'yu savunma meselesini ortaya atmıştır. Henüz Birleşmiş Milletler kolektif güvenlik sistemi kurulmamıştır. Henüz bu topluluk dışında ittifaklar ve harpler olabilir. Olmaktadır. Kilisenin azdırdığı ihtirasların Türkiye peşinde koşacağı tahmin olunamaz. Daha bu günden Yunanistan, kim bize sırtını çevirirse onun dostu olmakta ve kendisine Birleşmiş Milletler'de Sovyetler Birliği peykleri gibi, bunlardan tabii müttefikler aramaktadır. Yunanistan'ın İngiltere'ye verdiği teminat bizi ilgilendirmez. Biz sağlam, devamlı teminatlar aramalı, istemeli, almalıyız."²²⁸

²²⁷ TORUN, *Kıbrıs...*, s.150.

²²⁸ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.150.

Yeni İstanbul'un başyazısında ise şunlar söylenmektedir: “Yunanistan nasıl bir politika yolu tutarsa tutsun, Kıbrıs Türk vatanının bir parçasıdır. Fatin Rüştü Zorlu, Londra Konferansı'nda konuşurken, Yunan delegeleri birçok şey öğrenmiş olmalıdırlar. Yunanistan bilmelidir ki, Lozan Antlaşması'nı bütün ilişkileri giderecek bir surette bozduktan ve Türk topraklarına göz koyduktan sonra, bizim için ne bir ada vardır ne de On İki Ada, biz ülke güvenliğimizi ne rakamla ölçeriz ne de kilometre ile... Millet savunmasında hiçbir dostu bel bağlamayız biz. Dost olmak, kilise ile birlikte kundakçılık yapmak, açıktan açığa düşmanlık göstermek Yunanistan'ın iyi düşündükten sonra seçmesi gereken bir şeydir. Biz kararımızı vermiş bulunuyoruz.”²²⁹

Ulus gazetesinin dış politika yazarı Ahmet Şükrü Esmer, Türk ve Yunan tezlerini karşılaştırarak şunları söylemektedir: “Henüz hiçbir yerde tatmin sahası bulmayan ve hatta Batı Trakya meselesinde Yunanistan'ın kendisi tarafından reddedilen çürük bir nazariyeye dayanarak Londra'ya giden Yunan delegasyonu karşısında, Türk delegasyonunun ilme ve realitelere dayanan tezi, Türkiye'nin konferansa yapıcı bir zihniyet ile gitmiş olduğunu anlatmakta ve Kıbrıs meselesinde takip edilecek yolun istikametini göstermektedir.”²³⁰ 4 Eylül tarihli yazısında ise Ahmet Şükrü Esmer şunları söylemektedir: “Bütün tarih boyunca Yunanistan bu nüfus meselesi ile hokkabaz gibi oynayıp durmuştur. Memleketleri işine elverdiği gibi bölgelere ayırarak kendisine çoğunluk sağlamıştır. Bunu yapmadığı zamanlarda, Batı Trakya meselesinde görüldüğü gibi, plebisitin büsbütün aleyhine aynı hokkabazlığa şahit oluyoruz. Hakikat şudur ki, bütün adalar, Kıbrıs dâhil, Anadolu'nun parçasıdır. Bu, gözle görünen bir coğrafya hadisesi olduğu gibi, Venizelos'un da kabul ettiği bir realitedir. Bir avuç Rum çoğunluğuna dayanarak adaların Anadolu'dan ayrılması caiz değildir. Kıbrıs dâhil bütün adalar Türkiye'ye geri verilmelidir. Bundan böyle parola şu olmalıdır: Adalar ve Anadolu bir bütündür.”²³¹

²²⁹ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.151.

²³⁰ *Ulus*, 3 Eylül 1955, s.3.

²³¹ *Ulus*, 4 Eylül 1955, s.3.

Hüseyin Cahit Yalçın ise Londra Konferansı'na soğuk savaş perspektifinden bakmakta ve Türk tezini şu şekilde savunmaktadır: “Batı müdafaasını parçalayabilecek, gevşetecek ve müdafa çemberinde gedik açacak her hareket ancak Moskova'nın işine yarayabilir ve ancak orda düşünülmüş ve tatbik edilmiş bir planın mahsulü olabilir. Onun için, biz Kıbrıs meselesini düşünürken, bunu Bolşevik faaliyetinden ayrı olarak göz önüne alamayız. Bu bakımdan, Türkiye'nin Londra toplantısında ittihaz etmiş olduğu açık ve kat'i meslek tamamı ile doğru ve haklıdır.”²³²

Vakit gazetesinde ise Asım Us Londra Konferansı'na dair şunları yazmıştır: “Fatin Rüştü Zorlu çok mükemmel bir müdafa yapmıştır. Türk tezi Lozan Antlaşmasına dayanarak hazırlanmıştır. Kıbrıs'ta Lozan Antlaşması'nın hükümlerine dayanan statüko bozulacak olursa, o zaman Ada'nın hukuki durumu bu muahededen evvelki şartlara dönmüş olur ki, bu takdirde Türkiye'nin de ileri süreceği yeni talepler olacaktır. On İki Ada ve Batı Trakya'dan başka İstanbul Rumlarının durumları da konferansın müzakere konusu olabilir.”²³³

Londra Konferansı Türk basınına göre Türkiye'nin Kıbrıs meselesindeki tutumunu net bir şekilde ortaya koymasına vesile olduğu için son derece başarılı geçmiş bir konferans olmuştur. Bu konuda İngiliz Dışişleri Bakanı Macmillan şunları söylemektedir: “Sonuç hayal kırıcıdır. Ama sarf edilen çabanın yerinde olduğu çıkmıştır. Kıbrıs sorununun bir sömürge sorunu değil, büyük bir uluslararası dava olduğu ispatlanmıştır. Türkiye'nin tutumu bugüne kadar anlaşılmıştır. Az kişi, Kıbrıs'ın gerek bizim, gerekse Türkiye için taşıdığı önemin farkındaydı. Gerçek şudur ki, Kıbrıs Adasını kim elinde bulundurursa İskenderun Limanı'nı ve Türkiye'nin arka kapısını kontrol altına alır.”²³⁴ Macmillan bu sözleri ile Türk tezinin gerçekçi bir tez olduğunu ima ederken

²³² **Ulus**, 4 Eylül 1955, s.1.

²³³ ARMAOĞLU, **Kıbrıs...**, s.150.

²³⁴ Melih Esenbel, **Kıbrıs Ayağa Kalkan Adam (1954-59)**, İstanbul, 1993, s.42.

aynı zamanda Londra Konferansı'nın Türkiye ve İngiltere'yi Kıbrıs meselesinin çözümünde kilit önemde ülkeler haline getirdiğinin altını çizmiştir.

B. Londra Konferansı ve İngiltere

1. Londra Konferansı'na Doğru İngiltere'nin Kıbrıs Meselesine Bakışı

1955 yılına girerken İngiliz hükümeti Kıbrıs meselesine yönelik yeni bir muhtariyet sistemini gündeme getirmek istemektedir. İngiliz hükümeti bu sayede Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumları arasındaki çatışma ortamının ortadan kalkacağını düşünmektedir. Dönemin Dışişleri Bakanı Harold Macmillan bu konuda şunları söylemektedir: "Makarios açıkça Enosis'in gerçekleşmesine yol açacak self determinasyon hakkını desteklemekteydi. Ama yine de bağımsızlıkla ilişkilendirilmiş bir özerkliği kabul etmesini cesaretlendirecek koşullar yaratılabilirdi. Kışkırtıcıların ve devlet adamlarının kendileri adına konuştuğu halkın ise, gerçek isteğinin ne olduğunu anlamak zordu."²³⁵ İngiliz hükümetini en çok kaygılandıran husus Makarios'un her geçen gün artan Enosis talebidir. 1955 yılına gelindiğinde İngilizler Makarios'u bir şekilde muhtariyeti kabule zorlamak istiyorlardı. Bunun başlıca nedeni İngiltere'nin Mısır'daki üslerinden ayrılmak zorunda kalmasıdır. İngiltere Doğu Akdeniz stratejisini tamamen Kıbrıs üzerine kurmaktaydı. İngiltere için Kıbrıs stratejik açıdan, hiç olmadığı kadar önemli bir konuma sahip olmuştur. İngiltere hükümeti Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını bölgenin en önemli ülkesi konumunda bulunan Türkiye'siz koruyamayacağını fark etmiştir. İngiltere Kıbrıs konusunda hem tek başına kalmamak hem de Türkiye ile karşı karşıya gelmemek için Türkiye'yi resmen Kıbrıs meselesine bir taraf yapma stratejisini benimsemiştir. İngiltere 30 Haziran 1955 tarihinde üçlü bir konferans düzenlenmesi için hem Yunanistan'a hem de Türkiye'ye çağrıda bulunmuştur. ABD İngiltere'nin bu çağrısına derhal destek vermiştir.

²³⁵ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.78.

ABD Dışışleri Bakanlığı basın bürosu tarafından yapılan açıklamada şunlar söylenmektedir: “İngiltere’nin bu önerisini, güç bir sorunun çözümü için doğru yönde atılmış bir adım saymaktayız. Kıbrıs sorunu esasta en yakın dostumuz olan üç müttefikimizin yani Birleşik Krallık, Yunanistan ve Türkiye’nin çıkarları ile yakından ilgilidir. Bu nedenle biz, görüş ayrılıklarını doğrudan ve yapıcı tartışmalarla çözümlmek yolundaki bu girişimi memnuniyetle karşılamaktayız.”²³⁶

Amerika’nın Londra Konferansı’na yeşil ışık yakmasının nedeni ABD’nin Kıbrıs meselesinden dolayı Doğu Akdeniz’deki NATO çıkarlarının tehlikeye girmemesini istemesidir. ABD başından beri Kıbrıs meselesini Batı İttifakı’nın ortak çıkarlarını bozucu bir sorun olarak görmektedir. ABD için daima Doğu Akdeniz’deki NATO’nun stratejik çıkarları ve bu çıkarların korunması ilk planda en önemli unsurdur. Türkiye İngiltere hükümetinin konferans çağrısını 2 Temmuzda kabul etmiştir. Bunun nedeni Türkiye’nin Kıbrıs Türk toplumunun haklarını ve Kıbrıs meselesine dönük resmî tezlerini uluslararası arenada seslendirebilme şansına sahip olmak istemesidir. Makarios ise İngilizlerin bu teklifine şüpheyile yaklaşmaktadır. Makarios buna rağmen konferansa katılmayı kabul etmiştir. Yunan Başbakanı Papagos Londra Konferansı’nda Yunanistan ve Rum tarafını memnun edecek bir sonuç çıkmaz ise Yunanistan’ın Kıbrıs meselesini tekrar BM’ye götüreceğini açıklamıştır. Ayrıca Dışışleri Bakanı Stefanopulos yaptığı açıklamada Kıbrıs için self determinasyondan başka bir çözüm alternatifini kabul etmeyip reddedeceklerini açıklamıştır. Makarios 16 Temmuzda yapmış olduğu basın toplantısında şunları söylemiştir: “Kuşkusuz olarak inanmaktayız ki böyle bir konferans düzenlemek girişimi Yunanistan’ın BM’ye başvurusunu geçersiz kılmak, konuyu karmaşık bir duruma sokmak, böylece çözümünü zorlaştırmak ve geciktirmek için hazırlanan bir tuzaktır. Kıbrıs sorunu, İngiltere ile Yunanistan ve Türkiye arasında olan bir siyasi sorun değildir. Kıbrıs sorunu bir self determinasyon sorunudur ve sadece İngiliz hükümeti ile

²³⁶ GAZİOĞLU, Enosise Karşı Taksim..., s.80.

Kıbrıs halkını ilgilendirir. Ama Kıbrıs halkının self determinasyon hakkını güvence altına almaya çaba göstermekte olduğu için bu ilgi alanı Yunanistan'ı da içine alabilir.”²³⁷

Makarios'un söylediği gibi Kıbrıs meselesi Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan için sadece bir self determinasyon sorunudur. Ayrıca Makarios Kıbrıs meselesinin uluslararası bir sorun haline gelmesinden dolayı son derece rahatsızdır. Makarios uluslararası kamuoyuna yetkili tek makamın kendisi olduğu mesajını iletmeye çalışmaktadır. Makarios'un bu çıkışına karşın Yunanistan Londra Konferansı'na katılmayı kabul etmiştir. Londra Konferansı'na doğru Londra'da neşredilen bir resmî bültende Türkiye'nin Ada'nın Yunanistan'a ilhakını kabul etmeyeceği vurgulanmaktaydı.²³⁸ İngiliz Başbakanı Eden anılarında bu konferansın amacını şöyle anlatmaktadır: “Biz, bu konuda Türklerle Yunanlar arasındaki görüş ayrılığının ne kadar derin olduğunu biliyorduk; fakat dünya bunu bilmiyordu. Birçokları Kıbrıs'la ilgili sorunlarımızın eski moda İngiliz sömürgeciliğinden kaynaklandığını sanıyordu. Şimdi, bu konferansla, Türk–Yunan farklılıklarının kapsamı belirgin şekilde ortaya çıkacağından, sorunun esas nedenleri de daha iyi anlaşılacaktır. Bu yapıldıktan sonra Ada'nın geleceği ile ilgili önerilerimizin esas koşullarını sunabileceğiz.”²³⁹

Konferans 29 Ağustos–7 Eylül tarihleri arasında Londra'da gerçekleşecektir. Bu sırada Eden, Kıbrıs'taki EOKA terörünün durdurulması için Koloniler Bakanını Kıbrıs'a göndermiştir. Eden anılarında bu konuda şunları söylemektedir: “Bu arada Koloniler Bakanı Kıbrıs'a giderek vali ile EOKA'ya karşı önlem yasalarını görüştü. Aynı sıralarda Kıbrıs'ta güvenlik ve haber alma dairelerinin geliştirilmesi için de çalışmalarımız oldu. Koloniler Bakanı Kıbrıs'ta iken Makarios ile de görüştü. Bunun ardından Atina'ya giden Makarios uzlaşmadan uzak demeçler vermeyi sürdürdü. Başpiskopos

²³⁷ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.82.

²³⁸ *Milliyet*, 16 Ağustos 1955, s.1.

²³⁹ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.89.

Makarios'un elinden geldiği kadar güçlük çıkartmak niyetinde olduğu açıktı. Bu sıralarda Türk basını, eğer Ada'daki Kıbrıslı Rumlara Rum yönetimini kurabilecek kadar özerklik verilecek olursa, Türkiye'nin İngiltere ve Yunanistan'la olan ittifak bağının yalnızca kâğıt üzerinde kalacağını bildiriyordu. Şimdiye kadar Türk basını, kendisini tutan Türk hükümetinden çok daha açık sözlü olmuştu. O sıralarda bir telgrafın üzerine şunları yazdı: "Onlar da düşüncelerini açıklasalar iyi olur, çünkü Türkler, Yunanların Kıbrıs'ı almalarına hiçbir zaman razı olamayacaklardır."²⁴⁰

2. Londra Konferansı'nda Kıbrıs Meselesine Dair İngiliz Tezleri

İngiltere'nin Londra Konferansı'nda temsilciliğini Dışişleri Bakanı Macmillan üstlenmiştir. Macmillan 30 Ağustos günü yaptığı konuşmada Kıbrıs'ın 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile İngiltere'ye devredildiğini belirtir. İngiltere'nin Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki Batı ittifakı çıkarlarının Kıbrıs'a bağlı olduğunu ve Kıbrıs'ın sadece bir üs değil, aynı zamanda İngiliz Orta Doğu kara ve hava kuvvetleri karargâhı olarak kullanıldığını, artan askeri harcamalar nedeniyle, adanın refah düzeyinin yükseldiğini belirtmiştir. Macmillan, Kıbrıs'ta devam eden EOKA terörünü ve bu terörü destekleyenleri kınamıştır. İngiltere'nin Kıbrıs için özerk bir yönetim öngördüğünü belirtmiştir.²⁴¹ Macmillan konferansın sonuna doğru yaptığı konuşma da İngiltere'nin barış ve istikrara yaşamsal katkılarda bulunması gereğinden, üç ülkenin dostluk ve işbirliği içerisinde olması gerektiğini belirtmiştir. Macmillan daha sonra şunları söylemiştir: "Her delegenin konferansta açıklanan kendi durumlarını dikkatlice izledikten sonra Büyük Britanya delegesi, uzlaşmasının olağan olacağına inandıkları genel bir anlaşmanın esasını oluşturmak üzere, aşağıdaki gözlem ve önerileri sunmak arzusundadır: Kıbrıs'ın geleceğinin saptanmasında iki esas sorun vardır. Bunlardan birincisi, uluslararası durumun gerektirdiği, kabul edilebilir garanti

²⁴⁰ GÜREL, *Kıbrıs...*, s.107.

²⁴¹ *Milliyet*, 31 Ağustos 1955, s.1.

ve güvencelerin ve ilgili toplumların yararının korunduğu, ayrıca Kıbrıs ahalisini tam özerkliğe götürecektir olan yeni bir anayasa sunmak ve bunu uygulamaktır. İkincisi ise, Kıbrıs'ın gelecekteki uluslararası statüsüdür.”²⁴²

Macmillan Türk ve Yunan hükümetlerini işbirliğine davet etmiştir. Macmillan'ın Londra Konferansı'nda Kıbrıs'a yönelik olarak önerdiği özerklik önerileri şunlardır:

- 1) Bu önerilerin amacı, Kıbrıs'ta demokratik gelişmeyi normal seyrine sokmaktır.
- 2) İngiliz Hükümeti, Ada'ya en geniş özerkliği getiren fakat aynı zamanda stratejik gereksinimleri de karşılayabilecek yeni ve liberal bir anayasa sunmayı düşünmektedir.
- 3) Bu anayasa, Türk toplumuna nispi bir pay sağlayacak fakat çoğunluğa dayalı bir meclis öngörmektedir.
- 4) Valinin genel yetki ve sorumluluğu içinde kalacak olan dışişleri, savunma ve iç güvenlik dışındaki tüm hükümet işlevi ve hükümet daireleri, tedrici bir gelişme ile meclise karşı sorumlu olacak Kıbrıslı bakanlara devredilecektir.
- 5) Kamu hizmetlerinin doğruluk ve serbesti içinde yapılması için kabul edilebilir güvenceler olacaktır.
- 6) Bu güvenceler kapsamında, bakanlıklardan bazıları bir orantı ölçüsünde Türk toplumuna ayrılmış olacaktır.
- 7) Anayasaya uygun olarak oluşacak yeni yönetimin başında meclis tarafından seçilen ve valinin de onayı ile atanan bir başbakan bulunacaktır.
- 8) Türk, Yunan ve İngiliz Hükümetlerinin temsilcilerinden oluşacak üçlü özel bir Komite, bu anayasa önerilerini konferans adına incelemekle görevlendirilecektir.

²⁴² GAZİOĞLU, Enosise Karşı Taksim..., s.100.

- 9) Bu Üçlü Komite, Kıbrıs toplumlarının çıkar ve yararlarını garanti etmek için uygun ve uygulanabilir bir yöntem düşünülmelidir. Üçlü Komite, bu işini tamamladıktan sonra da, Kıbrıs'ta özgür yönetimin gelişmesi için yapılan önerileri, hazırlanan raporları incelemek, yerel yönetsel uzlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olmak ve anayasanın uygulanmasından doğacak sorunlarla görüş ayrılıklarını tartışmak amacıyla varlığını sürdürebilir. Kıbrıs'ın geleceğiyle ilgili olarak, konferansta açıkça ortaya çıkan üç taraf arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle, bu konuda şimdilik bir uzlaşmaya varılması olanağının bulunmadığı anlaşılmaktadır.
- 10) Kıbrıs sorununu çözümlenmekte uğranılan başarısızlığın, Ada'da iç özerklik yönetiminin oluşturulmasını önlemesine izin verilmemelidir.
- 11) Önerdiğimiz yeni anayasa Kıbrıs'ta işler duruma gelince, Majeste Kraliçe Hükümeti, Kıbrıs'ın durumu da dâhil, Doğu Akdeniz'in askerî ve siyasi sorunları üzerinde tekrar bir konferans düzenlemek için hazırlıklı olacaktır.
- 12) Bu esnada oluşacak yeni statü sonucu seçimle iş başına gelen Kıbrıslı temsilcilerin de konferansa katılmaları ümit edilmektedir.²⁴³

İngiliz Dışişleri Bakanı Macmillan özerklik önerilerini 6 Eylül günü yapmış olduğu bir açıklamayla geri çekmiştir. Macmillan'ın öne sürdüğü iki neden şöyledir:

- 1) Ada'da, kışkırtmalar ve olaylar iki toplum arasında büyük ayrılıklar yaratmıştır. Özerklik ise, ilişkileri iyi olan, iyi geçinen toplumlara uygulanabilir. Bu nedenle, açıklanan özerklik önerilerinin Kıbrıs'ta uygulanmasına şimdilik olanak yoktur.
- 2) Rumlar ilhak fikrinden vazgeçmedikçe, özerk yönetim, Enosisçilere ve onlara bu yoldaki faaliyetlerinde daha uygun bir zemin hazırlayacaktır.²⁴⁴

²⁴³ GAZİOĞLU, *Enosis'e Karşı Taksim...*, s.100-101.

Macmillan'ın bu sözleri konferansta şok etkisi yaratmıştır. Özellikle Yunanistan Macmillan'ın bu sözlerinden son derece rahatsız olmuştur. Fatin Rüştü Zorlu Dışişleri Bakanı Macmillan'a: "Kıbrıs'a yakın bir gelecekte bağımsızlık verilecek mi?" sorusuna Macmillan şöyle yanıt vermiştir: "Gözle görülen bir gelecekte bir değişiklik olmayacaktır. Kıbrıs'ın egemenliği İngiltere'de kalacaktır. Self determinasyon ilkesini kayıtsız şartsız, her yerde uygulanacak bir ilke olarak kabul etmiyoruz."²⁴⁵ İngiltere'nin self determinasyon talebini reddetmesi Türkiye'yi sevindirmiştir. Yunanistan Türkiye'ye Ada yönetiminde haklar tanındığı ve self determinasyon talebi reddedildiği için Londra Konferansı'nı protesto etmiştir. Başpiskopos Makarios 9 Eylül 1955'te yapmış olduğu bir açıklamada İngiltere'nin özerklik önerilerini kesinlikle reddettiklerini deklare etmiştir.²⁴⁶ Yunan hükümeti 17 Eylül günü toplanarak İngiliz önerilerinin bütününe reddetmiştir.²⁴⁷

C. Londra Konferansı ve Yunanistan

Londra Konferansı'nda Yunanistan'ın tezlerini Dışişleri Bakanı Stefanopulos sunmuş ve müdafaa etmiştir. Stefanopulos Londra Konferansı'nın uzun zamandan beri dostluk ve ittifak bağlarıyla bağlı bulunan üç ülkeyi de tatmin edecek bir sonuca varılacağı kesin umudunu taşıdıkları için bu konferansa katıldıklarını söylemiştir. Stefanopulos konferansa katılan üç ülkenin bölge güvenliği için son derece önemli olduğunun bilincinde olduklarını söyleyerek İngiltere'nin Kıbrıs'ta bir askeri üs bulundurması gereğini kabul ettiklerini belirtmiştir. Self determinasyon ilkesinin Kıbrıs'a

²⁴⁴ GAZIOĞLU, *Enosis'e Karşı Taksim...*, s.102.

²⁴⁵ Nihat Erim, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ankara, 1978,s.10-11.

²⁴⁶ *Milliyet*, 10 Eylül 1955, s.1.

²⁴⁷ *Hürriyet*, 18 Eylül 1955, s.1.

uygulanmasının İngiltere'nin çıkarlarına ters düşmeyeceğini bildirerek İngiltere'den destek istemiştir ve şöyle söylemiştir: "Kıbrıs halkına, yasal hakları olan self determinasyon ilkesinin uygulanması kabul edildiği takdirde, Ada'nın stratejik önemi ve oradaki üslerin değeri daha da artacaktır"²⁴⁸ Stefanopulos, Türkiye ve Yunanistan'ın bu konferansta bulunmasının nedeni olarak Türk ve Rum cemaatlerini göstermiştir ve her iki ülkenin de Kıbrıs'ın geleceği hakkında karar verme yetkisine sahip olmadığını belirtmiştir. Stefanopulos Kıbrıs meselesinin İngiltere'nin bir iç meselesi olmadığını belirterek Yunanistan'ın da emperyalist emeller gütmmediğini ilan etmiştir ve şöyle demiştir: "Yunanistan'ın istediği tek bir şey vardır. O da, uluslararası güvence altındaki temel bir hak olan self determinasyonun Kıbrıs halkı tarafından kullanılmasına izin verilmesidir."²⁴⁹

Stefanopulos 'un konuşmasının sonunda Kıbrıs meselesine yönelik Yunan tezleri şu şekilde ortaya çıkmıştır:

- 1) Kıbrıs halkına self determinasyon hakkı tanınmalıdır.
- 2) Self determinasyon hakkı tanınır ise şayet İngiltere Kıbrıs'taki üslerine sahip olmaya devam edecektir. Ayrıca Yunanistan İngiltere'ye, Yunanistan'da üs edinmesine imkân tanıyacaktı.
- 3) Kıbrıs'taki 'Türk azınlığına' din, eğitim, ekonomik haklar gibi toplumsal konularda özerk haklar verilecek ve Türkiye istediği takdirde, 'uyrukluk ve askerlik hizmeti' konularında Yunanistan, özel bir rejim de kabul edebilecektir.
- 4) Kıbrıs sorununun İngiltere'nin bir iç sorunu olduğu görüşü kabul edilemez.

Londra Konferansı'nda İngiltere ve Türkiye'nin karşı çıkması sonucunda Yunanistan'ın Kıbrıs için öngördüğü self determinasyon talebi kabul

²⁴⁸ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.93.

²⁴⁹ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.94.

görmemiştir. Londra Konferansı Yunanistan açısından diplomatik bir hezimet olmuştur.

Genel olarak Londra Konferansı'nın sonuçlarını değerlendirecek olur isek şunları söyleyebiliriz:

- 1) Türkiye açısından ve dolayısıyla Demokrat Parti Hükümeti açısından Londra Konferansı başarılı geçmiş ve Türkiye Kıbrıs meselesinde birinci dereceden ilgili bir devlet olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda Kıbrıs meselesine yönelik Türk tezleri başarılı bir şekilde konferansta seslendirilmiştir.
- 2) Yunan ve Rum tarafının self determinasyon talebi reddedilmiştir. Londra Konferansı bu açıdan Yunanistan ve Rum tarafı için diplomatik bir başarısızlığın sembolü olmuştur.
- 3) Kıbrıs meselesinin çözümünde üç ülkenin söz hakkı olduğu ortaya çıkmıştır.
- 4) Türkiye ile Yunanistan arasındaki Kıbrıs meselesine bakış noktasında derin görüş ayrılığı olduğu dünya kamuoyu tarafından net bir şekilde algılanmıştır.

D. Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs Müzakereleri (Eylül 1955)

Yunanistan Londra Konferansı'na gitmeden önce 25 Temmuz 1955 tarihinde BM'ye başvurarak Kıbrıs için self determinasyon talep ederek, sorunun 10. Dönem Genel Kurul gündemine alınmasını talep etmiştir.²⁵⁰

Yunanistan'ın başvurusu 21 Eylül 1955 tarihinde siyasi komitede tartışılmaya başlanmıştır. Yunanistan'ın başvurusunun tartışıldığı gün Başbakan Adnan Menderes, Amerikan Hariciye Vekili Dulles'a gönderdiği

²⁵⁰ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.175.

mesajda Türk-Yunan dostluğunun iki ülkenin menfaatleri kadar sulhsever milletler camiası için de büyük bir önem arz ettiğini belirtmiştir.²⁵¹ Bu mesaj Türk hükümetinin sorunu barışçıl bir biçimde çözmek istediğinin açık bir kanıtıdır. İngiliz Delegesi Anthony Nutting Kıbrıs meselesinin İngiltere'nin bir iç meselesi olduğunu vurgulamıştır. BM'nin bu meseleyi konuşmaya yetkili olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Lozan Antlaşması gereği Kıbrıs'ın egemenliğinin İngiltere'ye geçtiğini, Yunanistan'ın bu antlaşmayı onayladığını işaret etmiştir. BM'nin Kıbrıs meselesini tartışarak Yunanistan'ın Enosis taleplerine haklılık kazandıracağını vurgulamıştır.²⁵² Buna karşın Yunan Delegesi Yorgo Melas Kıbrıs meselesinin İngiltere'nin bir iç sorunu olmadığını ve Kıbrıs halkına self determinasyon hakkının tanınması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Yunan Delegesi Londra Konferansı'nın herhangi bir sonuç almadan dağıldığını belirterek sorunun BM platformunda çözümlenmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁵³ Türk Delegesi Selim Sarper ise self determinasyonun her yerde ve her koşulda uygulanamayacağını vurgulamıştır. Yunanistan'ın self determinasyon maskesi altında ilhakı amaçladığını söylemiştir.²⁵⁴ Siyasi komitedeki tartışmalar sonucu Genel Komite çekimser ve 4 müspet oya karşı 7 oyla Kıbrıs meselesinin Genel Kurul gündemine alınmasını Genel Kurula tavsiye kararı vermiştir.²⁵⁵ Genel Kurul, Genel Komite'nin kendisine yapmış olduğu bu tavsiyeyi, 23 Eylül günlü 521 sayılı oturumda tartışmıştır. Yunanistan'ı, Yunan Dışişleri Bakanı Stephanapulos temsil ederek şu görüşleri öne sürmüştür:

- 1) Kıbrıs'taki durum gün geçtikçe kötüleşmektedir. BM derhal müdahale etmelidir.
- 2) İngiltere'nin davetinde gerçekleşen Londra Konferansı herhangi bir çözüm ile sonuçlanmamıştır. Türkiye İngiltere sömürgeciliğini desteklemiştir.

²⁵¹ *Milliyet*, 21 Eylül 1955, s.1.

²⁵² GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.114.

²⁵³ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.115.

²⁵⁴ *Zafer*, 22 Eylül 1955, s.3.

²⁵⁵ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.115.

- 3) Türkiye’de 6–7 Eylül olayları yaşanmış Türkiye’deki Rumlar maddi manevi zarar görmüşlerdir. Atatürk ile Venizelos arasında başlayan Türk–Yunan dostluğu derin yara almıştır.²⁵⁶

İngiliz delegesi ise İngiltere’nin tezlerini şu sözlerle açıklamıştır:

- 1) Kıbrıs meselesinin tartışılmasının yeri BM değildir. Bu sorun ikili ve üçlü görüşmeler içerisinde çözümlenmelidir.
- 2) Yunanistan self determinasyon ilkesini kullanarak Enosis’e ulaşmak istemektedir.
- 3) İngiltere bu sorunu diplomatik temaslar ile çözmek istemektedir.²⁵⁷

Türk tezlerini ise Selim Sarper seslendirecektir:

- 1) Yunanistan Kıbrıs’ı ilhak etmek istemektedir. Bu Yunanistan’ın kendisinin imzalamış olduğu Lozan Antlaşması’na aykırıdır. BM Yunan tezlerini tartışarak daha önce imzalanmış antlaşmaların değiştirilmesi anlamına geleceğini vurgulamıştır. Kıbrıs sorununu tartışmak için BM yetkili değildir.
- 2) Kıbrıs meselesi İngiltere’nin bir iç sorunudur ve antlaşmalar gereğince onun millî yetki alanına girmektedir.
- 3) Kıbrıs meselesi BM’de tartışılır olursa bu İngiltere-Yunanistan-Türkiye ilişkilerini zedeler.
- 4) Başbakan Menderes 12 Eylülde TBMM’de yaptığı konuşmada Türkiye’nin Türk–Yunan dostluğuna verdiği önemi belirtmiştir. Genel Kurul’da Kıbrıs meselesi tartışılacak olursa bu Türk-Yunan dostluğu bakımından her iki kamuoyunda olumsuz tepkiler doğuracaktır.²⁵⁸

²⁵⁶ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.176.

²⁵⁷ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.177.

²⁵⁸ *Milliyet*, 24 Eylül 1955, s.1.

Genel Kurul 10 çekimser ve 22 müspet oya karşılık 28 oyla Kıbrıs meselesinin müzakere edilmesini gündemine almamaya karar vermiştir. Diplomatik açıdan bu karar Türkiye için bir başarı olarak görülebilir. Başbakan Menderes 28 Eylülde yapmış olduğu bir konuşmada Türk-Yunan dostluğuna önem verdiklerini ve yaşanan kötü hadiselerle rağmen Balkan Pakti'nin bir zarara uğramaması için ellerinden gelen her şeyi hükümet olarak yerine getireceklerini vurgulamıştır.²⁵⁹ Cumhurbaşkanı Celal Bayar TBMM'nin açılış konuşmasında Türk-Yunan dostluğuna vurgu yaparak şunları söylemiştir: "İki milletin yüksek menfaatleri, onların birbirleriyle iyi geçinmelerini ve dost olmalarını icap ettirmektedir. Türkiye bu prensipten ayrılmak fikrinde değildir. Yunanistan'ın da aynı yolda yürümesinden büyük memnuniyet duyacaktır."²⁶⁰

Kasım ayı içerisinde Başbakan Adnan Menderes'in başkanlığında yeni bir Demokrat Parti hükümeti oluşturulmuştur. Adnan Menderes hükümetinin programında Kıbrıs politikası üzerine şunlar söylenmektedir: "Dış siyasetimizden bahsederken milletimizin üzerinde büyük bir hassasiyetle durmakta olduğu Kıbrıs meselesinden bahsetmemeye imkân yoktur. Bu mesele hakkındaki görüşlerimizi olduğu gibi muhafaza etmekte olduğumuzu herhangi bir yanlışlığa mahal bırakmamak üzere burada açıkça ifade etmek isteriz."²⁶¹ Hükümet programında da ifade edildiği üzere Demokrat Parti'nin Kıbrıs meselesine dönük politikasında herhangi bir değişiklik söz konusu değildir. Demokrat Parti'nin Kıbrıs politikası tek kelime ile özetlemek gerekir ise Kıbrıs'ta "statükoyu" korumak olarak nitelendirilebilir.

²⁵⁹ **Zafer**, 29 Eylül 1955, s.1.

²⁶⁰ **Zafer**, 2 Kasım 1955, s.1.

²⁶¹ **Zafer**, 19 Aralık 1955, s.1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIBRIS'TA TAKSİM TEZİ

A. İngiltere'nin Kıbrıs Meselesine Yönelik Çözüm Arayışları

İngiltere 1956 yılının başında Kıbrıs'a yönelik yeni bir yönetim biçimini tartışmaya açmıştır. Bunun için Kıbrıs'a 1955 Eylülünde Genel Kurmay Eski Başkanı Mareşal John Harding Kıbrıs'a vali olarak atanmıştır. Vali John Harding, Makarios ile derhal temasa geçerek İngiltere'nin Kıbrıs'a yönelik yeni açılımlarını Makarios'a aktarmaya ve onun desteğini kazanmaya çalışacaktır. Bu görüşmeler 5 Ekim 1955 tarihinde Ledra Palace otelinde başlayacaktır. Vali Harding Makarios ile görüşmesi Kıbrıs tarihi için çok önemlidir. Zira 1931 yılından bu yana ilk kez Kıbrıs valisi bir başpiskoposla görüşüyordu. Vali Harding temelde geniş bir özerklik içeren yeni anayasa taslağını Makarios'a sunmaya çalışmıştır. Makarios ile ilk iki görüşmesi herhangi bir uzlaşma ile sonuçlanmamıştır. Kıbrıs Türk toplumu lideri Dr. Fazıl Küçük İngilizlerin çok geniş özerklikler içeren yeni anayasa taslağını son derece tehlikeli bulmuştur. Halkın Sesi gazetesinde Dr. Fazıl Küçük şunları söylemiştir: "İlkin, özerkliği kabul etmelerini ondan sonra da Kraliçe hükümetiyle pazarlığa girişerek ilhaka kadar kapıların açık bulunacağını beyan, biz Türkleri son derece müteessir etmiş ve büyük ümitsizliğe düşürmüştür."²⁶²

Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs Türktür Partisi Genel Başkanı sıfatıyla valiye ve sömürgeler bakanı A. L. Boyd'a bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta Türk toplumunun kesinlikle self determinasyona karşı olduğunu vurgulamıştır.²⁶³ Bu sırada Vali Harding ile Makarios arasındaki görüşmeler başarısızlıkla

²⁶² GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.118.

²⁶³ *Milliyet*, 21 Ekim 1955, s.1.

sonuçlandı. Bunun üzerine EOKA saldırılarını yeniden başlattı. İngiltere Başbakanı Eden anılarında şunları söyler: "Vali, şimdilik self determinasyon konusunu bir yana bırakması için Makarios'u iknaya çalıştı. Çünkü bu konuda ödün veremezdik ama Ada'da özerk yönetime geçildikten sonra tekrar toplanacak bir konferansta konuyu Kıbrıslı temsilcilerle tartışmaya hazırдық. Bu ekmeğin yarısından çoğu demektir. Fakat Başpiskopos self determinasyon üzerinde ısrarla durdu ve oradan hiç kımıldamadı. Self determinasyonun bir hak ve Kıbrıs sorununun çözümünde kaçınılmaz bir esas olarak tanınması için derhal söz verilmesini, taahhüt altına girilmesini istedi. Ayrıca konuşmalar ilerledikçe Türk hükümetinin ve mümkünse Yunan hükümetinin yapılacak anayasal tartışmalardan dışlanması isteminde bulundu. Biz koşulları kabul edemezdik. Lefkoşa'da vali ve Londra'da hükümet self determinasyon konusunda Başpiskoposun kabul edeceği bir formül bulmaya çaba gösterdi. Fakat Makarios özerklik üzerinde işbirliğinde bulunabilmek için, ilkin self determinasyon hakkının tanınması şeklinde orijinal istemine hızla dönüş yaptı ve orada saplanıp kaldı. İşte bu noktada görüşmeler kesildi."²⁶⁴

20 Ekim'de İngiltere hükümeti resmî bildiri yayınlayarak Kıbrıs meselesine yönelik tezlerini ortaya koymuştur. İngiliz hükümeti yayınladığı bildiride şu görüşleri öne sürmüştür:

- 1) Majeste Kraliçe hükümeti, geniş kapsamlı özerklik önermiş bulunuyor.
- 2) Kıbrıs halkı anayasal gelişme sürecine katılır ve bugün de yeteri kadar ilerleme olursa ve özerk yönetimin Kıbrıslı halkın tüm unsurlarının çıkarlarını güvence altına alabildiği kanıtlanırsa, Majeste Kraliçe hükümeti o zaman Ada'nın geleceğini Kıbrıs halkının temsilcileriyle görüşmeye hazır olacaktır.

²⁶⁴ GAZİOĞLU, Enosise Karşı Taksim..., s.121-122.

- 3) Birinci paragrafta belirtilen görüşleri dikkate alarak Majeste Kraliçe hükümeti, Türkiye ve Yunan hükümetlerinin de, en uygun yöntemle bu tartışmalara katılmaları gerektiği düşüncesindedir.²⁶⁵

İngiliz hükümeti Vali Harding ve Makarios görüşmeleri sonucunda Kıbrıs meselesine yaklaşımını bu bildirileriyle net bir şekilde ortaya koymuştur. İngiliz Başbakanı Eden, Karamanlis'e mesaj göndererek Makarios üzerinde baskı uygulayarak İngiliz tezlerine yakın bir siyaset izlemesinin sağlanmasını rica etmiştir. Başbakan Eden bir yandan da Başbakan Menderes'e gönderdiği mesajlarda İngiltere'nin Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin yanında olduğunu vurguluyordu. İngiltere Türkiye'yi de karşısına almak istemiyordu. Başbakan Eden anılarında bu konuda şunları söyler: "Gerçek olan şu ki; özerklik planı üzerinde Rumca konuşan Kıbrıslılarla bir işbirliği esası oluşturmak için Türkiye'nin limitini (kabul edebilecek azami, fedakârlık sınırı) zorlamış olduk. Türkün dostluğu ve anlayışını hiç değişmeyen bir olgu gibi kabul etmeyi göze almazdık. Türklerin güvenini kazanmıştık ve bunu korumalıydık. Bunda başarısızlığa uğramak bize çok pahalıya mal olacaktı. Zira böyle bir durum Türk-Yunan dostluğunu Araplarla İsrail arasındaki ilişki düzeyine indirecekti. Bu da, büyük kin ve zıtlıklar içinde olan bir bölgede bizi Orta Doğu'dan ayırıp uzaklaştıracaktı."²⁶⁶ Eden, Kıbrıs'ta çözümün ancak Türklerin katkısıyla gerçekleşebileceğini işaret eder iken Enosis'in gerçekçi bir çözüm olmadığını vurgulamıştır. İngiliz hükümeti adına 7 Ocak 1956'da Vali Harding ile Makarios ikinci tur görüşmelerine başlamıştır.

²⁶⁵ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.122.

²⁶⁶ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.123.

B. Taksim Tezinin Ortaya Çıkışı ve Kıbrıs Meselesi

1. Demokrat Parti Hükümetinin Kıbrıs Meselesine Yönelik Tutumu ve Taksim Tezine Yönelme Nedenleri

21 Ocak 1956 tarihinde bütçe görüşmeleri sırasında Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'ye Kıbrıs ile ilgili bir soru yöneltilmesi üzerine Fuat Köprülü Türkiye'nin resmî görüşünü şöyle ortaya koymuştur:

- 1) Kıbrıs'la ilgili olarak görüşmeleri faal bir şekilde izlemekteyiz ve İngiliz hükümeti ile sıkı temas halindeyiz.
- 2) Self determinasyonu uluslararası bir ilke olarak kabul etmekteyiz ama bunun daha önce belirttiğimiz hukuki, coğrafi ve tarihî nedenlerden dolayı Kıbrıs'ta uygulanamayacağı inancındayız.
- 3) Kıbrıs'ta özerk yönetime geçilebilmesi için, ilkin Ada'daki tedhişçiliğin sona erdirilmesi, böylece nizam ve asayişin yeniden geri gelmesi ve çeşitli Kıbrıs toplumları arasındaki hoşnutsuzlukların giderilmesi kaçınılmazdır. Bunlar gerçekleşse bile özerk yönetimin uygulanabilmesi için Ada'daki Türk toplumunun diğer toplumlarla federal bir sistemde olduğu gibi eşit hak ve olanaklarla yerel yönetime katılması gerekmektedir.
- 4) Türk hükümeti Makarios'un tüm Kıbrıs halkını temsil etmeye hakkı bulunmadığını belirterek vali ile tüm Kıbrıs halkı adına görüşmesine karşı çıkmıştır.²⁶⁷

Fuat Köprülü konuşmasına şöyle devam etmiştir: “Sonuç olarak diyebilirim ki, Kıbrıs sorunu hakkında Londra konferansında açıkladığımız durumumuz hala sabittir ve bu durum, geçenlerde İngiliz Avam Kamarasında yapılan konuşmalarda da söz konusu edilmiştir. Bizim bu görüşmelerimizde hiçbir değişiklik olmamıştır. Basınımız emin olmalıdır ki hükümetimiz Kıbrıs

²⁶⁷ **Zafer**, 22 Ocak 1956, s.1.

sorunu etrafında İngiltere ile devamlı temas halindedir. Ve gelişmelere göre görüşlerini İngiliz hükümetine arz etmektedir. İngilizler de cereyan eden müzakereler hakkında hükümetimizi devamlı olarak haberdar etmektedir.”²⁶⁸

1956 yılı başlarken Demokrat Parti hükümeti Kıbrıs meselesine yönelik resmi söylemini koruyarak devam ettirmektedir. Başbakan Menderes: “Aksi bir teşebbüs gelmedikçe sulhtan ayrılmayacağız.” diyerek Türkiye’nin tutumunu açık bir şekilde ortaya koymaktaydı. Dışişleri Bakanı Köprülü de aynı gün yaptığı açıklamada Kıbrıs siyasetinde bir değişikliğin olmadığını belirtmiştir.²⁶⁹ 1956 yılının Kıbrıs için en önemli gündemini Ada’da hızla yükselen terör dalgası oluşturmaktadır. İngilizler EOKA teröründen son derece rahatsız olmaktaydılar. Bu yüzden ellerinden geldiğince Kıbrıs meselesine yönelik siyasi formüller üretme çabasında idiler. Bu arada resmî söylemde EOKA terörü kınanmakta idi. Kıbrıs Valisi Harding yılbaşı mesajında şunları belirtmekteydi: “Tedhişçilik bütün teşkilatı, bütün imkânları ve bunun başında bulunanlarla birlikte silinip süpürülecek, kökünden kazınacaktır. Kıbrıs halkının %99’nun tedhişçiliği nefretle reddettiğine ve buna bir an evvel son verilmesi istediğine eminim. Aşırı milliyetçilik fikirlerine saplanıp kalmış birkaç Kıbrıslının mevcut olduğunu da biliyorum. Fakat bu gibiler, hem Ada’nın hem de bununla ilgili devletlerin menfaat ve selametiyle dünya sulhunun korunması uğrunda duygu ve tasavvurlarından fedakârlık yapmak zorundadırlar. İngiltere’nin Ada’daki haklarından vazgeçmesine Kıbrıs’ın kendisi ne Türkiye ne Yunanistan ne Orta Doğu ve hatta bütün dünya içinde bugünkünden daha emin bir durum yaratamaz. Gerçi siyasi bir hâl çaresi aranmaktadır. Fakat bunun bulunması pek kolay olmayacaktır. Ben her şeyden önce bir askerim. Dünya haritasına bakarken, İngiltere’nin Kıbrıs’tan ayrılmasıyla meydana gelecek felaketi görmemezlik edemem.”²⁷⁰

²⁶⁸ Zafer, 22 Ocak 1956, s.1.

²⁶⁹ Milliyet, 25 Ocak 1956, s.1.

²⁷⁰ TORUN, Kıbrıs..., s.150-151.

Başbakan Adnan Menderes Türk hükümetinin Kıbrıs meselesine ve Türk-Yunan ilişkilerine yönelik düşüncelerine TO VİMA gazetesi muhabirinin: “Türk-Yunan dostluğunun nasıl ihya edilebileceğini zannediyorsunuz? sorusu üzerine dile getirmiştir: “Bu dostluk, fecaatlerle dolu, kanlı bir harbe rağmen Atatürk ve Venizelos tarafından mantık, akliselim ve realizm kuvvetiyle kurulmuştur. Senelerce devam ve inkişaf etmiştir. Şimdiki şartlar bu dostluğun kurulduğu zamandakine nispetle çok daha müsaittir. Filhakika o zamandan bugüne kadar dostluk her iki memleket ve bütün hür dünya için bir sürü hayırlı neticeler tevlit etmek suretiyle lüzum ve ehemmiyetini kendi kendine ispat ettiği gibi dünyanın halen içinde bulunduğu şartlar bu dostluğu her zamankinden daha lüzumlu bir hale getirmiş bulunmaktadır. Bütün bu hakikatler göz önünde tutulacak olursa bu dostluğun bugün geçirmekte olduğu buhranın hâlâ izale edilmemesinin hem hayret verici bir hadise hem de feci bir hata teşkil edeceği anlaşılır. Dostluk, dostça hareket olunmak suretiyle ihya edilir; husumet izharı ile veya iki memleket arasındaki münasebetlerin, taraflardan birinin ötekini dize getirmesi için bir nevi güreş haline suretiyle değil. Her memleketin efkârı umumiyesi heyecanlanmaya ve kendi izzeti nefsi bakımından hassasiyet göstermeye mütemayildir. Temkinli olanlar bu hususta daha makul davranır, olmayanlar coşar, fakat temkinlisi de temkinsizi de hassasiyetten masun değildir. Binaenaleyh her şeyden evvel hükümetlerin efkârı umumiyei teskin edip fikir selameti ile işlerin ele alınmasına müsait bir zemin yaratması lazımdır. Türk-Yunan münasebetlerini daima daha kötüye götürmek için de birçok fırsat ve sebepler mevcuttur. Bu itibarla mesele bir arzu ve hüsnüniyet meselesinden ibaret kalır. Kötü fırsat ve imkânları, kâfi derecede faal olan düşmanlarımıza bırakalım ve biz iyi fırsat ve imkânlar üzerinde çalışalım. Eğer Atatürk ve Venizelos’un dostluğuna takaddüm eden feci boğuşmaya sebebiyet vermiş olan haleti ruhiyenin emellerinin ve tasavvurların hortlamasına meydan verilirse işte o zaman vaziyet hakikaten müşkülleşir.”²⁷¹ Başbakan Menderes’in sözlerini analiz edecek olursak Türk hükümetinin her şeye

²⁷¹ TORUN, *Kıbrıs...*, s.151.

rağmen Türk-Yunan dostluğunu sağlam tutmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Demokrat Parti iktidarı Yunanistan ile olan ilişkilerin gerginleşmesinin hem iki ülke çıkarlarına hem de Orta Doğu ve Balkanlar'ın güvenliği açısından çok büyük problemler çıkaracağını vurgulamaktadır. Bu problemlerin Batı Bloğu'nun ortak çıkarlarını zedeleyici nitelikte olacağı devamlı surette belirtilmektedir.

Adnan Menderes aynı demeçte Türk hükümeti ve Rum azınlık ilişkisi üzerine şunları söylemiştir: “Bizim için Türkiye'deki Türk vatandaşı Rumlara kötü nazarla bakmak diye bir mesele yoktur. Onların memlekete faideli unsurlar olduğu ve olabileceği kanaatindeyiz. Yalnız Türkiye'de değil daha birçok memleketlerde o memleketlerin tebaası olan Rumlar ve daha birçok başka unsurlar mevcuttur ve bunlar pekâlâ faideli vatandaşlar halinde tebaası bulundukların memleketin halkı ile kaynaşmış ve onunla bir olmuşlardır. Türkiye'de vaziyetin başka türlü olması için hiçbir sebep yoktur. Nitekim Rum vatandaşlarımızın ne kadar müreffeh ve tam müsavat şartları içinde yaşadığını görüyorsunuz. Onları huzursuzluğa sevk etmek, kendilerini cüzünü tekil ettikleri camia içinde ayrı bir varlık göze batan bir unsur telakki ettirmek ve mensup bulundukları camiaya karşı münafaret ifade eden hattı hareket takibine kışkırtmak için dışarıdan yapılan propaganda ve tahrikler, hiç şüphe yok ki onlara yapılacak en büyük fenalığı teşkil eder.”²⁷²

Bu arada Yunanistan Kralı Paul yeni yıl mesajında şunları söylemekteydi: “Türkiye ile Yunanistan münasebetlerinin Türkiye'de vuku bulan acı hadiseler dolayısıyla sarsıldığını belirtmek isterim. Bu her iki memleket için de üzüntülü sonuçlar doğurmuştur. Allah'ın yardımı ile 1956 yılı içinde Türk ve Yunan milletleri arasında eskisi gibi ebedi dostluğun kurulmasını arzu ediyorum.”²⁷³ Bunlar güzel temenniler olmasına rağmen Kıbrıs meselesi 1956 yılında hükümetler arasındaki gerginliğin en önemli sebebi olmaya devam edecektir.

²⁷² TORUN, *Kıbrıs...*, s.152.

²⁷³ *Vatan*, 2 Ocak 1956, s.1.

7 Şubat 1956'da Radyo Gazetesi Saati'nde Demokrat Parti hükümetinin tutumu üzerine şunlar söylenmektedir: "Hükümetimiz, self government yani yönetimde özerkliğin Ada'nın Yunanistan'a ilhakı için bir oyun olması olasılığının tamamen ortadan kaldırılmasını istediği gibi genelde yüksek ilke ve ideallerin gizli ve bulanık amaçlara alet edilmesini hiçbir zaman ve hiçbir yerde kabul etmez."²⁷⁴ Bu mesajla Türkiye'nin kesinlikle self determinasyona razı olmayacağı vurgulanmaktadır. Demokrat Parti Hükümeti muhtariyete kesinlikle karşı olmasına rağmen Türk basınının bir kısmı Kıbrıs meselesinin çözümünde idari muhtariyetin tercih edilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. 4 Şubat 1956 tarihli Akis dergisinde şunlar söylenmektedir: "Ada'daki çoğunluğu, dünyadaki Yunan sempatisi Kıbrıs için geç açılan Türk kampanyası kefeyi tamamen Yunanistan lehine bastırmış bulunuyor. Türkiye, sulhçu yollarla kendi hâkimiyeti altına almak fırsatını şimdilik kaybettiği Kıbrıs'taki Türk azınlığın haklarını olsun koruyabilmek için idari muhtariyete ama öyle Yunanistan'a doğru yontan değil, gerçek bir idari muhtariyete rıza göstermeli, hatta bunu bizzat kendisi talep etmelidir. Öyle bir idari muhtariyet ki, Köprülü'nün dediği gibi Türk cemaatinin diğer cemaatlerle müsavi hak ve imkânlarla mahallî idareye iştirak etmesini sağlayabilsin."²⁷⁵

Bu süreç içerisinde Demokrat Parti hükümeti ile Kıbrıs Türk toplumu arasındaki temaslar devam etmektedir. 10 Şubat 1956 tarihinde Faiz Kaymak Türkiye'deki temasları hakkında şunları söylemiştir: "Anavatanımızda Sayın Başvekil Adnan Menderes ve Hariciye Vekili Prof. Dr. Fuat Köprülü, Hariciye Vekâleti erkânı ve muhtelif devlet daireleri reisleri ile görüştük. Kıbrıs meselesinin bugünkü hâlini kendileriyle inceden inceye tetkik ettik. Bu vesile ile memnuniyetle gördük ki Ada'mızın atisi ve idaresi mevzuunda bizim kanaatlerimiz, endişe ve heyecanımız açısından büyüklerimizle tamamen mutabık bulunuyoruz. Onlar vaziyetimizle candan ve devamlı şekilde meşgul olmaktadırlar. Türk matbuatı yekvücut halde davamızda bize müzahir olmakta berdevamdır. Size Anavatan'dan selam ve muhabbetler getiriyoruz.

²⁷⁴ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.135.

²⁷⁵ HASGÜLER, *Kimin Adası...*, s.61.

Türkiye’de 7 Şubatta bir matbuat konferansında anlattığımız gibi, biz Ada’da vaziyetin inkişafından haklı olarak endişedeyiz. Makarios’un muhtariyet idaresinin kabulü için ileri sürdüğü şartları öğrenince bu endişelerimiz iyice arttı. Çünkü İngilizlerin bugün belki de bir sükûn temini vasıtası ve meşru bir idari inkişaf telakki ederek hüsnüniyetle teklif eyledikleri muhtariyetleri Makariosçular’ın Enosis’e bir köprü haline getirmek gayeleri bu şartlarla iyice tezahür ediyordu. Düşünün bir kere Makarios’un isteği ile Ada’daki fevkalade kanunlar kalksa, bugün dahi makul herkesin nefretini celbeden tedhişçiliğin hududu nereye varır? Saniyeni ekseriyete müstenit bir idare sistemi kurulursa bunun Türkler üzerinde sadece bir tahakküm silahı olacağı ve halimizin Batı Trakya ve Yunanistan’a verilen adalardaki Türklerinkine benzeyeceği de şüphesizdir.”²⁷⁶ Bu sözler Demokrat Parti iktidarı ile Kıbrıs Türk liderliği arasında tam bir görüş birliğinin var olduğunun açık bir delilidir.

Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, Meclis’te yaptığı konuşmada Kıbrıs meselesinde Yunanistan’la asla pazarlığa girilmeyeceğini vurgulamış ve yeni Yunan hükümetinden beklentilerini şu şekilde dile getirmiştir: “Yunanistan’da seçimler vuku bulmuştur. Bu seçimler neticesinde teşekkül edecek hükümet seçim heyecanlarını arkada bırakmış olmanın verebileceği sükûnetle işleri yeni ve yapıcı bir zihniyetle ele alabilir. Dost ve müttefik Yunanistan’ın şerefini ilan edecek olan böyle bir hattı hareket, yalnız bizi değil, bütün sulhsever milletler camiasını bahtiyar edecektir.”²⁷⁷ Mebus Sinan Tekelioğlu ise: “Kör, topal ve sakatlarla birlikte hazırız. Korkma Adnan.” diyerek Başbakan’a seslenirken; Rize Mebusu Kemal Balta ise Meclis’te yaptığı konuşmada: “İngilizler bir kalleşlik yapmadıkları takdirde, bir mukavele ile aldıkları Kıbrıs’ı bize geri vermeleri gerekir. 150 bin vatandaş gaddar bir idareye terk edilemez.”²⁷⁸

²⁷⁶ TORUN, *Kıbrıs...*, s. 159.

²⁷⁷ *Milliyet*, 14 Şubat 1956, s.1.

²⁷⁸ *Milliyet*, 14 Şubat 1956, s.1.

25 Şubat 1956 tarihinde TBMM’de Kıbrıs meselesine yönelik tartışmalar cereyan edecektir. Bu görüşmelerde ilk kez Manisa Bağımsız Milletvekili Hikmet Bayur ileride Demokrat Parti hükümetinin ve dolayısıyla Türkiye’nin Kıbrıs meselesindeki resmî tezi olan “Taksim” düşüncesini ifade etmiştir. Bayur şunları söylemiştir: Yunanlar her fırsatta bir şeyler isteyecekler ve bu suretle bir gün gelecek, Kıbrıs Yunanistan’la birleşecektir. Bu bakımdan Türk hükümetinin başka bir yol tutturması gerekmektedir. Teklifim şudur ki; Hindistan’la Pakistan’ın birbirinden ayrıldığı gibi Kıbrıs’ın Türkiye sahillerine yakın kısmı bize, diğer kısımları ise Yunanistan’a verilmelidir.”²⁷⁹

Bu sırada Kıbrıs’ta Makarios–Harding görüşmelerinin ikinci turu başlamıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda Makarios 25 Şubat’ta valiye self determinasyon hakkının, nihai ve tek amaçları olduğunu ve özerk yönetimi, geçici bir süre için kabul edebileceklerini beyan etmiştir. Görüşmelerin tıkanması üzerine Sömürgeler Bakanı Alan Lennox Boyd 27 Şubat’ta Kıbrıs’a gelmiştir. Başbakan Eden Kıbrıs’a hareket etmeden önce A. L. Boyd’a bir not göndererek İngiliz hükümetinin Kıbrıs meselesine bakışını net bir şekilde açıklamıştır. Bu notta İngiliz hükümetinin Makarios’tan Ada’daki terör hareketlerine bir an evvel son vermesi bununla birlikte özerkliğin kabul edilmesi talep edilmiştir.²⁸⁰

29 Şubat’ta Makarios ile görüşen A. L. Boyd İngiliz görüşlerini aktarmıştır. Makarios İngiliz hükümetinden şu taleplerde bulunmuştur:

- 1) Özerk yönetim, sadece kısa bir dönem için ve self determinasyon hakkının gerçekleşmesine yardımcı geçici bir aşama olarak kabul edilecek.
- 2) Anayasanın yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra iç güvenlik yetki ve sorumluluğu da vali tarafından yerli hükümete devredilecek.

²⁷⁹ **Milliyet**, 26 Şubat 1956, s.1.

²⁸⁰ **Milliyet**, 27 Şubat 1956, s.1.

- 3) Kurulacak olan yasama meclisinde seçilmiş Rum üyelerin çoğunlukta olacağı güvencesi, kesin şekilde verilecek ve bunun nasıl oluşacağı, anayasa komiserinin takdirine bırakılmayacak.
- 4) Antlaşma imzalanır imzalanmaz çıkarılacak olan af, terörist eylemlerden hüküm giymiş olanları da kapsayacak.²⁸¹

İngiliz hükümeti bu taleplerin Enosis'i amaçladığını düşündüğü için reddedecektir.²⁸² Böylece görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanmış oldu.

Türk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü iki gün önce yaptığı açıklamada Kıbrıs'ın statüsü ile ilgili konuların İngiltere ve Kıbrıs halkını ilgilendirdiğini, Yunanistan'ın bu olaya müdahil olmaması gerektiğini belirtmiştir.²⁸³ Makarios, Yunan hükümeti ile yeni bir strateji belirlemek için 9 Mart 1956 tarihinde Yunanistan'a gitmek için havaalanına ulaştığında İngiliz güvenlik güçleri tarafından tutuklanarak Şeyse Adaları'na sürgüne gönderilmiştir.²⁸⁴ Makarios gitmeden önce verdiği son beyanat İngilizler açısından bardağı taşıran son damla olur. Makarios şunları söyler: "Hangi koşul altında olursa olsun, self determinasyon bayrağını yere indirmeyeceğiz. Ada üzerindeki 'hanedan egemenliğine' karşı pasif direnişe geçerek ve yakında Yunanistan'ın Kıbrıs sorununu BM'ye götürmesi sonucu uluslararası alanda haklarımızın verilmesi isteğinde bulunarak kutsal ve ulusal istemimizin tatmin edilmesi için hiçbir şeyden kaçınmayacağız ve sonuna kadar mücadelemizi sürdüreceğiz."²⁸⁵

Makarios'un sürgüne gönderilmesi Yunanistan'da kanlı nümayişlerin meydana gelmesine sebep olmuştur. Protestocular Amerikan ve İngiliz elçiliklerini yağma etmek istemişler ve polisle çatışmışlardır.²⁸⁶ Makarios'un sürgüne gönderilmesinin temel sebebi Makarios'un uzlaşmaz tutumu ve EOKA terörünü desteklemesi ve yönetmesidir. Makarios'un sürgüne

²⁸¹ **Milliyet**, 30 Şubat 1956, s.1.

²⁸² **Milliyet**, 6 Mart 1956, s.1.

²⁸³ **Milliyet**, 4 Mart 1956, s.1.

²⁸⁴ **Zafer**, 10 Mart 1956, s.1.

²⁸⁵ GAZİOĞLU, **Enosis Karşı Taksim...**, s.149.

²⁸⁶ **Milliyet**, 11 Mart 1956, s.1.

gönderilmesi Türk kamuoyunda sevinçle karşılanmıştır. Yunanistan'da ise Atina, Selanik ve Girit'te büyük protesto mitingleri düzenlenmiştir. Yunan hükümeti Londra'daki büyükelçisini geri çekmiştir. Makarios'un sürgün edilişi BM nezdinde kınanmıştır. Aynı günler Yunan kamuoyu açısından Enosis taleplerinin yeniden yükselişe geçtiği günlerdir. 8 Mart 1956 tarihinde Kore'den dönen Yunan birliklerine hitaben Yunan Kralı Paul şunları söylemiştir: "Yunanistan totaliter komünistliğe karşı hür dünyanın saflarında, hürriyet idealinin zaferi uğrunda çarpışmıştır. Yunanistan hürriyet uğrunda her millettten fazla ağır fedakârlıklara katlanmıştır. Bu fedakârlıklar bir gün Kıbrıs'ın kurtuluş sırasının gelmesi için yapılmıştır. Kıbrıs'ın kurtuluşu pek yakındır. Buna karşı ne yapılırsa yapılsın akamete uğramaya mahkûmdur."²⁸⁷

Amerika 1956 yılı başında Kıbrıs konusunda tarafsız bir tutum takınmaya çalışmıştır. Kıbrıs meselesinin ilgili devletlerce çözümlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁸⁸ Bu dönemde İngiltere Yunanistan'ı EOKA terörüne destek vermekle suçlamaktadır. Yunanistan Dışişleri Bakanı Averroff da bu iddiaya karşı İngiltere'yi suçlayıcı bir söylemle şunları söylemiştir: "Bizim de gizli belgelerimiz var. Ama İngiltere ile dostluğumuzu devam ettirmek ve ilişkileri kötüleştirecek hiçbir şey istemiyoruz. Yunan hükümetinin EOKA'yı hiçbir zaman desteklemediğini bize ispat etmesi gerekinceye kadar bu belgeleri göstermeyeceğiz."²⁸⁹

Türk kamuoyunda bütün bu tartışmalar sürerken Makarios'un sürgüne gönderilmesi Demokrat Parti iktidarının en önemli ismi olan Başbakan Menderes tarafından şöyle yorumlanmıştır: "Hükümetimizin kanaatine göre İngiltere hükümeti, Başpiskopos ile yapmış olduğu müzakerelerde mümkün olan azami tavizleri göstermek hususunda çok ileri gitmiştir. Başpiskoposun bütün gayesinin, Kıbrıs'ın mukadderatı üzerinde yegâne muhatap ve sahibi

²⁸⁷ ALASYA, *Tarihte Kıbrıs...*, s.182.

²⁸⁸ *Zafer*, 15 Mart 1956, s.1.

²⁸⁹ BAĞCI, *Demokrat Parti...*, s.113.

salahiyet kimse sıfatını iktisap etmek olduğu, bu müzakerelerden açıkça meydana çıkmış olduğu anlaşılıyor.”²⁹⁰ Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü ise 28 Martta verdiği beyanatta şunları belirtmiştir: “Biz her şeyden evvel Ada’daki tedhiş havasının nihayet bulmasını istedik. Hâlbuki Makarios ve taraftarları idari muhtariyeti Enosis için bir bahane telakki ettikleri self determinasyona bir köprü haline getirmek istemişlerdir. İngiltere beş aylık müzakereler sırasında azami iyi niyeti ve sabrın son haddini göstermiştir. Bu vaziyete göre bir antlaşmaya varılamamasının mesuliyeti tamamen Makarios ve taraftarlarına racidir.”²⁹¹ Demokrat Parti iktidarı görüldüğü üzere Makarios’un uzlaşmaz taraf olduğunu belirterek bir anlamda dünya kamuoyuna mesaj vermektedir.

Türk basınına baktığımızda Makarios’un sürgüne gönderilmesi üzerine birçok yazı yayınlandığını görmekteyiz. İktidarın yarı resmi organı olan Zafer, Makarios’un eylemleri ile Sovyet Rusya lehine çalıştığını vurgulamıştır.²⁹² Hasan Ali Yücel ise Cumhuriyet’te çıkan ‘Makarios’a Mektup’ başlıklı yazısında Makarios’u sert bir dille eleştirerek şunları söylemektedir: “Dünyaya merhamet getiren Hristos, öldürmeyi yasak ettiği halde dindaşınız olmayanlar gibi dindaşınız olanların da Kıbrıs sokaklarında cansız vücutların yere serilmesini öyle derin bir soğukkanlılıkla seyrediyorsunuz ki Hz. İsa Mesih dünyaya dönse sizin bu halinizi gördüğü zaman hiç şüphe edilmemelidir makamınızdan sizi indirir ve ruhbanlık cüppenizi çıkartıp, sakalınızı ve saçınızı kesip sizi, emirlerini dinlemeyen bir asi olarak kilise dışı eder.”²⁹³

11 Mart 1956 tarihinde Ankara’ya gelen İngiliz Dışişleri Bakanı Sir John Selwyn Lloyd şu açıklamayı yaparak İngiliz–Türk hükümetleri arasındaki işbirliğini vurgulamaktadır: “Türk–İngiliz münasebetlerinde ikinci önemli nokta

²⁹⁰ **Zafer**, 14 Mart 1956, s.1.

²⁹¹ **Milliyet**, 29 Mart 1956, s.1.

²⁹² **Zafer**, 28 Mart 1956, s.1.

²⁹³ **Cumhuriyet**, 11 Mart 1956, s.3.

da Kıbrıs meselesidir. Hepinizin malumu olduğu veçhile en son haberler Makarios'un Ada'dan sürüldüğünü ve asayişin temini hususunda yeni tedbirler alınacağını göstermektedir. Bu yola tevessül etmeden Kıbrıs liderleri ile bir anlaşmaya varmak için makuliyet çerçevesi içinde her çareye başvurmuş ve müzakerelerin safahatından Türk hükümetini günü gününe haberdar etmiş bulunuyoruz. Bu görüşmelerin akamete uğramasından kabahatin bizde olmadığına kaniyiz. Kıbrıs Valisinin beyan etmiş olduğu gibi Makarios'a tedhişe dayanan siyasi bir kampanya lideri muamelesi, yapmaktan başka bir şık kalmamıştır. Kendisi bu yüzden hudut harici edilmiştir. Ada'da asayiş iade etmemiz icap etmektedir. Ve bunu yapmaya azmetmiş bulunuyoruz. Kanaatimizce küçük bir azınlık müstesna Ada sakinlerinin büyük ekseriyeti bu hususta bizi destekleyecektir.”²⁹⁴

Amerikan yönetimi Makarios'un sürgüne gönderilmesini çok doğru bulmamıştır. Atina'daki Amerikan Büyükelçisi Cannon ile 13 Mart günü görüşen Yunan Dışişleri Bakanı gazetecilere yaptığı açıklamada büyükelçinin ABD'nin bu olaydan önceden haberdar edilmediğini ve Amerikan hükümetinin, özellikle Kıbrıslıların haklı istemleri ve Kıbrıs meselesi hakkında Amerikan kamuoyunun duyduğu sempatik ilgiyi belirttiğini ve Yunan hükümetinin bundan son derece memnun olduğu belirtmiştir.²⁹⁵ Amerikan Senatosu ise, 14 Mart günü Kıbrıs'taki son gelişmeleri tartışmış ve Yunanistan lehine bir karar sureti kabul edilmiştir. Bu karar suretinde ABD'nin self determinasyon ilkesi bayrağı altından Dünya Savaşı'na katıldığı belirtilmiş, İngiliz hükümetinin ABD tarafından özgürlükler lehine ikna edilmesi istenmiştir. Aynı gün, ABD Başbakanı Eisenhower düzenlediği basın toplantısında Kıbrıs meselesine yönelik şu görüşlere yer vermiştir:

- 1) NATO için çok önemli olan iki yakın dostumuz Kıbrıs'ta büyük zorluklar içinde bir tartışmaya tutulmuş bulunuyorlar.

²⁹⁴ **Milliyet**, 13 Mart 1956.

²⁹⁵ GAZİOĞLU, **Enosise Karşı Taksim...**, s.150.

- 2) Bu iki dost ülkeye bir uzlaşmaya varmalarında yardımcı olmak için makul ve pratik olan her şeyi yapmaya hazırız. Fakat çözüm bundan en çok etkilenecek olan halkla birlikte bulunmalıdır.
- 3) Kıbrıs sorunu çok güç çok karmaşık bir sorundur fakat şunu da belirtiyim ki her iki halk da kendileriyle tarihî bağlarımızı korumak istediğimiz halklardır.²⁹⁶

İngiltere Başbakanı Eden, Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada: "Türkiye'nin müdafaasında Kıbrıs çok mühimdir. Değişiklik yapılırsa Türkiye'nin de Lozan Antlaşması'nın tadilini istemesi tabiidir."²⁹⁷ diyerek Türkiye'ye destek vermiştir. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü de 24 Mart günü yaptığı açıklamada Kıbrıs'ın statüsünün değiştirilmesinin Lozan'ın revizyonunu gerektireceğini belirterek tarafları uyarma ihtiyacı duymuştur.²⁹⁸ Bu beyanatından üç gün sonra yaptığı bir başka açıklamada ise Köprülü Kıbrıs'ın Anadolu'nun müdafaası açısından çok önemli bir konumda olduğunu ve İngiltere'nin muhtariyet talebinin Kıbrıs için uygulanamaz olduğunu belirterek Türk hükümetinin bu konudaki görüşünü bir kez daha ortaya koymuştur.²⁹⁹ Makarios'u sürgüne gönderen Eden hükümeti İngiltere'de muhalefetteki İşçi Partisi tarafından son derece sert bir biçimde eleştiriye tabi tutulmuştur. Diplomatik alanda bütün bu gelişmeler yaşanırken Kıbrıs'ta EOKA terörü yükselişe geçmiştir.

İngiltere hükümeti Ada'daki terör dalgasını bastırmak için şiddetli tedbirler almıştır. Bunların başında iki Rum EKOA'sının 10 Mayıs'ta idam edilmeleri, Atina'da yapılan protesto gösterileri ile kınanmıştır. Atina'daki protesto olayları sırasında 7 kişi ölmüş polisten 59 kişi yaralanmıştır. Protestoculardan ise 133 kişi yaralanmıştır.³⁰⁰

²⁹⁶ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.151.

²⁹⁷ *Milliyet*, 15 Mart 1956, s.1.

²⁹⁸ *Milliyet*, 25 Mart 1956, s.1.

²⁹⁹ *Zafer*, 29 Mart 1956, s.1.

³⁰⁰ *Milliyet*, 11 Mayıs 1956, s.1.

Bu dönemde Ada'da ilk kez toplumlar arası çatışmalar başlamıştır. Dr. Fazıl Küçük yükselen EOKA terörü üzerine Başbakan Adnan Menderes'e bir telgraf çekerek acilen yardım ve himaye talep etmiştir. Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Türk toplumuna yönelik olarak yayınladığı bildiride Kıbrıs Türk toplumuna sükûnet tavsiye etmiştir. Dr. Fazıl Küçük şunları söylemiştir: "Akıtılan Türk kanlarına seyirci kalmamız beklenmemelidir. Ama yine de, bugüne kadar izlediğimiz dürüst ve doğru siyasetten ayrılmamak gerektiğini de hatırdan çıkarmamalıyız. Haddinden fazla taşkın hareketler, belki de Ada'da yaşayan Türk cemaatine büyük zararlar, ziyanlar yapabilir; hatta istikbaline en ağır darbeyi indirebilir. Tedhişçilerin hareketlerine hiçbir zaman boyun eğmeyeceğimizi bir kere daha tekrar ederken siyasetimizin ağır başlılık ve temkinli davranış olması menfaatimiz icabıdır."³⁰¹

Demokrat Parti hükümeti Kıbrıs'ta artan terör olaylarına yönelik olarak daima Kıbrıs Türk toplumunun en büyük destekçisi olmuştur. Türk Dışişleri Bakanlığının 8 Haziran 1956 tarihinde yayınladığı bildiride şöyle denilmektedir: "Yunan matbuat ve radyosunun, dünya efkârını Enosis davasına kazanmak maksadıyla girişmiş bulundukları sistemli propaganda faaliyeti son zamanlarda yeni bir veçhe ile devam etmektedir. Filhakika öteden beri Kıbrıs'ta vuku bulmakta olan Enosisçilerin tedhiş harekâtı bir masumiyet perdesi arkasına konulmak ve Rumca konuşan Kıbrıslıların oradaki Türklerin sistemli tecavüzüne maruz kalıyorlarmış gibi gösterilmek istenmektedir. Hakikat şudur ki tedhiş hareketlerinde bulunanlar Enosisçilerdir. Enosisçilerin Türk ve İngilizlere karşı giriştikleri tecavüzler sayılamayacak kadar çoktur. Ada valisinin mahalli cemaatlara silahlarını teslim etme hususunda baki emrine yalnız Türkler icabet etmiş, Enosisçi Kıbrıslılar ise değil silahlarını teslim etmek fakat kaçak olarak daha fazla silah temin etmeye başlamışlardır. Bunun neticesi olarak, silahsız ve müdafaasız Türkleri tehdit etmeye ve Türk polisleri öldürmeye başlamışlar ve hatta Vasilya köyündeki ekalliyette kalan Türklere tecavüzde bulunarak kadınların

³⁰¹ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.180.

ve çocukları yaralamışlar, bir Türk polisinin cenaze merasiminden dönen ahaliye bomba atmak cüretini bile göstermişlerdir. Bu hücumlar karşısında Türkler, miting yapmak, bir iki cam kırmak gibi nümayişlere tevessül etmek mecburiyetinde kalmışlardır. İşte köylerde geçen hadiselerin esası budur.”³⁰²

Demokrat Parti iktidarı EOKA terörünün bir an evvel yok edilmesini istediği gibi İngiliz yönetiminin daha aktif bir politika izlemesini istemektedir. Dr. Fazıl Küçük 22 Haziranda İstanbul’da düzenlemiş olduğu basın toplantısında Ada’daki durum hakkında şunları söylemiştir: “Türkler devamlı olarak meşru müdafaa halindedir. Rumlar ise Yunanistan’dan gelen ve gelmeye devam eden silahlarla tamamen teçhiz edilmiş durumdadırlar. Bıçak kemiğe dayanınca Türkler, müdafaa-i nefiste bulunmak için çırpınırlar fakat elde silah olmayınca da birkaç dükkân camı kırarak hınçlarını alırlar. Gerçekte, emniyet kuvvetleri tedhişçilerle mücadele etmektedir. Fakat sert tedbirler alınmadığı cihetle müspet sonuç da alınamıyor. Alınan önlemler hiç de yeterli değildir.”³⁰³

1956 Haziranında Kıbrıs’ta EOKA terörünün hızla yükselişe geçmesi Türk kamuoyunun yeniden Kıbrıs meselesine dönük bir eylem içerisine sokacaktır. Meclis’te 13 Haziran 1956 tarihinde Kıbrıs meselesinin tartışıldığı bir Meclis toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıda konuşan Fuat Köprülü Dışişleri Bakanı olarak Demokrat Parti hükümetinin bakış açısını şu sözlerle ortaya koymuştur: “(...)şekilde halledilebileceği söylenerek ilhak lehinde efkârı umumiyeler seferber edilip Kıbrıs’taki Türklerin ehemmiyeti hiçe indirilerek onlara ekalliyet hakları tanınmasının meselesi diğer ufak bir teferruat meselesi varsa bunu bu hakların tanınması temin edilmesi suretiyle en basit ve tabii hükümetleri tazyike sevk etmek istenmektedir. İşin iç yüzünü her yerde bütün meşru vasıtalarla izaha, bütün imkânlarımızla gayret ediyoruz ve edeceğiz. Bunu yaparken müttefik Yunanistan hakkında ölçülü konuşmaya, Türk-Yunan dostluk ve ittifakına verdiğimiz ehemmiyet ve kıymeti tebarüz

³⁰² ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.231.

³⁰³ *Zafer*, 23 Haziran 1956, s.1.

ettirmeğe daima itina gösteriyoruz. Çünkü biz kanlı istiklal mücadelemizden sonra bu dostluğu kurmak lüzumunu anlayan, onu kurmasını bilen Atatürk'ümüzün kiyasetinden ve yapıcı realizmden ilham almaktayız.”³⁰⁴ Kıbrıs'taki terör hareketlerinin Yunanistan tarafından desteklendiğinin en açık kanıtlarından biri 18 Haziran günü iki silah yüklü Yunan gemisinin ele geçirilmesi olmuştur.³⁰⁵

Başbakan Adnan Menderes, 1 Temmuz 1956 tarihinde Amerikan televizyonlarında yayınlanan demecinde Kıbrıs meselesine dair şu mesajı vermiştir: “Kıbrıs Yunanistan'dan yüzlerce mil uzaktır. Tarih boyunca da hiçbir zaman Yunanlıların olmamıştır. Ada'da yaşayan ve Türk aslından olmayan halk Yunanlı değildir. Orta Doğu'nun her tarafında bol bol rastlanan Levantenlerdir. Bu bakımdan biz Türkler bir kenara çekilerek Ada'nın Yunanlılara verilmesine razı olmayacağız. Yunanları sever ve hürmet ederiz; onlar yakın dostumuz ve müttefikimizdirler. Kıbrıs'a dair self determinasyon ve anti kolonyalizm ileri sürülerek çok laf edildi. Biz Türkler kendi durumunu kendisinin tayin etmesi ve koloniciliğe karşı gelmeye inanmışızdır. Fakat bu hadisenin kolonicilikle hiçbir ilgisi yoktur. Self determinasyona gelince bütün beynelmilel otoriteler bunun her yerde gözü kapalı tatbik edilemeyeceğinde müttefikler.”³⁰⁶ Başbakan Adnan Menderes yaptığı bu açıklama ile Kıbrıs'a dair resmi Türk tezlerini Amerikan kamuoyunun dikkatine sunmuştur. Bu açıklama Amerikan hükümeti ve kamuoyuna Türk hükümetinin Kıbrıs konusunda son derece ilgili olduğu mesajını vermiştir.

Başbakan Menderes'in Kıbrıs meselesine yönelik bu açıklamaları Yunanistan tarafından sert bir tepkiyle karşılanacaktır. 4 Temmuz 1956 tarihinde Yunan Dışişleri Bakanı Averof düzenlemiş olduğu basın toplantısında şunları söylemiştir: “Türkiye Başbakanı Adnan Menderes'in ve Dışişleri Bakanı vekilinin konuşmalarını hayret ve üzüntü ile okuduk. Hakikati

³⁰⁴ TORUN, *Kıbrıs...*, s. 167.

³⁰⁵ *Zafer*, 19 Haziran 1956, s.1.

³⁰⁶ TORUN, *Kıbrıs...*, s. 169.

gizlemek, antlaşmaları bozmak gayri ve gizli tehditler, bu beyanların mümeyyiz vasıflarıdır. Hâlâ Türk–Yunan işbirliğinin fayda ve ehemmiyetine inanan Yunan hükümeti, Menderes hükümetinin tutmuş olduğu yolu takip etmeyecektir. Yunanistan, hakikat yolunda kalacak ve hakkı destekleyecektir. Medeni Kıbrıs milletinin kendi mukadderatını tayin hakkı vardır. Yunanistan antlaşmalarına sadakatle bağlı kalacaktır ve icap ederse başkalarına cazip gelen tarafsızlığı seçmeyecek, her zaman yaptığı gibi hürriyet mücadelesini tercih edecektir.”³⁰⁷

1956 Temmuzunu her iki ülke de gergin bir dış politik havada geçirmekteydiler. 1956 yılında Demokrat Parti hükümetinin resmi politikası Kıbrıs’ta statükonun devamı veya Rumlara eşit haklara dayalı özerklik anayasasına dayalı bir yönetimi öngörmekteydi. Başbakan Adnan Menderes 5 Temmuz 1956 tarihinde Demokrat Parti Meclis Grubunun olağanüstü toplantısında Kıbrıs meselesine dair çok önemli bir konuşma yapmıştır. Başbakan Menderes uzun konuşmasında şunları söyleyerek Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs sorununa dair tutumun sert bir üslupla ortaya koymuştur: “Kıbrıs’ı veremeyiz. Hadiseler gün be gün türlü inkişafalar arz etmektedir. Bugün dostumuz olan bir memleket yarın en şiddetli ve hiddetli düşmanınız olabilir. Bizim Yunanlarla 3 sene evvel kurduğumuz dostluğun kısa zamanda ne derecelere geldiğini elemle müşahade etmek, lazım gelir. Biz Kıbrıs meselesini sade bir Kıbrıs meselesi olarak değil mühim bir stratejik nokta ve dünya sulhünde fevkalade ehemmiyetli bir kara parçası olarak mütalaa etmekteyiz. Orada tedhişçiliği bertaraf edebilmek için, bugün adeta Türk ayağının Kıbrıs Adası’na basmasının zaruri hale gelmekte olduğunu kabul edecek hale gelinmiştir. Yalnız Kıbrıs meselesini değil, bütün etrafıyla dış meseleleri hükümetimizin düşündüklerini arz etmiş bulunuyorum. Biz sonuna kadar gitmek suretiyle Kıbrıs’ın hiçbir zaman hiçbir surette Yunanistan’ın hâkimiyetine girmesine tazammun eden self determinasyon prensibinin

³⁰⁷ TORUN, *Kıbrıs...*, s. 170.

tatbikine muvafakat etmeyeceğiz.”³⁰⁸Başbakan Adnan Menderes bu konuşması ile hükümetin kararlılığını ortaya koymuştur.

Demokrat Parti meclis grubunun 12 Temmuz 1956 tarihinde Kıbrıs meselesi hakkında yayınladığı bildiri Başbakan Menderes’in konuşmalarının teyidi mahiyetindedir. Ayrıca Demokrat Parti hükümetinin resmî görüşlerini ortaya koymaktadır:

- 1) Anavatanın bir parçası olan Kıbrıs, coğrafya bakımından olduğu gibi bütün tarih boyunca Anadolu’ya ait olmuştur ve Türkiye’nin emniyeti bakımından hayati bir ehemmiyeti haizdir.
- 2) İngiltere, İngiltere Hariciye Nazırının Londra Konferansı’nda belirtmiş olduğu gibi Kıbrıs’ı 1878’de muayyen şerait içinde ve muayyen bir vazifenin ifası için almıştır. Türkiye bu Ada’yı Lozan Akitnamesi mucibince İngiltere’ye terk etmiş ise de bu terkin esası 1878’deki şartların hâlen devam etmesi ve İngiltere’nin de kendisine o zaman verilmiş olan vazifeyi ifaya devam etmesi taahhüdünden ileri gelmektedir. İngiltere hükümetinin bu taahhütlerini ifadan sarfınazar etmesi veya Ada’nın statükosunda yapılacak herhangi bir değişiklikle Anavatan’dan uzaklaşmasını intaç edecek herhangi bir hâl vukuunda Türkiye’ye iadesi tabii ve zaruridir.
- 3) Suni ve maksatlı bir şekilde hiç yoktan ihdas edilmiş bulunan ve Ada’nın Yunanistan’a ilhakını temine matuf olan devamlı tedhiş hareketleri Yunan matbuatının ve Yunan hükümetlerinin propaganda ve himayesine mahzar olmuş bulunmaktadır. Bu mesele etrafında yaratılan ve hâlen de devam ettirilmekte bulunan ve ırktaşlarımızın can ve mal ehemmiyetine müteveccih olan hareketleri gayri dostane ve hatta hasmane telakki etmek icap eder.
- 4) Yunan hükümeti tarafından Kıbrıs’ın ilhakı zımında iddialar serdedilmesi Türkiye ile Yunanistan arasında teessüs etmiş

³⁰⁸ AGUN, **Demokrat Parti...**, s. 43.

muavazenenin bozulmasına çalışmak olur ki, o takdirde Türkiye'nin de ileri sürülecek iddiaları vardır ve bütün Garbi Trakya ile On İki Ada meselelerinin yeniden mevzu bahis olması icap edecektir.

- 5) İngiltere hükümetinin tek taraflı olarak Lozan Akitnamesi'nin sarahatine rağmen Ada'daki tedhişçi ekalliyetle müzakerelere girişmesi ve Ada'nın bugünkü statükosunun değiştirilmesi suretiyle başka ellere düşmesini intaç edecek hareketlere tevessül etmesi hiçbir suretle tecviz edilemez.³⁰⁹

Bu bildirinin yayınlandığı gün Avam Kamarası'nda Başbakan Eden Kıbrıs meselesine ve Türkiye'ye yönelik olarak şunları söylemekteydi: "Neticede Kıbrıs halkının kendi mukadderatını bizzat kendisinin tayin etmesi hakkının tatbikine götürecek şartları yaratmaya matuf tedbirlerin müttefikimiz Türkiye için, Lozan Antlaşması'nın imzacısı bir devlet sıfatıyla, daha vahim meseleler doğuracağı açıkça anlaşıldı. Avam Kamarası İngiltere'nin kendi mukadderatını bizzat kendisi tayin etmek hakkının tatbikini kolaylaştıracak tedbirleri tek başına almaya teşebbüs etmesi halinde ortaya çıkacak tehlikeleri kolaylıkla anlayacaktır. Doğu Akdeniz'in bütününün istikbali için mühim tehlikelerin tohumlarını gayet açık bir şekilde ihtiva eden bu mesele hakkında bir milletlerarası anlaşma temininin imkânsızlığı karşısında İngiliz hükümeti şimdilik bu yolda ilerleme kaydedilmesine imkân olmadığı vakıasını kabul etmelidir."³¹⁰ Başbakan Eden bu konuşmasında self determinasyon ilkesinin Kıbrıs'ta tek taraflı uygulandığı takdirde İngiltere-Türkiye ilişkilerinin bozulacağını işaret ediyordu.

³⁰⁹ Zafer, 13 Temmuz 1956, s.1.

³¹⁰ ARMAOĞLU, Kıbrıs..., s.248.

2. Lord Radcliffe Planı ve Demokrat Parti Hükümetinin Tutumu

1956 Temmuzunda İngiltere Başbakanı Eden, Lord Radcliffe'i yeni bir anayasa hazırlaması için Kıbrıs'a göndermiştir. Lord Radcliffe anayasa çalışmaları için öncelikle Rum ileri gelenleri ile konuşmaya çalışmış fakat bu mümkün olmamıştır. Makarios'un sürgünde bulunması dolayısıyla Rumlar Lord Radcliffe'in anayasa çalışmalarına, dâhil olmayı reddetmişlerdir. Lord Radcliffe'in hazırlamış olduğu bu anayasa süresince Kıbrıs, İngiltere'nin egemenliğinde kalacaktır. Kıbrıs Adası İngiltere Kraliçesi tarafından atanacak bir vali vekili tarafından yönetilecektir. Radcliffe Anayasası'nın ana prensipleri şunlardır:

- 1) Anayasanın devamı süresince Kıbrıs'ın İngiliz hâkimiyeti altında kalması.
- 2) Kıbrıs'ın bir üs olarak kullanılması İngiliz hükümetinin uluslararası sorumluluklarının ve Ortadoğu'daki İngiliz çıkarlarının korunması ve İngiltere ile müttefik olan ve ona bağlı bulunan diğer devletlerin çıkarları gereğidir.
- 3) Dışişleri, savunma ve iç güvenliği oluşturan bütün mevzuat ya merkezî hükümetinin veya valinin yetkisine bırakılmıştır.³¹¹

Lord Radcliffe'in anayasa çalışmalarına Rumların aksine Kıbrıs Türk toplumu destek olmuştur. Dr. Fazıl Küçük Lord Radcliffe'e bir telgraf çekerek, Türk toplumu adına hoş geldiniz demiş ve Kıbrıs Türk toplumunun görüşlerini şöyle dile getirmiştir: "Bu Ada'nın esas sahipleri olarak, burada şerefimizle yaşamaya azmetmiş bulunduğumuzu bir defa daha teyit ederiz. Rumlara ekseriyet prensibi tanıyacak herhangi bir anayasayı hiçbir suretle kabul etmeyeceğimizi de yeniden tekrarlarız. Türk toplumu Kıbrıs'ta Rum

³¹¹ Halil Kopoğlu, **Kıbrıs Sorunu**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1995, s.14.

cemaatinin bir kısmı değildir ve azınlık muamelesine tabii tutulmamalıdır.”³¹² Lord Radcliffe ile görüşen Dr. Fazıl Küçük Lord Radcliffe’e Ada’da terör olayları bitmediği müddetçe gerek self determinasyon ilkesinin gerekse Enosis’in reddedilmeden Kıbrıs Türk toplumunun özerk yönetimle ilgili herhangi bir görüş ve fikir belirtmeyeceğini söylemiştir. Dr. Fazıl Küçük Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye ile birleşmek arzusunda olduğunu vurgulamıştır.

Bu süreç içerisinde Demokrat Parti hükümeti Türkiye’nin Kıbrıs meselesine yönelik düşüncelerini yeniden organize etmeye çalışmaktadır. Demokrat Parti hükümetine bu konuda yardımcı olacak ve bizzat Başbakan Menderes tarafından görevlendirilen CHP üyesi Nihat Erim’dir. Nihat Erim, 16 Kasım 1956’da düştüğü notta Başbakanın kendisini Kıbrıs meselesinde vazifeli kıldığını belirtmektedir.³¹³ Bu son derece önemli bir olaydır. Çünkü Başbakan Menderes Kıbrıs meselesinde Nihat Erim’i görevlendirerek bu meselenin iç politika çatışmalarının üstünde “millî bir dava” olduğu mesajını vermiştir. Nihat Erim bu konuda şunları söylemektedir: “Boş oturuyordum. CHP’de son kurultayda hiçbir merkez görevine adaylığımı koymamıştım. Gazetemi bir yıl önce kapatmıştım. Üstelik Başbakan Menderes, Safa ile gönderdiği haberde, devlet adamı tecrübesinden ve Devletler Hukuku, Anayasa Hukuku bilgisinden faydalanmak istiyoruz. Bunu reddederse kamuoyuna ilan ederim, demişti. Fakat o günlerde iç politika öyle kızgın, kırgın ve duygusal yargılara elverişli bir ortama sürüklenmişti ki, partizan çevrelerde bu görevi kabul ettiğim takdirde bana yöneltilecek eleştiri, saldırı, iftira kampanyası önünde dayanabilecek miydim? Politikada gelecek yıllarımın zedelenmesini önleyebilecek miydim? Zihnimi bu sorular epeyce kurcaladı. Sonunda gene de kabul etmeyi yurt çıkarına uygun bulduğum için, olumlu cevap verdim. Tahmin ettiğim tepki hemen başladı. İftiralar, dedikodular, ayda şu kadar para alıyormuş gibi çamur atmalar birbirini kovaladı. İleride siyasi anılarımı yazdığım da bunların her birinin benim topuğumdan yukarı çıkamadığı belgelerle açığa vurulacaktır. Kıbrıs işinde

³¹² GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.215.

³¹³ Nihat Erim, *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler için de Kıbrıs*, Ankara, 1978, s.15.

Türkiye Cumhuriyeti hükümetine ufak da olsa bir hizmetim geçtiyse, bunun karşılığında hiçbir mevki veya ücret kabul etmedim. CHP üyesi olarak başladım. Öyle sürdürdüm, öyle bitirdim. Daha öncekilerdeki gibi 1957 ve 1961 seçimlerinde de. Öyle bir ortamda bulunuyorduk ki rahmetli Adnan Menderes'in, CHP'nin ön safında yakın zamana kadar sert mücadele yapmış, bakanlık ve başbakan yardımcılığı görevlerinde bulunmuş, Ulus gazetesini yönetmiş bir kimseye böyle önemli bir dış politika görevi verebilmesi de cesaret isterdi. Demokrat Parti içinde bunu hazmetmeyeceklerin tepkisini düşünmesi gerekti. Kendisi, bu görevi bana bilhassa verdiğini, millî bir meselede parti ayrılığının uzaklaştırıcı değil, tersine yaklaştırıcı bir neden sayılması gerektiğini söylemiş. Buna rağmen duyduğuma göre Adnan Menderes'i "Bizde bu işi görecektir adamlar yok mu idi?" diye Demokrat Parti'den eleştiriler olmuş... Olumlu cevabımı alınca Menderes, bilinen inceliğinin en ileri uygulaması içinde, bana çok övgülü sözler söyledi, teşekkür etti. Allah senden razı olsun. Allah seni millete bağışlasın gibi, beni şaşırtacak ölçülerde iltifatlar yağdırdı. Başbakanlık odasında bir süre Kıbrıs meselesindeki son gelişmeleri anlattı. Başbakanın siyasi talimatı şudur:

- 1) İngilizler Kıbrıs'ta kalsın.
- 2) Onlar çıkacaksa Ada bize verilsin
- 3) Bu olmazsa Ada taksim edilsin
- 4) Self government
- 5) Hiç arzu etmediğimiz şekil, Ada'nın Yunanistan'a verilmesidir.³¹⁴

Prof. Dr. Nihat Erim 24 Kasım 1956 günü hükümete ilk raporunu sunmuştur. Erim'in raporundaki temel görüşler şunlardır:

- 1) Kıbrıs'ın bugünkü şekilde İngiltere'nin elinde kalmasını savunmak, BM'de sempati uyandırmaz. Öte yandan Türkiye Ada üzerinde coğrafi, tarihî ve stratejik haklar iddia ederken de Kıbrıs'ın

³¹⁴ Erim, **Bildiğim ve Gördüğüm...**, s.17.

İngilizlerde kalmasını savunmak doğru olmaz. Bu nedenle, eğer biz Kıbrıs'ın İngiltere'de kalmasını savunacaksak, Ada halkına self government verilmesine karşı çıkamayız.

- 2) Kıbrıs'ın bize devredilmesi tezini başından beri hükümetimiz savunmaktadır. Bunun için öne sürülen akla uygundur.
- 3) Kıbrıs Yunanistan'a verilirse, Lozan Antlaşması'nın oluşturduğu siyasi ve stratejik dengenin ülkemiz aleyhine tümenden bozulacağı tezi siyasi icap bakımından çok güçlüdür.
- 4) Başbakan Menderes'in 28 Haziranda bu hususu İngiliz büyükelçisine belirtmesi ve Lozan'ın kurduğu denge bozulmak istendiğine göre, Yunanistan'la tüm ikili meselelerin de ele alınması gerekeceğini belirtmesi yerindedir. Bunun daha belirli olarak, Amerikalılara da duyurulması ve bu durumda Batı Trakya, Patrikhane, İstanbul Rumları ve Ege'deki bazı adaların da ele alınacağını bildirilmesi iyi olmuştur.
- 5) Self Government ile bu konuyu kapatmak olanağı yoktur. Bu nedenle, sorunu uzlaşma yöntemiyle ortalama bir çözüme ulaştırmak gerekir. Bu ortalama hal şekli Ada'nın taksimidir.
- 6) Taksim fikrini destekleyecek hukuki ve insani ilke self determinasyondur. Ayrıca Türkiye'nin, NATO'nun ve Bağdat Paketi'nin güvenliği için, Ada'nın gücü yüksek ellerde bulunması gereği de taksimi güçlendiren siyasi nedenleri arasındadır. Rumlara verilecek bölgede Türkiye'nin ve Yakındoğu'nun güvenliğinin gerektireceği koruma önlemlerine Türkiye de katılmalıdır. Aynı hakkı Türk bölgesinden Yunanistan isteyemez; çünkü Ada'nın Anadolu'ya uzaklığı 45 mil, Pire'ye ise 600 mildir.³¹⁵

Prof. Erim raporunda ayrıca 13 Kasım'da Radcliffe anayasa tasarısının İngiliz hükümetine sunulduğunu dikkate alarak Demokrat Parti hükümetinin şu temel ilkeleri savunması gerektiğini vurgulamıştır:

³¹⁵ Erim, **Bildiğim ve Gördüğüm...**, s.31-34.

- 1) İlk tedhiş tamam ile durdurulmalıdır. Özerk yönetim uygulamasına sükûn içinde en az bir yıl geçtikten sonra başlanmalıdır.
- 2) Türk toplumunun temsilcileriyle müzakere yapılmaması BM Anayasası'nın 73. maddesine aykırıdır.
- 3) Özerk yönetim düzeninin uygulanmasını Türkiye, İngiltere, Yunanistan temsilcilerden kurulacak bir komite gözlemelidir.
- 4) Dışarıdaki Türklerin ve Rumların da özerk yönetim döneminde Kıbrıs'a göç etmeleri serbest olmalıdır.
- 5) Türkiye hiçbir şekilde 'Kıbrıs ahalisine' self determinasyon hakkının tanınması bahanesi ile Ada'nın Yunanistan'a ilhakı için kapı açılmasına izin veremez. Böyle bir sonuç Türkiye'nin güvenliğini hesaba katmamak ve tehlikeye sokmak olur.³¹⁶

Prof. Nihat Erim'in 24 Kasım günü Başbakanlığa sunduğu bu rapor Demokrat Partinin Kıbrıs politikasının temellerini oluşturacaktır. Taksim tezi de Nihat Erim'in bu çalışmaları sonucu daha sonraki süreçte Demokrat Parti hükümetinin "resmî tezi" haline gelecektir. Nihat Erim, 1963 yılına dek Kıbrıs konusunda dönemin hükümetlerine yardımcı olmaya devam edecektir. Yunan hükümeti Radcliffe tasarısına karşı üç noktada itiraz etmişlerdir. Bunlar:

- a) Yasama meclisinin seçilmiş Rum üye çoğunluğundan oluşması
- b) Valiye bırakılan yetkilerin tartışabileceği
- c) Olası bir çözüm olarak taksimin reddedilmesi³¹⁷

20 Aralık 1956 tarihinde Dışişleri Bakanı Averoff Makarios'un sürgünde olduğunu ve birçok Rum ileri geleninin tutuklu bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca Radcliffe tasarısının Ada'daki sömürge anlayışının devamını öngördüğünü, valiye çok geniş yetkiler tanıdığını, bu açıdan

³¹⁶ Erim, **Bildiğim ve Gördüğüm...**, s.34.

³¹⁷ GAZİOĞLU, **Enosise Karşı Taksim...**, s.233.

tasarının kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır.³¹⁸ Demokrat Parti hükümeti Radcliffe tasarısına karşı tutumunu 20 Aralık 1956 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'in demeciyle duyurmuştur: "Radcliffe Raporu üzerinde yaptığımız ön inceleme ve İngiltere hükümeti tarafından verilmiş olan izahat, bu raporun makul bir müzakere mevzuu teşkil edebileceği kanaatini bize vermiştir. Teferruatlı tetkikatımızı bitirince, İngiltere hükümetine yapacağımız bazı telkinler olabilir. Kıbrıs'ın mukadderatının ileride Kıbrıs halkları tarafından tayini mevzuuna gelince, müstemlekeler nazırı Mr. Lennox Boyd'un Avam Kamarası'nda bu hususta söyledikleri şayanı dikkattir. Nazır, Kıbrıs halkının mütecanis olmaması keyfiyetini tebarüz ettirdikten sonra, Ada halkının reyine müracaat edildiği takdirde Kıbrıs'taki Türk cemaatinin oradaki Rumca konuşanların teşkil ettiği cemaatten asla daha az olmayan şekilde kendi mukadderatını serbestçe kendisi tespit etmek imkânına malik bulunacağını söylemiş ve bunun Ada'nın taksimi hususunun muhtemel neticelerinden biri olacağı manasına geldiğini tasdik eylemiştir. Netice şudur ki, Müstemlekeler Nazırı Mr. Lennox Boyd'un İngiltere hükümeti namına beyanat heyeti umumiyesi itibariyle, Kıbrıs meselesinin nihai şekilde hâllini temin edebilecek hareket noktaları ihtiva etmektedir. Bu esaslar dairesinde İngiltere hükümeti ile Kıbrıs meselesine müteallik işleri görüşmeye devam edeceğiz."³¹⁹

Başbakan Adnan Menderes 28 Aralık 1956 tarihinde son kez Radcliffe tasarısı üzerine konuşur. Adnan Menderes şunları söyler: "Radcliffe Raporu ile Kıbrıs'a muhtariyet veriliyor. Bu muhtar idareyi biz olduğu gibi kabul etmiş değiliz. Kıbrıs'taki Türk Cemaati liderlerini davet ettik, kendileriyle müzakere hâlindeyiz. Bu müzakerenin neticesinde İngiltere hükümetine icabında telkinlerde bulunacağız. Bu İngiliz teklifinin aynen kabulünü tazammun etmeyen bir ifadedir."³²⁰ Aynı oturumda Hürriyet Partisi Milletvekili Cihat Baban'ın Kıbrıs ile sorduğu soruya Başbakan Adnan Menderes şu cevabı vermiştir: "Sayın Cihat Baban, İngiltere Müstemlekeler Nazırı Lennox

³¹⁸ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.235.

³¹⁹ Mehmet Gönübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara, 1994, s.351-352.

³²⁰ GÖNLÜBOL, *Olaylarla...*, s.352.

Boyd'un Avam Kamarası'ndaki son konuşmasına istinat ederek soru yöneltiyor. Hâlbuki nazırın konuşması, Cihat Baban'ın burada okuduğu kadar değildir. Beyanatın hepsini okuyalım; görülüyor ki burada Lennox Boyd self determinasyon prensibini tatbik etmeyeceğim demedi. Esas beyanatında diyor ki, zamanı geldiğinde self determinasyon tatbik edecek olursak, onu tam manasıyla tatbik edeceğiz. Yani Türk halkını Rum halkı gibi kaderini tayin etmekte serbest bırakacağız. Bizim orada 120.000 nüfusumuz vardır. Hele orada ziddiyet ve itilafı olan bir idare varsa, tarihin verdiği misallerle sabittir ki oradaki nüfusumuz bedbaht olacaktır. Ada'nın taksimi oradaki soydaşlarımızın Türk bayrağı altında yaşamalarını temin edecek ve bir tehdit altında olmaktan tamamıyla kurtarmış olacaktır. Kimse Ada'yı taksim etmekten başka bir solüsyona Türkiye'yi icbar etmeyi aklından bile geçiremez. 120.000 nüfusumuzu yâd ellerle tedavi edemeyiz. Orada 25 milyonun emniyetine nigâhban olan bir kara parçasında mutlaka karakolumuzun mevcut bulunmasını zaruri görmekteyiz. Şimdi, Radcliffe Raporu üzerinde münakaşaya girecek değilim. Çünkü bunun üzerinde tetkik yapmaktayım. Bunun hazırlığı içindeyiz, mazuratım bundan ibarettir.”³²¹

Prof. Nihat Erim 22 Aralık 1956 tarihinde Demokrat Parti Hükûmetine Radcliffe Anayasa Tasarısı üzerine ayrıntılı bir rapor vermiştir. Fakat biraz önce de belirttiğimiz gibi Rum ve Yunan tarafının karşı çıkması üzerine Radcliffe Tasarısı hayata geçemeyecektir. Demokrat Parti Hükûmeti 1957 yılından itibaren Taksim tezini benimseyecektir. Amerikan yönetimi Radcliffe tasarısına olumlu yaklaşmış ve Radcliffe Tasarısı'nın Kıbrıs meselesinin barışçıl bir şekilde halledilmesini sağlayabileceği umudunu taşıdığını belirtmiştir.³²²

Hüseyin C. Yalçın Ulus'ta yazdığı yazıda muhtariyetin Enosis'e giden bir yol olabileceğini vurgulamıştır. Yalçın şunları söylemektedir: “Kıbrıs'taki hakları bu kadar açık ve hakiki olan Türk unsuru nasıl olur da, başka bir

³²¹ AGUN, **Demokrat Parti...**, s.352.

³²² GAZİOĞLU, **Enosis Karşı Taksim...**, s.244.

unsurun baskısı altına sokulabilir? Çünkü iddia olunduğu derecede olmasa bile, Türkler Kıbrıs'ta azınlıktadırlar. Çoğunluk temeline dayanacak bir Rum unsurunun bu azlığa hayat hakkı tanıyacağına nasıl inanabiliriz? Laf ile vaat ve imza ile yapılacak taahhütlerin hakikatle hiçbir fiili teminat teşkil etmeyeceği malumdur. Biz Yunanlıların Kıbrıs'a sahip olmayı istemelerini bize karşı düşmanca bir hareket diye karşılıyoruz. İngilizler Ada'yı tahliye ederek Kıbrıs'ı Yunanlara teslim etseler bile, Yunanlar bizleri karşılarında bulacaklarını bilmelidirler. Hiçbir emperyalist emelimiz yoktur. Yunanlılarla ancak dost olarak yaşamak isteriz. Fakat Kıbrıs'a gelmelerini düşmanlık bilerek hareket hattımızı ona göre kararlaştırmak mecburiyetindeyiz.”³²³ Türk basınında yazarların kimi muhtariyet yanlısı iken kimi yazarlar muhtariyet karşıtı bir tutum takınmamıştır. Vatan gazetesinde ise şu satırlara rastlamaktayız: "Yunanlılar Batı Trakya Türklerinin geçim imkânlarını toptan mahkûm ederken, cehalet içinde süründürürken, takım takım Anayurda sığınmağa mecbur bırakırken, kendilerine iyi muamele ettiğini iddia ediyorlar. Kıbrıs'ı ele geçirirlerse oradaki 100 kûsur bin Türk hakkında garantiler vereceklerini ileri sürüyorlar. Hangi yüzde? Tarihin kaydettiği vahşetler karşında sözlerinin hiçbir kıymeti olamaz; kendilerine hiçbir nevi kredi açılmaz.”³²⁴

Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1 Kasım 1956'da Meclis'in açılış nutkunda Kıbrıs meselesi ve Türk-Yunan ilişkileri üzerine şunları söylemiştir: "NATO içindeki diğer müttefiklerimizle olan ikili münasebetlerimiz ahenkli ve çok tatminkârdır. Bu bakımdan, bizi üzen bir mevzu olarak müttefikimiz Yunanistan'la aramızdaki durumun yegâne istisna teşkil ettiğini söylemek mecburiyetindeyim. Bu müttefikimiz öteden beri malum metotlar ile istila peşinde koşan unsurların tahrikâtına uyarak hiç yoktan ihdas ettiği ve durmadan alevlendirdiği Kıbrıs meselesini, iki memleket arasındaki münasebetlerin mihrakı ve hatta umumiyet halinde dış siyasetinin mihveri haline getirmiş bulunuyor. Bu hareket tarzının Yunanistan'a fayda temin edip

³²³ **Ulus**, 6 Eylül 1956, s.1.

³²⁴ **Vatan**, 4 Eylül 1956, s.1.

etmeyeceği kendilerinin takdirine bağlı bir iştir. Bize gelince, vicdanımız müsterihtir, çünkü Kıbrıs meselesinde davamızın esasında tamamen haklıyız. Hukuk, adalet ve emniyet icapları ile milletimizin kati idaresine istinat eden durumumuzu ciddiyetle muhafaza ediyoruz. Bu sağlam durumun verdiği kuvvetle, Yunan dostluğuna ve ittifakına verdiğimiz ehemmiyetin devam ettiğini, Balkan Paktı ile NATO içindeki karşılıklı taahhütlerimize sadakatle bağlı olduğumuzu söylemekten zevk duyarım. Yunan müttefiklerimizden aynı anlayış ve kanaati ifade eden her hareketi memnuniyetle karşılarız.”³²⁵

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın sözlerinden de anlaşıldığı gibi Demokrat Parti hükümeti Kıbrıs meselesinin Batı Bloğu'nun ortak çıkarlarını zedeleyici bir mahiyet kazandığına inanmaktaydı. Buna rağmen Türk-Yunan dostluğunun Batı Bloğu için son derece önemli olduğunu da her fırsatta vurgulayan Demokrat Parti iktidarı Kıbrıs meselesinde Yunanistan'a oranla çok daha sağduyulu bir yaklaşım sergilemeye devam etmiştir.

3. Taksim Tezinin Türkiye'nin Resmî Tezi Haline Gelmesi

Demokrat Parti hükümeti 1956 yılının sonlarında “Taksim Tezi”ni benimseyecektir. Taksim tezi ilk kez 1955 yılının Temmuz ayında Forum dergisinde ortaya atılmıştır. Bu tez, 1956 yılının sonuna dek Türk kamuoyu tarafından yeterli ilgiyi görmedi. Başbakan Menderes 24 Ağustos nutkunda Kıbrıs'ın bir “terzinin önündeki kumaş parçası gibi kesilebilir bir meta olmadığını” belirterek Kıbrıs'taki statükonun korunması gerektiği mesajını vermiştir.³²⁶ 1956 yılına dek Demokrat Parti hükümetinin temel tezi Kıbrıs'taki statükonun korunması, bu mümkün olmaz ise Ada'nın Türkiye'ye iadesi, son alternatif olarak da Kıbrıs Türk toplumunun haklarının bütünüyle korunduğu tam bir özerk yönetim olmuştur. 1956 yılının sonuna gelindiğinde Demokrat

³²⁵ Zafer, 2 Kasım 1956, s.1.

³²⁶ Zafer, 25 Ağustos 1955, s.1.

Parti hükümeti bütün bu alternatiflerin gerçekçi olmadığını anlayınca yeni bir tez olarak Taksim tezini benimseyecektir.

Başbakan Adnan Menderes 20 Aralık 1956 tarihinde Anadolu Ajansı'na verdiği bir demeçte resmen Taksim tezini kabul edecektir.³²⁷ Başbakan Menderes 28 Aralıkta Meclis'te yaptığı bir konuşmada şunları söylemiştir: Taksim meselesi hiçbir zaman nazardan uzak tutulacak bir keyfiyet değildir. Türk hükümeti taksim meselesini şayanı iltifat bir teklif olarak telakki etmektedir. Ada'nın taksiminde büyük bir fedakârlık olmak üzere ve nihai olarak kabul edeceğimiz cihet şudur: Ada'nın taksimi meselesinde 120.000 nüfusumuzu yâd ellere tevdi edemeyiz. Ve orada 25 milyonun emniyetine nigâhban olan bir kara parçasında ileri karakolumuzun mevcut bulunmasını zaruri görmekteyiz. Bize Ada'nın verilmesini iddiaya kalkarsak, dünyanın bu karışık zamanında Türk devletinin meseleleri Kıbrıs Adası'ndan ibaret değildir. Her hususu bırakalım, milletin toptan tehlikede olduğu zamanlar, hem kendi başımıza daha ileri kaygılar hem de dünyanın başına daha ileri müşküller çıkarmaktan başka, böyle bir hareket bir şey ifade etmeyecektir. Biz Ada'nın taksimine taraftarız. Kimse Ada'yı taksim etmekten başka bir çözüme Türkiye'yi icbar etmeyi aklından bile geçiremez.”³²⁸

Demokrat Parti hükümeti Başbakan Menderes'in bu demeci ile birlikte 1959 yılına dek iki yıl boyunca Taksim tezi Türk hükümetinin resmî tezi olarak dünya kamuoyuna sunulmaya devam edilecektir. Taksim tezi Türk kamuoyu tarafından da 1957 yılından itibaren benimsenerek meydanlar “Ya Taksim, Ya Ölüm!” nidalarıyla çınlayacaktır. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 10 Ocak 1957 tarihinde verdiği demeçte Başbakan Menderes'in 28 Aralık tarihli konuşmasına değinerek hükümete destek verdiklerini söylemiştir. İsmet İnönü Taksim tezine sıcak bakmaktadır. İnönü şunları belirtmektedir: ”Bu müzakere, Kıbrıs meselesinin adanın taksimi yoluyla halledilmesi, hükümet

³²⁷ Hülya Ersoy, **Kıbrıs Sorunu ve 1960 Çözümü**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989, s.59.

³²⁸ **Zafer**, 29 Aralık 1956, s.1.

tarafından kabul edilir bir yeni ihtimal olarak açığa vurulmasına sebep oldu. Orta Doğu'daki siyasi faaliyetler arasında Arap Birliği'nin hükümetlerine göre, yeni taahhütlere girişmiş olduğumuzu zannettirecek manaların hükümsüz olduğu, hükümet tarafından beyan edildi. Bu iki mevzu üzerinde aldığımız bilgileri memnuniyetle kaydettik”³²⁹ Taksim tezi muhalefet partileri tarafından da benimsenmiş ve bu durum Demokrat Parti hükümetinin Taksim tezine daha fazla inanmasını sağlamıştır. Taksim tezinin Demokrat Parti hükümeti tarafından benimsenmesinin nedenleri çok çeşitlidir. Bu nedenler şöyle sıralanabilir:

- 1) Türkiye, İngiltere'nin Ada'yı kendisine geri vermeyeceğini kesin olarak bildiği için, daha gerçek bir politika izlemeyi uygun bulmuş ve “ilhak” tezinden adeta ödün verdiğini göstererek dünya kamuoyu önünde haklı çıkmak istemiştir.
- 2) İngiltere, Ada'da bir federasyon kurulmasının kendi çıkarına olduğunu anlamıştır. Bu durumda Türk hükümetinin gözünden kaçmamış ve Taksim tezinin Türkiye'nin yararına olduğu inancına varılmıştır.
- 3) İngiltere idari özerklik konusunda çoktan çalışmalara başlamış, hatta bu konuda Radcliffe bir anayasa bile hazırlamıştır. Bu nedenle Türkiye, ileride daha büyük kayıplara uğramak ihtimalini göz önüne alarak taksime razı olmuştur.
- 4) Yunanistan'ın NATO'dan ayrılacağı yolundaki tehditleri ve Rum lobisinin de etkisiyle, ABD ve İngiltere hükümetleri, Rumlar lehine hareket etmeye başlamıştır.
- 5) Makarios, Kıbrıs sorununa adeta bir “Haçlı Seferi” görüntüsü vermeye çalışmış ve bunda belli ölçüde de olsa, başarılı olmuştur.
- 6) İngiltere'de muhalefetteki İşçi Partisi'nin “kendilerinin iktidara gelmesi halinde, Kıbrıs'ı Yunanlara vereceği” yolundaki vaatlerinin, Türk hükümetinde yarattığı huzursuzluk.

³²⁹ AGUN, **Demokrat Parti...**, s.54.

- 7) Kıbrıs'ta Sovyet Rusya tarafından desteklendiği bilinen komünist hareketin giderek güçlenmesi ve İngiltere'ye yönelik terör eylemlerini arttırmasının, İngiliz kamuoyunda yarattığı huzursuzluk. Bu durum İngiltere Hükümetini, Rumlara karşı daha sert bir politika izlemekten alıkoymuştur.
- 8) Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi durumunda NATO'da meydana gelebilecek önemli bir sorunun ortağı olmamak düşüncesi
- 9) Türkiye'nin o günlerdeki Süveyş Kanalı bunalımından dolayı, Orta Doğu'daki istikrarsızlığı göz önünde bulundurulması
- 10) Türkiye'nin iç siyasi sorunları ve ekonomik bakımdan sıkıntıda olması ve bu sıkıntıların batının yardımı olmadan çözülemeyeceği inancı. Bu konuda batılı devletler tarafından yapılan baskılar.³³⁰

Vatan Başyazarı Ahmet Emin Yalman yazdığı yazıda Taksim tezini savunmuş ve şunları belirtmiştir: "Hür dünyanın tesanütü hesabına, bu meselede göze alabileceğimiz azami fedakârlık Ada'nın taksim edilmesi, orada milli emniyet hesabına bir köprübaşı bulunması ve 120.000 ırktaşın Türk vatandaşı olarak Kıbrıs'taki Türk topraklarında huzurla yaşamaya devam etmesidir."³³¹ Taksim tezi üzerine 18 Ocak 1957 günü TBMM Bütçe Komisyonunda Dışişleri Bakanlığı bütçesi görüşülürken birçok görüşme cereyan etmiştir. Milletvekillerinin sorularına Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi cevap vermiştir. Birgi şunları söylemiştir: "Taksim tezini ilk defa ortaya atmadık. Bu tez zaruretlerin neticesi olarak, tabiri caizse, kendiliğinden tevekkül etti ve ilk resmî ifadesini İngiltere hükümetinin beyanında buldu. Kabul kararının tek tarafı olarak ilan edilmesi sözü ile Yunanistan'ın kararını beklemeden nokta-i nazarımızı ilan ettiğimiz kastediliyorsa, bunun sebebi, makul gördüğümüz bir tarzı hallin tarafımızdan kabul edilebileceğini ilan etmekle, hem hüsnüniyetimizi göstermiş hem de işin halline yardım etmiş olacağımızı düşünmüş olmamızdır. Rücu mevzuu bahis

³³⁰ Mustafa Albayrak, **Demokrat Parti**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1992, s.1022-1024.

³³¹ **Vatan**, 13 Ocak 1957, s.1.

değildir. Çünkü gerek Kıbrıs'taki soydaşlarımızın hak ve menfaatleri bakımından, gerek jeopolitik, stratejik, tarihi vesair zaviyelerden Türkiye'nin hak ve menfaatleri bakımından, herhangi bir prensip fedakârlığı asla yapılmamıştır. Sadece icabatın yerine gelmesi bakımından, hür milletler arasındaki ahengin muhafazasını ve daima yapıcı olmak prensibine sadakatiniz dolayısıyla tarafımızdan makul görülen bir hâl çaresine karşı anlayış gösterilmemiştir.”³³²

Aynı gün Meclis'te konuşan Adnan Menderes şunları söylemiştir: “Biz Ada'da halk olarak yüzde 18'iz, onlar yüzde 82'dir. Ada'nın taksimi de bu nispetler dâhilinde olsun demiyoruz. Bu ancak Yunanistan'ın tezi olmak lazım gelir. Bize göre, taksimde Ada halkının mal ve mülkleri de esas alınmalıdır. Ada'yı ikiye taksim ederiz. Yeter ki orada Türk vatanına nigâhban bir parça bulunsun ve üzerinde bayrağımız dalgalansın, oradaki Türk kuvvetleri hudut ötesindeki hadiseleri kontrol edebilsin. Bütün Türklerin mutlaka bizim tarafa gelmesi lazım gelir diyen bir kaide yoktur. Mübadeleyi ihtiyari de telakki ederiz.”³³³ Başbakan Adnan Menderes'in açıklamalarına baktığımızda Başbakan Adnan Menderes'in Taksim tezine son derece inandığını söyleyebiliriz. Bu arada Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerilim devam etmektedir. Birleşmiş Milletler'deki Türk delegesi Selim Sarper de dış basına yaptığı açıklamada Kıbrıs'ın taksiminin son fedakârlık olduğunu belirtmiştir.³³⁴

Başbakan Menderes 7 Şubatta İstanbul'da yaptığı basın toplantısında Türk-Yunan ilişkileri üzerine şunları söylemiştir: “İşin hazin olan tarafı her tedhiş teşebbüsünün, ilerde Türk-Yunan dostluğuna tekrar avdet edilebilmesi imkân ve ümitlerini yok etmekte olmasıdır. Hâlbuki biz, Türk-Yunan dostluğuna ve ittifakına çok kıymet vermekteyiz. Bu dostluk ve ittifaka Yunanların bizden fazla kıymet vermesi gerekir. Bu istila ve ilhak politikasının zahiri cazibesine kapılmak yerine, Türk dostluğuna ve ittifakına kıymet

³³² Zafer, 19 Ocak 1957, s.1.

³³³ Zafer, 19 Ocak 1957, s.1.

³³⁴ Milliyet, 25 Ocak 1957, s.1.

vermesi icap eder. Nitekim biz bu hadiseler çıkmadan önce vermekte idi. Bu suretledir ki her sahada memleketimizin birbirleri ile yardımlaşması ve en mühimi muhtemel tehlikelere karşı müştereken korunması mümkün olurdu. Teessüf ve teessüre şayan bir nokta daha vardır ki o da Yunan hükümetinin ihtilafı yalnız Ada meselesine inhisar ettirmeyip beynelmilel alanda her fırsat ve vesile ile memleketimiz aleyhinde hareket etmeği şiar edinmiş olmasıdır. Bunun davet edeceği mukabele, bizim de aynı surette hareketimizdir. Biz bugüne kadar sabır ve tahammülle, kafalarındaki buhranın geçmesine intizar ettik. Gene ümit etmek istiyoruz ki, akliselim nihayet hâkim olur.”³³⁵

Başbakan Menderes’in bu sözleri Demokrat Parti hükümetinin Başbakanın tabiriyle “akliselim” ile hareket ettiğinin göstergesidir. Demokrat Parti hükümeti aynı “akliselim”i Yunan hükümetinden de beklemekteydi. Başbakan Menderes, 6 Şubatta İstanbul’da Associated Press muhabirinin BM’nin Kıbrıs meselesini çözemeyeceği hakkındaki bir soruya şu yanıtı verecektir: Türkiye mantıki ve adilane bir hal çaresi olarak Ada’nın Türkiye ile Yunanistan arasında taksimine taraftardır. Ada nüfusunun beşte dördünü teşkil eden Kıbrıslı Rumlar Yunanistan ile birleşmeyi temin için, bu stratejik İngiliz üssünde çetecilik faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Türkiye ve Ada’daki 120.000 Türk buna muhalefet etmektedir. Davamızın haklı olduğuna eminiz. Menfaatlerimiz aşikârdır. Yunanlılar ne istiyorlar? 120.000 Türkü esarete mi mahkûm etmek? Türklerin kendi mukadderatlarını bizzat kendileri tayin etmeğe hakları yok mudur? Yunanlar self determinasyonu yalnız Ada’daki Rum camiası için istemektedirler. Yunanlar arzu ettikleri muameleyi tatbik maksadıyla Ada’daki Türk halkını ellerinde tutmak istemektedirler. Yunanistan Kıbrıs’a silah ve adam göndermek suretiyle Ada’da tedhişçilik yaratmıştır. Bu milletlerarası bir skandaldır. Kıbrıs meselesinin hala dostane bir şekilde halledebileceğini ümit ediyoruz. Biz elimizde olan her şeyi yaptık, üst tarafı Yunanistan’a aittir.”³³⁶

³³⁵ **Zafer**, 8 Şubat 1957, s.1.

³³⁶ **Milliyet**, 7 Şubat 1957, s.1.

Başbakan Menderes Türk hükümetinin görüşlerinin de değişmesinin nedenlerini şöyle açıklarlar: “Bir meselenin başlangıcı ile inkişaf safhaları arasında tam bir art niyetin mevcudiyetini aramak beyhudedir. Mesela gene bidayette statükonun muhafazasını istiyorduk. Şimdi bu hadiselerden evvelki statükonun devamına artık taraftar olamayız. O günden bugüne köprülerin altından çok sular geçti. Birçok hadiseler oldu ki, artık o günlere dönmeye ve statükonun muhafazası taraftarı bulunmağa imkân kalmadı.”³³⁷ Başbakan Adnan Menderes Yunanistan’ı Ada’daki EOKA terör hareketine destek vermekle suçlayarak şunları söyleyecektir: ”Bu ne biçim hükümettir ki Ada halkının bir kısmını halkın diğer kısmını dehşete salsın ve öldürsün diye silahlandırmaktadır. EOKA’cılar silahları ne İngilizlerden ne Türklerden alıyorlar. Bunu yapan elbette Yunan hükümetidir ve bu beynelmilel siyasi skandal müttefiklerin ve medeni dünyanın gözleri önünde cereyan etmektedir. Artık hadiseler çok ilerlemiş ve Kıbrıs meselesinde maziye dönmek ve statükoyu muhafaza etmek prensibini müdafaa etmenin zamanı çoktan geçmiştir. Meselenin bir an evvel yeni ve kati bir hal şekline bağlanmasının taraftarıyız.”³³⁸

Başbakan Menderes Yunanistan’ın Ada’daki EOKA hareketine destek vermesinin Uluslararası Hukuk kararlarına ve insani ilkelere aykırı olduğunu vurgulayarak hem iç hem dış kamuoyunu yanına çekmeyi amaçlamaktadır. Bunun en güzel kanıtı Başbakan Menderes’in 18 Şubat’ta Amerikalı gazeteci Henry Gladstone’a Kıbrıs sorununa dair yaptığı açıklamalardır. Başbakan şunları söylemektedir: “Herkes biliyor ki, tedhişçilerin elindeki silahlar Yunan hükümeti tarafından gönderiliyor. Meselenin en şayanı teessür ve üzerinde ibretle durulması gereken tarafı budur. Bunu milletlerarası hayatta ve bilhassa NATO camiası içinde hakiki bir skandal olarak telaki edilmek lazım gelir. Kıbrıslı Türklerin maruz kaldığı bu hunharca hareketler, şüphesiz ki, Türk milletinin infialine mucip olmakta ve devam etmesi halinde Türkiye ile Yunanistan arasında, hakiki dostluk ve sıkı teşriki mesai münasebetlerinin

³³⁷ **Milliyet**, 7 Şubat 1957, s.1.

³³⁸ **Zafer**, 8 Şubat 1957, s.1.

teessüsü Türkiye bakımından büyük bir fayda ifade etmesine mukabil, Yunanistan için kati bir zaruret olmak iktiza eder. Kıbrıs meselesi, bir yandan Türkiye'nin emniyeti diğer yandan da Kıbrıs'taki kardeşlerimizin haklarının korunması meselesidir. Self determinasyon prensibinin her iki cemaate istedikleri iade altında yaşamak hakkının tanınması suretiyle, aynı şartlar altında tatbikinin, yalnız Ada'nın vaziyetinin tayini için değil, aynı zamanda Yunanlarda çok nazik bir safhaya girmiş olan münasebetlerimizin iyileşmesi gibi çok mesut telakki edebileceğimiz bir ümidinde tahakkukuna yol açmış olacağına kaniiz.”³³⁹ Başbakan Menderes bu demeci verdiği gün Kıbrıs meselesi Yunanistan'ın talebiyle, tekrar BM platformuna taşınarak BM'de görüşülmeye başlanacaktır.

C. İç ve Dış Politikada Kıbrıs Meselesinin Görünümü

1. Birleşmiş Milletler'de Kıbrıs Müzakereleri (Şubat 1957)

Yunanistan'ın Kıbrıs meselesine yönelik takip ettiği temel politika “Self Determinasyon” ilkesini BM platformuna taşıyarak Kıbrıs için bu ilkeyi Rumlar lehine kullanarak Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını sağlamak noktasında olmuştur. Yunanistan 1956 yılının 13 Mart tarihinde bu başvuruyu gerçekleştirmiştir. Yunanistan her zamanki gibi Kıbrıs halkı için self determinasyon talep etmiştir. Bundan sonra 13 Haziran 1956 tarihinde BM Genel Sekreterliğine sunduğu bir raporda Yunanistan İngiltere'nin Kıbrıs'ı tam bir sömürgeci mantık ile yönettiğini ifade ederek İngiltere'yi BM'ye şikâyet edecektir.

³³⁹ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.310.

Kıbrıs meselesinin bütün taraftarlarca tartışılmasına 18 Şubat 1957 tarihinde başlanacaktır. Türkiye New York'taki görüşmelere yetkin bir diplomatik kadro ile katılacaktır. Türk heyeti Çanakkale Milletvekili Fatin Rüştü Zorlu, Prof. Dr. Nihat Erim ve Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi'den oluşmaktaydı. Heyete BM'de daimi temsilcimiz olan Selim Sarper de dâhil olacaktır. 3 Şubat 1957 tarihinde Nihat Erim basına yaptığı açıklamada Yunanistan'ın tedhişe devam etmesi durumunda NATO'nun tedbir almasını talep etmiştir.³⁴⁰ Birleşmiş Milletler'deki Kıbrıs görüşmeleri öncesinde Yapmış olduğu basın toplantısında ise Türkiye'nin Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletler tarafından tasvip edemeyeceği bir kararın alınması durumunda Türkiye'nin bu kararı tanımayacağını ilân etmiştir.³⁴¹

Türk heyeti New York'a ulaştığı gün 7 Şubatta bir basın toplantısı düzenleyecektir. Bu basın toplantısında Fatin Rüştü Zorlu Türk heyetinin görüşlerini şu şekilde belirtecektir: "Kıbrıs meselesi için en iyi hâl tarzının, Yunan iddialarının BM tarafından reddedilmesi olduğuna inanıyoruz. Türkiye Kıbrıs'ta mevcut durumun idamesini tercihle beraber, Türk topluluğuna tatmin edici bir statü verilmesi şartıyla Ada'nın taksimini de kabul etmektedir. Eğer bir plebisit mevzu bahis olursa bu adada ki Türk ve Rum topluluklarının bulundukları bölgelerde ayrı ayrı yapılmalıdır. Çünkü Türkiye'nin emniyeti meselesini hiçbir zaman hatırdan uzak tutmamak lazımdır. Kıbrıs Anavatan'dan sadece 40 mil mesafede bulunmakta ve bu sebeple Ada'nın, onu koruyabilecek bir devlet tarafından elde tutulması gerekmektedir. Bununla beraber, BM'nin plebisite karar vermemesini talep edeceğiz."³⁴²

Fatin Rüştü sözlerine Kıbrıs meselesinin ancak İngiltere ve Türkiye'yi ilgilendirdiğini şu sözler ile belirtecektir: "Mevcut anlaşma ve akitler bakımından, Kıbrıs'ın sadece Türkiye ile İngiltere'yi alakadar ettiği

³⁴⁰ **Milliyet**, 3 Şubat 1957, s.1.

³⁴¹ **Milliyet**, 6 Şubat 1957, s.1.

³⁴² **Milliyet**, 8 Şubat 1957, s.1.

kanaatindeyiz. Eğer İngiltere Ada'dan çekilecek olursa Türkiye Lozan Antlaşması'nda bu memlekete terk etmiş bulunduğu haklarının iadesini isteyecektir. Yunanistan bir talepte bulunursa, bu antlaşmadaki muvazeneyi bozacaktır. Bir antlaşmanın yüzlerce hükmü arasına yalnız birinin tadili istenmez.”³⁴³ Aynı gün basına yaptığı açıklamada Menderes, Yunanistan'ın Kıbrıs'a silah ve adam göndererek tedhişçilik yapmasını bir skandal olarak nitelemiştir.³⁴⁴ Prof. Dr. Nihat Erim New York Times gazetesine gönderdiği 12 Şubat 1957 tarihli bir mektupta Kıbrıs'ın Türkiye için stratejik açıdan son derece önemli bir konumda bulunduğunu ve Kıbrıs'ın statükosunun Türkiye'nin güvenliğini birinci dereceden ilgilendirdiğini belirten mektubunda şunları söylemiştir: “Askeri bakımından, Kıbrıs'ı elinde bulunduran memleketin, Türkiye'nin emniyeti üzerinde birinci derecede tesir icra edebileceği aşikârdır. Binaenaleyh Kıbrıs, ne Türkiye'ye muhalif bir devletin ve ne de dost olmakla beraber Yunanistan gibi bir harp halinde Ada'yı müdafaaya muktedir olmayan bir devletin idaresine terk edilmelidir. Her iki halde de Türkiye'nin emniyeti tehlikeye düşmüş olur.”³⁴⁵

15 Şubatta New York'ta Lotus Kulübü'nde Türk heyeti adına verilen yemekte “Taksim” tezi şöyle savunulmuştur: “Türkiye Kıbrıs'ın taksimi Ada'nın dertlerine bir son vermek maksadıyla kabul etmiştir. Bu hâl tarzı, Ada'da tedhişe son verilmesi, orada yaşayan 120.000 Türkün himayesi ve aynı zamanda Türkiye'nin güvenliği mülahazasına dayanmaktadır.”³⁴⁶

Kıbrıs meselesine dönük tartışmalar 18 Şubatta başladı. Yunanistan adına konuşan Yunan Dışişleri Bakanı Averof Kıbrıs için self determinasyon talep etmiştir. Averof Kıbrıs'ta hemen bir plebisite yapılmasını vurgulamıştır. Averof ayrıca Türkiye'nin Kıbrıs ile hiçbir ilgisinin bulunmadığını Lozan Antlaşması sırasında Türkiye'nin Kıbrıs'a dair haklarından feragat ettiğini

³⁴³ **Milliyet**, 8 Şubat 1957, s.1.

³⁴⁴ **Milliyet**, 7 Şubat 1957, s.1.

³⁴⁵ ARMAOĞLU, **Kıbrıs**..., s.312-313.

³⁴⁶ **Milliyet**, 16 Şubat 1957, s.1.

savunmuştur.³⁴⁷ İngiltere Delegesi Allan Noble ise yaptığı konuşmada Yunanistan'ın Lozan Antlaşması ile bütün haklarından feragat ettiğini vurgulayarak; Kıbrıs meselesini Yunanistan'ın bir iç sorunu olarak vurgulamıştır. İngiliz delegesi İngiltere'nin Kıbrıs'ta barış ve huzuru sağlamaya çalıştığını Yunanistan'ın EOKA terörünün arkasındaki güç olduğunu İngiltere'nin Kıbrıs'a dönük çözüm planlarını da onaylamadığını ve çözümsüzlükten yana bir tavır takındığını savunmuştur. İngiltere'nin Kıbrıs'taki her iki topluma da ayrı ayrı self determinasyon hakkı tanıyacağını bunun için Kıbrıs'taki terörün bitmesi gerektiğini işaret etmiştir. BM teşkilatının Yunanistan'ı Kıbrıs'taki terörü durdurmaya davet etmesini gerektiğini vurgulamıştır.³⁴⁸

İngiliz delegesinden sonra Selim Sarper Türkiye adına söz alarak Türkiye'nin tezlerini ortaya koyacaktır. Selim Sarper Yunanistan'ın self determinasyon ilkesinden yararlanarak Enosis'i gerçekleştirmek istediğini ve Yunanistan'ın devamlı Enosis propagandası yaparak Ada'daki terör hareketini madden ve manen desteklediğini vurgulamıştır. Selim Sarper, EOKA terörü hakkında şunları söylemiştir: "Türk halkını hâkimiyet altına almak yolunda bir manevra olarak kullanılmasına muhalefet ettik. Şimdiye kadar söylediklerimize uygun olarak bir defa daha, tedhişçilik devam ettiği müddetçe ve Ada'daki bazı anasır her halükarda Enosis'i tahakkuk ettirmeye çalıştıkça, idari muhtariyetin Ada'da tatbik edilemeyeceğini tebarüz ettirmek isteriz. Kanaatimizce, İngiltere hükümetinin yaptığı beyanattaki şartlar altında vakti gelince, tatbik edilecek olan self determinasyon umumi adalet ve müsavat prensipleriyle olduğu kadar, Kıbrıs'ın inkâr kabul etmez hususiyetleri bakımından da BM Anayasası'ndaki prensiplerle tam mutabakat halindedir."³⁴⁹ Selim Sarper, BM'den Türkiye adına iki şey talep etmektedir:

³⁴⁷ *Milliyet*, 19 Şubat 1957, s.1.

³⁴⁸ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.316-317.

³⁴⁹ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.317.

- a) Yunanistan'ın Kıbrıs'taki EOKA terörünü desteklemekten vazgeçmesi
- b) Kıbrıs meselesinin ülkeler arası görüşmeler yoluyla çözümlenmesi

Görüşmelerde ABD'yi temsil eden James J. Wadsworth 20 Şubat günlü toplantıda Amerikan'ın görüşlerini şöyle dile getirmiştir: “Geçen yıl süresince Birleşmiş Amerika, ilgili taraflar arasındaki müzakereleri kolaylaştırmak için her fırsattan faydalanmaya çalışmıştır. Bununla beraber, Birleşik Amerika tatmin edici bir çözüm yolunun müzakereler yoluyla bir uzlaşmaya varmak hususunda tarafların azmine bağlı olduğuna inanmaya devam etmektedir. BM Antlaşması anlaşmazlıkların doğrudan doğruya müzakere yolu ile çözümünü sarıh olarak derpiş etmiş bulunmaktadır. Birleşik Amerika, Kıbrıs meselesinde de ilgili tarafların BM teşkilatı dışında bir çözüm aramaya devam etmeleri gerektiğine inanmaktadır.”³⁵⁰ Yapılan görüşmeler sonucunda 22 Şubatta BM'ye şu tasarı sunulmuştur: “Genel Kurul Kıbrıs sorununu inceledikten sonra, bu sorunu, çözümün bir barış ve ifade serbestisi ortamının bulunmasını gerektirdiği kanısına vararak BM şartının prensip ve amaçlarına uygun olarak barışçı demokratik ve adil bir çözümünün bulunması samimi arzusunu ifade eder ve bu amaca yönelmiş görüşmelerin başlamasını ve devam etmesini ümit eder.”³⁵¹ BM Genel Kurulu bu tasarıyı 26 Şubat 1957 tarihinde 57 olumlu 1 çekimser oyla aynen kabul edilmiştir. Bu karar ile birlikte Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde resmen bir taraf olduğu bir kez daha onaylanmıştır. Ayrıca Türkiye'nin savunduğu Kıbrıs meselesinin taraf ülkeler arasında cereyan edecek görüşmeler sonucu çözümlenmesi fikri BM tarafından benimsenmiştir. Bu karar Türk diplomasisi açısından son derece başarılı performans gösterildiğinin kanıtıdır. Fatin Rüştü Zorlu basına yaptığı açıklamada Kıbrıs meselesinin BM'de Türkiye için memnuniyet verici bir şekilde halledildiğini belirtmiştir.³⁵²

³⁵⁰ Zafer, 21 Şubat 1957, s.1.

³⁵¹ Milliyet, 23 Şubat 1957, s.1.

³⁵² Milliyet, 27 Şubat 1957, s.1.

Demokrat Parti hükümeti diplomasi savaşını kazanmıştır. Görüşmeler sonunda yurda dönen Türk heyetinin başkanı Fatin R. Zorlu 27 Şubatta düzenlediği basın toplantısında BM'deki son görüşmeleri ve Yunanistan'ın konumu şöyle değerlendirilecektir: "Yunanistan ilhaktan tamamen vazgeçti, çünkü konuşan delegeler Enosis meselesine çok hücum ettiler. Yalnız Yunanistan'ın samimi olarak ilhaktan vazgeçmiş olduğunu ancak şu ef'ali ile göreceğiz: Ada'dan el çekerse, radyoları ile propaganda yapmazsa tedhişçiliği idare, teşvik ve teşkilatlandırmazsa ve gazeteleri biteviye Enosis diye yazmazlarsa bence şimdi en ehemmiyetli noktada da tedhişçiliğin durdurulup durdurulamayacağı bunun hariçten teşvik edilmesinden vazgeçilip geçilmeyeceğinin tetkikidir. Çünkü bu mütekaddim bir meseledir. Her şeyden evvel Ada'daki tedhişçiliğin kalkması lazımdır. Tedhişçilik devam etmektedir. İki cemaatin arası her gün biraz daha açılmaktadır. Yunanistan'dan silah sevkıyatı devam edip dururken müzakerelerden bahsetmek çok erkendir."³⁵³

BM'nin Türkiye lehine olan kararı Türk basını tarafından coşku ile karşılanmıştır. Vatan Başyazarı Ahmet Emin Yalman "Yunan Emperyalizminin Bozgunu" adlı yazısında BM kararını tam bir "bozgun" olarak görür. Yalman Yunanistan için şunları söyler: "BM siyasi komitesinin Kıbrıs konusunda verdiği karar Yunan emperyalizmi için kati ve umumi bir bozgun mahiyetini taşıyor. Tedhiş usulleri ile fütuhata çıkan, dost ve müttefik İngiltere'nin topraklarını ilhak için tahrik, entrika ve cinayetin her nevine başvuran Türkiye ile dostluk ve işbirliği ihtiyacını hiçe sayan maksadına ermek için her türlü şantaja başvurmaktan NATO'ya ve Balkan İttifakı'na arka çevirmekten, demir perdeye sokulmaktan çekinmeyen Pan Helenist ve Megali İdeacı Yunanlılığın bu bozgununa biz elbette sevineceğiz. Barışçı medeniyet dünyası sevinecektir."³⁵⁴ Zafer gazetesi de BM'nin son kararını Türkiye açısından büyük bir başarı olarak nitelendirmiştir: "Kıbrıs hakkında BM'nin aldığı karar, amme efkârımız tarafından sevinçle karşılanacak mahiyettedir. Zira murahhas heyetimizin talebine uyularak, meselenin üç

³⁵³ **Milliyet**, 28 Şubat 1957, s.1.

³⁵⁴ **Vatan**, 24 Şubat 1957, s.1.

alakadar, devlet yani Türkiye-Yunanistan-İngiltere arasında görüşülmesi ve bu yoldan hâl olunması tavsiye edilmiştir. Şimdi evvela terörün kalkması ardından Ada'nın mukadderatı üzerinden bir yandan da bizimle bir mutabakata varması lazım gelecektir ki BM bu hususlara dokunmayı kendi salahiyeti dışında gördüğüne göre, Yunanistan ister istemez, yolun ortasında bizlere mülaki olmaya mecbur kalacak demektir.”³⁵⁵

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 13 Mart 1957 tarihinde verdiği bir mülakatta BM'nin kararını son derece olumlu bulduğunu belirtmiştir. İnönü şunları söylemiştir: “Kıbrıs meselesinde BM kararının yakın ve nihai neticelerini tahmin edemeyiz. Meselenin tabiatında olan güçlükler karşısında, Türk hükümetinin elde ettiği neticeler az görülmemelidir. Bugün elde edilmesi mümkün olan, elde edilmiş sayılmalıdır.”³⁵⁶ Demokrat Partinin Kıbrıs politikası basının ve Türk kamuoyunun büyük çoğunluğu tarafından destekleniyordu. Başbakan Adnan Menderes Taksim tezinin uygulanabilir ve gerçekçi bir tez olduğunu kamuoyuna her defasında hatırlatacak ve kamuoyunun bu teze inanması için çaba sarf edecektir. Bunun en güzel kanıtı Başbakan Adnan Menderes 13 Şubat 1957 tarihinde Meclis'te şunları söyleyecektir: “Muhterem arkadaşlar, Taksim meselesini de tünelin uzak bir ucundan mütalaa ediyor, gayri kabili istihsal bir mesele gibi gösteriyor. Hatta Lennox Boyd'un ağzından hükümetin fikri olarak ifade edilmiş olmasının da bu sebepten dolayı, zannederim setrüihfa ediyor. Yani erişilmez bir netice gibi, bir hayal gibi göstermek istiyor. Diyor ki: Ada mutlaka Yunanistan'a gidecektir ve bununla Türk hükümetinin Kıbrıs meselesinde takip ettiği politikanın iflas etmiş bulunduğunu sabit kılmak istiyor. Hadise katiyen böyle değildir. Taksim meselesi hiçbir zaman nazardan uzak tutulacak bir keyfiyet değildir. Türk hükümeti Taksim meselesini şayanı iltifat bir teklif olarak telakki etmektedir. Evet efendim.”³⁵⁷ Başbakan Adnan Menderes Kıbrıs meselesinin BM'de tartışılmasından sonra 15 Mart 1957 tarihinde İstanbul'da bir basın

³⁵⁵ Zafer, 13 Mart 1957, s.1.

³⁵⁶ Milliyet, 14 Mart 1957, s.1.

³⁵⁷ Mustafa Doğan, Adnan Menderes'in Konuşmaları Cilt 2, İstanbul, 1957, s.328.

toplantısı düzenleyecektir. Bu toplantıda 1957 yılının sonundan itibaren yeni kurulan Menderes kabinesinde Dışişleri Bakanı pozisyonunda bulunacak olan F. Rüştü Zorlu bu basın toplantısında Demokrat Parti'nin Kıbrıs yaklaşımını şu sözlerle ifade etmiştir: “Yaşayış, adet, örf ve hars bakımından Rumlardan tamamıyla ayrı bir mahiyet gösteren bu Türkler hakkında Ada'da basit bir ekseriyet – ekalliyet münasebeti bahis mevzu olamazdı. Onlara ancak idarede eşit haklar verilebilirdi. Tıpkı bir federatif idare içinde olduğu gibi hareket edilmeliydi. Türkiye'nin bu talebi, Ada'nın beynelmilel statüsü bugünkü durumunu muhafaza ettiği müddete inhisar etmektedir. Ada'nın beynelmilel statüsünde herhangi bir değişiklik mevzu bahis olduğu takdirde ise, Türkiye, Lennox Boyd'un ileri sürdüğü taksim teklifini, yani bir yandan 26 milyon Türk'ün emniyeti ve diğer taraftan da adada Türk cemaatinin beka ve inkişafını temin edecek bir taksim teklifini sırf sulh ve müsalemetin temini gayesiyle bir fedakârlık olarak kabul etmişti. İşte bütün bu vaziyetleri nazarı itibara alarak biz BM'nin önce asayişin iadesi için Yunanistan'a ihtarda bulunması ve sonra da işin müzakere ile halledilmesi için bir arzu izhar etmesini talep ettik. BM'de kahir ekseriyet Türkiye'nin Ada ile alakasını kabul ediyor, muahedelerin mevcudiyetini dikkate alıyordu. Bu sebeple umumi temayüle uygun düşen Hindistan teklifi kabul olundu. Bu karar sureti, Ada'dan tedhişçiliğin ortadan kaldırılması ihtilalin bertaraf edilmesi için başlamış müzakerelere devam olunması arzusunu ileri sürmektedir. Türkiye'nin vaziyeti sarihtir. Biz ihtilafın muslihane şekilde hâllini istiyoruz. İngiltere aynı arzudadır. Yunanistan ise, hem üçlü müzakereye yanaşmayacağını ileri sürüyor hem de Ada'yı ilhak fikrinden vazgeçmediğini ilan ediyor. Türkiye, Yunanistan'ın müzakere ve anlaşmadan kaçan bu tutumu karşısında haklarını müdafaaya azimle devam edecektir. Üzerinde alakalı devletlerden Türkiye ile İngiltere'nin mutabık kaldığı ve BM üyesi 76 devletin imasını taşıyan BM kararının tatbik olunmaması mesuliyeti doğrudan doğruya Yunanistan'a raci olacaktır.”³⁵⁸

³⁵⁸ **Zafer**, 16 Mart 1957, s.1.

2. Kıbrıs Meselesinin Gölgesinde 1957 Seçimleri

1957 seçimlerine iktidardaki Demokrat Parti çok sıkıntılı girmiştir. Bunun nedeni 1955 yılından sonra ekonominin hızla kötüleşmesi, bunun yanında muhalefet partilerinin ve basının büyük kısmının artan baskısıdır. Demokrat Parti hükümeti Kıbrıs meselesini 1957 seçim kampanyasında hükümetin lehine kullanmaya çalışacaktır. Muhalefet partilerinden Hürriyet Partisi 1957 seçimlerinde Kıbrıs meselesi noktasında iktidarın başarısız olduğunu vurgulamıştır. Hürriyet Partisi milletvekili Hasan Kangal 21 Ekimde İzmir’de verdiği bir seçim nutkunda şunları söylemiştir: “Türk bayrağını baş aşağı ederek Yunan bayrağı çekenleri bu millet asla affetmeyecektir. Yunan bayrağını bir Türk kıtası önünde, Türk bayrağını eğdirerek bir Türk vekiline çektirenlere rey vermeyiz.”³⁵⁹ CHP Kıbrıs meselesini 1957 seçimlerinde seçim malzemesi olarak kullanmayacaktır. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek’in daha önceki demeçlerinde belirttiği gibi Kıbrıs meselesi partiler üstü bir sorun bir millî davadır. Buna karşın CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 24 Ekim 1955 tarihinde Yunan Konsolosluğu’na bayrak çekme meselesini şu şekilde dile getirerek hükümeti eleştirecektir: “İzmirli, burada Yunan bayrağı milletin gözü önünde çekilmiştir. Buna hakları yoktur. Bu yara, yüreklerimizin içindedir. Ben kendisinden soruyorum: O mahcubiyetimizi burada temsil etmiş olan talihsiz, ne hakla iki sene sonra İzmirli’nin karşısına ne hakla milletvekili aday olarak gösteriliyor.”³⁶⁰

İktidar cephesine baktığımızda Başbakan Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın seçim nutuklarında Kıbrıs meselesini gündeme getirdiklerini görmekteyiz. Cumhurbaşkanı Celal Bayar 13 Ekimde verdiği bir seçim nutkunda şunları söylemiştir: “Kıbrıs’ta yaşayan 120 bin masum ırktaşımız var. Elbette onları ve Kıbrıs meselesini ihmal edemeyiz. Sizlerden aldığımız kuvvetle bu meselenin üzerinde azimle durmaktayız.

³⁵⁹ **Hürriyet**, 22 Ekim 1957, s.5.

³⁶⁰ **Ulus**, 14 Ekim 1957, s.1.

Neticenin ne olacağını zaman gösterecektir. Herhalde Türk milletinin memnun edileceğini söyleyebilirim.”³⁶¹ Başbakan Adnan Menderes ise 14 Ekim 1957 tarihinde Rize’de yaptığı seçim konuşmasında şunları söylemiştir: “Kıbrıs Türklerini kendi bayrağımız altında bulundurmak ve Anadolu’nun emniyeti için Ada’nın bizim sahillerimize teveccüh eden kısmının bayrağımız altına alma kararımızda hiçbir değişiklik bahis mevzuu değildir.”³⁶² Başbakan Adnan Menderes, 19 Ekimde Kayseri’de gerçekleştirilen mitingde ise şunları söylemiştir: “Kıbrıs’ın yarısı mutlaka Türk’tür, Türk kalacaktır. Kıbrıs’ın Yunan bayrağı altına girmesine müsaade etmeyeceğiz.”³⁶³ Seçim propagandası sürecinde Kıbrıs meselesi konusunda son derece milliyetçi bir dil kullanmıştır. 22 Ekimde Ankara’daki mitingde Başbakan Adnan Menderes şunları söylemiştir: “Kararımız kat’idir. Hiçbir şey bizi kararımızdan vazgeçiremez. Yapacağımız fedakârlık, Ada’nın yarısını bırakmak, yarısını da oradaki 120 bin Türkle beraber ilhak etmektir.”³⁶⁴

27 Ekim 1957 tarihinde yapılan seçimleri Demokrat Parti kazanmıştır. Beşinci Menderes hükümetinin programında Kıbrıs meselesine yönelik olarak şu ifadeler yer verilmiştir: “Dış siyasetimizin hayati bir mevzuu olan Kıbrıs meselesine gelince; bu millî davamıza ait karar düşüncelerimiz katıyet ve sarahatle ortaya konulmuş olmaktadır. Kıymet verdiğimiz Türk-Yunan dostluğunu korumak ve bu ihtilafı ortadan kaldırmak için azami hüsnüniyet göstermiş ve Kıbrıs’ın taksimine razı olmak suretiyle yapabileceğimiz fedakârlığın hududuna varmış bulunuyoruz. Türkiye’nin emniyetini ve Ada’daki Türk cemaatinin istikbal ve inkişafının korunması için aldığımız bu kararlı durumu muhafaza olunacağını bir kere daha teyit ederiz.”³⁶⁵ 25 Kasım 1957 tarihinde kurulan son Demokrat Parti hükümetinde Kıbrıs meselesine damgasını vuracak olan Fatin Rüştü Zorlu Dışişleri Bakanlığı vazifesini üstlenecektir. Bu Demokrat Parti hükümetinin Kıbrıs politikasında daha aktif

³⁶¹ **Hürriyet**, 14 Ekim 1957, s.1.

³⁶² **Zafer**, 15 Ekim 1957, s.1.

³⁶³ **Hürriyet**, 20 Ekim 1957, s.1.

³⁶⁴ **Hürriyet**, 23 Ekim 1957, s.1.

³⁶⁵ SANAL, **Menderes Hükümetleri...**, s.86.

bir rol üstleneceğinin sinyali olarak yorumlanmıştır. Fatin Rüştü Zorlu Kıbrıs sorununa yönelik olarak Demokrat Parti iktidarının sonuna dek son derece aktif, akılcı ve gerçekçi bir Kıbrıs politikası yürütecektir.

1957 yılı Aralık ayına geldiğimizde Türk kamuoyu Kıbrıs meselesinde iktidarın benimsemiş olduğu Taksim tezini tamamen savunur bir konuma gelmiştir. 18 Aralık 1957 tarihinde Milli Türk Talebe Birliği Dr. Fazıl Küçük'e bir telgraf çekerek bağlılıklarını bildirecektir. Ayrıca Ankara'daki yüksek öğrenim gençliğinden 5 bin kişi Kıbrıs'ta savaşmak için MTTB'ye başvurmuşlardır. Telgrafta şunlar söylenmektedir: "Kıbrıs'taki Türk kardeşlerimize bildirilir ki, millî menfaatler uğrunda her türlü ölüm kasırgalarına bakmadan inatla ve sebatla koşmayı bilen Türk gençliği, Kıbrıs için seve seve canını vermeye hazırdır. Atalarımızın asırlarca at oynattığı yeşil adanın şanlı Türk bayrağı gölgesinde mesut yaşayacağı günler çok yakındır."³⁶⁶ Bu arada Kıbrıs Türk toplumu da son derece hassas bir dönemden geçmekteydi. 15 Aralık 1957 tarihinde Kıbrıs Türktür Partisi, Ada'nın dört bir yanından gelen temsilcilerin katılımıyla Lefkoşa'da olağanüstü bir toplantı düzenledi. Bu toplantı sonucu Kıbrıs Türk Toplumu adına belli kararlar alındı. Bu kararlar Kıbrıs Türk toplumunun duygu ve düşüncelerinin ifadesi mahiyetinde olan kararlardır. Bu kararları şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Kıbrıs Türkleri hiçbir durumda Rum yönetimi ve Rum tahakkümü altında yaşamayı veya Rum toplumunun insafına terk edilmeyi asla kabul etmemek koşuluna bağlı olarak geleceklerini ve kaderlerini Türk hükümetinin ellerine bırakmakta oy birliği içindedir.
- 2) Rumların self determinasyon ve özerk yönetim istekleri Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi için bir sıçrama taşı olarak kullanılmak amacını gütmektedir. EOKA'nın sık sık tekrarlanan bildirilerinde

³⁶⁶ **Hürriyet**, 19 Aralık 1957.

olduğu kadar Makarios'un ve Yunan hükümetinin davranışlarında da bu husus açıkça görülmektedir.

- 3) Uluslararası garantiler, ne şekilde yazılırsa yazılsın Kıbrıs Türkleri için yeterli bir güvence sayılamaz. İki yıldan beri devam eden terör ve şiddeti büyük sayıda İngiliz askeri ve İngiliz mahkemeleri bile ortadan kaldıramamıştır.
- 4) Kıbrıs Türkleri, liberal bir anayasanın veya özerkliğin Kıbrıs sorununa çözüm oluşturacağına inanmamaktadır. Tedhişe bulaşan Kıbrıs Ortodoks Kilisesi böyle bir makul çözüm için beslenen tüm umutları yok etmiştir. İlimli Rumlar, baskı ve tedhiş yöntemleri ile susturulmuştur. Rum gençliği, Türk düşmanlığı ve Enosis'i önleyen tek engelin Türkler olduğu telkini ile yetiştirilmekte, Türkler tamamı ile yok edilmeden Enosis'in gerçekleşmeyeceği görüşü genç beyinlere aşılanmaktadır.
- 5) Toplumlar arası ilişkiler, Türk görüşünün dikkate alınmaması nedeni ile her geçen gün daha da bozulmaktadır.
- 6) Kıbrıs Türk toplumunun her alanda haklarımızı çiğneyen Türk haklarının varlığını kabul etmeyen adaleti ve eşitliğimizi reddetmek için her çareye başvuran ve bu yönde ellerindeki her olanağı kullanan Rum toplumuna güveni kalmamıştır. Bazı ortak kurumlarda (Belediyeler, Baro v.b. kurumlar) Rumların bu tutumu nedeni ile istifa etmek zorunda kalan Türklerin, artık yeniden böyle bir deneyi kabul etmesi olanağı yoktur.
- 7) Silahları hükümetçe ellerinden alınan Türkleri, EOKA teröristleri kolay bir hedef olarak görmektedir. Bu nedenle birçok Türk köyü artık güven duygusundan yoksundur. Aslında bu güvensizlik duygusu, tüm Kıbrıs Türkleri için söz konusudur.
- 8) Aradaki mevcut koşullar toplumlar arası ciddi gelişme ve çatışmalara yol açacak niteliktedir.
- 9) İngiliz Hükümeti, uluslararası baskılar nedeni ile Rumlar lehine gelişen bu durumu düzeltebilecek girişimlerden uzak durmaktadır. Bu nedenle, Kıbrıs Türk toplumunun can ve mal güvenliği ancak ve

sadece en uygun, en adil hâl çaresi olan taksimin uygulanması ile sağlanabilir.

10)Dini, dili, kültürü ayrı olan ve iki ayrı ana vatana sıkı sıkıya bağlı bulunan iki farklı toplumu birleştirmek yönünde yapılacak girişimler, başarısız kalmaya ve felaketle sonuçlanmaya mahkûmdur.

11)Bir kez daha belirtir ve yineleriz ki Enosis için bir sıçrama taşı olarak kullanılacak bir anayasa için hiçbir koşul altında Rumlarla asla işbirliği yapmayacak, hiçbir şekilde Rum yönetiminin hâkimiyet ve tahakkümünü kabul etmeyeceğiz.³⁶⁷

Bu kararlar Kıbrıs Türk toplumunun Kıbrıs meselesine bakışını çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Başbakan Adnan Menderes, 24 Aralık 1957 tarihinde yaptığı konuşmada Yunanistan'ı daha bir barışçıl bir tutum takınması noktasında uyararak şunları söylemiştir: “Şayet sulhsever milletler arasında tesadüf ve işbirliğinin muhafazası fikrinin korunması ve takviyesi ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu günkü şiddetli gerginliğin çok faydalı ve samimi bir dostluğa çevrilmesi düşünüyor ve arzu ediliyorsa, en mutedil ve adil hâl şeklini ihtiva eden Türk nokta-i nazarını kabul edilmesi lazım gelir. Aksi takdirde veya bunun dışında herhangi bir hâl tarzının asla tatbik kabiliyetini haiz olamayacağı gibi aradaki ihtilafları teşdit etmekten başka bir netice vermeyeceği açıkça ifade etmek mecburiyetindeyiz.”³⁶⁸

Başbakan Adnan Menderes bir yandan Yunanistan'a zeytin dalı uzatırken bir yandan da gerekirse Türkiye'nin üzerine düşeni yerine getireceğini belirtmektedir. 26 Aralık 1957 tarihinde Demokrat Parti grubunda konuşma yapan Menderes, Türk hükümetinin Kıbrıs meselesi noktasındaki kararlılığını şu sözlerle ifade eder: Yunan hükümeti vapurlarıyla kaçak silah ve zabıt göndermek yoluna, tedhiş yoluna gitmek istediği takdirde, bizim de mutlaka tedbirlerimiz olacaktır. Yani artık siyasi şantaj yoluna gidemezler. Artık bu mevzuyu ikide birde Birleşmiş Milletler'e, Avrupa Konseyi'ne getirip

³⁶⁷ GAZİOĞLU, *Enosis Karşı Taksim...*, s.340-341.

³⁶⁸ *Hürriyet*, 25 Aralık 1957, s.1.

Türkiye'nin aleyhine söz söylemesine, Kıbrıs meselesinin bunun için ortaya konulmasına tahammülümüz yoktur. Yunanistan bize fenalık yaparsa biz daha fazlasını yapabilecek bir vaziyetteyiz. Orada (NATO toplantısı) Yunanistan başvekili ile ve diğer devlet adamları ile görüştük ve bunları açıkça kendilerine söyledim ve bizim tahammül edebileceğimiz son nokta taksimdir. Bu taksimi, nasıl siz kendi ırktaşlarınızın İngiliz bayrağı altında yaşamasını istemiyorsanız, biz de 120 bin Türkümüzün sizin bayrağınız altında yaşamasını istemediğimiz için ileri sürmüş bulunuyoruz. İkincisi; bizi kimse başka bir şekle zorlayamaz, hatta Birleşmiş Milletler'de lehinize rey almış olsaydınız dahi netice değişmeyecek ve daha vahim neticelere gidecekti. Aramızdaki gerginlik en hat derecelere erişecekti, dedim.”³⁶⁹

1957 yılının Kıbrıs politikası açısından en önemli dönüm noktalarından biri Kıbrıs'ta 1957 yılının Kasım ayında TMT'nin (Türk Mukavemet Teşkilatı) bizzat Demokrat Parti iktidarının desteği ile kurulmuş olmasıdır. TMT Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğinin ve varoluşunun güvencesi olacaktır. Yunanistan EOKA'yı kullanarak Enosis'i amaçlamaktayken; Demokrat Parti hükümeti ise TMT'yi kurarak askeri ve lojistik destek sağlayarak Kıbrıs'ın Enosis'e kurban gitmesine izin vermeyecektir. Türk hükümeti TMT ile birlikte sadece diplomatik sahada süren mücadeleye değil; Kıbrıs'ta süren örtülü savaşa da dâhil olacaktır. TMT, Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs meselesini ne denli önemli ve hayati gördüğünün bir göstergesidir. TMT, Demokrat Parti hükümetinin Kıbrıs politikasının en önemli araçlarından biri olacaktır.

D. TMT'nin Kuruluşu ve Kıbrıs Meselesindeki Rolü

Türk Mukavemet Teşkilatı 1957 Kasımında kurulmadan önce başka küçük örgütlenmeler Kıbrıs Türkleri tarafından meydana getirilmiştir. Bunların

³⁶⁹ ALBAYRAK, *Demokrat Parti...*, s.1031-1032.

başında Kıbrıs'ta kurulan ilk direniş örgütü olan "Volkan" gelmektedir. Volkan ismi "Varolmak Lazımsa Kan Akıtmamak Niye" kelimelerinin ilk harflerinden oluşmaktadır. Volkan'ın kuruluş şeması yoktu. Dr. Fazıl Küçük, örgütün sevk ve idaresinden sorumlu pozisyonunda idi. Dr. Küçük'ten sonra gelen sorumlu ise esnaftan Şakir Özel'di. Volkan üyeleri ile temasları sağlayan kişi Asker Selçuk lakabı ile anılan ilkokul müdürü Selçuk Hoca idi. Selçuk Hoca, İkinci Dünya Savaşı'nda İngiliz ordusunda görev yapmış yüzbaşılığa kadar yükselmiştir. Selçuk Hoca, Volkan örgütünde patlayıcılar konusunda özel eğitim görmüş bir kişi olarak biliniyordu.³⁷⁰ Volkan, EOKA'ya karşı mücadeleye başlamış ve bunda imkânları ölçüsünde başarılı olmuştur. Fakat EOKA karşısında Volkan zaman içerisinde gerilemeye başlayacaktır. Kıbrıs Türklerini savunmak amacıyla su borusundan bomba, araba direksiyon milinden tüfek namlusu yapma çalışmaları Volkan örgütünün maddi imkânlarını ortaya koymaktadır.³⁷¹ Bazı Kıbrıslı Türkler Volkan örgütünü EOKA karşısında yetersiz buldukları için 9 Eylül cephesini kurmuşlardır.

Volkan ve 9 Eylül örgütlenmelerinin EOKA örgütü karşısında etkisiz kalması sonucu yeni bir örgütlenme ihtiyacı doğmuştur. Bu örgüt 23 Kasım 1957 akşamı Rauf Denktaş, Mustafa Kemal Tanrısevdi ve Dr. Burhan Nalbantoğlu tarafından kurulacak olan efsanevi direniş örgütü TMT'dir. TMT'nin yayınladığı ilk bildiri, 26 Kasım 1957 akşamı Kıbrıs Türk Lisesi öğrencileri tarafından teksir edilip hazırlanmıştır. TMT Merkez Komitesi imzalı ve 26 Kasım 1957 tarihli ilk bildiri şöyledir: "9 Eylül Cephesi ve buna benzer kuruluşlar iptal edilmiş, yerine Kıbrıs Türkünün bağrından çıkmış gerek emperyalist sömürge idaresine gerekse Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak yolunda Enosis'i temine çalışan Rum sürülerine karşı Kıbrıs Türklerini savunma görevini üstlenmek üzere yeni bir teşkilat kurulmuştur. Bu saldırı değil bir savunma teşkilatıdır. Bütün Kıbrıs Türklerini bu teşkilata destek olmaya ve bu teşkilat içinde yer almaya çağırıyoruz."³⁷²

³⁷⁰ Mehmet S. Emircan, **Kıbrıs Türk Toprağıdır**, Ankara, 2000, s.149.

³⁷¹ EMİRCAN, **Kıbrıs...**, s.150.

³⁷² EMİRCAN, **Kıbrıs...**, s.157.

Rauf Denktaş, bu sırada Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanlığı vazifesinde bulunuyordu. Rauf Denktaş, Dr. Küçük ile birlikte 1957 yılının Aralık ayında Ankara'ya giderek Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile görüşmüşlerdir. Bu görüşmede Denktaş, Fatin Rüştü Zorlu'ya TMT hakkında bilgi vermiştir. Denktaş bu görüşmeyi anılarında şöyle anlatmaktadır: “TMT'nin asıl kuruluş günü 27 Kasım 1957'dir. Bunun ardından Ocak 1958'in ilk günlerinde ben Dr. Küçük ile ilk kez Ankara'ya gittim. Gitmeden önce oturup anlaştık. Dr. Küçük, Halkın Sesi gazetesi için Türkiye'den yardım isteyecek, ben de TMT için silah ve idareci isteyeceğim. Bu anlaşmayla Ankara'ya gittik ve görüşmeye başladık. Doktor hep kendi isteklerini anlattı; fakat silah işinden hiç haber yoktu. Bu, benim Türkiye ile ilk temasım ve Fatin Rüştü Zorlu ile ilk görüşmemdi. Görkemli, gayet efendi, kendinden emin, vatanperver ve doktoru çok seven bir zat. Baktım ki artık kalkıp gidiyoruz bunun üzerine: “Bir maruzatım var”. dedim. Tekrar oturduk. “Biliyorsunuz Rumlar EOKA'yı dağıtmadı. Silahlanıyorlar. Biz de TMT'yi kurduk; halk dağınıktı, onu toparladık. Ama bu teşkilata silah ve eğitici lazım. Biz bu işi kendi başımıza yürütemeyiz” dedim. Zorlu: “Yaa öyle mi? Size silah gönderirsek alabilir misiniz?” dedi. “Alırız tabi, bizim Volkan'dan kalma insanlarımız var. Alabilirler”. dedim. Doktor Küçük ise bundan emin olmadığını söyledi. Bunun üzerine Zorlu: “Sen git, arkadaşlarınla konuş. Doktor, bir süre daha Ankara'da kalsın, sen gittikten sonra bize bilgi verirsın ve biz de bir şeyler yaparız.” dedi. Görüşmemizin üzerinden 9 ay geçti. TMT'ye Türkiye'den lider gönderilmedi. Doktorun o lafı, işi 9 ay geciktirdi. İşte bu nedenle biz, Haziran ve Temmuz 1958 olaylarını lidersiz ve silahsız olarak kendi becerilerimizle atlatabildik.”³⁷³

Demokrat Parti iktidarı TMT kurulur kurulmaz bu örgütü desteklemeye başlamıştır. Denktaş'ın anıları bunun kanıtı niteliğindedir. TMT'nin ilk büyük eylemi 27–28 Ocak 1958 olaylarıdır. TMT önderliğinde Enosis karşıtı bir

³⁷³ Ahmet C. Gazioğlu, **Direnış Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo Ekonomik Durum (1958-1960)**, Lefkoşe, 2000, s.15.

miting düzenlenmiştir. 27 Ocak 1958 tarihinde Lefkoşa'da yapılan bu mitinge İngilizlerin müdahale etmesi sonucu ölümler ve yaralanmalar meydana gelmiştir. İngilizleri protesto etmek için 28 Ocak 1958 tarihinde Magusa, Larnaka, Limasol ve Baf'ta gösteriler düzenlenmiştir. İngiliz askerleri ile çatışmaya girilmiştir. Bu olaylar sonucunda 7 Türk ölmüş ve 100'e yakın kişi yaralanmıştır.³⁷⁴

TMT'nin amaçları şunlardır:

- 1) Kıbrıs Türklerinin can ve mal güvenliğini sağlamak
- 2) Enosis'e ve bu hedef doğrultusunda yapılan girişimlere estirilen teröre karşı durmak
- 3) Türklere yapılacak saldırıları geri püskürtmek
- 4) Türk toplumunun birliğini ve bütünlüğünü sağlamak
- 5) Rumlara ve İngilizlere karşı Kıbrıs Türklerinin haklarını savunmak
- 6) Anavatan Türkiye ile sıcak ilişkileri ve Türk halkının Anavatan'a bağlılığını sürdürmek.³⁷⁵

TMT'yi kuran grup içerisinde yer alan Rauf Denktaş TMT'nin bir an evvel Türkiye'nin resmî desteğini arkasına alması gerektiğini düşünmekteydi. Bunu anılarında şöyle anlatmaktadır: "TMT'yi biz kurmuştuk ve başına tecrübeli kişilerin getirilmesinde ben ısrar etmiştim. Teşkilat EOKA'ya karşı kurulmuştu. EOKA'nın başında Yunan Genelkurmayına bağlı bir Yunan subayı vardı. Siyasetle silah uyum içinde kullanılmaktaydı. Biz de Ankara ile aynı koordinasyon içinde olmadığımız takdirde yine açıkta kalacaktık."³⁷⁶ Bu konuda 1957 yılının aralık ayının son haftasında Özel Harp Dairesi Başkanı Tümgeneral Daniş Karabelen Genelkurmay Başkanlığına çağrıldı. Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Salih Coşkun, Karabelen'e şöyle demiştir: "Hükümet bize EOKA'ya karşı Ada'da silahlı bir örgüt kurabilir

³⁷⁴ **Hürriyet**, 29 Ocak 1958, s.1.

³⁷⁵ Sabahattin İsmail, **150 Soruda Kıbrıs**, İstanbul, 1998, s.44.

³⁷⁶ İSMAİL, **150 Soruda...**, s.164.

miyiz? sorusunu yöneltmiştir. Sizinle görüşmeden yanıtlamak istemedim. Dairenizde konuyu gözden geçirin, ne yapabileceğimizi bana bildirin.” Karabelen Paşa, bunun üzerine kendi karargâhındaki Binbaşı İsmail Tansu’ya çok gizli kalması kaydıyla bu konuşulanı anlattı ve “Bu işi üstlenirsek acaba başarabilir miyiz?” diye sordu. Tansu, yanıt olarak bu millî görevi başarmak için gerekli silah ve para sağlanan Kıbrıs’a gönderilecek subaylara süresiz izin verildiği ve hükümetin her kademesinde isteklerin yerine getirildiği takdirde Genelkurmay’a olumlu yanıt verilmesi ricasında bulunur. Ertesi günü Karabelen Paşa Genelkurmay’a olumlu yanıtını verir, Genelkurmay da Dışişleri Bakanı Zorlu’ya gerekli bilgileri aktararak bu görev için hazır olduklarını bildirir.”³⁷⁷

TMT bu noktadan sonra Özel Harp Dairesine bağlı bir teşkilat olarak Kıbrıs’ta faaliyette bulunacaktır. 1958 yılının Ocak ayında Fatin Rüştü Zorlu ile görüşen Denктаş, bu görüşmede TMT’nin Özel Harp Dairesine bağlanmasını talep etmiştir. Bu talep kabul edilerek TMT, Özel Harp Dairesine bağlı bir birim haline gelmiştir. Başbakan Menderes bu konuda kaygılıydı. Böyle bir örgütün Türkiye tarafından desteklenmesinin Yunanistan ile olan ilişkileri daha da gerginleştirebileceğinden korkmaktaydı. Fatih Rüştü Zorlu ise Başbakan Menderes’e Yunanistan’ın 1951 yılından beri Ada’daki EOKA terörüne destek sağladığını belirtmiştir. Yunanistan’ın Rumları silahlandırıldığını vurgulayan Zorlu, EOKA’ya karşı TMT’nin Kıbrıs Türk toplumunu koruyabileceğini belirtmiştir. Kıbrıs Türk toplumunun böyle bir örgüte ihtiyacı olduğunu vurgulayan Zorlu, Başbakan Adnan Menderes’i ikna edebilmiştir. TMT, bu noktadan sonra Türk Genelkurmayı tarafından gönderilen silah ve subaylar tarafından eğitilen disiplinli bir örgüt haline gelecektir.³⁷⁸

1958 yılının nisan ayında Ankara Modern Palas Oteli’nde yapılan bir toplantıya Dr. Fazıl Küçük ile Rauf Denктаş Ankara TMT karargâhından

³⁷⁷ GAZİOĞLU, **Direnış Örgütleri** ..., s. 24.

³⁷⁸ GAZİOĞLU, **Direnış Örgütleri** ..., s. 25.

Emekli Tümgeneral Daniş Karabelen, Binbaşı Tansu ve TMT Kıbrıs lideri Yarbay Rıza Vuruşkan katılmışlardır. İlk toplantıda, TMT'yi Kıbrıs'ta örgütlemek üzere gönderilecek olan ekip ve işler konuşulmuştur. Emir-komuta kadrosu Ankara'daki karargâh tarafından Kıbrıs'ı İstirdat Projesi çerçevesinde oluşturulmuştur. 1958 yılı mayıs ayı ortalarında merkez teşkilatında görev yapacak subaylar belirlenmiştir. Mayıs 1958-Ağustos 1960 arası dönemde 1 emekli tümgeneral, 1 yarbay, 1 binbaşı, 16 yüzbaşı, 1 jandarma yüzbaşı, merkez karargâh temsilcisi olarak 3 astsubay olmak üzere toplam 23 kişi görevlendirilmiştir.³⁷⁹

TMT'nin Kıbrıs'taki en üst düzey yetkilisi Yarbay Rıza Vuruşkan'dır. TMT liderine Türk mitolojisinde geçen 'Bozkurt' unvanı verilmektedir. İlk Bozkurt, Yarbay Vuruşkan'dır. Yarbay Vuruşkan, 1958 yılının temmuz ayında Türkiye İş Bankası müfettişi sıfatı ile ve Ali Conan kimliği ile Lefkoşa'ya gelmiştir. İlk teşkilatlanmada yanında iki subay arkadaşı vardır. Öncelikle Bayraktarlık Karargâhı ve iki bölge Komutanlığı oluşturulmuştur. Rauf Denktaş tarafından kendisine verilen listedeki isimleri çağırarak tek tek yemin ettirmiştir. Bu ünlü TMT yeminidir. Ünlü TMT yemini şöyledir: "Kıbrıs Türkünün yaşayış ve hürriyetine, canına, malına, her türlü anane ve mukaddesatına her nereden ve kimden olursa olsun vaki olacak tecavüzlere karşı koymak için kendimi yüce Türk ulusuna adadım. Gördüğüm, duyduğum ve hissettiklerimi ve bana emanet edilenleri hiç kimseye ifşa etmeyeceğime, ifşaatin ihanet sayılacağına ve cezasının ölüm olduğuna, verilecek cezayı seve seve kabul edeceğime namusum ve şerefim üzerine ant içerim."³⁸⁰

Kıbrıs'ta üç beş kişilik mukavemet hücreleri oluşturulmuştur ve Kıbrıslı Türk gençlerinden yeni üyeler seçilmeye başlanmıştır. Bu konuda Denktaş, ilk günden itibaren Yarbay Rıza Vuruşkan'a büyük bir destek verecektir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesi sonucunda Ankara'daki ana karargâhta bir takım

³⁷⁹ EMİRCAN, *Kıbrıs...*, s.178.

³⁸⁰ Soyalp Tamçelik, "Türk Mukavemet Teşkilatının Bazı özellikleri", *Türk Kültürü Dergisi*, Ankara, 1995, cilt:33, sayı:382.

değişiklikler oluşturmuştur. Bozkurt Rıza Vuruşkan, Bayraktarlık görevinden alınarak Ankara'ya çağırılmıştır. Vuruşkan Ankara'ya dönecek ve daha sonra Millî Savunma Bakanlığında pasif bir göreve getirilecektir. Daha sonra Eğridir Dağ Okulu Komutanlığını kabul ederek Ankara'dan ayrılmıştır. TMT'nin temel amaçlarından en önemlisi Taksim tezinin gerçekleşmesine çalışmaktır. Bunun için teşkilat Taksim lehine nümayişler tertip etmiştir.³⁸¹

TMT'ye 1958 yılının ağustos ayından itibaren Türkiye'den silah sevkiyatı başlayacaktır. Bu silahlar EOKA'ya karşı kullanılmak amacıyla Ada'ya taşınıyordu. Türkiye'den getirilen silahlara "Bereket" ismi veriliyordu. İsmail Tansu anılarında, Anamur- Koççina (Erenköy) arasında Arı Ekibi ile haftada bir silah sevkiyatı yapıldığını bu sevkiyatın, Erenköylü Vehbi Mahmutoğlu, Asaf Elmas ve Hikmet Rıdvan adlı üç TMT üyesinin çabaları sonucu gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Asaf Elmas ve Hikmet Rıdvan silah sevkiyatı sırasında çıkan fırtına sonucu batan balıkçı teknesinde şehit olmuşlardır. Yaşanan bu acı olay üzerine Fatin Rüştü Zorlu, Dışişleri Bakanlığı fonundan, Kıbrıs Türk Kültür Dernek Başkanı Mehmet Ertuğruloğlu adına 25 tonluk bir balıkçı gemisi almış ve silah sevkiyatına devam edilmiştir.³⁸² Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonunun Rauf Denктаş önderliğinde 1958 yılında başlattığı "Taksim" tezini destekleyen kültürel, ekonomik faaliyetler TMT tarafından da desteklenerek sürdürülecektir.

TMT, İngiliz yönetimi tarafından 23 Temmuz 1958 tarihinde yasa dışı ilan edilecektir.³⁸³

TMT'ye Demokrat Parti iktidarının desteği hiçbir zaman kesilmemiştir. Fatih Rüştü Zorlu, TMT için emrindekilere: "Her türlü riski göze alarak mümkün olduğu kadar çok silah göndermenizi istiyorum." diyerek bunu teyit etmektedir. 16 Eylül 1961 günü Fatin Rüştü Zorlu'nun idam edilmeden önce

³⁸¹ EMİRCAN, *Kıbrıs...*, s.111.

³⁸² GAZİOĞLU, *Direnış Örgütleri...*, s.26.

³⁸³ GAZİOĞLU, *Direnış Örgütleri...*, s.32-35.

son sözleri şunlar olmuştur: “Ben ülkeme hizmet yapamamış isem, hiç olmazsa Kıbrıs davamızı hallettim.” demiştir.³⁸⁴ Başbakan Adnan Menderes de TMT için: “Onlar bizim millî meharifimizdir.” diyerek, TMT’ye olan inancını vurgulamıştır. TMT’nin kuruluşunun dördüncü ayında, kendisine brifing veren Özel Harp Dairesi subaylarına: “Kıbrıs Türklerine silah sevkıyatına azami hız verin.” diyerek, onları uyarmıştır. Bu konuda bazı armatör arkadaşlarının ismini vererek de destek olmuştur.³⁸⁵ 1960 yılı şubatında Londra Antlaşması’nın imzalanmasından dönen Başbakan Adnan Menderes, General Karabelen, Albay Rıza Vuruşkan ve Binbaşı İsmail Tansu’nun kendisine verdiği brifingden sonra şu soruyla karşılaşmıştır: “Sayın Başbakanım, Zürih ve Londra Antlaşmaları imza edildi, Kıbrıs’ta Türk-Rum Cumhuriyeti kurulacak. Ada’ya Türk askeri çıkacak. Bu durumda TMT lağvedilecek mi, faaliyetleri kısıtlanacak veya durdurulacak mı? Biz bundan endişeliyiz. Çünkü Yunanların hiçbir zaman ve hiçbir suretle Enosis fikrinden vazgeçmeyeceklerine inanıyoruz.” Başbakan Adnan Menderes’in yanıtı çok nettir: “Hayır, hayır, TMT lağvedilmeyecek. Aksine aynı hızla örgütlenmesine ve silahlanmasına devam olunacak. Endişelerinizi anlıyorum. Ben de aynı düşünceyi taşıyorum, müsterih olunuz. Siz işinize şimdiye kadar olduğu gibi devam edeceksiniz. Hiçbir T.C. hükümeti Kıbrıs Adası’nın Yunanistan’a ilhakına izin vermeyecektir.”³⁸⁶ Bütün bu sözler, TMT’nin kuruluşundan Demokrat Parti iktidarının 27 Mayıs 1960 tarihinde noktalanışına dek TMT’yi maddi ve manevi açıdan her zaman ve her koşulda desteklediğinin açık göstergesidir.

Demokrat Parti’nin Kıbrıs politikaları bağlamında TMT’nin rolünü değerlendirecek olursak şunları söyleyebiliriz: TMT bizzat Demokrat Parti iktidarının direktifleri doğrultusunda Özel Harp Dairesine bağlı bir teşkilat olarak kurulmuştur. TMT’nin ana misyonu; EOKA’ya karşı Ada’da bir denge unsuru kurarak Türk toplumunun var oluşunun sigortasını oluşturmaktır.

³⁸⁴ EMİRCAN, *Kıbrıs...*, s.109.

³⁸⁵ EMİRCAN, *Kıbrıs...*, s.107.

³⁸⁶ EMİRCAN, *Kıbrıs...*, s.210.

TMT, Demokrat Parti iktidarının 1957 yılından itibaren ortaya koyduğu “Taksim” tezi doğrultusunda faaliyette bulunmuştur. TMT’yi Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs politikasından ayrı düşünemeyiz. TMT kurulduğu günden itibaren başarılı hizmetlerde bulunmuştur. TMT, Kıbrıs sorununa damgasını vuran bir teşkilat olmuştur. TMT, Kıbrıs meselesinin gerçek anlamda “Millî Dava” olmasını sağladığı gibi Kıbrıs Türkleri arasında millî bilincin oluşmasını sağlayan bir teşkilat olmuştur. TMT aynı zamanda Demokrat Parti iktidarının “Millî Dava”yı ne derece benimsediğinin en büyük delilidir.

E. Taksim Mitingleri ve Demokrat Parti Hükümetinin Tutumu

1. 27-28 Ocak Olayları Karşısında Demokrat Parti Hükümetinin ve Türk Kamuoyunun Tepkisi

Demokrat Parti hükümeti, 1958 yılına girerken bütünüyle Taksim tezine endekslenmiş durumdaydı. Demokrat Parti hükümeti “Taksim” formülü dışında herhangi bir formülün gerçekçi bir çözüm getireceğine inanmamaktaydı. 1958 yılı Demokrat Parti iktidarının ortaya koyduğu Taksim tezinin Türk kamuoyu tarafından bütünüyle benimsenerek, büyük kitlesel mitingler yoluyla bunun dışa vurulduğu bir yıl olacaktır. Bu mitingler tarihe “Taksim Mitingleri” olarak geçecektir.

Ocak ayında Dr. Küçük ile görüşen Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu basına yaptığı açıklamada, Taksim tezi dışında bir alternatif kabul etmediklerini belirtmiştir. Dr. Küçük ise basına verdiği demeçte şu önemli mesajı vermiştir: “Yüz yirmi bin Kıbrıs Türkü adına, Ada’da Rumlarla birlikte yaşama imkânı kalmadığını, bir kere daha tekrarlıyorum. Biz, Türkiye’nin

idaresi altında yaşamak istiyoruz. Bizim emniyetimiz, bizim istikbalimiz Türk bayrağının gölgesindedir.”³⁸⁷ Bu sözler Kıbrıs Türk toplumunun Taksim tezini bütünüyle benimsediğinin en açık kanıtıdır. Fatin Rüştü Zorlu aynı basın toplantısında şunları belirterek Demokrat Parti iktidarının görüşünü net bir şekilde ortaya koymaktadır: “Meselenin bir an önce halledilmesi gerekmektedir. Taksim talebimiz, tamamıyla hakkaniyet ve adalet prensiplerine dayanmaktadır. Çünkü biz, ancak bizden olan ve bizim bayrağımız altında yaşamak isteyenleri talep ediyoruz. Diğerlerini de, kendi isteklerine göre hareket etmekte serbest bırakıyoruz.”³⁸⁸

Dönemin Türk basınında da 1958 yılının başından itibaren Taksim tezini destekleyen yazılar kaleme alınmaya başlanmıştır. Vatan gazetesi yazarlarından Oktay Akbal, Taksim tezine yönelik olarak şunları söylemektedir: “Türk milletinin Kıbrıs davasında yapacağı son fedakârlık budur. Taksime razı olmakla Yunanistan’a büyük bir dostluk gösterdiğimizi komşularımız da, Batı dünyası da anlamalıdır. Anlar mı, anlamaz mı bilmem; ama bizim millet olarak, hükümet olarak, fert olarak tutacağımız başka bir yol yoktur, olmayacaktır.”³⁸⁹

28 Ocak günü Lefkoşa, Larnaka, Leymasun ve Magusa şehirlerinde Taksim lehine gösteriler düzenlenmiştir. Lefkoşa’da düzenlenen Taksim mitingi sırasında İngiliz güvenlik güçleri aşırı şiddet kullanarak mitinge müdahale etmişlerdir. Bu müdahale sonucunda sekiz Türk ölmüş ve yetmiş kişi yaralanmıştır.³⁹⁰ Bu olay tarihe 27-28 Ocak Olayları olarak geçecektir. Başbakan Menderes, 28 Ocak akşamı yayınladığı mesajda Kıbrıslı Türklerin acısını paylaştığını bildirecektir.³⁹¹

³⁸⁷ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.349.

³⁸⁸ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.350.

³⁸⁹ *Vatan*, 6 Ocak 1958, s.1.

³⁹⁰ *Cumhuriyet*, 29 Ocak 1958, s.1.

³⁹¹ *Zafer*, 29 Ocak 1958, s.1.

27-28 Ocak olayları sırasında şehit düşen Türkler için binlerce kişinin katılımıyla bir cenaze töreni düzenlenmiştir. Kıbrıs Türk Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş cenaze töreninde yaptığı konuşmada Kıbrıs Türk Toplumunu adına şunları söylemiştir: “Biz şehitlerin al kanı ile bayrağına renk veren ve tarihini şehit kanları ile sulayan bir milletin çocuklarıyız. Bugün toprağa vereceğimiz şehitlerle devamıza olan sadakatimizi ve kendimize olan güvenimizi ispat ettik. Bize karşı kalkan eller mahcup olarak inmiş, bizi Kıbrıs davasından bir hamlede silmek isteyenler mağlup olmuştur. Bizim adımızı ağızlarına almayanları, varlığımızı bile görmezlikten gelenleri bugün bir defa daha mahcup etmeliyiz. Bütün dünya da şahit olacaktır ki, Kıbrıs Türkünün kırk sekiz saatlik şahlanışı ancak hakkını korumak içindi ve gerekirse 48 yıl daha devam edebilirdi.”³⁹²

27-28 Ocak olayları, Kıbrıs Türk toplumunun İngiliz yönetimine karşı o güne dek gerçekleştirdiği en büyük protesto eylemi olarak dünya tarihine geçmiştir. İngiliz sömürge yönetimi Kıbrıs Türk toplumunun Kıbrıs davasına ne derece bağlı olduğunu görmüştür. Dönemin Kıbrıs Valisi Sir George Sinclear, Rauf Denktaş’a şunları söylemiştir: “Bugüne kadar Türkiye size: “Yat, der yatarsınız; kalk, der kalkarsınız. Biz, sizin bir iddianız yok zannediyorduk. Ama bu son gelişmeler bize Kıbrıs’ta Türklerin de hak iddia ettiğini göstermiştir.”³⁹³

Ünlü “The Economist” dergisinde yayınlanan “İngiltere’nin Türk Dostları” isimli makalede Kıbrıs’a dair üç ülkenin Kıbrıs meselesini algılamaları üzerine şunlar vurgulanmıştır: “Yunanlar Kıbrıs’ı düşününce, orada yaşayanları akıllarına getirmektedirler. Türkler ise Ada’daki toprağı düşünmektedirler; Türkler için Ada Anavatan’dan sadece 40 mil uzaktadır ama Ada Güneydoğu Türkiye’de önemli limanlara girişleri kumanda etmekte olan Anadolu yaylasının doğal bir uzantısıdır. Ada’nın İngiltere’de kalması müsamaha ile

³⁹² Lütfi Özter, **Ulusal Mücadele’de Denktaş**, Ankara, 2004, s.71.

³⁹³ Erol Cihangir, “*Gittiler Ama Bir Gün Mutlaka Gelecekler*” **Rauf Denktaş’a Armağan**, Ankara, 2000, s.21.

karşılanabilir ama Yunan egemenliğine girmesi hoş görülemez. Bütün Türkler iç politikadaki görüşleri ne olursa olsun Kıbrıs sorununun nihai çözümü için hemfikirlerdir.”³⁹⁴ The Economist dergisinin Kıbrıs analizi gerçekte son derece doğru bir analiz idi. Kıbrıs sorununda taraf olan üç ülke, Kıbrıs sorununa farklı pencerelerden bakıyordu. Bu, çatışmanın temel nedeni idi.

27-28 Ocak olaylarına dönemin en güçlü gençlik örgütü olan MTTB (Milli Türk Talebe Birliği) 29 Ocakta yayınladığı bildiride Kıbrıs'ta yaşanan olayları sert bir biçimde kınarken, Türk kamuoyunun da duygularına tercüman olmaktadır: “16 Mart 1920’de kışlalarında uyuyan kahraman askerlerimizi şehit eden zihniyetin şimdi de Kıbrıs’ta silahsız ve masum ırktaşlarımızın üzerine insafsızca ateş açarak talebe, kadın ve çocukların kanına girdiğini teessürle öğrendik. Aradan yarım asra yakın bir zaman geçmesine rağmen, İnsan Hakları ve Devletler Hukuku’na rağmen, engizisyon devrinin vahşetine taş çıkartan bu barbarca hareketi, hür dünya önünde şiddetle, nefretle protesto ederiz.”³⁹⁵

Kıbrıs meselesi CHP tarafından 7 Şubat günü gündeme getirilmiştir. CHP, hükümeti Kıbrıs konusunda iktidarı halkı bilgilendirmemekle suçlamaktadır. Bu konuda CHP adına verilen bildiride şunlar söylenmektedir: “Biz, ‘Taksim’ fikrini destekledik. Başka bir hal tarzı aramak için lazım olan unsurlar bilgimiz hududu içinde değildir. Mesele, görüşmeler ve ihtimallerle Büyük Meclis’ten gizli tutulmaktadır. Büyük Meclis’i ve tabiatıyla bizi bilgisizlik içinde bırakarak hükümet yalnız başına çırpınmaktadır.”³⁹⁶ CHP’nin bu eleştirilerini Başbakan Adnan Menderes 9 Şubatta Bursa Demokrat Parti Kongresi’nde şöyle yanıtlayacaktır: “Kıbrıs davası basit değildir. Senelerden beri Demokrat Parti hükümetleri azimle, sebatla Türk milletinin emellerine tercüman olarak bu davanın peşindedir. Bunun arz ettiği müşkülâtı bilirsiniz. Buna rağmen hakkımızın ne derece kuvvetli olduğunu bütün dünyaya

³⁹⁴ BAĞCI, *Demokrat Parti...*, s.116.

³⁹⁵ *Hürriyet*, 30 Ocak 1958, s.1.

³⁹⁶ *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1958, s.5.

anlatmış, hemen hemen kabul ettirmiş vaziyetteyiz.”³⁹⁷ Mayıs ayına gelindiğinde Demokrat Parti lideriyle konuşmak için Ankara’ya gelen Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denктаş çeşitli temaslarda bulunmuşlardır. 27 Mayıs 1958 tarihinde Cumhurbaşkanı ile görüşen Kıbrıs heyetine Cumhurbaşkanı tarafından güvence verilerek Taksim tezinin gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

Dr. Küçük ve Rauf Denктаş Ankara’daki basın toplantısından sonra İstanbul’a giderek 3 Haziranda Başbakan Menderes ile vilayette bir saatten fazla görüşmüşlerdir. Bu görüşme sonrası düzenlenen basın toplantısında Dr. Küçük şu sert sözlerle İngiltere ve Yunanistan’a mesaj yollamıştır: “Seksen bin şehit pahasına aldığımız toprakları, ancak yüz yirmi bin şehit verdiğimiz takdirde elimizden alabilirler. Muhtariyet, Enosis’e giden yol demektir. Şimdiye kadar muhtariyeti kabul etmeyen Makarios, bugün muhtariyeti kabul etmek niyetindedir. Çünkü biliyor ki, muhtariyeti kabul ettiği an, Taksim tezimizi çürütecek ve ileride Enosis kapıları yine karşısında duracaktır. İngiltere, bugün değilse yarın veya öbür gün, bu adayı terk edecektir. Ada’da, şunun şurasında, 10-15 yıllık ömrü kaldığını gizleyememektedir. O halde, ayrılmadan önce, Ada’da huzur ve sükûnu temin edecek yegâne hal çaresi olan taksimi kabul etmeli ve ayrılırken üzerinde hiçbir sorumluluk kalmadan, dost ve müttefiklerini memnun ederek ayrılmalıdır.”³⁹⁸

2. Taksim Mitingleri ve Kıbrıs’ta Türklere Yönelik Tedhiş Faaliyetleri

1958 yılının Haziran ayına girerken Türk kamuoyu artık dizginlenemez durumda idi. Taksim tezi doğrultusunda ilk miting, 8 Haziranda İstanbul’da, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu miting

³⁹⁷ **Zafer**, 10 Şubat 1958, s.1.

³⁹⁸ **Zafer**, 4 Haziran 1958, s.1.

Demokrat Parti iktidarının desteği ile organize edilmiştir. İlk kez “Ya Taksim Ya Ölüm!” parolası bu mitingde yankılanacaktır. Bu miting öncesi, Demokrat Parti hükümeti bu mitingin arkasında olduğunu belirtmek ve Kıbrıs meselesine dair halkı aydınlatmak için bir Kıbrıs bildirisi yayınlanmıştır. Bu bildiride şu noktalar dikkat çekmektedir:

- 1) Hükümetimiz, Kıbrıs davasında, Ada’daki soydaşlarımızın millî iradeleri doğrultusundaki gelişmeleri ve anavatanın güvenliğini sağlayacak tek hal çaresi olan taksimi gerçekleştirmek hususunda tam ve kâmil bir karara sahiptir.
- 2) Kıbrıs meselesi hususunda, İngiltere hükümeti ile temas halinde bulunmaktayız. İngiltere hükümetinin yapacağı açıklama hakkında şimdiye kadar herhangi bir bilgiye sahip olmamakla beraber, meselenin daha önceki aşamalarında, İngiliz hükümeti ile işbirliği yaptığımız bir olgudur. Bu sefer de, bu işbirliğinin aynı şekilde devam edeceği hususundaki umudumuz henüz devam etmektedir. Şurası kesindir ki, Kıbrıs davamızın gerçekleşmesi her şeyden önce millî irademize bağlıdır.³⁹⁹

8 Haziran günü İstanbul’da düzenlenen bu mitinge, yaklaşık üç yüz bin kişi katılmıştır. Bu mitingde Kıbrıs için ant içilmiştir. Mitingde konuşan Dr. Küçük: “Hürriyetler ölmesini bilen toplumlar içindir, çarpışacağız.” şeklinde sözleri geniş yankı buldu. Üç genç, çıplak göğüslerine kanları ile “Kanımız Kıbrıs İçin” sloganı yazarak kürsüye çıkmışlardı. Bu kalabalığı son derece ateşlemiştir. Bu mitingde taşınan dövizler halkın psikolojisini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu dövizlerde şunlar yazmaktadır:

- 1) Ölümlerin en güzeli vatan için ölmektir!
- 2) Dönersek Kıbrıs için azimetten!
- 3) Ey palikaryalar, hizaya gelin!

³⁹⁹ **Zafer**, 9 Haziran 1958, s.1.

- 4) Şahinler ülkesinde baykuşlar barınamaz!
- 5) İngiliz, iyi düşün!
- 6) Kıbrıs ikinci hayatımız!
- 7) Yunanlı, İzmir’de yediğin tekmeyi unuttun mu?
- 8) Kıbrıs tramvayı Taksim’de durmaz, Harbiye’ye gider!⁴⁰⁰

Mitingde konuşma yapan İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Samed Güldoğan şu sözleri söylemiştir: “Ada’nın en şerefli vasfı olan Türklüğü inkâr edilmektedir. İşte bunun için toplanmış bulunuyoruz. Ada’nın yarısından feragat, hayat damarlarımızdan birini vermek olmasına rağmen, dünya sulhunun korunması için taksime razıyız. Bu fedakârlığımızı istismar etmeyiniz. İlk hedefimiz Kıbrıs Adası olabilir.”⁴⁰¹ Dr. Küçük ise yaptığı konuşmada: “Can vereceğiz, kan vereceğiz, hür kalacağız.” diyerek halkı ateşlemiştir. Konuşmalar son derece sert ve milliyetçi bir tondan yapılmaktaydı. Bu büyük mitinge son derece ateşli bir konuşma yapan ünlü şair Behçet Kemal Çağlar şunları söylemiştir: “Dünya bilmelidir ve bilecektir ki, Kıbrıs, Türk milleti için millî haysiyet ve şeref meselesidir. Dünya bir araya gelse, Türk milletinin haysiyetine dokunulamaz. Ey Amerika! Grek medeniyetinin şımarık varisi, Yunanların kulağını çekmekte daha ne kadar geç kalacaksın? İkiyüzlü İngiliz emperyalizmine ne zaman artık yeter diyeceksin? Ey Amerika! koskoca bir adayı komünistlerin kucağına atmayı sana yakıştıramıyoruz. Ey İngiltere! Senelerdir kene gibi Asya’nın kanını emdiğin yeter. Ey Kıbrıs’ta ilkokulumuza alçakça girip Atatürk’ün resmini yırtan alçaklar! O büyük adam, Yunan işgali sırasında bayrağımıza hakarete yeltenen sizlerin bayrağına basmadı.”⁴⁰²

8 Haziran mitingi Türk basınında geniş yankı bulmuştur. Cihad Baban Yeni Gün gazetesinde “Kıbrıs Davası” adlı yazısında 8 Haziran mitingini şöyle yorumlamıştır: “İstanbul mitingi Kıbrıs Adası hakkındaki millî duyguları

⁴⁰⁰ **Zafer**, 9 Haziran 1958, s.1.

⁴⁰¹ **Zafer**, 9 Haziran 1958, s.1.

⁴⁰² **Milliyet**, 9 Haziran 1958, s.1.

dünyaya ilan etti. Çok temenni ediyoruz ki, Büyük Britanya hükümetini idare edenler, vefakâr dostları Türkiye'nin duygularına hiç değilse bu vesile ile ulaşmak imkânını bulsunlar. Bugüne kadar gelen haberlerden anlıyoruz ki, İngiltere hükümeti Boğazlar'ı bekleyen bu vefakâr dostunun katlandığı fedakârlığa kıymet vermek niyetinde değildir. Çok temenni ediyoruz ki, bugünden sonra bu hakikate ermek imkânını bulsun.”⁴⁰³ Vatan Başyazarı Ahmet Emin Yalman yazdığı yazıda şunları söyleyerek İstanbul mitinginin Türk toplumunun tepkisinin en açık kanıtı olduğunu vurgulayacaktır: “Şunu biliniz ki, ey hür insanlar! Kıbrıs bizim için son durak noktasıdır. Bundan sonra tek Türk'ü Yunan tahakkümüne veya herhangi bir çürük ve müphem idarenin keyfine terk etmemize en küçük bir ihtimal kalmamıştır. Yine şunu biliniz ki, Kıbrıs, hükümetin iç zorlukları unutturmak için ileri sürdüğü bir dava değildir; bütün Türklüğün mukaddes davasıdır. Teşebbüs millettir. Bekası hesabına Çanakkale'de mucizeler yaratan, Sakarya, Dumlupınar ve İzmir'de muhakkak bir ölümden başkaldıran, yeni vezinde bir varlığa kavuşan Türklük, İngiliz ve Pan-Helen emperyalizminin yeniden başkaldırması karşısında kat'i mukavemet için Kıbrıs'ı saha diye seçmeye azmetmiştir.”⁴⁰⁴

İstanbul'daki bu büyük mitingi Türkiye'nin dört bir yanında organize edilen Taksim mitingleri izleyecektir. 12 Haziranda Ankara mitingi yapılmıştır. Bu mitinge elli bin kişi katılmıştır.⁴⁰⁵ 14 Haziranda ise Antakya ve Kayseri mitingleri düzenlemiştir. Kayseri mitingine elli bin kişi katılmıştır. Antakya'daki mitingde “Kıbrıs bizimdir.” “1938'de Hatay kurtuldu. 1958'de de şanlı bayrak Kıbrıs'ta dalgalanacaktır.” yazan pankartlar taşınacaktır.⁴⁰⁶ 17 Haziranda Erzurum mitingi yapılmıştır. 19 Haziranda ise Antalya, Elazığ ve Samsun mitingleri yapılmıştır.⁴⁰⁷ 21 Haziranda Eskişehir mitingi, 22 Haziranda Konya, Bursa ve İskenderun mitingleri yapılmıştır. Bundan sonraki “Taksim” mitingleri kronolojik olarak şu tarihlerde gerçekleştirilmiştir: 23 Haziran

⁴⁰³ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.435.

⁴⁰⁴ *Vatan*, 10 Haziran 1958, s.1.

⁴⁰⁵ *Milliyet*, 13 Haziran 1958, s.1.

⁴⁰⁶ *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1958, s.1.

⁴⁰⁷ *Zafer*, 20 Haziran 1958, s.1.

Kastamonu, 24 Haziran Kars, 25 Haziran Çorum, Sivas ve Bingöl, 26 Haziran Niğde, Ordu, Tokat ve Afyon, 27 Haziran Aydın, 2 Temmuz Çankırı, 5 Temmuz Urfa ve Adapazarı, 6 Temmuz Çanakkale, Zonguldak, Uşak, Diyarbakır ve Hakkâri mitingleri yapılmıştır.⁴⁰⁸ 5 Temmuz 1958'den itibaren Ankara Radyosu "Kıbrıs Saati" adı altında bir programa başlamıştır.⁴⁰⁹

Taksim mitingleri Demokrat Parti yerel teşkilatları ve gençlik örgütleri tarafından organize edilmekte idi. Bu kitlesel gösteriler Türk kamuoyunun Kıbrıs davasını bütünüyle benimsediğinin delilidir.

Türkiye'de taksim mitingleri gündemi oluştururken, Kıbrıs'ta EOKA terörü tüm hızıyla sürmekteydi. Kıbrıs'ta toplumsal çatışmalar başlamış ve birçok Kıbrıslı Türk ve Rum bu toplumsal çatışmalar sonucu hayatını kaybetmiştir. Bütün bu yaşananlar Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin daha da gerginleşmesine neden olmaktaydı. Demokrat Parti hükümeti tamamen Taksim tezine angaje olmuş durumda idi. Fatin Rüştü Zorlu 12 Haziranda yaptığı bir açıklamada Taksim tezinin kendileri tarafından değil İngiltere tarafından ortaya atıldığını savunacaktır: "Taksim fikrini ilk teklif eden de Türkiye değildir. Bu görüş ilk önce Yunan Dışişleri Nazırı Averof tarafından ortaya atılmıştır ve İngiliz Müstemlekeler Nazırı Lennox Boyd, 1956'da Türkiye'ye geldiği sırada bu fikri tasvip ettiğini açıklamıştır. Yunanistan ise, Ada'daki terörizmi desteklemektedir. Kıbrıs meselesi Türk-İngiliz münasebetlerinde bir mihenk taşıdır. Türkiye hükümeti'nin, dost ve müttefiklerinden anlayış göstermelerini istediği tek husus, belki başkaları için bir müstemleke veya strateji meselesi olan Kıbrıs'ın, Türkiye için bir vatan davası olduğunu takdir etmeleri ve gerek Kıbrıs'taki gerekse Türkiye'deki Türklerin gösterdikleri millî heyecanı ve taksimi kabul etmek suretiyle yaptığı fedakârlığı tam manasıyla kıymetlendirmeleridir."⁴¹⁰

⁴⁰⁸ **Zafer**, 24 Haziran-27 Haziran 1958, s.1; **Zafer**, 2 Temmuz 1958, s.1; **Zafer** 5 Temmuz-6 Temmuz 1958, s.1.

⁴⁰⁹ **Zafer**, 4 Temmuz 1958, s.1.

⁴¹⁰ **Zafer**, 13 Haziran 1958, s.1.

Kıbrıs'taki olayların günden güne kötüleşmesi üzerine TBMM özel Kıbrıs oturumu gerçekleştirecektir. 16 Haziran 1958 tarihinde gerçekleştirilen Kıbrıs oturumunun sonucunda Meclis, bütün dünya parlamentolarına duyurulmak üzere bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiride şu noktalar göze çarpmaktadır: “Türkiye, sırf anlaşma olsun diye, ilkin Yunanistan tarafından ortaya atılan taksim fikrini büyük bir özveri ile kabul etmiştir. Kıbrıs'taki son olaylar da göstermektedir ki, bu çok tehlikeli durumun bir an önce nihai bir hal şekline bağlanmasına kesin gereksinim vardır. Bunun için de tek, adil, haklı, ılımlı hal şekli olan taksimi, vakit geçirmeden, kabul etmek gerekmektedir. Ada'da iki toplumun arasındaki güvensizlik ve düşmanlık, bu toplumların artık bir arada yaşamalarına ve bir idare altında işbirliği yapmalarına olanak tanımamaktadır. Ada'da sulhun ve sükûnun yeniden geri gelmesi için, bu iki toplumu, fiilen ve hukuken birbirlerinden ayırmak ve Türk toplumuna, hiçbir zaman ve hiçbir suretle, onun yaşama hakkına ve özgürlüğüne kastetmiş olan Rum toplumunun tahakkümü altında bırakılmayacağı hususunda tam güvence vermek gerekmektedir. Bu nedenle Ada'nın sulh, sükûn ve refahını sağlamak ve gerekli dostluk ve anlayış havasını yeniden yaratmak için nihai bir çözüm ve azami bir fedakârlık olarak taksimi kabul etmek ve uygulamak kaçınılmazdır.”⁴¹¹ Bu bildiri TBMM'de oybirliği ile alınmıştır. Basın bu bildiriye yayınlamıştır. Böylece Türk kamuoyunun Kıbrıs konusunda bilgilendirilmesi sağlanmıştır. TBMM'nin bu bildiri ile birlikte “Taksim” tezi hükümet politikası olmaktan çıkıp gerçek anlamda bir “devlet politikası” haline gelmiştir. TBMM'nin bu bildirisi Kıbrıs Türkleri arasında büyük bir sevinç yaratmıştır.

Rauf Denktaş Federasyon Başkanı sıfatıyla, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Menderes'e gönderdiği telgrafta şunları söylemektedir: “Kıbrıs Türkleri aleyhindeki Rum mezalimi gittikçe artmaktadır. Baf bölgesinde iki Türk ölünceye kadar dövülmüştür. Lefkoşa'da Türk evleri ateşe verilmiştir. Bir Türk din adamı (Kırlar Tekkesi Şeyhi) dünden beri kayıptır. EOKA, Türklere karşı tedhiş kampanyasını hızlandırılmış, önlerine gelen her

⁴¹¹ **Zafer**, 17 Haziran 1958, s.1.

Türk'ün öldürülmesi emrini vermiştir. Yegâne adilane çare, en erken zamanda Kıbrıs'ın taksimi ve cemaatleri ayırarak daha fazla kan dökülmesine mani olmaktır. Birçok köyde Türk köylüleri zahirelerini toplayamamakta, işlerine gidememektedir. Her an için büyük çapta bir katliam beklenebilir. Alınan emniyet tedbirleri kifayetsizdir.”⁴¹²

Devlet dairelerinde çalışan Türk memurlar, devlet dairelerinin Rum kesimlerinde kalmasından dolayı can güvenliğini sebep göstererek devlet dairelerine gidememektedirler. Kıbrıs Türk liderliği bir göç planı hazırlayarak, Rum kesimindeki Türkleri Türk kesimine taşımayı planlamışlardır. Fakat Türkiye ve İngiltere bu planı uygun bulmadığı için taşınma ertelenmiştir.⁴¹³ 20 Temmuz 1958 tarihli yazısında Dr. Fazıl Küçük “Kıbrıs’a Türk askeri gönderilsin.” çağrısı yapmıştır. Dr. Küçük yazısında şunları belirtmiştir: “Dünya sulhunun en büyük sarsıntıyı geçirdiği bugünlerde, Kıbrıs’ta boşalan İngiliz askerlerinin yerini yine Büyük Britanya’nın dostu ve müttefiki bulunan ve onunla kader birliği halinde sulhu korumak çarelerini arayan Türk askerlerinin Ada’ya çıkmaları zaruret haline gelmiştir. Lübnan ve Ürdün’e yapılan Anglo-Amerikan çıkarması, ne kadar meşru ve kaçınılmaz bir hareket olarak BM tarafından kabul edilmişse, Türk askerlerinin de, yüz yirmi bin Türk’ün emniyetini müdafaa edebilmek için Ada’ya makul bir hareket olarak kabul edebileceğine hiç şüphe yoktur. Ancak bu yapıldığı takdirde ki, dört asırlık bir maziye sahip Türk cemaatinin geleceği kat’i bir garanti altına alınabilecek ve Ada’nın geçirmekte olduğu yüz kızartıcı keşmekeşe son verilmiş olacaktır.”⁴¹⁴ Aynı günlerde Türkiye, İngiltere’ye bir nota vererek, gerekirse Türkiye’nin Kıbrıs’a asker çıkarabileceğini vurgulamıştır.⁴¹⁵

Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs’a Türk askeri gönderilmesi konusunda şu açıklamayı yapmıştır: “Biz Kıbrıs’a asker göndermeyi orada yaşayan Türk kardeşlerimizin can ve mal emniyetini temin etmek için ve uzayıp giden

⁴¹² Zafer, 15 Temmuz 1958, s.1.

⁴¹³ GAZİOĞLU, Enosise Karşı Taksim..., s.419.

⁴¹⁴ GAZİOĞLU, Enosise Karşı Taksim..., s.417.

⁴¹⁵ Hürriyet, 22 Temmuz 1958, s.1.

EOKA katliamına son vermek için faydalı bulduk. Bu hususta İngiltere hükümetine müracaatta bulunduk. İngiliz Başvekili Macmillian'dan Başvekilimiz Adnan Menderes'e geçen gün İngiliz Büyükelçisi tarafından hususi bir mesaj verilmiştir. Bu mesajın bir kopyası da bana verilmiştir." Aynı günlerde Kıbrıslı Türk köylüleri Başbakan Menderes'e telgraf çekerek bir an önce Ada'ya müdahale etmelerini talep etmişlerdir: "Kore'de insanlık ideali uğruna kanını ve canını feda eden büyük milletimiz, Kıbrıs'ta yüz yirmi bin kardeşinin Rumlar tarafından her gün boğazlanmasına daha ne kadar zaman tahammül edecektir. Tazimlerimizi sunarız."⁴¹⁶

Kıbrıs patlamaya hazır bir bomba halini almış iken İngiltere tekrar yeni bir plan ortaya atarak Kıbrıs meselesini çözmeye çalışacaktır. Bu "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti" formülünden önceki durak olan İngiltere Başbakanı Macmillian'ın adıyla anılan "Macmillian Planı"dır.

3. Macmillian Planı ve Demokrat Parti Hükümetinin Plan Hakkındaki Tutumu

İngiltere Başbakanı Macmillian, uzun zamandır üstünde çalıştığı Kıbrıs meselesine yönelik çözüm planını 19 Haziran 1958'de Avam Kamarası'nda yaptığı bir konuşma ile açıklamıştır. Macmillian'ın kendi adıyla anılan planının dört ana hedefi şunlardır:

- 1) Tüm ada halkının çıkarlarına hizmet etmek
- 2) Hem Ada'daki iki toplumun hem de Türk ve Yunan hükümetlerinin kabul edeceği kalıcı bir hal çaresini gerçekleştirmek
- 3) Ulusların yükümlülüklerini yerine getirmesinde Birleşik Krallık için gerekli olan Ada'daki İngiliz üsleri ve tesislerini muhafaza etmek

⁴¹⁶ İSMAİL, 150 Soruda..., s.168.

- 4) Yaşamsal önemi olan bir bölgede barışı, güvenliği ve Birleşik Krallık ile bağlaşıkları arasında işbirliğini güçlendirmek⁴¹⁷

Macmillian'ın Ortaklık Planı olarak tanımladığı Kıbrıs Çözüm Planı'nın ana hatları şunlardır:

- 1) Kıbrıs, sadece Birleşik Krallık ve İngiliz Milletler Topluluğu ile değil, Türkiye ve Yunanistan'la da yapılacak işbirliğinin avantajlarından yararlanacaktır.
- 2) Mademki hem Birleşik Krallık hem de Yunanistan ve Türkiye'nin Kıbrıs'ta çıkarları vardır; İngiliz hükümeti, Ada'da barış, gelişme ve refahın yaratılmasında diğer iki hükümetin ortak işbirliğini ve yönetime katılımını memnuniyetle karşılayacaktır.
- 3) Bu politikanın yürütülmesinde vali ile işbirliği yapmaları için, Türk ve Yunan hükümetleri birer temsilci atamaya davet edileceklerdir. Ada'da, her iki toplumun, kendi iç işlerinde otonomiye sahip olacakları şekilde, temsili bir hükümet kurulacaktır.
- 4) Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türklerin, Rum ve Türk olarak tanınmaları istemlerini tatmin için, Majeste Kraliçe hükümeti, kendilerine, İngiliz vatandaşlığını da koruyarak Türk ve Yunan vatandaşı olma olanağı yaratacak bir düzenlemeyi memnuniyetle karşılayacaktır.
- 5) Bu yeni ortaklık ilkesinin tam olarak işlenmesine ve bu plana uygun şekilde gerekli istikrar atmosferinin yaratılmasına zaman tanımak için, Ada'nın uluslararası statüsü, yedi yıl süreyle değişmeyecektir.
- 6) Temsili hükümet ve toplumsal özerklik sistemi, iki toplumun ve Yunanistan ile Türkiye hükümetlerinin temsilcileri arasında yapılacak görüş alışverişi ile sağlanacaktır.⁴¹⁸

Macmillian'ın öngördüğü Yeni Kıbrıs Anayasası'nın temel maddeleri şunlardır:

⁴¹⁷ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.400.

⁴¹⁸ GAZİOĞLU, *Enosise Karşı Taksim...*, s.400-401.

- 1) Topluma ait işlerin yürütülmesinde tam ve nihai yasama yetkisine sahip birer toplum meclisi oluşturacak
- 2) Topluma ait işler ve iç güvenlik dışında kalan diğer konuları kapsayan içi yönetim, valinin başkanlığında Yunan ve Türkiye hükümetlerinin birer temsilcisi ile dördü Kıbrıslı Rum, ikisi Kıbrıslı Türk olmak üzere, Toplum Meclislerince belirlenecek altı bakandan oluşacak bir konseyin yetki ve sorumluluğu altında kalacak
- 3) Valinin, Yunan ve Türk hükümetlerinin atayacağı temsilcilerle görüş alışverişinde bulunarak kullanılmak üzere her iki toplumun çıkarlarının korunmasını sağlamak için kendisine ayrılmış yetkileri bulunacak.
- 4) Dış ilişkiler, savunma ve iç güvenlik konuları, iki devlet temsilcileriyle görüş alışverişinde bulunarak kullanılmak üzere valinin, özellikle ve bilhassa korunmuş hak ve yetkileri içinde kalacak
- 5) Yunan ve Türk hükümet temsilcileri, ayrımcı niteliği olduğuna inandıkları yasaların, tarafsız bir mahkeme tarafından incelenmesini isteme hakkına sahip olacaklar.⁴¹⁹

Macmillian 19 Haziranda yaptığı konuşmada plana olan inancını şu sözlerle açıklamıştır: “Bu ilkeler ve önerilere dayalı politika, Kıbrıs halkına, özel olarak korunan ve ayrıcalıklar içeren bir statü getirmiş olacaktır. Kıbrıs halkı, temsili kurumlar kanalıyla, Ada’nın iç işlerinin yönetiminde yetki kullanma olanağına kavuşacak ve kendi toplum işlerini kendi denetimleri altına almış olacaktır. Kıbrıs halkı, bu avantajları kullanırken, Birleşik Krallık, Yunanistan ve Türkiye arasındaki dostça ilişkiler ve pratik işbirliği gerçekleştirip güçlendirecek ve Kıbrıs, üç bağlaşıp hükümet arasında çatışma nedeni yerine bir işbirliği sembolü olacak. Bu politikanın sağlayacağı yararların takdir edilmesi durumunda, tedhişin mutlaka sona ereceği, olağanüstü durum yasalarının ilkin hafifletileceği ve daha sonra tamamıyla ortadan kaldırılacağı, Ada’ya dönmesi yasaklanmış olanların ise geri

⁴¹⁹ GAZİOĞLU, Enosise Karşı Taksim..., s.401.

gelmelerine izin verileceği de belirtilmekteydi. Macmillian bu tarihi konuşmasını şu sözlerle bitirmiştir: “Gerçekten, eğer Yunan ve Türk hükümetleri, bu işbirliği ve ortaklık deneyimini genişletmek isterlerse uygun zaman geldiğinde, Majeste Kraliçe hükümeti, daha ileri gitmeye ve uluslararası sorumluluklarını yerine getirmek için gerekli olabilecek üsler ve kolaylıklar Birleşik Krallık’a verilmek koşuluyla, Kıbrıs sorununa kalıcı bir hal çaresi bulunmasına yardım için Ada’nın egemenliğini Yunan ve Türk dostlarıyla paylaşmaya hazır olacaktır.”⁴²⁰

Macmillian planın taraflarca kabulü için 7 Ağustosta Atina’ya, 9 Ağustosta da Ankara’ya gelerek yetkililer ile görüşmüştür. Yunanistan, planın cemaatler ayrılığına dayanması ilkesinin çıkarılmasını istemiştir. Aynı zamanda planın taksim düşüncesine zemin hazırlayacağı kanaatinin yanında Türkiye’nin taraf olma statüsünü kazanmasını reddetmişlerdir. Yunanistan Macmillian planını reddetmiştir. Türkiye ise planın ancak taksime götüren geçici bir anlaşma statüsünde olur ise kabul edilebileceğini belirtmiştir. Türkiye Taksim tezinde kararlıdır. Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, Macmillian planı üzerine Demokrat Parti hükümetinin görüşlerini şöyle aktarmıştır: “İngiltere hükümetinin planına gelince, bu plan, Türkiye hükümetinin kanaatine göre üçlü konferansta bir dayanak olarak değil, ancak bir vesika olarak dikkate alınabilir. Elbette, Türkiye hükümeti tarafından sunulacak bir plan da, aynı vasfa haiz bulunacaktır. Keza Türkiye hükümetinin kanaatine göre, işbirliği prensibi ile taksim prensibi, taksim feda edilmemek şartıyla, pekâlâ bağdaşabilir ve ancak bu şartlardır ki, kâmil bir plan ortaya çıkabilir. Macmilian planı hazırlanırken Türkiye ile istişare yapılsaydı, daha olumlu bir sonuç elde edebilirdi. İngiltere hükümeti, halen yapmakta olduğu gibi, Ada’da asayişin sağlamak için gereken önlemleri, Türk hükümetince bu konuda uyarıldığı andan itibaren almış olsaydı, Kıbrıs’ta bugün esef duyduğumuz olaylar da yer almayacaktı.”⁴²¹

⁴²⁰ **Zafer**, 20 Haziran 1958, s.1.

⁴²¹ **Milliyet**, 12 Ağustos 1958, s.1.

Dönemin Türk basını ise plana farklı bakış açıları ile yaklaşmışlardır. Macmillian planı henüz açıklanmadan önce Ulus gazetesinde Ahmet Şükrü Esmer “Kıbrıs Muamması” adlı yazıda İngiliz planına karşı şüpheli bir yaklaşım sergileyecektir. Esmer, planın ana zaafının yedi yıllık bir geçiş dönemini öngörmesi olduğunu vurgulamıştır. Esmer, bunun Rumlar tarafından Enosis’e ulaşmak için kullanılabileceğini şu sözler ile belirtmiştir: “Bir defa, yedi veya on yıl sonra Enosis’in gerçekleşeceğini bilen Rumlar, muhtar idarenin yürütülmesinde İngiltere ile işbirliğine girmeyecekler, onlar muhtariyet rejiminin sağlayacağı hürriyeti, Enosis’i hemen gerçekleştirmek için fırsat sayacaklardır. İngilizler sabit fakat sakat bir fikre saplanmışlardır. Sanıyorlar ki, yedi veya on yıllık muhtariyet, Kıbrıs Rumlarını Atina’dan uzaklaştıracak ve kommonvelt içinde bağımsız bir Kıbrıs yaratmak mümkün olacaktır. Bu, pahalıya mal olacak ham hayalden ibarettir.”⁴²²

Ahmet Şükrü Esmer plana şüphe ile yaklaşırken, Vatan Başyazarı Ahmet Emin Yalman, plana sempati ile yaklaşmış ve planı Türkiye lehine görmüştür. Yalman yazısında şunları söylemiştir: “Hükümetimiz, taksimin en radikal ve esaslı bir hal çaresi olduğu hakkındaki kanaatinden hiçbir fedakârlığı kabul etmemekle birlikte, iki mühim basiret adımı atmıştır. Bunlardan birincisi, İngiliz teklifinin yanında kendi teklifimizi de ileri sürmek şartıyla, müzakere masasına oturmayı kabul etmektir. İkincisi, nizam ve asayişin muhafazası için azami gayret göstermeyi, bu bakımdan İngiliz idaresine destek olmayı doğru bulmak ve asayişin bozulması mesuliyetini Yunan hükümetine ve onun sinsi bir şekilde yarattığı EOKA adlı kahpe kundakçılık ve suikast çetesine bırakmaktır. İngiliz teklifinde coğrafi değilse bile fiili bir şekilde bir taksim çeşnisi vardır.”⁴²³

Dönemin ünlü dergisi “Forum” ise Macmillian planını Türk hükümetinin Kıbrıs politikası açısından bir başarısı olarak görmüştür. Dergideki yazıda şunlar söylenmektedir: “Görülüyor ki, Kıbrıs meselesinde, Türkiye lehine iki

⁴²² **Ulus**, 22 Mayıs 1958, s.3.

⁴²³ **Vatan**, 22 Mayıs 1958, s.1.

yıldan beri ve hatta Radeliffe Anayasası'ndan beri bir hayli yol kat edilmiştir. Tabi, bu son şekliyle bile İngiliz teklifi, Türkiye'nin nihai menfaatlerine tam manası ile uygun olmadığı gibi, dünyanın bu köşesinde devamlı bir sükûn yaratacak radikal şartları da taşımamaktadır. Fakat planda, gerçekten tek çıkar hal tarzı olarak gözüken paylaşma yolunda atılacak adımları kolaylaştırıcı bazı başlangıç noktaları da yok değildir.”⁴²⁴

Türk basınında Macmillian Planı üzerine tartışmalar sürerken muhalefet lideri İsmet İnönü 6 Temmuzda CHP Kadıköy İlçe Kongresi'nde son İngiliz planı üzerine şunları söyleyecektir: “Gazetelerde Türkiye'nin Taksim tezi ile İngiliz planının kabili telif olduğunun Hariciye Vekili tarafından ifade edildiği yazılmıştır. Bu iyi bir haberdur. Bizim öteden beri üzerinde ısrar ettiğimiz nokta, bilhassa İngilizlerle müzakereyi asla inkıtaa vardırmayarak bir hal çaresine varmak için devamlı ve sabırlı bir varlık göstermektedir. Bu yolda terakki hâsıl olduğunu ve olacağını tahmin ediyorum. İngiliz Başvekili Macmillian'ın bahsediş tarzı ve Türkiye ile anlaşma imkânını daha varit gösteren ifadeleri vaziyeti kolaylaştıran işaretlerdendir.”⁴²⁵

Dış basında ise Macmillian planı Kıbrıs meselesi için gerçekçi bir çözüm alternatifi olarak görülmekte idi. The London Times'ta 16 Haziran 1958 tarihinde yayınlanan bir makalede Macmillian Planı'nın Kıbrıs meselesinin çözümü için son bir 'şans' olarak görmektedir. London Times'ta şunlar söylenmektedir: “İngiltere'nin Yunanistan ve Türkiye'ye teklif ettiği plan, Kıbrıs için barışı kazanmak üzere yapabileceği son gayreti göstermektedir. Tekliflerin içeriği açıklanmamış olmakla beraber, genel olarak anlaşıldığına göre, Yunan ve Türk hükümetleri İngiliz hükümrânlığı altında olmak üzere Ada'daki kendi toplumların güvenliği için İngiltere ile yapacakları geçici bir plan hazırlamıştı. Ne Yunanistan ve ne de Türkiye'nin Enosis ve Taksim gibi nihai sorunlara engel olacak bir planı cazip bulmamaları anlaşılır bir durumdur. Bununla beraber, böyle bir planı kesin surette reddetmeden evvel

⁴²⁴ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.468.

⁴²⁵ *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1958, s.5.

durup, bakıp dinlemeleri gerekir. Yunan ve Türk hükümetleri böyle bir fırsatı kaçırmamalıdır.”⁴²⁶

İngiliz Başbakanı Macmillian ile Başbakan Adnan Menderes arasındaki görüşmeler 10 Ağustos akşamına kadar sürmüştür. Demokrat Parti hükümetinin görüşmeler sonucunda vardığı noktayı ve Macmillian Planı’na karşı tutumunu Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu 11 Ağustosta verdiği bir demeçle ortaya koymaktadır: “Ada’nın beynelmilel siyasi statüsü bir an evvel taayyün etmezse, her teşebbüs akamete uğrayacak ve yeni yeni mücadelelerin açılmasına müncer olacaktır. Türkiye hükümeti ancak taksim tahakkuku ile Ada’da sulhu sükûnun davet edileceğine kanidir. Diğer bütün tedbirlerin neticede aynı fikrin; fakat en üzücü bir şekilde tahakkukundan başka bir netice vermeyeceğine de emindir. Bu vesile ile taksim fikrinin İngiltere hükümetinin ileri sürdüğü ortaklık fikri ile gayrı kabili telif olmadığına tekrar işaret etmek isterim. Türkiye hükümeti ve Türk umumi efkârı son Orta Doğu hadiseleri karşısında Ada üzerindeki hak ve menfaatlerinin korunması lüzumunu iyice anlamıştır. Bunda sonuna kadar ısrar etmeye karardır. Kıbrıs meselesinin arz ettiği ehemmiyet elbette ki ilerde İngiltere ve Türkiye hükümetleri arasında en yüksek seviyede ikili müzakerelerin devamını icap ettireceği gibi, bu müzakerelere inkılâbı da şayan-ı temennidir.”⁴²⁷

Başbakan Menderes, Macmillian Planı’na bakışını ve planın neden Türk kamuoyu tarafından kabul edilemeyeceğinin nedenlerini şu sözlerle açıklamıştır: “Şurasını açıkça ifade etmek isterim ki, bütün iyi niyetimize rağmen, bu tekliflerini kabul etmek imkânını bulamadık. Plan, Ada’daki iki cemaati bir arada yaşamaya zorlamak istemektedir. Böyle bir şeyin yürütülmesine imkân yoktur. Türkiye, Ada’nın taksimini bu meselenin yegâne hal çaresi olarak görmekte olduğu gibi bu fikri ihtiva etmeyen herhangi bir plan Türk kamuoyunda kabule şayan olmayacaktır. Kıbrıs’ın geleceğini tayin edecek olan herhangi bir planda, iki cemaatin mukadderatının hiçbir suretle

⁴²⁶ BAĞCI, **Demokrat Parti...**, s.118.

⁴²⁷ **Zafer**, 12 Ağustos 1958, s.1.

birbirine bağılı olmadığını belirtmek ve bilhassa Türk cemaatinin herhangi bir şekilde Rum cemaatinin hâkimiyeti altına girmeyeceğini teminat altına almak icap edecektir.”⁴²⁸ 1958 yılında Taksim tezi kamuoyu, hükümet, muhalefet ve basın tarafından desteklemekte olan resmî bir tez mahiyetinde idi.

⁴²⁸ ESENBEL, **Kıbrıs...**, s.106.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZ KIBRIS CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU

A. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti Tezinin Ortaya Çıkışı ve Demokrat Parti Hükümetinin ve Türk Kamuoyunun Tutumu

1958 yılının Aralık ayına gelindiğinde bilhassa ABD'nin telkinleri ve hatta bir anlamda dayatmaları sonucu "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti" fikri tartışılmaya başlanacaktır. ABD'nin Kıbrıs meselesine müdahil olmasının temel sebebi, Batı İttifakı içinde Kıbrıs meselesi dolayısıyla meydana gelebilecek çatışmaları önlemek ve bu sayede Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs meselesini kullanarak Ada'da nüfuz sahibi konumuna gelmesini engellemektir. Demokrat Parti hükümeti de Yunanistan ile olan ilişkilerinde daima Sovyet tehdidini göz önünde bulundurmuştur. Bundan dolayı Yunanistan ile olan ilişkilerin dostane bir zeminde devam etmesi Demokrat Parti hükümeti tarafından daima istenmiştir. Bunun en güzel ispatı Başbakan Menderes'in Hikmet Bil'e söyledikleridir. Hikmet Bil anılarında bu olaydan şöyle söz eder: "Sabahın üçüydü. Kompartımanım çok sıcaktı. Uyuyamamıştım. Biraz soğuk su içmek ve biraz da hava almak niyetiyle restorana geçeyim dedim. İçeri girdiğim zaman Menderes'i hala bir masada oturur buldum. Karşısında sonraları Demokrat Parti'den milletvekili olan rahmetli gazeteci Mekki Sait vardı. Belli ki içki sohbetini uzatmışlardı. Menderes: "Madem uykun kaçmış, gel sen de otur." diye ısrar etti. Söz dönüp dolaşıp Türk-Yunan ilişkilerine geldi. Ben bu ilişkilerin zorla iyi gibi gösterilmek istendiğini söyledim. Kıbrıs sorununa, Batı Trakya'daki mezalime değindim. Bir bir Yunan art niyetlerini sıraladım. Uyanmalıyız artık derken... Menderes: "Sen o gülen Yunanların gülüşlerine inandığımı mı sanıyorsun

benim?” diye sözümü kesince: “Peki niye bu komedya?” diye sordum. O devam etti: “Oysa ben o gülen ağızlarda gıcırdayan dişlerin sesini de duyuyorum. Ama ne yapalım ki şu üzerinde gittiğimiz tren hattının sadece altmış kilometre ötesinde Rusya var. İşte bu müşterek tehlike, her şeye rağmen bizi bu zoraki dostluğa itiyor.”⁴²⁹

ABD’nin çözüm olarak öne sürdüğü Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti için şu koşulların gerçekleşmesi hedeflenmekteydi:

- 1) Ada üzerinde Türkiye ve Yunanistan arasında denge sağlanmalıydı.
- 2) İngiltere’nin stratejik çıkarları korunmalı idi.
- 3) Ada, Batı Bloğu’nun (Türkiye, Yunanistan ve İngiltere) denetimi dışına çıkmamalıydı.
- 4) Ada’daki Türk ve Rum halklarının güvenceleri, Türkiye ve Yunanistan tarafından sağlanmalı idi.⁴³⁰

Üç ülke dışişleri bakanları 18 Aralık 1958’de Paris’te toplanarak Taksim ve Enosis alternatifleri dışında üçüncü bir çözüm yolunu tartışmaya başlayacaklardır. Bu tartışmalar sonucunda Kıbrıs’a yeni bir çözüm planı ortaya koyabilmek için üçlü bir konferansın yapılmasına karar verilmiştir. Bu tartışmalar sonucunda taraflar Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti formülünde anlaşmışlardır. Bu haberin Türk kamuoyu tarafından duyulması üzerine bu fikri Taksim fikrinden bir feragat olarak gören milliyetçi gençlik dernekleri ve diğer sivil toplum örgütleri hükümeti sert bir şekilde eleştirecektir. Teknik Üniversite Talebe Birliği, İçişleri Bakanı Namık Gedik’e telgraf çekerek bir Kıbrıs mitingi düzenlemek istemişlerdir.

Ayrıca 25 Aralık 1958 tarihinde yayınladıkları bir bildiri ile “Taksim” tezi dışında ikinci bir alternatif kabul edemeyeceklerini deklare etmişlerdir.

⁴²⁹ Hikmet Bil, **Kıbrıs Olayı ve İç Yüzü**, İstanbul, 1976, s.57-58.

⁴³⁰ Erol Manisalı, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, İstanbul, 2000, s.31.

Bildiride hükümete yönelik olarak şöyle seslenilmekteydi: “İnanmadığımız bir haber karşısındayız. Fakat bu haberin asıl hayret edilecek tarafı, hükümetimizin bu mevzuda kesin bir açıklamada bulunmamış olmasıdır. Kıbrıs’a muhtariyet verilmesi veya bir cumhuriyet kurulmasıyla, Ada’yı Yunanistan’a terk etmek arasında hiçbir fark yoktur. Büyük Millet Meclisi’nin kararı ile son fedakârlığımızın “Taksim” olduğunu dünyaya ilan ettikten sonra, hükümetimizin bu karara razı olabileceğini düşünmek dahi istemiyoruz. Salahiyetli ağızların “Taksim Tezi”nden vazgeçmediğimizi bir kere daha açıkça dünyaya ilan etmeleri elzemdir. Gençlik bu hususta son derece heyecanlı ve kararlıdır. Taksim’den başka hiçbir fedakârlık kabul edemeyiz.”⁴³¹

İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Samet Göldoğan aynı gün yaptığı açıklamada “Taksim Tezi” dışında herhangi bir çözüme karşı olduklarını açıklamıştır: “Henüz hükümet tarafından sarıh ve vazıh bir beyanat neşredilen son tebliğ, kat’i kararımız olan “Taksim” fikrinden bahsetmemekte ve müphem bir mana taşımamaktadır. Bütün bu memleket yedisinden yetmişine kadar Kıbrıs için düşüncesini, mitinglerle aylarca dünyaya açığa vurduktan sonra Taksim’den vazgeçileceğine ihtimal dahi vermiyoruz. Gençlik olarak taksimin değişmez kararımız olduğunu bir kere daha dünya umumi efkârına ilan ederiz.”⁴³²

Türk kamuoyu hararetle Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti fikri tartışılırken ve çoğunlukla bu fikre karşı olumsuz bir yaklaşım sergilerken iktidarın bakışını ortaya koymak maksadıyla Fatin Rüştü Zorlu 26 Aralıkta Bolu’da şu açıklamayı yapmıştır: “Umumi efkârımızın bu millî davadaki hassasiyetini biliyoruz. Fakat işin bu safhasında fazla bir izahat vermenin doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Yalnız şurasını belirtmek isterim ki, bu gibi mevzularda hükümetin, Büyük Millet Meclisi kararlarına uygun olarak hareket etmesinden tabii bir şey olmaz. Son zamanlarda Kıbrıs mevzuunda

⁴³¹ **Hürriyet**, 26 Aralık 1958, s.1.

⁴³² **Hürriyet**, 26 Aralık 1958, s.1.

Yunanlarla ilk temaslar oldu. Bunda ümitli kalmak istiyoruz. Fakat lüzumsuz nikbinliğe kapılmak da doğru olmaz.”⁴³³ Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’nun bu kadar politik ve kapalı bir dil kullanmasının sebebi; “Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti” formülünün kamuoyuna açıklanması için henüz erken olmasıdır. Aynı zamanda Taksim tezine aşırı derecede bağlanmış olan Türk kamuoyunun tepkisinden çekinilmektedir. Aynı dönemde muhalefet, Demokrat Parti hükümetini Kıbrıs meselesinde kamuoyunu ve muhalefeti bilgilendirmemekle suçlamaktadır. 6 Ocak 1959’da CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, Bolu’da düzenlediği basın toplantısında hükümete yönelik olarak şunları söylemiştir: “Kıbrıs’a istiklal verileceği yolunda çeşitli şayialar dolaşmaktadır. Demokrat Parti millete vaat ettiği taksim sözünün bütün mesuliyetini omuzlarında taşımaktadır. Meclisin gizli celsesinde tespit edilen kararında bir değişiklik olmuşsa bu hususu meclise getirmeleri lazımdır. Biz Türkiye’nin meşru faaliyetlerini koruyucu bir hal çaresini desteklemekteyiz. Şayet Kıbrıs Anayasası’nda bir değişiklik zaruri ise bu anayasa açık bir şekilde geçirilmelidir. Her ne olursa olsun mecliste izahat verilmelidir. Bu milletin bir ana davasıdır. Bunda sükût edilemez.”⁴³⁴ diyerek hükümeti yayılım ateşine tutmuştur.

12 Ocak 1959 tarihinde toplanan CHP Kurultayı’nda Genel Başkan İsmet İnönü Kıbrıs meselesi ve hükümet üzerine şunları söylemiştir: “Kıbrıs meselesi son günlerde nispi bir sükûn içinde gizli müzakere alanına girmiştir. Her gün türlü şayialar çıkıyor. Esaslı bir bilgiye sahip olmayarak her şaya üzerine vaziyet almaktan sakınıyoruz. Biz resmî beyanların memlekete bildirdiği son durumu biliyoruz. Buna göre Kıbrıs için İngiltere’nin teklif ettiği geçici ortaklık idaresi üzerinde çalışıyoruz. Biz nihai olarak Taksim tezi üzerinde duruyoruz. Bu vaziyette müzakerelerin seyri hakkında bir bilgi edinmedikçe fikir söylemekten kaçınıyoruz.”⁴³⁵ Bu konuşma CHP’nin “Bağımsız Kıbrıs

⁴³³ Zafer, 27 Aralık 1958, s.1.

⁴³⁴ Ulus, 7 Ocak 1959, s.1.

⁴³⁵ Ulus, 13 Ocak 1959, s.1.

Cumhuriyeti” tezi’ne karşı çıktığının en açık delilidir. CHP Taksim tezinde karardır.

Bütün bu eleştiriler ve Taksim tezine dönük beyannameler sürer iken Fatin Rüştü Zorlu, Dr. Küçük ve Denktaş’ı çağırarak onlara Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulacağını bildirmiştir. Dr. Küçük ve R. Denktaş, Fatin Rüştü Zorlu’ya Türkiye’nin garantisi altında bir antlaşma olması ve Ada’daki Türk cemaatinin güvenliğini varlığının Ada’da bulunabilecek Türk askeri birliğinin olmasını savunmuşlardır.⁴³⁶

“Bağımsız Kıbrıs” fikrini ortaya atan ve taraflara bu fikri dayatan ABD idi. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti fikrini ilk kez 16 Aralık 1957 tarihinde NATO’nun Paris toplantıları sırasında ABD Başkanı Eisenhower, Başbakan Adnan Menderes ile bir araya geldiğinde dile getirmiştir.⁴³⁷ O günün koşullarında Başbakan Adnan Menderes tarafından kabul görmeyen bu düşünce konjonktürün değişmesi ile birlikte Türkiye’nin kabul ettiği bir çözüm alternatifine dönüşmüştür. Atina’daki Türk Büyükelçisi Vergin’in Yunan Dışişleri Bakanı’na söyledikleri bunun delilidir: “Biz acele etmekteyiz. Bu fırsatın kaçmasına izin vermeyin. Biz içtenlikle anlaşmaya varmayı istemekteyiz. Ve sanırım siz de bunu istiyorsunuz. Biz, yalnız şimdiye dek söylenenler, yani ekonomik durumumuz, Irak’taki durum vs. yüzünden de bir çözüm istemiyoruz. Biz bunu istiyoruz çünkü çıkarlarımız bunu gerektirmektedir ve bize bu konuda bir büyük müttefikimiz tarafından ısrarlı önerilerde bulunmaktadır. Bu müttefikimizin size de aynı önerilerde bulunduğundan eminim.”⁴³⁸ Bu sözler ABD’nin Kıbrıs meselesinde ne derece etkili olduğunun kanıtıdır.

⁴³⁶ Sabahattin İsmail, **Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Doğuşu- Çöküşü ve KKTC’nin Kuruluşu**, Lefkoşe, 2001, s.22.

⁴³⁷ ESENBEL, **Kıbrıs...**, s.98.

⁴³⁸ GÜREL, **Kıbrıs...**, s.155.

B. Zürih G r         (5-11 Şubat 1959)

Yunanistan ve Türkiye arasındaki diplomatik temaslar meyvesini vermi  tir. Türkiye ve Yunanistan ba bakanları 5-11  ubat 1959 tarihlerinde Zürih kentinde bir araya gelerek çeşitli g r         ger ekle  tirmi  lerdir. Zürih Zirvesi sonunda  u belgeler imzalanmı  tır:

- 1) Zürih'te imzalanan belgelerin içerik ve anlamını açıklayan, bir "Centilmenler Anlaşması"
- 2) Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasal çerçevesini ortaya koyan 27 madde ve bir ekten oluşan "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı Anlaşması"
- 3) Bir yanda Kıbrıs Cumhuriyeti,  te yanda ise Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin yer aldığı dört maddelik bir "Garanti Antlaşması"
- 4) Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında bir ittifak anla ması⁴³⁹

Zürih Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Dı ı  leri Bakanı Fatin R     Zorlu ve Yunan Dı ı  leri Bakanı Averof Londra'ya gitmi  lerdir. Dı ı  leri Bakanı Fatin R     Zorlu 11  ubat 1959 tarihinde yaptığı konuşmada: "Yapılan antlaşma her    tarafın ve Kıbrıs'ın lehinedir. Zürih müzakerelerinde İngiltere'nin menfaatleri de müzakere mevzuu olduğundan   l , toplantının Ada'ya sulh ve sükûn getireceğini kuvvetle  mit eder."⁴⁴⁰

Başbakan Adnan Menderes, 13  ubat 1959 tarihinde Ankara'da Zürih Antla maları  zerine verdiği deme  te şunları s ylemi  tir: "Vardı ımız bu netice, esas ve ruh itibariyle haklarımız ve millî menfaatlerimizden bir fedak rlıkta bulunmamakla beraber diğer tarafın da hak ve menfaatlerine

⁴³⁹ **Milliyet**, 12  ubat 1958, s.1.

⁴⁴⁰ G       , **Olaylarla...**, s.366.

riayet etmeyi kalp huzuru ile karşılayan bir zihniyetin eseri olarak telakki edilmek icap eder ki bu takdirde galibiyet ve mağlubiyet her iki taraf için de bahis mevzuu olmamak lazım gelir. Kıbrıs Adası sakinlerine gelince, bu Ada'da yaşayan Türk ve Rum cemaatlerinin bütün mensupları artık kanlı ve kavgalı bir devrin tamamıyla kapanmış olduğuna emin olabilir. Gerek ferden gerekse cemaat olarak hak ve menfaatlerinin en adil ve ölçülü bir şekilde korunmasını mümkün kılacak esasların iki devletçe artık kayıt ve tespit edilmiş bulunması sebebiyle istikbali büyük bir emniyet ve huzur içinde karşılayabilirler.”⁴⁴¹ Başbakan Menderes'in bu sözleri son derece iyimser bir bakış açısının yansımaları olan sözlerdir. Zürih Antlaşması ile birlikte Kıbrıs için yeni bir dönem başlıyordu. Zürih Antlaşması ile birlikte Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturacak olan antlaşmalar imzalanmıştır.

Zürih Antlaşması'nın gerçekleşmesi sonrası hem Türk kamuoyunda hem de Yunan kamuoyunda büyük tartışmalar başlamıştır. Bu konuda iktidarın sesi pozisyonunda bulunan Zafer gazetesinde çıkan yazıda şunlar söylenmektedir: “Daha ilk gün dedik ki, yüz yirmi bin Kıbrıslı Türk'ün akıbeti, bizi alakadar eder. Keza, ilk günden itibaren ileri sürdük ki, Kıbrıs, devletimizin emniyeti bakımından bizi kayıtsız bırakamaz. Yunanların ‘Enosis’ yani ‘ilhak’ taleplerinin karşısına ‘Taksim Tezi’mizi bu sebeple şart koştuk. Binaenaleyh, ‘Taksim’, ‘Enosis’e karşı bir sürgü idi. Kıbrıs’ın bütün olarak Yunanistan’a ilhakı tehlikesi kalkınca, ‘Taksim’inde buna uyması ve bir karşı koyma formülü olmaktan çıkarak, hem yüz yirmi bin Türk'ün kaderine ve hem de vatanımızın müdafaa stratejisine uygun bir şekle girmesi lazımdı. Aksi takdirde mesele bizim yüzümüzden bir çıkmaza girmiş olurdu. Binaenaleyh toprak taksimi yerine, Ada’ya tesahup ve onun idaresine tasarruf mevzularında taksime gidildi. Territorial, taksimin yerini hukuk ve idarede taksim aldı ve gene ikiye bir nispeti dâhilinde olarak kaldı.”⁴⁴² Bu makalenin yazılmasının amacı kamuoyuna “Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti” düşüncesinin gerçekçi tek çözüm alternatifi olduğu mesajını vermek idi. Dr. Fazıl Küçük ise

⁴⁴¹ **Zafer**, 14 Şubat 1959, s.1.

⁴⁴² **Zafer**, 14 Şubat 1959, s.1.

13 Şubat 1959 tarihli Halkın Sesi gazetesinde Zürih Antlaşması'nı şöyle değerlendirmekteydi: "Yüz seneden fazla zamandan beri devam edip giden Kıbrıs problemine en nihayet son veriliyor. İyice anlamalı ve kabul etmeliyiz ki kaybettiğimiz hiçbir şey yoktur. Bilakis haklarımız tamamen tanınmakta, hürriyetimiz garanti altına alınmaktadır. Cemaat olarak tuttuğumuz doğru yoldan dönecek değiliz. Biz Kıbrıs Türklerinin öteden beri tam bir güven ve itimatla sarıldığımız Anavatan bu defa da üzerine düşen ağır ve mesuliyeti vazifeyi büyük bir başarı ile ifa etmiş ve bugünkü mesut neticeye varmış bulunuyoruz."⁴⁴³ Bu yazının da bize gösterdiği gibi Demokrat Parti hükümeti ile Kıbrıs Türk liderliği arasında tam bir mutabakat söz konusu idi. Dr. Fazıl Küçük'ün bu yazısı ile dünya kamuoyuna Türk hükümeti ile Kıbrıs Türk toplumu arasında tam bir fikir birliği olduğu mesajı verilmiştir.

Rauf Denктаş ise Zürih Antlaşması'nı "gerçekleştirebilecek en iyi çözüm" olarak görmekteydi. Denктаş 25 Şubat 1959 tarihinde halka hitaben yaptığı konuşmada Zürih Antlaşması üzerine şunları söylemiştir: "Kıymetli kardeşlerim, bugün size senelerden beri üzerinde durduğumuz, üzerine titrediğimiz bir davanın mükâfatını, müjdesini getiriyoruz. Bu tam istediğimiz şekilde, istediğimiz gibi nihayet bulmuş bir dava değildir. Bunu biliyoruz, hissediyoruz. Fakat unutmayalım ki biz yüz yirmi bin Türk icabında Türkiye'nin, Anavatan'ımızın bir işareti ile yüz yirmi bin kabir olarak, yüz yirmi bin şehit olarak, bütün Ada'yı baştan aşağı yakalayabilecek bir durumdayız. Anavatan bize, şimdiki milletlerarası durum dâhilinde en iyi, en şerefli, en parlak bir nihayetli netice vermiş bulunuyor."⁴⁴⁴

Demokrat Parti hükümeti ve Kıbrıs Türk liderliği tarafından gayet olumlu bir gelişme olarak yorumlanan "Zürih Antlaşması" Yunan Dışişleri Bakanı Evangelos Averof tarafından son derece gerçekçi bir bakış açısı ile şöyle yorumlanmaktaydı: "Zürih Antlaşması tüm taraflar için gerçekten tavizkar bir

⁴⁴³ Bülent Evre, Kıbrıs Türk Milliyetçiliğinin Oluşum Sürecinde Türk Milliyetçiliğinin Etkisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2000, s.119.

⁴⁴⁴ EVRE, **Kıbrıs Türk Milliyetçiliği...**, s.120.

antlaşma görünümündedir. Fakat anlaşmayı çizenlerin gerçekten amacı da böyle idi. Çünkü bu anlaşma öyle bir devletin doğmasına temel olmalıydı ki bu devlette hiçbir taraf mağlup sayılmamalı, her iki taraf da nispi olarak tatmin edilmeliydi. Aşikârdır ki hiçbir taraf istediğinin yüzde yüzünü elde edemeyecektir. Fakat yaşayıp var olmak için gerekli temel hak ve menfaatlerini en iyi bir şekilde teminat altına almış olacaktı.”⁴⁴⁵ Averof’un bu analizi son derece yerindedir. Gerçekten de Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti hem Yunan hem de Türk tarafının kendi “ideolojik” hedeflerinden vazgeçerek kuracakları bir uzlaşma formülü olacaktır. Fatin Rüştü Zorlu ise Zürih Antlaşması üzerine son olarak şunları söyleyecektir: “Türk cemaati Ada’da bir azınlık olarak değil, aynı eşit haklara sahip olarak, federasyondan da ileri bir oluşumda, işbirliği içinde yaşayacaktır. Böylece, Ada’nın dış siyasetinde ve milli savunmasında elde ettiği haklarla, Anavatan’ın da ulusal menfaatini korumak olanağına sahip olmuş olacaktır.”⁴⁴⁶

C. Londra Antlaşması (19 Şubat 1959)

1. Londra Antlaşması’nın İmzalanması

Zürih Zirvesi’nde kararlaştıran “Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti” kurulması düşüncesi 19 Şubat 1959 tarihinde Londra’da imzalanan Londra Antlaşması ile hayata geçecektir. Bu konferansa Başbakan Adnan Menderes ve Kıbrıs Türk cemaat lideri olarak Dr. Küçük ve tabii ki Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu katılacaklardır. Yunan ve Rum tarafını ise Yunanistan Başbakanı Karamanlis, Dışişleri Bakanı Averof ve Makarios temsil etmekteydiler. Bu konferansa katılmak amacıyla Londra’ya uçan Başbakan Menderes’in uçağı, 17 Şubat 1959 tarihinde Londra yakınlarında yoğun sis yüzünden “Gatwick Havaalanı”na inmek zorunda kalmış ve yere çakılmıştır. Bu uçak kazasında

⁴⁴⁵ EMİRCAN, *Kıbrıs...*, s.62.

⁴⁴⁶ EMİRCAN, *Kıbrıs...*, s.63.

14 kişi hayatını yitirmiştir. Bu kazadan sağ kurtulan Başbakan Menderes, Londra Konferansı'nı hastanede takip etmiştir. ⁴⁴⁷

19 Şubat 1959 tarihinde Londra Antlaşması, Yunanistan Başbakanı Karamanlis, Başbakan Menderes ve İngiltere Başbakanı Macmillian tarafından imzalanmıştır. ⁴⁴⁸ Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumlarını temsilen Dr. Küçük ve Makarios imzalamışlardır. Makarios Londra Konferansı sırasında: "Ben buraya imza atmaya gelmedim, görüşmeye geldim." diyerek ortamı germeye çalışmıştır. Aynı gece Makarios'u çağıran Yunan Başbakan Karamanlis kendisine: "Bak, yarın imza ettin ettin; yoksa Kıbrıs'a bir daha Yunanistan'dan yardım ve destek bekleme." diyerek onu tehdit etmiştir. ⁴⁴⁹ Makarios bunun üzerine hiç istemese de Londra Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Londra Antlaşması 24 Şubat 1959 tarihinde resmen açıklanmıştır. 27 Şubat 1959'da yurda dönen Başbakan Adnan Menderes halk tarafından büyük bir coşku ile karşılanacaktır. 1 Mart 1959'da Ankara'ya trenle gelen Menderes garda Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından karşılanmıştır. Bu karşılama törenine İsmet İnönü de iştirak etmiştir. Amerikan Başkanı Eisenhower, Londra ve Zürih Antlaşmalarını "sağduyunun zaferi" , "iyi planlanmış, yaratıcı ve cesur devlet adamlığı örnekleri" ve "müthiş bir başarı" olarak nitelemiştir. ⁴⁵⁰

Londra ve Zürih Antlaşmaları TBMM'de 4 Mart 1959 tarihinde uzun müzakerelere konu olacaktır.

19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da üç antlaşma imzalanmıştır. Bunlar:

- 1) Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası
- 2) İttifak Antlaşması

⁴⁴⁷ **Milliyet**, 18 Şubat 1959, s.1.

⁴⁴⁸ **Milliyet**, 20 Şubat 1959, s.1.

⁴⁴⁹ AGÜN, **Demokrat Parti...**, s.71.

⁴⁵⁰ Nasuh Uslu, **Türk-Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs**, Ankara, 2000, s.36.

3) Garanti Antlaşması

Londra Antlaşması, 27 maddeden oluşan bir antlaşma niteliğindedir. Bu antlaşmanın en önemli maddeleri şunlardır:

- 1) Kıbrıs Adası'nda bir cumhuriyet kurulacaktır. Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı Muavini ise Türk olacaktır. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı, kendi toplumları tarafından genel seçim usulüyle seçilecektir.
- 2) Cumhuriyetin resmî dili Türkçe ve Rumca olacaktır.
- 3) Cumhuriyetin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı tarafından, birlikte kararlaştırılacak olan tarafsız desen ve renkte kendine mahsus bir bayrağı olacaktır.
- 4) Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı, beş yıllık bir dönem için seçileceklerdir.
- 5) İcra yetkisi, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı makamlarında toplanacaktır. Bunun içinde yedi Rum ve üç Türk'ten oluşan bir Bakanlar Konseyi bulunacaktır.
- 6) Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı, kendi toplumlarına mensup bakanları tayin edeceklerdir. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı, Temsilciler Meclisi'nin kanun ve kararlarına karşı olarak tespit edilen aynı şartlar tahtında nihai veto hakkı ile Bakanlar Konseyi'nin kararlarını iade etmek hakkına sahip olacaklardır.
- 7) Kanun yapma yetkisi %30 Türk ve %70 Rum oranına göre, Türk ve Rum toplumları tarafından beş yıl için seçilecek olan Temsilciler Meclisi'ne verilecektir.
- 8) Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında, yeni devletin bağımsızlığını ve ülke bütünlüğü teminat altına alacak bir garanti antlaşması imzalanacaktır. Ayrıca, Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan arasında askeri ittifak antlaşması da imzalanacaktır.

- 9) Her iki toplumda birer Cemaat Meclisi bulunacaktır. Cemaat Meclislerinin temsilcileri, kendi toplumları tarafından seçilecektir. Cemaat Meclisleri, her türlü dini eğitim, kültür ve öğretim konularında yetkili olacaklardır.
- 10)Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısının bazı durumlar hariç, dışişleri, savunma ve emniyet meselelerinde veto hakları bulunacaktır.
- 11)İdarede %30 Türk ve %70 oranında Rum bulunacaktır.
- 12)Cumhuriyetin %40'ı Türk ve %60'ı Rum olmak üzere 2000 kişilik bir ordusu bulunacaktır.
- 13)Bir Türk, iki Rum ve bir de tarafsız hâkimden oluşan bir Yüksek Mahkeme kurulacaktır.
- 14)Silahlı kuvvetlerin, jandarma ve polis kuvvetlerinin komutan ve komutan yardımcılarını Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı tarafından birlikte atanacaktır. Komutanların biri Türk olacaktır.
- 15)Mecburi askerlik hizmeti, ancak Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı yardımcısının birlikte alacağı kararla konabilecektir.
- 16)Kıbrıs'ın en büyük beş şehrinde Türkler ayrı belediyeler kuracaktır.⁴⁵¹

9 Şubat 1959 tarihinde Londra Antlaşması'nın yanında Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin korunmasını ve varlığını devam ettirmesini sağlayacak olan bir Garanti Antlaşması imzalanmıştır. Bu Garanti Antlaşması'nın üç amacı vardır: Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının, ülke bütünlüğünün ve güvenliğinin sağlanması. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan bu antlaşma ile "garantör devlet" sıfatını almışlardır.

Bu Garanti Antlaşması'nın yanında bir de İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında bir Askeri İttifak Antlaşması imzalanmıştır. Bu Askeri Antlaşma ile İngiltere'nin Kıbrıs'ta kalıcı üslere sahip olması sağlanmıştır. Bu Askeri İttifak Antlaşması'nın iki amacı vardı:

⁴⁵¹ EMİRCAN, **Kıbrıs**..., s.63-65.

- 1) Ortak savunma için işbirliği yapmak
- 2) İki eşit ortaklı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına ve ülke bütünlüğüne karşı yöneltilen doğrudan veya dolaylı saldırılara karşı koymak yükümlülüğünü üstlenmişlerdir.

Zürih ve Londra Antlaşmaları sonucunda Türk ve Rum toplumlarının temsilcileri ile birlikte Türkiye ve Yunanistan temsilcilerinin birlikte oluşturduğu Anayasa Komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları sonucunda Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası oluşturulmuştur. Bu anayasa 16 Nisan 1960 tarihinde yürürlüğe girecektir. Bu Anayasa 199 maddeden oluşan bir anayasadır. Bu Anayasanın temel maddeleri şunlardır:

- 1) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasa ile ilgili antlaşma metninde yer alan hükümlere göre, Kıbrıs Devleti başkanlık rejimine dayalı bir Cumhuriyet olacaktır.
- 2) Yüksek düzeydeki devlet memurları ile askeri yetkililer, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı muavininin onayı ile tayin edilecek, sivil idarede %70 Rum ,%30 Türk bulunacaktır.
- 3) Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin 2000 kişilik bir ordusu olacak ve bu kuvvet %60 Rum %40 Türk unsur esasına dayanacaktır.
- 4) İç güvenliği sağlamakla görevli güvenlik mensupları da %70 Rum, %30 Türk unsur esasına dayanacaktır.
- 5) Yasama Meclisi'nin müşterek yetkileri yanında, Türk ve Rum cemaat meclislerinin de belirli alanlarda, kendi toplumları içinde yetkileri bulunacaktır.
- 6) Bağımsız Kıbrıs Devleti'nin anayasasının uygulanması ile ilgili olarak bir Yüksek Mahkeme kurulacak ve bu mahkeme, Türk ve Rum Cemaat Meclisleri ile Merkez Yasama Meclisi arasında uyuşmazlıkları çözümleyecektir.

- 7) Ayrıca, en yüksek adli merci olarak bir yüksek mahkeme daha kurulacak ve bu mahkeme bir Türk, bir Rum, bir de tarafsız bir devletin temsilcisinden oluşacaktır.
- 8) Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı muavini, yedi Rum ve üç Türk'ten oluşan Bakanlar Kurulu kanalıyla yürütme yetkilerini kullanacaklardır.
- 9) Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı muavininin, hükümet kararları üzerinde de, Türk ve Rum toplumlarının egemenliği eşit olarak paylaştıklarının canlı bir göstergesi olarak "veto" hakları bulunacaktır.
- 10) Kıbrıs Devleti'nin resmi dili Türkçe ve Rumca olacaktır.
- 11) Kıbrıs Devleti'nin başka bir devletle hiçbir şekilde birleşmeyeceği öngörülmüştür.
- 12) Kıbrıs Anayasası Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantisi altında olup, anayasanın ihlali halinde üç garantör devlet müştereken veya münferiden Ada'ya müdahale hakkına sahip bulunacaktır.⁴⁵²

Bu anayasayı tahlil ettiğimizde tamamen Rum ve Türk toplumlarının eşit ortaklığına dayalı bir anayasa olduğunu görmekteyiz.

Londra Antlaşmalarının imzalanmasından sonra Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu kamuoyuna ilk demecinde Londra Konferansı ve imzalanan antlaşmalara dair şunları söylemiştir: "Artık Kıbrıs için yeni bir istikbal açılmıştır. İki cemaat gittikçe samimileşecek bir işbirliği ile vahdete doğru giderken kendilerinin harsen bağlı oldukları Türkiye ve Yunanistan ile müdafaa ve anayasalarını nizam altına alabilen tam bir ahenk içinde çalışmak ve Türkiye ile Yunanistan arasında bir nifak membaı olacak yerde tam bir teşriki mesainin sembolü olarak bu iki memleket arasında her gün biraz daha kuvvetlenmesini temenni eylediğimiz ahengin tesisine yarayan bir hattı vasıl olacaktır. Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıslı Türk ve Rum cemaatleri liderlerinin bir kardeşlik havası içinde tanzim ve intacına muvaffak

⁴⁵² EMİRCAN, **Kıbrıs**..., s.68-69.

oldukları bu antlaşmaların beklenen meyvelerini vermesini ve Doğu Akdeniz’de sulh ve emniyetin takviyesine hadim olmasını temenni ederim.”⁴⁵³

3 Aralık 1959 da Dr. Fazıl Küçük Cumhurbaşkanı yardımcılığına seçilmiştir. 13 Aralıkta ise Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmış ve Makarios, rakibi Yuannis Klerides’in 71.753 oyuna karşın 144.501 oyla seçilmiştir.⁴⁵⁴ 16 Ağustos 1960 günü Kıbrıs’a, yapılan antlaşmalar gereği 950 Yunan ve 650 Türk askeri Mağusa Limanı’ndan karaya çıktılar. Bir Kurmay Albay komutasında Kıbrıs’a çıkan 650 kişilik Türk birliğinin zırhlı aracı, sahra topu ve tankı yoktur. Antlaşmalar gereği bu silahların getirilmesine izin verilmiştir. Rauf Denktaş Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı’nın karşılama töreninde yaptığı konuşmada: “26 milyonluk bir kuvvet, 26 milyonluk bir iman ve 26 milyonluk bir güven getirmektedir.”⁴⁵⁵ diyerek coşkulu bir şekilde Türk alayını karşılamıştır. Yapılan seçimler sonucunda 15’i Türk 35’i Rum olmak üzere 50 milletvekilinden oluşan Temsilciler Meclisi’nin başkanlığına Glafkos Kliridis, başkan yardımcılığına Dr. Orhan Müderrisoğlu getirilmiştir. Türk Cemaat Meclisi Başkanlığı’na Rauf Denktaş, Rum Cemaat Meclisi Başkanlığı’na Dr. C. Spiridakis seçilmiştir. Yüksek Mahkeme Başkanlığı’na da Batı Almanyalı Prof. Ernest Forsthoff tayin edilmiştir.⁴⁵⁶

2. Londra Antlaşması’nın TBMM’de Müzakere Edilmesi

Londra ve Zürih Antlaşması üzerine asıl tartışmalar 4 Mart 1959 tarihinde Meclis’te gerçekleşecektir. Bu meclis müzakereleri Demokrat Parti iktidarı ile muhalefetin Kıbrıs konusundaki hararetli tartışmalarına sahne

⁴⁵³ GÖNLÜBOL, *Olaylarla...*, s.367-368.

⁴⁵⁴ Turgut Tülümen, *Hayat Boyu Kıbrıs*, İstanbul, 1998, s.19

⁴⁵⁵ EMİRCAN, *Kıbrıs...*, s.78.

⁴⁵⁶ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC’nin Kuruluşu*, Lefkoşe, 2001, s.23.

olacaktır. İlk sözü muhalefet lideri İsmet İnönü alacak, Londra ve Zürih Antlaşmaları üzerine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşarak şunları dile getirecektir: “Bu vesikalar, şimdiye kadar tarafların takip ettikleri tezleri terk ederek yeni bir esası takip etmeleri neticesinde meydana gelmiştir. Türkiye’nin resmî isteği en son şu prensipte ifadesini bulmuştur. Kıbrıs’taki Türk menfaatleriyle Kıbrıs cemaatlerinin bir arada yaşamaları imkânının kalmaması sebebiyle Kıbrıs Adası’nın, Türkiye ve Yunanistan arasında taksiminden başka çare yoktur denilmiştir. Bu tez, Türk hükümetinin son fedakârlığı olarak Büyük Millet Meclisi’nde kesin karara bağlanmış ve bu kararı milletin benimsemesini temin için her şey yapılmıştır. O kadar kesin taahhütlerden ve memlekette geniş galeyarlardan sonra, hükümetin kendiliğinden prensip değiştirmesinin Meclis huzurunda kaydedilmeye değer olduğunu belirtmek isterim. Bir Enosis hareketine karşı Yunanistan’ın bizimle beraber olması az muhtemeldir. İngiltere müdahale için kat’i bir taahhülle bağlanmıştır. İngiltere, anayasanın ihlal edildiğini ve müdahale lüzumunu teslim etse bile, bu maksatla yapılacak askeri harekâta iştirak edip etmemek kendi takdirine kalmıştır. İngiltere bu şekilde hareket ederse, müdahale, dörtlü antlaşmadaki gibi, beraberce kararlaştırılmış olur ama müşterek olmaz. Bu halde, davasının ihlaline karşı Türkiye’nin yalnız başına harekete geçmesi mevzu bahis olacaktır. Ayrıca unutulmamalıdır ki, böyle bir zamanda antlaşmayı ihlal eden Kıbrıs Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler’in azası bulunacaktır. İhtilaf, bütün Dünya teşkilatının ve hususıyla Güvenlik Konseyi’nin müşterek meselesidir. Bu vaziyette, Türkiye, eğer süratle hakkını kullanarak müdahale imkânına malik olursa, yapacağı haklı bir emri vaki ile kazanabilir. Hâlbuki şartların, tarafımızdan süratli bir askeri hareket yapmaya müsait olduğu ve her zaman olacağı da iddia edilemez. Bu sebeple, anayasa dışı teşebbüs edilecek Enosis hareketini, iş bu antlaşma hukuken bertaraf etmiş görünse de, fiilen bertaraf etmemektedir. Hâlbuki Taksim tezi hukuken olduğu gibi fiilen de bertaraf edilmiştir. İngiltere’nin kesin taahhüdü olmaması, mütecavizi teşvik edecektir. İngiltere’den böyle bir taahhüdü istemeyi mümkün ve haklı buluyoruz. Neticeye bağlıyorum: Yunanistan’a iltihak kapısını fiilen açık bırakmakta olan antlaşmanın eksikliği tamamlanmadıkça,

bunu kabul etmekte mazur olduğumuzu beyan ederiz. Gene ehemmiyeti haiz diğer bir mesele de, Türkiye'nin Ada'daki Türk cemaatine iktisadi her nevi yardım yapabileceğinin gerektiği şekilde tasrih edilmemiş olmasıdır.”⁴⁵⁷ İsmet İnönü, Londra Antlaşmaları'nın arkasında ABD'nin bulunduğunu şu sözlerle işaret edecektir: “İçinde bulunduğumuz ittifak manzumesinde umumi selamet ve emniyet bakımından kuvvetli sebeplerin bizi anlaşmaya sevk ettiğini takdir ediyoruz. Bu arada kuvvetli dostların çok tesirli nasihatlerinin ehemmiyetli bir hissesi olduğunu tahmin etmekte güçlük çekmiyoruz.”⁴⁵⁸

İsmet İnönü'nün konuşmasını analiz ettiğimizde üç noktada Londra Antlaşması'na yönelik eleştiri getirdiğini görmekteyiz:

- 1) Antlaşmalarda Taksim fikri hukuken ve fiilen ortadan kaldırılmış iken Enosis fiilen ortadan kalkmamıştır.
- 2) Antlaşma maddeleri son derece muğlâktır ve antlaşmanın uygulanması tarafların iyi niyetine bağlıdır.
- 3) Kıbrıs Türk toplumuna yapılacak iktisadi yardım konusunda antlaşmalarda açık bir madde yoktur.”⁴⁵⁹

CHP lideri İsmet İnönü, Zürih ve Londra Antlaşmalarının imzalanması öncesi de hükümete yönelik bu tür eleştirilerde bulunmuştur. İsmet İnönü bu eleştirilere dair Rauf Denktaş'a şunları söylemiştir: “Hükümet Kıbrıs'la ilgili bir pazarlık içindedir. Benim görevim iktidarın elini bu pazarlıkta güçlendirmektedir. Karşı tarafa “Görüyorsunuz muhalefet buna razı değildir, zorluklarım vardır.” dememesini sağlamaktır. Fakat bunlar bunu anlamıyorlar ve bizi hizaya getirmeye çalışıyorlar.”⁴⁶⁰ Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Londra ve Zürih Antlaşmaları'nın imzalanma sürecinde CHP'nin yaptığı muhalefet taktiksel bir muhalefet niteliği taşımaktaydı. Fakat CHP'nin yapmış

⁴⁵⁷ **Ulus**, 5 Mart 1959, s.1.

⁴⁵⁸ **Ulus**, 5 Mart 1959, s.1.

⁴⁵⁹ Melek M. Fırat, **1960-1971 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu**, Ankara, 1997, s.71.

⁴⁶⁰ Rauf Denktaş, **Kıbrıs Girit Olmasın**, İstanbul, 2005, 34.

olduğu bu muhalefetin amacını kavrayamayan Demokrat Parti hükümeti tarafından çok sert bir tepkiyle karşılanmıştır. Hükümet ile muhalefet arasındaki bu sürtüşme Londra Antlaşmaları'nın müzakeresi sırasında devam edecek ve hükümet ile muhalefet arasındaki ipler kopma noktasına gelecektir.

Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, İsmet İnönü'nün bu eleştirilerini iktidar adına şöyle yanıtlayacaktır: "Sayın İnönü alakalı hükümetlerin evvelce ittihaz etmiş oldukları politikalarını terk ederek yeni bir esas üzerinde mutabakata varmış olduklarını kaydetmekte sözlerine başladı. Muayyen ve sabit menfaatlerin korunabilmesi için elbette muhtelif usul ve çareler vardır. Düveli ihtilafların hallinde en mühim usul ve çare, hiç şüphesiz, muhasım olan tarafın muvaffakatını elde etmek suretiyle millî menfaatlerin himaye edilmesinin teminidir. Arkadaşlar, huzurunuzda çıkardığımız antlaşmaların temelleri bu esaslara dayanması bakımından millî menfaatlerimize en uygun olanıdır. Sayın İnönü buyurdular ki, bizim için esas olan Enosis'in bertaraf edilmesi, aynı maddelerin içinde yer almış bulunmaktadır. Şu halde eğer teminat Enosis için yoksa Taksim için de yoktur arkadaşlar. Binaenaleyh her iki memleketin mukaddem iddialarına karşı aynı şekilde teminat mevcut bulunmaktadır. Müşterek teminat mevzuunda en mühim nokta şudur: Taraflardan birinin teminatı, diğerlerinin harekete geçmesini önler, müşterek garanti halinde müştereken veya ferden hareket serbestisini temin etmektir. Binaenaleyh, Sayın İnönü'nün burada zayıf olarak gösterdiği husus, hakikatte bir kuvvettir. Anayasada hayır emniyetlerine, içtimai cemiyetlere, mekteplere, irfan ocaklarına, spor cemiyetlerine yardım öngörülmüştür. Kendilerinden çok rica ederim, buna mümasil bir kayıt bulunursa ben kendilerini tebrik edeyim. Çünkü anayasalarda böyle bir kayıt yoktur. Bu yolda bir kaydın konulması Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluğun bir tezahürüdür. Yapılan anlaşma ile hakikaten her üç taraf da kendi menfaatlerini karşı tarafın haklı iddiaları ile hudutlandırmak imkânını bulmuşlardır. İstikbali temin etmişler ve Kıbrıs Adası'nın hem daha büyük ve müreffeh bir istikbale doğru ilerlemesini hem de bu ilerleme esnasında kuvvetli dostluklara istinat etmesini

sağlamışlardır.”⁴⁶¹ Fatin Rüştü Zorlu konuşmasında Türkiye’nin bu antlaşma ile üç temel hedefe ulaştığını vurguluyordu. Bu hedefler şunlardır: a) Kıbrıs’ın hiçbir zaman yabancı bir devlete ilhak edilemeyeceği b)Kıbrıs’taki Türk toplumunun eşit ve ortak kurucu statüsüne eriştiği c)Kıbrıs’ın Türkiye açısından taşıdığı stratejik konumunun Türkiye aleyhine kullanılmayacağı vurgulanmıştır.

Demokrat Parti meclis grubu adına konuşan Zeyyat Mandalinci Londra Antlaşması’nı Demokrat Parti hükümetinin yürüttüğü Kıbrıs politikasının başarılı olduğunun kanıtı olduğunu belirtecektir. Mandalinci yaptığı konuşmada şunları söyleyecektir: “Hükümetimiz büyük bir imparatorluğun varislerine yakışan bir olgunlukla, ağır başlılık içinde meseleyi daima politik sahadan diplomatik sahaya çekmeye çalışmıştır. Bu bir realitedir. Bu gibi meselelerin politik sahaya intikali memleketler arasında daima lüzumsuz münaferete sebebiyet vermiştir. Türk hükümeti bu yolda sarf ettiği gayretlerle ağırbaşlılığını ispat etmiştir. Arkadaşlar; buna rağmen Türk hükümeti yüksek menfaatlerinden vazgeçmemiş ve bu menfaatleri ve kâr içinde müdafa etmesini bilmiştir. 7 Eylül 1955 Londra Konferansı’nda Fatin Rüştü Zorlu Ada’nın Türkiye bakımından ehemmiyetini izah ederken şunları söylemiştir: “Ada’da otonomiden bahsedilmesi için ilhak, birleşme veya bunu temin edecek şekilde bir self determinasyon prensibinden vazgeçilmesi ve her şeyden evvel sükûnetin iadesi şarttır.” Yani prensip olarak Türkiye hükümeti Hariciye Vekili’nin ağzından istiklal fikrine mutlak olarak muhalif olduğunu iddia ediyor değil ancak böyle bir fikrin birleşmeye veya ilhaka gitmesi endişesini izhar etmiş oluyordu. Çünkü Türkiye için mühim olan cihet, Ada’nın Anavatan müdafaası için zararlı bir hâle gelmesini önlemek ve oradaki ırktaşlarımızın hayatlarını teminat altına almaktı. Taksim fikrine de esasen bu hususları temin etmek için son çare olarak başvurulmuştu. Bugün ise memleketimizin müdafaası bakımından mühim olan, bu Ada’da kuvvetlerimiz bulunacaktır. Yani Türkiye için, memleketimizin müdafaası bakımından

⁴⁶¹ GÖNLÜBOL, *Olaylarla...*, s.371.

tehlikeli bir durum arz etmeyecek şekle sokulmuştur. İlhak ve birleşme fikri bertaraf edilmiştir. Görülüyor ki arkadaşlarım, bu mesele her üç memleketin de menfaatleri korunmak suretiyle neticelenmiş ve müşterek bir zafer hüsnüniyetin, akliselimin ve bilhassa diplomasinin zaferi olmuştur. Her üç memleket de kendilerini peşin alınmış kararların zebunu olmaktan kurtarmışlar ve hadiselerin seyyaliyeti içinde onlara hâkim olabilmışlerdir. Yunanistan bu antlaşma ile Kıbrıs meselesinde zararlı çıkmamıştır, bu bir realitedir. Çünkü Kıbrıs'ın istiklali taayyün etmiş ve Kıbrıs'ın tealisi için Yunanistan uhdesine şerefli vazifeler almış bulunmaktadır. Türkiye için de aynı durum varittir. Kıbrıs'ın Anadolu için zararlı olabilecek durumu bertaraf edilmiş ve Kıbrıs'taki ırktaşlarımızın huzur içinde yaşamaları temin edilmiştir.”⁴⁶²

Muhalefet adına konuşan bir başka konuşmacı CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek konuşmasında, Girit Adası'nın kaybedilişini hatırlatarak Kıbrıs'ın benzer bir şekilde kaybedilebileceği noktasında uyarmıştır. Gülek konuşmasında şunları dile getirmiştir: “Aziz arkadaşlarım, Enosis üzerinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhaki üzerinde hassasiyetle durmamız yerindedir. Tarihte bunun acı bir takım misalleri vardır. Girit işi Türkiye'nin hâlâ hatırlındadır. 19. yüzyılın sonlarında yine buna benzer bir yolla Girit Türk İmparatorluğu camiasından ayrılmıştı. Orada da yine terör çıktı, orada da yine böyle bir idare sona erdi, Ada'yı kaybettik. O vakitte, “Girit bizim canımız, feda olsun kanımız” demiştik. Ama bu bir faide vermedi. Otonomi idaresi sona erdi. Onun için bir takım teşebbüslerin Ada'da mümkün olması ihtimali üzerinde Türk milletinin hassasiyetle durmasını yerinde kabul ederiz.”⁴⁶³

Bu sözler üzerine Fatin Rüştü Zorlu, Demokrat Parti hükümetinin Kıbrıs politikasının son derece gerçekçi ve doğru bir politika olduğunu şu sözlerle savunur: “Kıbrıs meselesinde unutulacak bir mazi, hiç olmazsa Demokrat Parti zamanında unutulacak bir mazi yoktur. Bu mesele, Birleşmiş Milletler'de

⁴⁶² AGUN, **Demokrat Parti...**, s.91.

⁴⁶³ AGUN, **Demokrat Parti...**, s.93.

beynelmilel âlem önüne çıktığı andan itibaren, bütün Türk milletinin, ona tercüman olarak Demokrat Parti hükümetlerinin millî menfaati korumak için sonsuz gayretler ve muvaffakiyetlerle doludur. Biraz önce de arz ettiğim gibi, millî menfaatin korunması sadece bir tarzda olmaz. O menfaatlerin korunmasının en iyi şekli, hiç şüphesiz, karşımızdaki muhasımlarla dost olarak, onlarla anlaşarak fakat bir adım geri gitmeden o menafi temin etmekle olur. Huzurunuzda çıkardığımız bu anlaşma, bu söylediklerimi tamamıyla yerine getirmiş bir antlaşmadır.”⁴⁶⁴ Kıbrıs Türklerinin Londra Antlaşması sonrası Ada’daki konumlarını ise şu sözlerle dile getirerek antlaşmaya olan inancını bir kez daha vurgulayacaktır. Zorlu: “Sevgili arkadaşlar, Türkiye hakiki menfaatini temin edebilmiştir. Oradaki Türk cemaatinin inkişafını, Türkiye’nin de yardımlarıyla tamamıyla temin etmiş olacağı gibi, her Türk’ün Ada’da bir ekalliyet unsuru gibi değil, fakat Ada’nın idaresinde söz sahibi bir efendi gibi dolaşmasını temin etmiştir.”⁴⁶⁵

Görüşmeler sırasında Demokrat Parti Milletvekili Haluk Timurtaş, Londra Antlaşması ile birlikte Türkiye’nin elde ettiği neticeleri şöyle dile getirmiştir: “Elde ettiğimiz büyük başarının tarihî değerini de kısaca belirtmek istiyorum. Türkiye bakımından elde edilen neticeleri şöylece hulasa edebiliriz:

- 1) Ada’daki Türklerin hak ve menfaatleri her bakımdan korunmuştur. Türkler Ada’daki hükümrانlık hakkına müştereken sahip ve tamamen müstakildir. Ada’da müsavi haklara sahip ve federasyondan da ileri bir işbirliği içinde yaşayacaklardır. Hulasa, Türkler Ada’da teşrii, icraii ve kazai salahiyetleri ile her bakımdan müstakil bir varlık haline gelmektedir.
- 2) Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve Kıbrıs arasında akdedilecek İttifak Antlaşması ile Türkiye’nin Kıbrıs’taki hak ve alakaları hukuki hüviyetini iktisap etmiş bulunmaktadır. Bu sayede Kıbrıs ile tarihi

⁴⁶⁴ AGUN, **Demokrat Parti...**, s.99.

⁴⁶⁵ AGUN, **Demokrat Parti...**, s.103.

bağlarımız yeniden ve yapıcı bir iş birliği içinde teessüs etmiş olacaktır.

- 3) NATO'nun Güney Doğu kanadı ve dolayısıyla NATO camiası büyük bir sarsıntıdan muvaffakiyetle çıkmış, Orta Doğu'nun ve bu bölgenin kilidi Türkiye'mizin stratejik emniyetini kuvvetle sağlamıştır. Bunun bir teminatı olarak Mehmetçik 80 yıllık bir hasretten sonra Yeşil Ada'da şan ve şerefle tekrar vazife alacaktır.
- 4) Türk-Yunan dostluk ve ittifakı yeniden tarsin ve takviye edilmiştir. Muhterem arkadaşlar; işte bütün sulh dünyasının akıbetini endişe ile beklediği bir ihtilaf mevzuunda hükümetimiz büyük ve müstesna bir eserle, muvaffak ve muzaffer olarak huzurunuzda gelmiş bulunuyor.”⁴⁶⁶

Bu müzakereler sırasında CHP Ankara Milletvekili Bülent Ecevit, Londra Antlaşması sonrası kurulacak olan Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir emrivaki olduğunu öne sürecektir. Bülent Ecevit şunları dile getirmiştir: “Üç buçuk, dört yıl önce hükümet sözüne uyup, “Kıbrıs Anavatan parçasıdır.” diyenler için de, hükümet teşvikine uyup meydanlarda “Ya Taksim Ya Ölüm!” diye ant içenler için de ve hatta bundan tam üç ay önce, Birleşmiş Milletler'de, Kıbrıs'a bağımsızlık verilmesinin ilmen imkânsız olduğunu büyük başarıyla ispat eden Türk Dışişleri Bakanı için de, bu netice, ister beğenelim ister beğenmeyelim bir emrivakidir.”⁴⁶⁷

3. Türk Basınında Londra Antlaşması

Londra Antlaşmaları Mecliste hararetle tartışılırken Türk basınında da Londra Antlaşması'na yönelik yazılar yayınlanmaya başlamıştır. Bu yazıların çoğunluğu Londra Antlaşması'na olumlu bir gelişme hatta “diplomatik bir zafer” gözüyle bakmaktadır.

⁴⁶⁶ AGUN, **Demokrat Parti...**, s.129-130.

⁴⁶⁷ ARMAOĞLU, **Kıbrıs...**, s.539.

Nadir Nadi, 25 Şubat 1959'da Cumhuriyet gazetesinde yazdığı "Hayırlı Olsun" başlıklı yazısında Londra Antlaşması'nı son derece büyük bir diplomatik başarı olarak görürken, Demokrat Parti hükümetini de uyarmayı ihmal etmez: "Antlaşmanın başarı ile yürütülmesi, her şeyden önce, tarafların iyi niyetlerine bağlıdır. Yunanlar Enosis'te direndikleri için biz bölüşme tezini ortaya attık. Her iki iddia da çıkar değildi. Onlar Enosis'i bırakınca, biz de bölüşmeden vazgeçtik. Eski Enosisçiler şimdiki durumu kafalarında tasarladıkları amaca varmak yolunda bir uğrak, bir merhale saymak isteyebilirler. O zaman bunca emek ve fedakârlık pahasına hazırlanan anlaşma iskambil kâğıdından bir şato gibi birden yıkılacak, bütün ümitler uçup gidecek, her şey alt üst olacaktır."⁴⁶⁸

Nadir Nadi gibi Türk basınının diğer, önemli kalemi Cihad Baban da yazdığı yazıda Londra Antlaşması'na şüpheyle yaklaşmıştır. Ona göre bu antlaşma Yunanistan'ın Enosis emellerini engelleyemeyecektir: "Ne Yunanistan ne de Kıbrıs Rumları ilhaktan vazgeçmiş değillerdir. Kıbrıs meselesinin gösterdiği vahamet karşısında bugünkü anlaşmayı geçici bir hal çaresi olarak kabul etmişlerdir. Yedi milyonluk Yunanistan, Kıbrıs'taki Rum nüfusunu arttıracığından emindir. Bir gün gelecek, muvazene Türklerin aleyhine büsbütün bozulunca, bugün Türkiye'ye tanınmış olan hakların hiçbir tanesine yer kalmayacak ve o zaman bu antlaşmanın yeniden gözden geçirilmesi istenecektir. Yani Kıbrıs davası, asıl bundan sonra aktif bir devreye intikal etmiş bulunacak ve Yunanlar Enosis'i kadınların doğurma gayretleriyle tahakkuk ettirmenin çaresine bakacaklardır. Nüfus muvazenesi bozulduğu zaman ise Türkiye, dünya efkârının tazyiki karşısında ve bilhassa iktisaden toplanmışsa fazla mukavemet edemeyecektir. Ama hiç şüphe yok, bugünkü hal çaresi dünkü müşevveş durumdan daha iyidir. Akdeniz'deki

⁴⁶⁸ Cumhuriyet, 25 Şubat 1959, s.1.

bulutlar dağılmıştır. Türk-Yunan dostluğu yeniden kuvvet bulmak için bir zemin üzerine oturmuştur.”⁴⁶⁹

Vatan gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman antlaşmaların hayata geçmesini beklemek gerektiğini vurgulamıştır: “Fakat anlaşmaları imzalamakla düz yola çıkılmamıştır. Önümüzdeki bir takım merhaleleri aşmak için de karşılıklı olarak halden anlayışa, azim ve cesarete, müşterek ana hedeflerin üzerinde beraberce durmaya ihtiyaç vardır. Yarının sahibi olan gençliğin, güzel heyecanlarının yanı başında akıl ve basiretin icaplarını da unutmamasını, yeni anlaşmanın müşterek menfaatlere uygun bir surette tatbikine yardım etmesi beklemek hakkımızdır.”⁴⁷⁰ Ulus gazetesinde Selahattin Hakkı Esatoğlu ise Demokrat Parti hükümetini tutarsızlıkla suçlamıştır: “Büyük bir millî davada defalarca tez ve görüş değiştiren, bunların hiçbirisine de bağlı kalarak tahakkuk ettiremeyen, nihayet milletini dünya karşısında verdiği söze, içtiği yemine bağlı kalmayan insanlar derecesine düşüren siyasilerin günahlarını, en azından istifa ile ödemeleri kaçınılmaz bir zarurettir.”⁴⁷¹ Coşkun Kırca ise Vatan ve Ulus gazetelerinde yazdığı yazılarda Londra Antlaşması’nın başarılı bir antlaşma olmadığını ve teknik açıdan birçok hatalar taşıdığını dile getirmiştir.⁴⁷²

Kıbrıs Türk toplumu lideri Fazıl Küçük, Londra Antlaşması sonrasında Larnaka’da yaptığı bir konuşmada Demokrat Parti hükümetini şu sözlerle övmüştür: “Efendiler, daha birkaç sene önce, daha doğrusu demokrat hükümetimiz iktidara geçmeden önce hâlimiz çok feci idi. Hiç unutmayacağım, o zamanlar bir heyet halinde Ankara’ya gittiğimizde, hükümet her çaldığımız kapıyı yüzümüze kapatmıştı. Çok şükür, şimdi o hortlak devir maziye karışmıştır. Aslan Menderes’imiz, demokrat hükümetimiz Kıbrıs davasını istediğimizden âlâ halletmiştir. Her şeyi onlara borçluyuz.”⁴⁷³

⁴⁶⁹ ARMAOĞLU, *Kıbrıs...*, s.530.

⁴⁷⁰ *Vatan*, 22 Şubat 1959, s.1.

⁴⁷¹ *Ulus*, 16 Şubat 1959, s.2.

⁴⁷² *Vatan*, 26-27-28 Şubat 1959, s.2; *Ulus*, 1-2-4 Mart 1959, s.3.

⁴⁷³ HASGÜLER, *Kimin Adası...*, s.139.

Türk basının çoğunluğu Londra Antlaşması'nı büyük bir diplomatik başarı olarak değerlendirirken Türk diplomasisinin önde gelen Türk diplomatları antlaşmayı şöyle değerlendirmekteydi: Zeki Kuneralp'a göre, "Bu Türk diplomasisinin büyük bir zaferidir." Dikerdem'e göre, "İtiraf etmek gerekir ki böyle dört başı mamur bir antlaşma herhangi bir ülkenin diplomasi tarihinde büyük bir zafer olarak yer alabilir." Melih Esenbel ise: "Bütün dünya Zürih Antlaşması'nı alkışlıyordu; Türkiye güçlüydü, prestiji yüksekti." yorumunu yapacaktır.⁴⁷⁴

4. Londra Antlaşması'nın Yunan Parlamentosu'nda Müzakere Edilmesi

Londra Antlaşması Yunan Parlamentosu'nda büyük tartışmalara sebep olacaktır. Londra Antlaşması'nın müzakeresi sırasında, muhalefet partileri çok şiddetli eleştiriler yönelteceklerdir.

Liberal Parti lideri M. Venizelos, Makarios'un Enosis yeminine ihanet ettiğini hatırlatmıştır. Bununla birlikte Lozan Antlaşması ile birlikte Kıbrıs ile ilgisini kesmiş olan Türkiye'ye Kıbrıs üzerinde hükümlerlik hakları tanıyan bu antlaşma yerine, Yunanistan için daha elverişli olan Radcliffe veya hatta Macmillian Planı'nı kabul etmemekle hükümetin fırsatları kaçırdığını iddia edecektir.⁴⁷⁵ Sosyal Halkçı Parti lideri, eski Dışişleri Bakanı M. Stefanopolus ise, hükümetin meclisi bir emri vaki karşısında bırakmış olduğunu ve Ada'ya verilen yeni statünün Kıbrıslıların arzularına uymadığını belirtmiştir. M. Stefanopolus, bundan sonra, Kıbrıs davasındaki Yunan idealinin kaybedilmiş ve Türkiye'nin Ada'da yerleşmiş olmasından değil, aynı zamanda kendisinin

⁴⁷⁴ Erol Mütercimler, Mim Kemal Öke, **Düşler ve Entrikalar**..., İstanbul, 2004, s.355.

⁴⁷⁵ ESENBEL, **Kıbrıs**..., s.139.

Dışışleri Bakanlığı sırasında Kıbrıs için oto-dispozisyon tezini savunmuş olmasından dolayı bu antlaşmalara menfi rey vereceğini belirtmiştir. M. Stefanopulos ayrıca, Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Yunanistan'ın, Türkiye ile arazi müteallik münasebetlerini tanzim etmiş olan Lozan Antlaşması'na ağır bir darbe vurulduğunu, Türkiye'nin kaybettiği topraklardan birisine ilk defa tekrar ayak basmakta olduğunu belirtmiştir.⁴⁷⁶

İlerici M. Markezinis yaptığı konuşmada şunları belirtmiştir: "Kıbrıs'tan İngilizlerin gitmesi için Türklerin Ada'ya gelmesi lazım idiye, İngilizlerin yerlerinde kalmaları daha iyi olurdu."⁴⁷⁷ Eski Başbakan, Liberal Parti lideri M. Papandreu ise, şunları söyleyecektir: "Kıbrıs'ta taksim önlenmişse de, iktidar ve idarenin taksimi tahakkuk ettirmiştir. Türk azınlığı imtiyazlı bir duruma getirilmiştir. Ada'daki Türk ve Yunan nüfusu oranı %50 ile %18 iken kuvvetler arasında oran hemen hemen eşit ve önemli meselelerde ise tamamen eşittir. Her şeyden evvel Enosis ebediyen terk edilmiştir. Diğer taraftan Türkiye, Lozan Antlaşması'na rağmen ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtarılmış olan memleketlerin hiçbir zaman tekrar bu imparatorluğun hâkimiyeti altına geçmeyeceğine dair Hristiyan dünyasının geleneklerine aykırı olarak, Kıbrıs'a dönmektir."⁴⁷⁸

Muhafazakâr kimliği ile tanınan Kathimerini gazetesi Londra Antlaşması'nı, Kıbrıs halkına sağlayacağı yararların yanında, Yunanistan'a da kendi iç sorunlarına eğilme imkânını vereceğinden dolayı olumlu bir antlaşma olarak değerlendirecektir. Liberal Demokrat Partili Sofokles Venezilos Londra Antlaşması'nı Macmillan'ın Moskova ziyareti öncesinde NATO içi çekişmelerin ortadan kaldırılması gereğine bağlıyordu. Bir başka Liberal milletvekili bu antlaşmaların ABD'nin baskısı sonucunda kabul etmiş olduğunu belirtmiştir.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ ESENBEL, **Kıbrıs**., s.140.

⁴⁷⁷ ESENBEL, **Kıbrıs**., s.141.

⁴⁷⁸ ESENBEL, **Kıbrıs**., s.142.

⁴⁷⁹ Faruk Sönmezoğlu, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri, Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar**, İstanbul, 2000, s.13.

1950'lerde EOKA terörünün liderliğini yaparak Kıbrıs meselesini terörize etmeyi başaran Grivas, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan antlaşmalar imzalandıktan sonra Kıbrıs'tan 16 Mart 1959 tarihinde ayrılacaktır. EOKA örgütü tasfiye edilmeyecek sadece uykuya yatacaktır. Grivas, Ada'yı terk ederken 16 Mart 1959 tarihinde bir veda beyannamesi yayınlamıştır. Bu veda mesajının önemi, Grivas'ın Kıbrıs Cumhuriyeti'ne nasıl baktığının çok açık bir şekilde ortaya konulmasındadır.

Grivas veda mesajında Kıbrıslı Rumlara şöyle seslenmektedir: “Sizi üzüntü içinde bırakıp gidiyorum fakat bundan böyle sizin için benim de uzaktan paylaşacağım bir mutluluk başlayacağı düşüncesiyle bahtıyarım. Artık otomatik silahların takırtıları ve infilakların gümbürtüsü durmuştur. Kulak zarlarını tırmalayan gümbürtülerin yerini barışçı kalkınma kampanyasına katılmamız için yapılan davet almaktadır. Başpiskopos Makarios ve onun mimarları ile birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kurma işine dört elle sarılmanızı istiyorum. Bir mücahit için teşebbüslerinin meyvelerini görmekten daha büyük bir memnuniyet olamaz. Bu veda anında size son mesajım şudur: Birbirinize sevgi ve birlik bağları ile bağlanınız. Tam bir disiplin ile bağlı bulunmanız gereken Etnarkî'nin iradesine ram olmalıdır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temeli, ölen kahramanların kanları ile perçinlenmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti yapısı şimdi sizin omuzlarınızdadır. Onu desteklemekten kaçmakla, bunu tahrip ederseniz yazık olur. İleride Kıbrıs'a gelmek ve sizi görmek en büyük arzum olacaktır.”⁴⁸⁰

20 Mart 1959 tarihinde Atina'ya giden Grivas askeri törenle karşılanacaktır. Grivas her ne kadar Kıbrıslı Rumlara “Cumhuriyeti koruyun.” talimatı verse de Başpiskopos Makarios, Londra Antlaşması'nı imzaladığı gün şu sözleri söyleyerek gerçekte Kıbrıs Cumhuriyeti'ne hiç de inanmadığını ortaya koyacaktır: “İmzaladığım bu antlaşmalar, Enosis'e giden yolda bir

⁴⁸⁰ Fikret Kürşad, Mustafa Haşim Altan, Sabahattin Egeli, **Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi**, İstanbul, 1978, s.166-168.

sıçrama tahtası olacaktır. Ben, kilisede ant içerek başlattığım Enosis davasından geri dönmüş değilim.”⁴⁸¹

⁴⁸¹ EMİRCAN, **Kıbrıs...**, s.73.

SONUÇ

Demokrat Parti, iktidarının ilk yıllarında Kıbrıs meselesine yönelik herhangi bir dış politik yaklaşım sergilememiştir. Bu dönemde Demokrat Parti Kıbrıs için mevcut durumun devamından yana bir tavır içine girmiştir. Demokrat Parti iktidarının 1955 Londra Konferansı'na dek Kıbrıs'a yönelik statükocu bir anlayışı temsil ettiği ve bunu savunduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu noktada Demokrat Parti iktidarının bu dönemde dış politikadaki önceliğinin Türkiye'nin "ulusal güvenliği"nin sağlanması ve Türkiye-Yunanistan ilişkilerini dostane bir çerçevede tutmak amacına dönük olduğunu görmekteyiz.

Bu dönemde Türk basının öncülüğünde Türk kamuoyunun Kıbrıs meselesine yönelik hassasiyeti her geçen gün artmakta idi. Bunun temel sebebi Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da seslendirilen Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı anlamına gelen "Enosis" propagandasının hızla yükselmesi idi. Hızla yükselen Rum milliyetçiliği, karşısında, Ada'da ve Türkiye'de bir tepkisel hareket olarak gelişen Türk milliyetçiliğini bulacaktır.

Bu süreç içerisinde Demokrat Parti iktidarı Kıbrıs meselesine yönelik perde arkasında Yunanistan ve İngiltere ile temas halinde idi. Özellikle Demokrat Parti hükümeti diplomatik bir lisan ile Yunanistan'ı Kıbrıs'ta kışkırtıcı bir tutum içerisine girmemesi için birçok kez uyarmıştı. Bunun örneklerini araştırmamız sırasında somut olarak ortaya koyduk. Dolayısıyla Demokrat Parti için bugüne dek yapılan Kıbrıs politikasında "pasif" hatta "korkakça" bir tutum takındığına yönelik eleştiriler gerçeği yansıtmamaktadır. Demokrat Parti hükümeti NATO içerisinde de müttefiki bulunan Yunanistan ile herhangi bir çatışmaya girmeyi asla arzu etmemiştir. Böyle bir çatışma Batı Bloğu'nun ortak çıkarlarına aykırı olduğu gibi NATO'nun Güney Doğu kanadını da tehlikeye düşmesi anlamına gelecekti. Bu nokta "Hür Dünya"nın en büyük düşmanı pozisyonunda bulunan SSCB'nin bundan yararlanarak Doğu Akdeniz'deki Batı çıkarlarını sarsmasına hatta nüfuzunu Kıbrıs

Adası'na yayarak Kıbrıs'ın komünist bir ileri karakol olmasına sebep olabilirdi. Nitekim SSCB, AKEL'i kullanarak bu yolu denemeye çalışmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki çatışma olasılığı ABD'yi kaygılandırıldığı için hem Türkiye hem de Yunanistan üzerinde ABD tarafından çeşitli baskılar ve yönlendirmeler ortaya konacaktır. Demokrat Parti iktidarının 1950-57 döneminde Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunan Fuat Köprülü de bu dönemde Kıbrıs politikasında daha aktif bir tutum içerisine girilmesinin önündeki en büyük engellerden biri idi.

Demokrat Parti hükümeti 1955 Londra Konferansı'na Fatin R. Zorlu başkanlığındaki heyet ile dâhil olmuştur. Bu konferansla birlikte Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde "uluslararası resmî bir taraf" olduğu tescil edilmiştir. Bu, Demokrat Parti dış politikası açısından büyük bir zafer mahiyetindedir. Bundan sonraki süreçte Demokrat Parti Londra Konferansı ile dizginleri eline alarak Kıbrıs meselesine yönelik somut ve gerçekçi tezler ortaya atılacaktır. Londra Konferansı'nda Türkiye, Kıbrıs meselesine yönelik iki temel düşünce ortaya koyacaktır: Birincisi, Kıbrıs'taki mevcut durumun korunması; ikincisi ise İngiltere Ada'yı terk edecek ise Ada'nın Türkiye'ye iade edilmesidir.

Demokrat Parti iktidarı 1956 yılının sonuna gelindiğinde artık Türkiye'nin Kıbrıs konusunda "resmî tezi" haline gelecek olan "Taksim Tezi"nin savunucusu pozisyonundadır. Demokrat Parti hükümeti artık Kıbrıs'ın Yunanistan ve Türkiye arasında paylaşımını öngörmektedir. Bu, Yunanistan'ın ve Kıbrıslı Rumların "Enosis" tezine karşı Türkiye'nin karşı tezini oluşturmaktadır. Aynı yıllar Kıbrıs'ta EOKA terör örgütünün faaliyetlerini had safhaya ulaştırdığı yıllardır. Demokrat Parti hükümeti Kıbrıslı Türkler ile her zaman çok yakın bir ilişki içerisinde bulunmuştur. Demokrat Parti hükümeti tarafından Kıbrıslı Türklere ekonomik ve kültürel birçok yardım aralıksız yapılmıştır.

1957 yılının kasım ayında kurulan TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı) Demokrat Parti hükümetinin en önde gelen iki ismi Başbakan Adnan

Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin R. Zorlu tarafından Özel Harp Dairesi'ne bağlı bir birim haline dönüştürülecektir. TMT Kıbrıs'ta EOKA'ya karşı Kıbrıslı Türklerin savunma kalkanı vazifesini görecektir. Demokrat Parti hükümeti TMT için her türlü silah, mühimmat yardımında bulunacaktır. TMT Türk subaylar tarafından yönetilecektir. TMT'de görev alanlar Türk subaylar tarafından Anavatan'daki kamplarda eğitilecekler ve TMT saflarına dâhil olacaklardır. TMT vasıtasıyla Demokrat Parti hükümeti diplomasi alanındaki mücadelesini Kıbrıs'ta da EOKA vasıtasıyla örtülü bir savaş gerçekleştiren Yunanistan'a karşı sürdürecektir. TMT Kıbrıs Türk toplumunun tarihinde çok önemli bir dönüm noktasıdır.

1957 ve 1958 yılları, Demokrat Parti hükümeti açısından Taksim Tezi'nin hem iç kamuoyuna hem de dış kamuoyuna benimsetilmeye çalışıldığı yıllardır. Özellikle 1958 yılında düzenlenen "Taksim Mitingleri", "Ya Taksim Ya Ölüm!" sloganını hafızalara kazıyacaktır. Kıbrıs meselesi artık resmî söylemde bugün de hâlâ kullanılan "millî dava" haline dönüşmüştür. 1959 yılının başlarına geldiğimizde Kıbrıs meselesi hâlâ gündemin en ön sırasında yer almaktadır. Bu noktada devreye giren ABD, "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti" tezini hem Türkiye hem de Yunanistan'a empoze etmiştir. Her iki tarafında bu tezi kabul etmesiyle birlikte Zürih ve Londra Zirveleri sonrasında imzalanan antlaşmalar ile 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu Cumhuriyet, Kıbrıslı Türk ve Rum toplumlarının "zoraki" birlikteliğine dayanan bir Cumhuriyet'ti ve bu Cumhuriyet ancak üç yıl yaşayabilecekti.

Kıbrıs Cumhuriyeti bir "Kıbrıslılık" kimliği oluşturmamıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti Enosis'i hedefleyen Rum milliyetçiliği ve buna tepki olarak gelişen Türk milliyetçiliğinin mücadelesine tanık olacaktır ve bu "zoraki" ortaklık 1963 yılına gelindiğinde noktalanacaktır.

Demokrat Parti açısından Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması bir başarı olarak görülmelidir. Çünkü Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu

antlaşmalarından biri olan Garanti Antlaşması ile birlikte Türkiye Kıbrıs konusunda garantör devlet sıfatına sahip olacaktır. Ayrıca Yunanistan'ın Enosis hedefi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte tarihe karışacaktır.

Kıbrıs Cumhuriyeti, yapısındaki hukuki zaaflardan ötürü gerçekte yıkılmaya mahkûm bir devlet konumunda idi. Çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti ancak Türk ve Rum toplumlarının iyi niyetli bir yaklaşım içerisinde bulunması sayesinde ayakta kalabilirdi. Fakat bu maalesef romantik bir hayalden ibaret kalacaktır.

Dönemin diğer dış politik aktörleri ile Demokrat Parti hükümetlerinin ilişkilerine baktığımızda Demokrat Parti hükümetlerinin Kıbrıs konusunda İngiltere, Yunanistan ve ABD ile temaslar kurduğunu görmekteyiz. Demokrat Parti hükümeti ile İngiltere, Kıbrıs meselesi noktasında özellikle 1955'ten itibaren çok daha yakın bir ilişki içerisine girecektir. Bu dönemde İngiltere, Foot Planı, Macmillan Planı vb. planlar ortaya atarak Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik alternatifler sunacaktır. Bu planları Demokrat Parti hükümetleri Yunanistan'ın katı bir retçi tutum içerisine girmesinden dolayı kabul edememişlerdir. Demokrat Parti hükümeti Taksim tezi noktasında İngiltere ile görüş alışverişinde bulunmuştur. İngiltere Taksim tezine karşı çok kesin bir tutum takınmamıştır. Bunun nedeni İngiltere'nin daima Türkiye'yi Yunanistan'a karşı bir denge unsuru olarak kullanmak istemesidir. İngiltere bu sayede kendi üzerindeki baskıyı hafifletmek istemektedir. Sonuç itibarıyla İngiltere'de Bağımsız Kıbrıs formülünde karar kılacaktır. Bunun nedeni İngiltere'nin Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs'ta askeri üslere sahip olma hakkını elde etmesidir.

Demokrat Parti döneminde Kıbrıs politikası bağlamında Yunanistan-Türkiye ilişkilerini incelediğimizde Yunanistan'ın 1950'li yılların başlarından itibaren kendisini "Enosis" hareketine adanmış olduğunu görmekteyiz. Yunanistan'ın bu tutumu iki NATO üyesi ülkeyi karşı karşıya getirecektir. Bu noktada Demokrat Parti hükümeti sağduyulu bir biçimde Yunanistan ile ilişki kurmaya

çalışırken Yunanistan tamamen ters bir tutumla karşılık verecektir. Yunanistan, 1959 yılında devreye ABD'nin girmesi ile birlikte “mecburen” Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti tezini kabul edecektir. Bu, Yunanistan açısından Enosis hayalinin noktalanması anlamına gelmektedir.

Son olarak Kıbrıs meselesi bağlamında Demokrat Parti dönemi Türk-ABD ilişkilerini gözden geçirirsek, ABD'nin 1947 yılından itibaren “Truman Doktrini” ile birlikte Yakındoğu’da Yunanistan ve Türkiye’yi Sovyet tehdidine karşı koruma altına aldığını görürüz. ABD hem Türkiye’ye hem Yunanistan’a askeri ve ekonomik yardımlarda bulunmuştur. ABD’nin önde gelen dış politika teorisyenlerinden George F. Kenan’ın ortaya attığı “Çevreleme” politikası Sovyetlere karşı geliştirilmiş bir dış politika anlayışını yansıtmaktaydı. Bu politikanın amacı Sovyetlerin ABD açısından önem arz eden stratejik bölgelere ulaşmasını önlemek idi. Bu noktada Demokrat Parti hükümeti büyük bir misyon yüklenerek Bağdat Paktı, Balkan Paktı gibi paktlar yolu ile Sovyetlerin nüfuzunun sınırlandırılmasını amaçlamaktaydı. Demokrat Parti’ye göre ABD, Türkiye’nin en yakın müttefikti idi. Kıbrıs konusunda ABD, ilk dönemler ABD’deki güçlü Rum lobisinin etkisi ile Yunanistan’a yakın bir çizgi izlemiştir. Fakat sonradan Türkiye ve Yunanistan’ın çatışmasının NATO’nun Güney Doğu kanadını zayıflatabileceğini ve bundan SSCB’nin karlı çıkacağını düşünerek her iki tarafı da sağduyuya davet edecektir. ABD, Kıbrıs’ta AKEL’in öncülüğünde yükselen sol hareketten son derece rahatsızdı. Kıbrıs’ta kurulabilecek komünist bir devlet ABD’nin ve dolayısıyla “Hür Dünya”nın Doğu Akdeniz’deki çıkarlarının zedelenmesi hatta Doğu Akdeniz’in kaybedilmesi anlamına gelecektir. Bütün bu kaygılardan dolayı ABD Kıbrıs meselesine müdahale ederek Demokrat Parti hükümetine ve Yunanistan’a “Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti” formülünü kabul ettirmiştir. Bu olay ABD’nin ne derece Kıbrıs meselesinin içinde olduğunu kanıttır. Kıbrıs meselesi ABD açısından “Hür Dünya”nın sorunu olarak görülmekteydi. ABD, Türkiye ve Yunanistan’ın Kıbrıs’a dair taleplerini uzlaştırabilmek için “Bağımsız Kıbrıs Devleti” çözümünü taraflara dikte etmiştir. Fakat bu çözüm Kıbrıs için gerçekçi bir çözüm olmaktan uzaktı.

Sonuç itibariyle Demokrat Parti'nin Kıbrıs politikalarını incelediğimizde bu politikaların iç ve dış dinamikler tarafından şekillendirildiğini söyleyebiliriz. On yıllık iktidar boyunca Demokrat Parti hükümetleri sağduyulu, dostane yaklaşımlar sergileyerek özellikle Yunanistan ile olan ilişkilerin Kıbrıs meselesi dolayısıyla bozulmasını istememiştir. Demokrat Parti, Kıbrıs meselesini Yunanistan ve İngiltere ile karşılıklı görüşmeler yoluyla çözümlenmesi taraftarı olmuştur. Bununla birlikte Yunanistan'ın Kıbrıs tezlerine karşı son derece gerçekçi tezler öne sürüp bu tezleri BM platformunda büyük bir başarı ile savunmuş ve dünya kamuoyunun takdirini kazanmıştır. Demokrat Parti hükümetinin dış politikasını yöneten Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin R. Zorlu son derece aktif bir Kıbrıs politikası yürütmüşler ve Türkiye'nin dünya kamuoyuna Kıbrıs'a dair verdiği mesajları çok net bir şekilde seslendirmişlerdir.

Genel olarak bakıldığında Demokrat Parti'nin Kıbrıs'a dair resmî tezlerinin hızlı bir biçimde değiştiğini görmekteyiz. Bunun sebebi "dünya konjonktürü"nin hızla değişmesidir. Dolayısıyla Demokrat Parti tutarsız bir Kıbrıs politikası yürütmemiştir. Demokrat Parti değişen koşullar ile birlikte Türkiye'nin Kıbrıs tezlerini yeniden formüle etmiştir ve bunda son derece başarılı olmuştur. Demokrat Parti hükümeti Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşmalarından biri olan Garanti Antlaşması'nı imzalayarak Türkiye'nin garantör devlet sıfatına sahip olmasını sağlamıştır. Bu uluslararası hukuk açısından Türkiye'nin Kıbrıs konusunda resmen taraf olduğunun tescilidir. Bu olay Demokrat Parti döneminin Kıbrıs politikasının başarılı bir sonuçla noktalandığının en somut kanıtıdır.

Demokrat Parti dönemi Kıbrıs politikasının bazı eksiklikleri ve yanlışları olmakla birlikte genel olarak değerlendirildiğinde başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye 1974 yılında Kıbrıs'a müdahale edebilmişse bunda hiç şüphesiz Demokrat Parti hükümetleri tarafından verilen Kıbrıs mücadelesi ve sonunda imzalanan Garanti Antlaşması ile birlikte Türkiye'nin sahip olduğu

garantörlük hakları vardır. Bu antlaşmaların altındaki imzalar Başbakan Adnan Menderes ve Dışışleri Bakanı Fatin R. Zorlu'ya aittir. Bugün dahi Türkiye Kıbrıs konusunda söz hakkına sahip bir ülke konumundadır.1950-1960 arası Demokrat Parti hükümetinin Kıbrıs'ı bir “millî dava” haline getirmesini, bu uğurda yapılan fedakârlıkları hatırlamadan Kıbrıs meselesini anlamak mümkün değildir.

KAYNAKÇA

1.KİTAPLAR

AGUN, Hüseyin; **Demokrat Parti İktidarının Kıbrıs Politikası (1950-1960)**, Demokratlar Kulübü Yayını, Ankara 1997.

AHMETBEYOĞLU, Ali; Afyoncu, Erhan; **Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi**, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.

ALASYA, Fikret; **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Kültür Derneği Yay, Lefkoşe 1998.

ALBAYRAK, Mustafa; **Demokrat Parti (1946-1960)**, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılâbı Tarihi Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1992.

ALTAN, Mustafa Haşim; **Kıbrıs'ta Hristiyanlaştırma-Rumlaştırma Hareketleri Ortodoks-Katolik Misyonerliği ve Türk Toplumuna Yönelik Baskılar**, Girne 1997.

ARMAOĞLU, Fahir; **Kıbrıs Meselesi (1954-1959), Türk Hükümetinin ve Kamu Oyunun Davranışları (Karşılaştırmalı İnceleme)**, AÜSBF Yay, Ankara 1963.

ARMAOĞLU, Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, İstanbul 2000.

ARSLAN, Havva; **İngiliz Sömürge Yönetiminde Kıbrıs Türk Basını: Söz Gazetesi Örneği (1921-1946)**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004.

BAĞCI, Hüseyin; **Demokrat Parti Dış Politikası**, İmge Yay, Ankara 1990.

BAL, İdris (Derleyen); **21. Yüzyıl Eşiğinde Türk Dış Politikası**, Alfa Yay, İstanbul 2001.

BİL, Hikmet; **Kıbrıs Olayı ve İç Yüzü**, Belde Yayınları, İstanbul 1976.

BÖLÜKBAŞI, Süha; **Barışçı Çözumsuzlük**, İmge Yay, Ankara 2001.

ÇAY, Abdulhaluk; **Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yay, Ankara 1989.

DENKTAŞ, Rauf; **Kıbrıs Girit Olmasın**, Remzi Kitapevi, İstanbul 2005.

DOĞAN, Mustafa; **Adnan Menderes'in Konuşmaları**, Cilt:2, Ekicigil Matbaası, İstanbul 1957.

EMİRCAN, S. Mehmet; **Kıbrıs Türk Toprağıdır**, Türker Yayınları, Lefkoşa 2000.

Emircan, S. Mehmet; **Kıbrıs Türk Toprağıdır, T.M.T 'Nin 43. Kuruluş Yıldönümü**, Türker Yay, Ankara 2000.

Erim, Nihat; **Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçerisinde Kıbrıs**, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1978.

EROĞUL, Cem; **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Yay, Ankara 1998.

EROĞLU, Hazma; **KKTC'Yİ Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler**, ATO Yayınları, 2003.

ERSOY, Hülya; **Kıbrıs Sorunu ve 1960 Çözümü**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1989.

ESENBEL, Melih; **Kıbrıs Ayağa Kalkan Adam (1954-1959)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993.

EVRE, Bülent; **Kıbrıs Türk Milliyetçiliğinin Oluşum Sürecinde Türk Milliyetçiliğinin Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2000.

FIRAT, M. Melek; **Türk Dış Politikası Ve Kıbrıs Sorunu 1960-71**, İmge Yay, Ankara 1991.

GAZİOĞLU, C. Ahmet; **Enosis Çemberinde Türkler (1878-1952)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul 1996.

GAZİOĞLU, C. Ahmet; **Enosis Çemberinde Türkler (1570-1878)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul 2000.

GAZİOĞLU, C. Ahmet; **Enosis Çemberinde Türkler, Enosise Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik (1951-59)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul 1998.

GAZİOĞLU, C. Ahmet; **Direnış Örgütleri, Gençlik Teşkilatı ve Sosyo Ekonomik Durum (1958-1960)**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul 2000.

GÖNLÜBOL, Mehmet; **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Kitapevi, Ankara 1994.

GÜREL, Şükrü Sina; **Kıbrıs Tarihi (1878-1960)**, Kaynak Yayınları, İstanbul 1985.

GÜRKAN, M. Haşmet; **Bir Zamanlar Kıbrıs'ta**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1996.

HASGÜLER, Mehmet; **Kimin Adası? Kıbrıs'ın Akisi (1954-1968)**, İstanbul 2005.

İSMAİL, Sabahattin; **İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları**, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını, Lefkoşa 1997.

İSMAİL, Sabahattin; **Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu**, Akdeniz Haber Ajansı Yay, Lefkoşa 2001.

İSMAİL, Sabahattin; **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Karataş Yayınevi, İstanbul 1998.

İSMAİL, Sabahattin; **İlk 50 Yılında Türk-Rum İlişkileri**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşe 1998.

İSMAİL, Sabahattin; BİRİNCİ, Ergin; **Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri**, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Yay, Lefkoşe 1989.

KANTARCI, Şenol; **Kıbrıs Laboratuvarı**, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005.

KAYA, Abdülkadir; **Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul 1995.

KEPOĞLU, Halil; **Kıbrıs Sorunu**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1995.

Kıbrıs Sorunu, Sisav, İstanbul 1990.

Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, Yarını, Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, Ankara 1995.

KIZILYÜREK, Niyazi; **Milliyetçilik Kışkacında Kıbrıs**, İletişim Yay, İstanbul 2004.

KOÇ, Rasim; **Kıbrıs Basınında Kıbrıs Olayları**, İnsan ve Demokrasi Vakfı Yayınları.

KÜRŞAD, Fikret; ATLAN, Mustafa Haşim Egeli; Sabahattin, **Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi**, Kutsun Yayınevi, İstanbul, 1978.

MANİSALI, Erol; **Dünden Bugüne Kıbrıs**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 2000.

MC GHEE, George; **ABD-Türkiye NATO-Orta Doğu**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1992.

MÜTERCİMLER, Erol; **Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekâtı**, Arba Yay, İstanbul 1990.

MÜTERCİMLER, Erol; ÖKE, Mim Kemal; **Düşler ve Entrikalar**, Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası, Alfa Yay, İstanbul 2004.

OLGUN, Aydın; **Kıbrıs Gerçeği 1931-1990**, Ankara, 1991

ORAN, Baskın (Editör); **Türk Dış Politikası, Cilt:1 (1919-1980)**, İletişim Yay, İstanbul 2001.

ÖZMEN, Süleyman; **Avrasya'nın Kırılma Noktası: Kıbrıs**, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.

ÖZTER, Lütfi; **Ulusal Mücadelede Denктаş**, Özyurt Matbaacılık, Ankara 2004.

SADRAZAM, Halil; **Dr. Fazıl Küçük**, Kastaş Yayınları, İstanbul 1996.

SANAL, Türker; **Menderes Hükümetleri (22 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)**, Sim Matbaacılık, Ankara 2000.

SONYEL, Salahi; **Türk- Yunan Anlaşmazlığı**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yay, Ankara 1985.

SÖNMEZOĞLU, Faruk; **Türkiye-Yunanistan İlişkileri Büyük Güçler Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar**, Der Yay, İstanbul 2000.

ŞANLI, Hasan; **Kıbrıs Siyasal-Toplumsal Değişimler**, Güneş Matbaacılık, Ankara 1967.

ULUSOY, Turhan; **II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kıbrıs İçin Yapılan Mitingler**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1999.

USLU, Nasuh; **Türk-Amerikan İlişkilerinde Kıbrıs**, 21.Yüzyıl Yay, Ankara 2000.

ÜNLÜ, Cemalettin; **Kıbrıs’ta Basın Olayı**, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara 1981.

TORUN, Şükrü; **Kıbrıs’ın Politik Durumu**, Paris Üniversitesi Hukuk Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul 1956.

TÜLÜMEN, Turgut; **Hayat Boyu Kıbrıs**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998.

YAKAN, Cumalıoğlu; Erol, Cihangir; **Rauf Denктаş’a Armağan**, Turan Kültür Vakfı Yayınları, Ankara 2000.

YALÇIN, Alaeddin; **Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu**, Sakarya Üniversitesi Yay, Sakarya 1997.

2. MAKALELER

ADIYEKE, Nuri; Adıyeke Nükhet; “*Girit’e Bakıp Kıbrıs’ı Görmek*”, **Kıbrıs Laboratuvarı**, Aktüel Yayınları, İstanbul 2005.

ALASYA, Fikret; “*Tarihi Perspektiften Kıbrıs Meselesi*”, **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye’nin Sorunları Sempozyumu Ayı Basım**, TTK Basımevi, Ankara 1992.

CİHANGİR, Erol; “*Gittiler Ama Bir Gün Mutlaka Gelecekler*”, **Rauf Denктаş’a Armağan**, Ankara 2000.

HALAÇOĞLU, Yusuf; Akif, Erdoğan; “*Kıbrıs’ın Alınmasından Sonra Ada’ya Yapılan İskânlar ve Kıbrıs Türklerinin Menşei*”, **Rauf Denктаş’a Armağan**, Ankara 2000.

ÖZARAN, Beria Remzi; “*Enosis Karşısında Kıbrıs Türkü (1878-1914)*”, **Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi**, İstanbul 1989.

ÖZARAN, Beria Remzi; “*Enosis Karşısında Kıbrıs Türkü(1914-1918)*”, **Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi**, İstanbul 1989.

ÖZTOPRAK, İzzet; “*Kıbrıs’ta 1931 İsyanı ve Yankıları*”, **Belleten**, C.LXII, Sayı:223, Nisan 1998, TTK Basımevi, Ankara,1998.

İSMAİL, Sabahattin; “*Kıbrıs’ta İki Ulusal Kongre ve Sömürge Döneminde Enosis’e Karşı Direniş*”, **Rauf Denктаş’a Armağan**, Ankara 2000.

SONYEL, Salahi; “*İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960)*”, **Belleten**, C.LIX, Nisan 1995, Sayı:224’ten Ayrı Basım, TTK Basımevi, Ankara 1995.

TAMÇELİK, Soyalp; “*Türk Mukavemet Teşkilatı’nın Bazı Özellikleri*”, **Türk Kültürü Dergisi**, Cilt:33, Sayı:382, Ankara 1995.

3.GAZETELER

Cumhuriyet (1950-1960)

Hürriyet (1950-1960)

Milliyet (1950-1960)

Vatan (1950-1960)

Ulus (1950-1960)

Zafer (1950-1960)

ÖZET

Tansel Ömer. Demokrat Parti Dönemi Kıbrıs Politikası, Yüksek Lisans, Ankara, 2010.

Demokrat Parti iktidarı (1950-1960) Türkiye'nin hem iç hem dış politikada birçok değişim yaşadığı bir dönem olmuştur. Bu dönem Soğuk Savaş'ın başladığı yıllara denk gelmektedir.

Dünyanın iki kutuplu hâle geldiği 1950'lerde Demokrat Parti iktidarı birçok dış politik sorun ile karşı karşıya kalacaktır. Bu dış politik sorunların en önemlisi ise Kıbrıs meselesidir. Kıbrıs meselesi noktasında Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarından başlayarak Kıbrıs'a yönelik sağduyulu ve akılcı bir dış politika anlayışı sergilenmiştir. Bunda Türk kamuoyunun Kıbrıs konusunda gösterdiği hassasiyetin büyük rolü olmuştur. Demokrat Parti süreç içerisinde dış politik gelişmelere bağlı olarak Kıbrıs politikalarında değişiklikler yapmıştır. 1955'ten sonra ise Demokrat Parti diplomatik mücadelesine uluslararası platformda devam etmiştir. 1957 yılının sonlarından itibaren Demokrat Parti iktidarı tarafından ortaya atılan "Taksim" tezi Türkiye'nin Kıbrıs politikasındaki resmî tezi olarak uluslararası platformda savunulmuştur. 1959 yılından itibaren Kıbrıs meselesinin diğer aktörleri Yunanistan ve İngiltere ile yapılan diplomatik görüşmeler sonucunda "Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti" formülünde anlaşılmıştır. 1959 yılında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları sonucunda Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti, Rum ve Türk cemaatlerinin eşit katılımı ile kurulmuştur. Ayrıca Demokrat Parti iktidarı tarafından imzalanan Garantörlük Antlaşması ile birlikte Türkiye, garantör devlet sıfatına sahip olmuştur. Türkiye bu antlaşmaya dayanarak Kıbrıs'ta yaşayan Türk cemaatinin aleyhine bir durum söz konusu olduğunda Kıbrıs'a müdahale hakkına sahip olmaktaydı. Türkiye, 1974 yılında bu hakka

dayanarak Kıbrıs'a müdahale etmiş ve Kıbrıs'ta yaşayan Türk cemaatin yok oluşunu önlemiştir.

Eğer bugün Kıbrıs'ta yaşayan Türkler huzur ve barış içerisinde bir yaşam sürüyorlar ise bunun altında Demokrat Parti iktidarının on yıl boyunca verdiği diplomatik mücadele ve bunun sonucunda kazanılan garantörlük hakkı yatmaktadır. Sırf bu açıdan Demokrat Parti iktidarının Kıbrıs meselesinde başarılı olduğunu söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Enosis, Soğuk Savaş, Taksim Tezi, Kıbrıs Cumhuriyeti

ABSTRACT

Tansel Ömer. Cyprus Policy of Democrat Party, Master, Ankara, 2010.

There were a lot of changes both internal policy and foreign policy throughout Democrat Party in power (1950-1960) in Turkey. At the same period, Cold War was started.

Power of Democrat Party came face to face with a lot of problems about foreign policy in 1950's that was two opposition poles in the world. The most important problem was Cyprus. From the beginning, Democrat Party followed a rationalist and common sense foreign policy about Cyprus. Sensibility of Turkish public opinion about Cyprus had the most important role. During the period of government of Democrat Party changed its policy of Cyprus because of developments of foreign policy. After 1955, diplomatic struggle of Democrat Party continued in international platform. From the end of 1957, Turkey defended "Division Thesis" in international platform as formal thesis at problem of Cyprus. In 1959, Greece, England (other actors about Cyprus) and Turkey came to an agreement about formula "Republic of Independent Cyprus". Zurich and London Agreement was signed and founded Republic of Independent Cyprus. Turkish and Greek community joined it with equal participation. In addition, Guarantor Agreement which was signed by power of Democrat Party, Turkey was guarantor state. According to Guarantor Agreement, Turkey had right of intervention for protecting Turkish community in Cyprus. In 1974, Turkey intervened to Cyprus and stopped to disappear of Turkish community in Cyprus.

If today Turkish community in Cyprus live peacefully and comfortably, reason of this is diplomatic struggle of Democrat Party during ten years and acquired right of guarantor. Purely this perspective, we can say that power of Democrat Party achieved about policy of Cyprus.

Key Words: Democrat Party, Enosis, Cold War, Thesis of Partition, Republic of Cyprus